

Satakunnan esiroomalaisen rautakauden röykkiöt
kahden raumalaisen röykkiökohteen valossa

Sanni Salomaa

Pro gradu -tutkielma

Arkeologia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Syyskuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos / Humanistinen tiedekunta

SANNI SALOMAA: Satakunnan esiroomalaisen rautakauden röykkiöt kahden raumalaisen röykkiökohteen valossa

Pro gradu -tutkielma

Arkeologia

Syyskuu 2019

Tutkimus käsittelee ns. epämääräisten röykkiöiden ongelmaa, eli pronssikauden loppupuolelta alkaen Suomessa esiintyviä, rakenteettomia ja tavallisesti sirpaleista materiaalia ja eläinten luita sisältäviä röykkiöitä, joissa esiintyy vain vähän tai ei ollenkaan ihmisluuta. Tällaisten röykkiöiden on perinteisesti arveltu olevan hautaröykkiöitä, joista vainaja on maaton kokonaan pois, uhri- tai jäteröykkiöitä tai pellonraivausröykkiöitä. Tulokset on tehty pääasiassa selkeämpien röykkiöistä tehtyjen tulkintojen valossa, eikä tarkkoja analyysejä ja vertailuja epämääräisten röykkiöiden rakenteesta, sijainnista tai löytöjen levinnästä ole tehty juuri ollenkaan.

Tutkielmassa pyritään havainnollistamaan, että epämääräisiä röykkiöiden funktioita voidaan tutkia aiempaa tarkemmin, mikäli kohde tutkitaan ja dokumentoidaan tarpeeksi laajasti ja tarkasti. Tutkimuksen tarkoitus on löytöjen levinnän tarkastelun avulla tulkita kahta esiroomalaisen ajan röykkiökohdetta, Raumalla sijainneita Ellinniittyä ja Hevossuonmäkeä, ja soveltaa niihin menetelmää, jonka mukaan merkityksellistä, ja potentiaalisesti rituaalista toimintaa voidaan erottaa arkeologisesti aineiston levinnän, esinekombinaatioiden ja kohteen laajemman kontekstin avulla. Analyysissä esiin nousseet kysymykset liittyvät hautausten tunnistamiseen sekä jätteen, arkipäivän toiminnan ja rituaalien väliseen suhteeseen.

Tutkielmassa Ellinniityn röykkiöiden tulkitaan syntyneen pääasiassa arkipäiväisen pyyntipaikalla toimimisen tuloksena, joista osaan röykkiöitä on kuitenkin kohdistunut myös rituaalista toimintaa. Hevossuonmäen röykkiöt yhdistetään jätemateriaalin käsittelyyn osana asuinpaikalta lähtemisen liittyviä toimia. Tutkielma osoittaa, että esiroomalaisella rautakaudella röykkiöitä, latomuksia ja kiveyksiä syntyi erilaisten prosessien tuloksena, jotka eivät aina liity hautaamiseen. Jätemateriaalia päätyi röykkiöihin sekä profaanin että rituaalisen jätteen hävittämisen tuloksena. Tutkimuksen johtopäätelmä on, että varsinkin epäselvempiä röykkiöitä tulee tutkia aiempaa laajemmin, jotta röykkiöiden tradition ymmärtäminen kokonaisuudessaan olisi mahdollista.

Avainsanat: *epämääräiset röykkiöt, jätemateriaali, spatiaalinen analyysi, arkipäivän toiminta, rituaalit, esiroomalainen rautakausi, Satakunta*

Sisällysluettelo	
1. Johdanto	1
1.1. Tutkimuksen tausta ja tavoitteet	1
1.2. Suomen pronssikauden ja esiroomalaisen rautakauden kronologia	5
2. Tutkimushistoria	8
3. Röykkiöiden luokittelun teoreettinen tausta	11
3.1 Keskeiset käsitteet	11
3.2 Hautausten tunnistaminen röykkiöistä	17
3.3 Jättemateriaali röykkiöissä	21
3.4 Jättemateriaalin käsittely asuinpaikoilla	25
4. Esiroomalaisen rautakauden asutus Suomessa	28
4.1 Yleiskuva	28
4.1.1 Esineistö	28
4.1.2 Elinkeinot	31
4.1.3 Asutus	32
4.1.4 Asuinpaikkoja Satakunnassa	38
5. Röykkiöiden rakentamisen traditio Suomessa	40
5.1 Röykkiöt pronssi- ja rautakauden ilmiönä	40
5.2 Röykkiötradition alku	41
5.2.1 Röykkiötradition alku Satakunnassa	43
5.3 Hautaukset röykkiöissä	45
5.4 Esiroomalaisen rautakauden kalmistoja Satakunnan ulkopuolella	47
5.4.1 Satakunnan esiroomalaisen rautakauden hautaukset	49
6. Kohteet	52
6.1 Rauma Ellinniitty	52
6.1.1 Latomukset ja röykkiöt	54
6.1.2 Kulttuurikerrokset	80
6.1.3 Kohteen yhteenveto ja analyysi	88
6.2 Rauma, Hevossuonmäki	90
6.2.1 Röykkiöt ja kulttuurikerrokset	91
6.2.2 Kohteen yhteenveto ja analyysi	98
7. Satakunnan esiroomalaisen ajan röykkiöt kompleksisina muinaisjäännöksinä	99
7.1 Ellinniitty ja Hevossuonmäki vertailussa	99
7.2 Arkipäivän toiminta, rituaalit ja hautaukset Ellinniityn ja Hevossuonmäen valossa	104
7.3 Satakunnan esiroomalaisen rautakauden röykkiöiden monet muodot	107
8. Yhteenveto	110
Lähdeluettelo	114
Liitteet	125

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

”Epämääräiset kiviröykkiöt” eli rakenteettomat röykkiöt, joista ei tavata selkeitä hautauksen merkkejä, ovat olleet ongelmallinen tutkimuskohde skandinaavisessa ja suomalaisessa arkeologiassa (Purhonen 1993: 9; Muhonen 2008: 4). Tällaisia röykkiöitä alkaa esiintyä pronssikauden lopulla, ja ne on liitetty erityisesti esiroomalaiseen rautakauteen (Salo 1984: 131, 128–129). Hautauksettomia vaikeasti tulkittavia röykkiöitä esiintyy myös myöhemmin rautakaudella, mutta ne poikkeavat usein erityisesti esineistöltään sekä sen määrältä varhaismetallikauden rakenteettomista röykkiöistä (Muhonen 2008: 6). Tässä tutkielmassa keskitytään selvittämään erityisesti Satakunnassa esiintyvien pronssikauden loppupuolelle ja esiroomalaiselle rautakaudelle tyypillisinä pidettyjen epämääräisten kiviröykkiöiden ongelmaa kahden esiroomalaiselle ajalle ajoittuvan röykkiökohteen kautta.

Tällaiset röykkiöt on usein tulkittu joko jäte- tai raivausröykkiöiksi, esineettömiksi ruumishautauksiksi tai vainajalle tehdyiksi muistohautoiksi, johon vain osa vainajasta on haudattu (Tallgren 1918: 59; Häringe Frisberg 2005: 152–153). Suurten, huolella ladottujen esineellisten röykkiöiden rinnalla ne ovat jääneet tutkimuksessa vähemmälle huomiolle, ja saaneet helposti tulkinnan selkeämpien röykkiöiden kautta ilman varsinaista tarkkaa analyysiä.

Kyseisen kaltaisissa röykkiöissä esiintyy tavallisesti palanutta savea, keramiikkaa, kivilaji-iskoksia ja eläinten luita, mutta joskus myös metalliesineitä tai joitain ihmisluun palasia (Laurén 1993: 34). Röykkiöt ovat toisinaan myös täysin tyhjiä (Laurén 1993: 34). Malliltaan ne ovat epäsäännöllisiä, eikä niistä yleensä havaita mitään tarkoituksenmukaisia sisärakenteita (Laurén 1993: 33–34). Usein selkeää on vain se, että ihminen on ne paikalle koonnut. Epämääräisiä röykkiöitä esiintyy selkeämpien ja suurempien röykkiöiden lähetyvillä, tai useampien röykkiöiden ryhmittymissä eri puolilla Suomea (Laurén 1993: 33).

Rakenteettomat röykkiöt liittyvät kiinteästi rautakauden uhriröykkiön määritelmään, joka on osittain syntynyt selittämään röykkiöitä, joista ei ole löytynyt ihmisluuta (Muhonen 2008: 296). Tyypillisesti uhriröykkiöiksi tulkitut röykkiöt ajoittuvat vanhemmalta roomalaisajalta eteenpäin, ne ovat suurikokoisia ja niissä esiintyy runsaasti löytöaineistoa, kuten palanutta savea, keramiikkaa ja eläinten luita (Muhonen 2008: 6).

Tässä tutkielmassa käsiteltyjen kaltaiset, esiroomalaisella ajalla esiintyvät, toisinaan vähälöytöiset tai jopa löydöttömät matalat rökkiöt eivät aina suoraan mahdu uhriröykkiön määritelmään. Usein ne on tällöin otaksuttu haudoiksi, joista vainaja on maaton kokonaan pois tai esimerkiksi jäte- tai pellonraivausröykkiöiksi ilman auki kirjoitettua johdonmukaista perustelua. Tulkinnat on tehty kaivausraporttien tasolla, eikä niihin ole palattu esimerkiksi vertailemalla nimenomaan epämääräisiä rökkiöitä toisiinsa.

Tarkimmin rakenteettomia kiviröykkiöitä on tutkittu Pohjanmaalla, missä ne kuuluvat alueen rökkiöistä käytetyn yleisnimityksen, lapinrauniot¹, alle (Salmo 1952: 141; Kotivuori 1993: 25, Vilkuna 1993: 50; Okkonen 2003: 43). Tutkimuksen kohdistuminen ns. epämääräisiin rökkiöihin tässä osassa Suomea johtuu siitä, että lapinraunioille tyypillistä on vähäiset löydöt, joita ei useinkaan ole voitu yhdistää hautaukseen, mikä taas on vaikeuttanut myös niiden rinnastamista rannikon pronssikauden selkeisiin hautaröykkiöihin (Okkonen 2003: 44–45).

Tämän tutkielman kohteena olevat rökkiöt ovat olleet haastavia tulkita, koska niistä on harvoin löydetty ajoittavaa aineistoa. Luonnontieteellisten ajoitusten ja aiempaa tarkemmin dokumentoitujen kaivausten avulla on kuitenkin mahdollistunut myös näiden lukuisten rakenteettomien rökkiöiden merkitysten analysoiminen (Purhonen 1993: 1). Samalla arkeologisessa tutkimuksessa on kansainvälisesti kyseenalaistettu sekulaarin ja sakralin toiminnan vastakkainasettelu ja rituaalien saamat muodot, mikä on saanut tutkijat käsittelemään myös rökkiöitä uudesta näkökulmasta (esim. Insoll 2004; Artelius & Svanberg 2005; Kaliff 2008, Muhonen 2008).

Tarkkaa esineanalyysiä ja löytöjen spatiaalista tarkastelua on alettu korostaa ensiarvoisen tärkeänä rökkiöiden funktioita tulkittaessa. Tämän lisäksi sijoittuminen maisemaan sekä vertailu muihin rökkiöihin on tarpeen, jotta haastavimmat tapaukset alkaisivat saamaan selvyyttä. Suomessa erityisesti Timo Muhonen (2008, 2009) on monipuolistanut näkökulmaa

¹ Lapinrauniot termillä viitataan rökkiöihin, joita esiintyvät kivikaudelta viikinkiajalle Järvi-Suomessa sekä roomalaisajalla Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan ja Etelä- ja Lounais-Suomen rannikolla (Okkonen 2003: 42–43). Lapinrauniot muistuttavat ulkonäöltään ja maastosijainniltaan rannikon pronssikautisia rökkiöitä, mutta ovat usein löydöttömiä (Okkonen 2003: 44–45). Lapinrauniot on tulkittu Järvi-Suomen pyyntiväestön hautaustavaksi, ja siksi erotettu termillä omaksi ryhmäkseen rannikon pronssikauden hautarauniotraditiosta (Okkonen 2003: 46–47; Saipio 2011: 19). Termi on kuitenkin merkitykseltään hyvin epäselvä, ja monessa eri tarkoituksessa käytetty (Okkonen 2003: 43–44).

massalöytöjen ja kallisarvoisten esineiden merkityksistä rautakauden uhriröykkiöissä kansatieteellisiä aineistoja ja löytöjen spatiaalista analyysiä yhdistellen. Myöhäisrautakautisten polttokenttäkalmistojen kohdalla samankaltaista tutkimusta ovat tehneet erityisesti Janne Hymylä (2001) ja Anna Wessman (2010).

Tämän tutkielman tarkoituksena on osallistua jo avattuun keskusteluun epämääräisten röykkiöiden ongelmasta ja siitä, miten röykkiöissä esiintyvistä massa-aineistosta voidaan tulkita sen muodostumiseen johtaneita erilaisia syitä, esimerkiksi onko aineisto muodostunut rituaalisen toiminnan tuloksena vai ei (Muhonen 2008: 175). Hypoteesina toimii ajatus siitä, että esiroomalaisen ajan röykkiöt ovat monimuotoinen muinaisjäännöskompleksi perinteisen hautaus/jäteröykkiö dikotomian ulkopuolella, ja että röykkiöiden merkityksiä ne rakentaneille yhteisöille voidaan tutkia tarkastelemalla yksityiskohtaisesti röykkiön sijaintia, rakennetta ja löytöjä sekä niiden levintää.

Tutkielmassa hyödynnetään hypoteesia siitä, miten arkeologisesta esinemateriaalista tietyn kontekstin sisällä voidaan erottaa aineiston merkityksellinen ja merkityksetön levintä toisistaan (Muhonen 2008: 19; Steffens 2016: 27). Merkityksellinen levintä viittaa siihen, että aineisto on tarkoituksella asetettu tietyllä tavalla kontekstiinsa, eikä se ole esimerkiksi toiminnan sivutuotteena syntynyttä levintää. Muhonen (2008) on soveltanut käsitettä merkityksellisestä levinnästä rautakauden röykkiöihin. Hänen tutkielmassaan arkeologisesti tutkittujen esihistoriallisten hautausten perusteella rituaalinen merkityssisältö erottuu röykkiöissä aineiston sijainnissa ja materiaalin keskittyminä (Muhonen 2008: 19, 120, 175). Rituaali röykkiöissä voi erottua siis merkityksellisinä löytöaineistona (ihmisluu, metalliesineet), löytöjen keskittyminä satunnaisen levinnän sijaan tai tiettyjen löytöryhmien keskittymisenä tiettyyn osaan röykkiötä. Tämän lisäksi tulkinnan avuksi on otettava röykkiön laajempi konteksti (esim. asuinpaikka tai kalmistosijainti), jotta todennäköisin selitys röykkiölle ja sen aineiston muodostumiselle voidaan antaa (Muhonen 2008: 120).

Tutkielmassa jatketaan rautakauden uhriröykkiöiden parissa tehtyä tutkimusta, ja testataan hypoteesia aineiston levinnästä suhteessa sen merkityksellisyyteen esiroomalaisten röykkiöiden parissa. Ongelmaa lähestytään erityisesti Raumalla sijaitsevien esiroomalaiselle rautakaudelle ajoittuvien röykkiökohteiden kautta.

Analyysin kohteena ovat Rauman Ellinniitty ja Hevossuonmäki. Ellinniityssä suoritettiin kaivaukset Muuritutkimuksen toimesta vuosina 2014 ja 2015 FT Kari Uotilan, FM Maija Helamaan ja FM Heli Lehdon johtamina. Hevossuonmäki tutkittiin vuosina 2003 ja 2006 FM Kreetta Lesellin johdolla Museoviraston toimesta.

Kummassakin kohteessa esiintyvät latomukset ja röykkiöt ovat hyvin matalia ja epämääräisen mallisia, ja niiden funktio on pitkälti jäänyt epäselväksi. Kummassakin kohteessa yksi röykkiö on tulkittu kaivausraporteissa alustavasti hautaukseksi, mutta muista ei ole joko havaittu löytöjä tai niiden perusteella ei ole voitu suoraan tulkita röykkiöitä. Kohteet on dokumentoitu tarkasti, löydöt on otettu talteen useimmiten löytöpaikoilleen ja aineistosta on teetetty radiohiiliajoituksia sekä makrofossiili- ja luuanalyysejä, mikä mahdollistaa kohteiden tarkastelun uusien röykkiötutkimuksessa saavutettujen tietojen valossa.

Tutkielman 1. luvussa asetetaan tutkimuksen tavoitteet, sekä esitetään Suomen pronssikauden ja varhaisen rautakauden kronologia. Luvussa 2 esitellään röykkiöiden tutkimuksen historiaa. Tarkoitus on luoda lukijalle yleiskuva siitä, miten röykkiöitä on tulkittu suomalaisessa arkeologiassa. Luvussa 3. käsitellään röykkiöiden tutkimiseen liittyvää problematiikkaa, sekä esitellään, miten ongelmia on lähdetty röykkiötutkimuksen parissa ratkaisemaan. Luvussa kirjoitetaan auki tutkielmalle oleelliset käsitteet, sekä avataan niitä perusteita, joilla röykkiöiden funktiota voidaan luokitella. Luvussa 4 taustoitetaan Suomen esiroomalaisen rautakauden asutusta, ja esitellään tämänhetkiset tutkimustiedot aikakauden esinemuodoista, elinkeinoista ja asumuksista erityisesti Satakunnassa. Tarkoituksena on taustoittaa tutkielman kohteena olevia kohteita luomalla vertailupohjaa sille, millaisia tunnetut esiroomalaisen rautakauden asuinrakennukset ovat. Luvussa 5 käydään läpi röykkiöiden rakentamisen tradition alkua Suomessa, sekä kartoitetaan aikakauden hautaustapoja sekä piirteitä, joiden perusteella röykkiöitä on tulkittu haudoiksi. Luvussa 6 esitellään ja analysoidaan Rauman Ellinniityn ja Hevossuonmäen kohteet tutkielmassa esitellyn tiedon valossa. Luvussa 7 verrataan Ellinniityn ja Hevossuonmäen röykkiöitä toisiinsa sekä Rauman muihin samankaltaisiin röykkiökohteisiin, ja luodaan synteesiä siitä, mitä uutta kohteet paljastavat esiroomalaisen rautakauden röykkiöistä.

Kiitokset professori Visa Immoselle ja FM Jussi Moisiolle pro gradu -tutkielmani ohjaajina toimimisesta. Erityiskiitokset Muuritutkimus Oy:n FT Kari Uotilalle ja FM Maija Helamaalle kaikesta avusta, tuesta sekä luvasta käyttää Ellinniitystä muodostettuja kartta- ja valokuva-aineistoja.

1.2. Suomen pronssikauden ja esiroomalaisen rautakauden kronologia

Suomessa pronssi- ja rautakauden piirteiden on nähty olevan erilaisia rannikolla ja sisämaassa, rannikon saadessa vaikutteita erityisesti Skandinaviasta ja sisämaan itäisistä yhteyksistään (Lavento 2016: 127). Erot näkyvät sekä materiaalisessa kulttuurissa että elintavoissa ja kulttuurisissa ilmiöissä, kuten maanviljelyksen alkamisen ajankohdassa ja hautaustavoissa (Lavento 2016: 127-129).

Suomen rannikon pronssikausi on ajoitettu aikavälille 1700–500 eaa. ja se on lisäksi jaettu metalliesineiden perusteella kuuteen alaperiodiin, periodeihin I–VI (Salo 1981: 38; Vandkilde *et al.* 1996: Fig. 24; Lavento 2016: 129). Alaperiodit perustuvat Oscar Monteliuksen luomaan jakoon Ruotsin pronssikauden esineistöstä, joka on voitu ulottaa koskemaan myös Suomen hyvin samankaltaisia esineitä (Asplund 2008: 69; Lavento 2016: 129). Pronssikausi loppuu n. 500 eaa. esiroomalaisen rautakauden alkaessa ja raudan merkityksen korostuessa esineistössä (Holmblad 2010: 38).

Sisämaasta metalliesineitä ei tunneta läheskään yhtä runsaasti kuin rannikolta, eikä esineistön perusteella ole kyetty erottamaan rannikon periodien kanssa vastaavia erityisesti metalliesineistöön perustuvia kausia (Lavento 2016: 130). Siksi aikaa 1900 eaa.–300 jaa. kutsutaan Suomessa sisämaan osalta myös varhaismetallikaudeksi, jolla on hieman rannikon metallikauden kulttuureista poikkeavat piirteensä (Lavento 2016: 127, 129).

Rannikolla esiroomalaisen rautakauden on määritelty alkaneen Suomessa n. 500 eaa. ja kestäneen noin vuoteen 1/50 jaa. osuen pitkälti samanaikaiseksi täällä kuin Skandinaviassa ja Virossa (Asplund 2008: 202–203; Hiekkanen 2010: 273, Raninen & Wessman 2015: 216–217; Price 2015: 255). Keski-Euroopassa ja Etelä-Skandinaviassa esiroomalainen aika on voitu jakaa useampaan periodiin esineistön perusteella (Becker 1961: 4; Nicklasson 1997: 32–39; Asplund 2008: 202–203). Yleisesti ottaen kuitenkin Skandinavian esiroomalainen

aika jaetaan vanhempaan ja nuorempaan esiroomalaiseen rautakauteen (Martens 1996: 9; Martens 2010: 229). Suomessa ja Virossa esiroomalaisen rautakauden löytöaineiston perusteella ei ole toistaiseksi kyetty erottamaan useampia alaperiodeja, ja maiden esiroomalaisen rautakaudella on erotettavissa lähinnä aikakauden alku- ja loppupuolelle tyypillisiä piirteitä (Asplund 2008: 202–204)

Taulukko 1. Pronssikauden ja varhaisen rautakauden periodijako.

Pronssikauden ja varhaisen rautakauden periodijako			
	Rannikko		Sisämaa
1700–1500 eaa.	I	1900 eaa.–300 jaa.	Varhaismetallikausi
1500–1300 eaa.	II Vanhempi pronssikausi		
1300–1100 eaa.	III		
1100–900 eaa.	IV		
900–700 eaa.	V Nuorempi pronssikausi		
700–500 eaa.	VI		
500 eaa.–1 jaa.	Esiroomalainen rautakausi		
1–200 jaa.	Vanhempi roomalainen rautakausi		
200–400 jaa.	Nuorempi roomalainen rautakausi		

Esiroomalaisen rautakauden alun merkkinä on Suomessa pidetty metalliesineistön kohdalla pronssiesineistä luopumista, siirtymistä rautaesineisiin sekä paikallisen raudantuotannon alkamista (Holmblad 2010: 38). Hautaustavoissa tämä on nähtävissä siirtymisenä pronssikautisista suurröykkiöistä matalampiin ja asuinpaikkojen läheisyydessä sijainneisiin röykkiöihin (Salo 1984: 131, 128–129). Esiroomalaisen rautakauden loppua ja vanhemman roomalaisajan alkua merkitsevät useat muutokset, kuten runsaiden hauta-antimien ilmaantuminen hautoihin ja uusien itäbalttilaisten ja skandinaavisten esineiden leviäminen Suomeen (Holmblad 2010: 38–39).

Suomalaisessa arkeologiassa esiroomalaista aikaa käsitellään usein yhdessä pronssikauden kanssa. Vaikka pronssikauden ja esiroomalaisen ajan välissä tapahtuu selkeitä muutoksia materiaalisessa kulttuurissa, on jatkuvuus pronssikaudelta selkeää ja muutos vähittäistä

(Asplund 2008: 238, 370). Erityisesti esiroomalaisen ajan alkupuolella on nähtävissä jatkuvuus pronssikaudelle, mutta sen loppupuolella alkaa ilmetä yhä enemmän vanhemmalle roomalaisajalle tyypillisiä piirteitä (Asplund 2008: 300).

Varhaismetallikausi -termiä käytetään myös viittaamaan ajanjaksoon rannikon pronssikauden alusta n. 1700 eaa. esiroomalaisen ajan lopulle n. 1/50 jaa. (Asplund 1996: 23). Tässä merkityksessä termi otettiin käyttöön 1970-luvulla viittaamaan rannikon pronssikauteen ja esiroomalaiseen rautakauteen, koska tuolta ajalta metalliesineitä ei juurikaan tunnettu (Carpelan 2007: 93). Sisämaassa pronssikaudella ja varhaisella rautakaudella kehitys on ollut hyvin erilaista kuin rannikolla, ja rannikon läntisen pronssikautisen kulttuurin sijaan yhteydet itään ovat olleet voimakkaammat ja jatkuvuus kivikaudelta vahvaa. Tällä hetkellä termiä käytetään kummassakin merkityksessään vaihtelevasti (Hiekkanen 2010: 272).

Taulukko 2. Esiroomalaisen rautakauden periodijako Keski- ja Pohjois-Euroopassa.

Esiroomalaisen rautakauden periodijako Keski- ja Pohjois-Euroopassa			
Keski-Eurooppa		Skandinavia	
2400–850 eaa.	Pronssikausi	1700–500 eaa.	Pronssikausi
Hallstatt 850–620 eaa. 620–450 eaa. La Tène 450–380 eaa. 380–250 eaa. 250–150 eaa. 150 eaa.–1 eaa.	Ha C Ha D LT A LT B LT C LT D	620–250 eaa. 250 eaa.–1 jaa.	Vanhempi esiroomalainen rautakausi Nuorempi esiroomalainen rautakausi
Viro		Suomi	
1800–500 eaa.	Pronssikausi	1700–500 eaa.	Pronssikausi
500–250 eaa. 250 eaa.–1/50 jaa.	Vanhempi esiroomalainen rautakausi Nuorempi esiroomalainen rautakausi	500 eaa.–1/50 jaa.	Esiroomalainen rautakausi

2. Tutkimushistoria

Röykkiöt ovat säilyvyytensä ja näkyvyytensä ansiosta olleet keskeinen tutkimuskohde arkeologiassa alan alkua ajoista lähtien (Meinander 1954: 89; Uino 1986: 26). Käsitys siitä, että muinaisilta ajoilta säilyneisiin röykkiöihin olisi ennen haudattu ihmisiä, on luultavasti syntynyt jo ennen tieteellistä arkeologiaa ihmisten hajotettua röykkiöitä ja löytäessä vainajien jäännöksiä ja hauta-antimia (Tuovinen 2002: 34; Muhonen 2008: 26–27, 38). Varsinaisen arkeologisen tutkimustyön alkaessa 1800-luvun loppupuolella oli siis jo selvää, että röykkiöt ovat toimineet hautoina (Tiitinen 1988: 1–3). Koska röykkiöihin on uhrattu sekä Virossa ja Suomessa aina 1800-luvulle saakka, pystyttiin etnologisten ja kansantieteellisten vertailuaineistojen kautta myös uhraaminen liittämään jo hyvin varhain menneisyydessä röykkiöihin kohdistuneeksi toiminnaksi (Aspelin 1885: 94; Muhonen 2008: 25, 30). Röykkiöistä havaitut eläinten luut ja keramiikka liitettiin hautajaisten aikaisiin tai sen jälkeisiin muistorituaaleihin (Muhonen 2009: 32, 298).

Akateemisen arkeologian alkuvaiheessa huomio kiinnittyi röykkiöiden kohdalla pronssikautisten röykkiöiden esiintymiseen kallion korkeimmilla kohdilla tai muuten paikoilla, joilta oli hyvä näkyvyys merelle tai vesistöihin (Aspelin 1885: 47; Tallgren 1918: 60–61; Meinander 1954: 92; Kivikoski 1966: 36). Myöhemmin rannankorkeuksia tarkasteltaessa havaittiin, että osa röykkiöistä sijaitsee vasta rautakaudella merestä paljastuneilla paikoilla ja että näillä korkeuksilla sijaitsevat röykkiöt ovat myös pronssikautisia pienempiä, usein maansekaisia ja vähälöytöisiä (Meinander 1954: 92; Kivikoski 1966: 38–33).

Röykkiöitä onkin tulkittu jo varhain suhteessa niiden näkyvyyteen, maisemaan ja asutukseen (Europaeus 1922: 185–186; Tuovinen 2002: 58). C. F. Meinander (1954: 94) tulkitsi pronssikauden loppupuolella tasaiselle maalle asutuksen läheisyyteen rakennetut röykkiöt merkiksi siitä, että maanviljelys ja hedelmällisyysriitit olivat tärkeä osa pronssikauden hautausrituaaleja. Korkeille kallioille rakennetut röykkiöt taas liittyivät hänestä luonnon tärkeisiin elementteihin; aurinkoon, mereen ja kivessä piileviin voimiin (Meinander 1954: 94).

Röykkiöitä oli tässä vaiheessa tutkittu vasta vähän, ja rautakautisiksi oletetuista röykkiöistä ei oltu löydetty juurikaan ajoittavaa esineistöä, toisin kuin roomalaisen rautakauden

tarhakalmistoista sekä myöhäisrautakautisista polttokenttäkalmistoista ja ruumishautauksista (Meinander 1954: 92; Kivikoski 1966: 43–44, 47, 50–51, 53, 59, 63). Erityisesti löytötyhjiö kohdistui pronssikauden ja rautakauden vaihteeseen, eli esiroomalaiseen aikaan, jolta hautauksia ei tunnettu juuri ollenkaan (Salmo 1952: 143–144; Meinander 1954: 112).

Suomen esiroomalaisen ajan tulkintoja johti pitkään Alfred Hackmanin (1905; 1912) teoria, jonka mukaan Suomi olisi autioitunut esiroomalaisella rautakaudella ja varsinainen suomalainen asutus olisi saapunut nykyisen Suomen alueelle vasta ajanlaskun ensimmäisinä vuosina (Asplund 2008: 201). Teoria pohjautui pitkälti siihen, että esiroomalaisen ajan kohteita ei tunnettu Suomesta, jolloin pronssikauden ja rautakauden välissä oli useamman vuosisadan löytötyhjiö (Hackman 1912: 49; Asplund 2008: 201). Vastakkaisen teorian esitti Hämeen alueen aineiston perusteella Julius Ailio (1917: 6–10), jonka mukaan Suomessa olisi asutusjatkuvuus kivilaudelta saakka, mutta yleistä käsitystä se ei Suomen osalta muuttanut (Asplund 2008: 201–202).

Käsitys Suomen asutustilanteesta esiroomalaisella rautakaudella muuttui, kun Meinander (1954, 1969) tunnisti Länsi-Suomen pronssikautisesta asutuksesta periytyvän, Morbyn keramiikkaa valmistavan väestön (Asplund 2008: 202). Esiroomalaisen ajan kohteita onkin alettu sittemmin tunnistaa, ja tunnistamisen perusteena toimii edelleen pitkälti Morbyn keramiikka (Asplund 2008: 210; Asplund & Salomaa 2016). Keraamisen tutkimuksen rinnalle on kuitenkin noussut yhä yleisemmät luonnontieteelliset ajoitukset ja analyysit, joiden avulla Suomen esiroomalaisen ajan kuva on jatkuvasti tarkentumassa. Myös käsitys esiroomalaisen rautakauden muista esinemuodoista ja hautauksista on monipuolistunut (Salo 1984: 191–194; Asplund 2008: 231–235).

Meinanderin jälkeen esiroomalaisen ajan tutkimustuloksia on laajemmin analysoinut mm. Torsten Edgren (1969, 1999), joka kokosi tietoa yleisesti esiroomalaisesta rautakaudesta ja kartoitti erityisesti ajan hautaustapoja ja esineistöä. Unto Salo (1970, 1981, 1984) on julkaissut useita Satakuntaa ja Kokemäenjoen suun aluetta käsitteleviä julkaisuja, ja koonnut yhteen myös alueen esiroomalaisen rautakauden tutkimustuloksia. Salo (1981) on myös koonnut ensimmäisenä kattavasti Suomen pronssikauden röykkiöitä koskevaa tietoa ja esittänyt tulkintoja niiden merkityksistä.

Salon (1981: 125) tulkinnan mukaan suurikokoiset pronssikautiset röykkiöt on rakennettu korkeille kallioille vainajan suvun muistoksi, ja niihin haudattiin vain suvun korkearvoisimpia jäseniä. Röykkiöiden kuului näkyä ja osoittaa suvun omistusta maahansa aikana, jolloin tilojen nautinta-alue ulottui kauas pihapiiristä (Salo 1981: 130–131). Röykkiön kokoon on vaikuttanut Salon (1981: 148) mukaan myös siihen haudattujen vainajien määrä: joka hautauksen jälkeen röykkiötä on laajennettu ja kohotettu. Myöhemmin pronssikautisten röykkiöiden suuri koko on myös liitetty suvun voiman ja varallisuuden korostamiseen, jolloin röykkiöiden koolla olisi ikään kuin kilpailtu (Salo 1981: 149; Asplund 2011: 81).

Morbyn keramiikan erottamisen myötä tunnistettiin myös matalia, huolimattomammin rakennettuja esiroomalaisen rautakauden röykkiöitä, joiden tulkittiin olevan osoitus röykkiöhautauksen merkityksen vähenemisestä pronssikauden kuluessa (Kivikoski 1961: 76; Salo 1981: 150). Rautakaudella röykkiöiden merkitys olisi muuttunut maanviljelyksen vahvistumisen myötä, jolloin niitä alettiin rakentaa pienempikokoisina asutuksen piiriin (Salo 1981: 128–129). Tuolloin niihin myös kohdistui vainajauskolle tyypillistä uhraamista (Salo 1981: 130–131).

Uudempaa esiroomalaisen rautakauden tutkimusta on tehnyt mm. Mirja Miettinen (1980, 1998), joka on erityisesti kartoittanut Pohjanmaalla esiintyviä, esiroomalaiselle ajalle ajoittuvia punaisilla hiekkakivillä peitetyjä röykkiöitä. Henrik Asplund (2008) tarkasteli väitöskirjassaan Kemiönsaaren asutusjatkuvuutta kivikaudelta rautakaudelle, ja käsitteli siten myös esiroomalaista aikaa sekä röykkiöiden suhdetta ajan asutukseen. Hän on myös tutkinut tarkemmin Morbyn keramiikan koostumusta ja koristeaiheita, sekä keramiikkatyyppin yhteyksiä Eurooppaan ja Venäjälle (Asplund 2008; Asplund & Stilborg 2011). Peter Holmblad (2010) on tarkastellut väitöskirjassaan Pohjanmaan kehitystä ja siellä tapahtuneita rakenteellisia muutoksia pronssikaudelta varhaiselle rautakaudelle.

Röykkiöiden tulkinnan avuksi on viime vuosikymmeninä otettu myös tilastolliset menetelmät. Esimerkiksi Tapani Tuovinen (2002) tarkasteli väitöskirjassaan Turunmaan rannikon röykkiöitä, ja havaitsi pronssikautisten ja rautakautisten röykkiöiden sijoittumisessa selkeän eron. Turunmaan pronssikautisilta röykkiöiltä maisema avautui useammin maata kohden, kun taas rautakautisilta röykkiöiltä näkymä suuntautui kohti merta (Tuovinen 2002: 242).

Tuovinen (2002: 245) tulkitsee röykkiöiden maisemissa havaitun eron niin, että röykkiöhautaukset olisi suunnattu kohti sitä elinkeinoihin liittyvää maisemaa, joka kunakin aikakautena eniten on kaivannut yliluonnollisen tuomaa turvaa. Pronssikaudella maanviljelyksestä saatu sato oli vielä epävarmaa, ja hautausrituaaleissa ja röykkiöiltä avautuvissa maisemissa ilmenivät siksi sen jatkumoa turvaavat toiveet (Tuovinen 2002: 244). Rautakaudella maanviljelys alkoi vakiintua ja tehostua, jolloin hautauksiin liittyvissä rituaaleissa alkoi jälleen painottua merellisten elinkeinojen turvaaminen (Tuovinen 2002: 244).

Uudemmissa tulkinnoissa on kiinnitetty huomiota siihen, etteivät pronssikautisetkaan röykkiöt läheskään aina näy pitkälle maalta tai mereltä käsin eivätkä näin ole voineet toimia rajamerkkeinä ulkopuolisille ihmisille (Tuovinen 2002: 202). Usein pronssikautisen röykkiön paikaksi ei ole edes valikoitunut korkein mahdollinen kohta alueella (Tuovinen 2002: 120–121, 212, 242–245). Sijainnin valinnassa onkin saattanut olla merkityksellistä luonnonmuodostelma, jolle röykkiö on rakennettu ja joka on ollut tärkeä ja merkinnyt röykkiöiden paikan yhteisön jäsenille (Tuovinen 2002: 204, 248–249).

Pronssikautisten röykkiöiden sijoittelussa ei siis olisikaan merkinnyt vain paikan korkeus vaan niiden sijoittaminen merkittävään, tunnistettavaan kohtaan maisemassa. Samalle röykkiön merkitsemälle paikalle on saatettu palata rakentamisen jälkeen yhä uudelleen (Asplund 2008: 83). Kalmiston paikaksi on voinut valikoitua myös esimerkiksi ekonomisesti merkittävä paikka, jonne yhteisön yläluokka on halunnut tulla haudatuksi korostaakseen omaa asemaansa yhteisössä (Kuusela *et al.* 2010: 35). Kalmistojen paikan valintaan ovatkin voineet vaikuttaa useat eri yhteisölle merkitykselliset syyt, joita voidaan pohtia suhteessa maisemaan ja lähistön muinaisjäännöksiin.

3. Röykkiöiden luokittelun teoreettinen tausta

3.1 Keskeiset käsitteet

Röykkiö on ihmisen kivistä kasaama rakennelma, joka saattaa olla huolellisesti ladottu tai epämääräisemmän muotoinen (Miettinen 1998: 59). Röykkiöiden koko vaihtelee monumentaalisisista maantasaisiin ja pieniin (Salo 1981: 131–143; Miettinen 1998: 60–63).

Joskus ne sisältävät erilaisia sisärakenteita, kuten kylmämuurauksia tai sisäkehiä, kun taas joissakin rökkiöissä ei ole mitään selviä rakenteita (Miettinen 1998: 63). Rökkiöitä on rakennettu aina kivikaudelta historialliselle ajalle saakka, ja niiden käyttö on ollut monimuotoista (Miettinen 1993: 88). Usein rökkiöiden ajoittaminen ja funktion määrittäminen on hankalaa ilman arkeologisia kaivauksia, ja toisinaan niitä on vaikea tulkita kaivausten jälkeenkin (Miettinen 1998: 60).

Luonnonmuodostelmat saattavat välillä erehdyttävästi muistuttaa matalaa rökkiötä. Tarkastelemalla rökkiöiden sijaintia ja rakennetta on usein mahdollista sulkea pois luonnonvoimien muodostamat kiveykset (Miettinen 1993: 89–90; Tuovinen 1993: 39). Luonnon muovaamat kiveykset tarvitsevat esimerkiksi jonkin, jota vasten muodostua toisin sanoen kallionkielekkeen, mäenrinteen tai kuopanteen (Tuovinen 2002: 78). Aallot ja jää ovat muodostaneet myös rannan suuntaisia kiveyksiä muinaisille rannoille, jotka voivat sijaita jo kaukana nykyisestä rantaviivasta (Tuovinen 2002: 78). Sijainti paikalla, jossa ei ole mitään mitä vasten muodostua, säännöllinen muoto, rakenteet ja kiviaineksen heterogeenisyys ovat ihmisen rakentaman rökkiön merkkejä (Tuovinen 2002: 77–78). Toisinaan myös luonnonmuodostelmiin on tehty hautauksia tai muusta syystä laitettu esineistöä, jolloin aina pelkästään löytöaineisto ei kerro itse kiveyksen olevan ihmisen tekemä (Aspeborg 2005: 201).

Rökkiöstä käytetään myös nimityksiä kumpu ja raunio (Muhonen 2008: 6–7). Kaikki kolme nimitystä viittaavat maanpinnan yläpuolelle erottuvaan ja useamman kuin yhden kivikerroksen sisältävään rakennelmaan (Muhonen 2008: 6). Nimityksiä käytetään hyvin vaihtelevasti tutkijasta riippuen. Kummuksi nimitetään kuitenkin yleensä rakennelmaa, jossa maata voi olla sen verran, ettei sen sisältämä kiviaines erotu maan pinnalle (Tallgren 1918: 50–52, Muhonen 2008: 7). Raunio ja rökkiö taas koostuvat pääosin kivistä (Tallgren 1918: 57; Kivikoski 1961: 82; Muhonen 2008: 7). Latomuksen katsotaan olevan maantasainen rakenne, joka erottuu ympäristöstään maan pinnalle, sekä sisältää useamman kivikerroksen ollen kuitenkin matalampi ja yksinkertaisempi kuin rökkiö (Kivikoski 1961: 127–128; Muhonen 2008: 8). Yhden kivikerroksen sisältävää selkeästi ympäristöstään erottuvaa maantasaista rakennelmaa taas voidaan nimittää kiveykseksi (Muhonen 2008: 8).

Röykkiöitä on aikojen saatossa tutkittu ja dokumentoitu hyvin vaihtelevin tavoin, eikä eri kaivauksissa koottu informaatio ole aina vertailukelpoista (Muhonen 2008: 20–21). Röykkiöiden tutkimiseen ei ole muodostunut yhtenäistä tutkimus- ja dokumentointitapaa eikä niiden tutkimiseen ole erikseen esimerkiksi Museoviraston suosituksia kaivaus- ja dokumentointimeteista (kts. Suomen arkeologisten kenttätöiden laatuohjeet). Kaivausraporteissa tehty tulkinta jää yleensä röykkiön saamaksi ainoaksi tulkinnaksi. Koska kentällä tehdyt tulkinnat ovat vuorovaikutuksessa sen kanssa, mitä muinaisjäännöstyypeistä tutkimuksen perusteella yleisesti jo tiedetään, tulisi röykkiöitä vertailla ja tulkita myös kaivaustilanteen ulkopuolella.

Uudet dokumentointimenetelmät ovat kuitenkin mahdollistaneet röykkiöiden tutkimisen aiempaa tarkemmin. Röykkiöiden tulkinnan kannalta röykkiön kaivaminen kokonaisuutena teknisissä kerroksissa, huolellinen mahdollisten eri maayksiköiden kuvailu ja löytöjen dokumentoiminen pisteen tarkkuudella ovat suositeltavia kaivaus- ja dokumentointimeteja (Mäki vuoti 1993: 112; Jarva & Okkonen 1993: 105; Muhonen 2008: 20–21, 186). Myös röykkiöiden määrittelyssä on nousemassa esiin tulkinnan pohjalla olevien perustelujen kirjoittaminen auki aiempaa näkyvämmiin, ja sitä myötä ollaan saavuttamassa jonkinlaista teoreettista pohjaa eri röykkiötyyppien määrittelylle (esim. Muhonen 2008, Artelius & Svanberg 2005).

Esihistoriallisiin röykkiöihin on usein tehty hautauksia, mutta erityisesti pronssikauden loppupuolelta alkaen esiintyy myös sellaisia röykkiöitä, joita ei voida suoraan liittää hautauksiin (Kotivuori 1993: 25–26, Laurén 1993: 33–34, Lehtinen 1993: 71; Salo 2004: 153; Asplund 2008: 77–78). Niiden yhteyttä pronssikauden röykkiöhautaustraditioon on kuitenkin pidetty niin vahvana, että ne usein tulkitaan hautaröykkiöiksi, olivat löydöt ja niiden levintä luonteeltaan minkälaisia vain (Miettinen 1993: 91; Jarva & Okkonen 1993: 97). Muita esitettyjä tulkintoja esihistoriallisista röykkiöistä ovat esimerkiksi raivausröykkiöt, jäterauniot, uhriröykkiöt ja asunnonpohjat (Forss 1993: 14; Lehtinen 1993: 65–66, Salo 2004: 207; Asplund 2008: 96, 98).

Historiallisella ajalla röykkiöihin hautaamista ei ole juurikaan enää tehty, mutta röykkiöitä on muodostunut muista syistä, usein asuinpaikan raivaamisen tai hylkäämisen seurauksena (Jarva & Okkonen 1993: 97; Tuovinen 1993: 40, 43–44). Esimerkiksi puretut rakennukset ja

väliaikaiset asumukset on muodostettu röykkiöiksi käytön lopettamisen jälkeen (Jussila 1993: 81–85). Myös pellowraivausröykkiöiden määrä on historiallisella ajalla suurempi, ja kiviröykkiöihin on selkeästi heitetty myös talouden jätettä. Historiallisella ajalla röykkiöihin liittyvä uhraaminen ja rituaalien toiminta on tunnettu kansanperinteestä ja historiallisista lähteistä (Muhonen 2008: 71–72, 75–77, 83, 85). Usein historiallisen ajan röykkiöiden funktio voidaan todeta kaivauksin, mutta röykkiöihin kohdistunut rituaalinen toiminta on voinut olla myös esineetöntä, kuten kansanperinteestä tunnettu yhteisöllinen tapa uhrata kiviä röykkiöön uudelleen ja uudelleen (Muhonen 2016: 33). Tällöin tulkinnan apuna voi toimia kansanperinne, nimistö tutkimus ja historialliset lähteet (Muhonen 2009: 312–313).

Rituaalit on kulttuurintutkimuksen parissa vahvasti liitetty uskontoon, joka määritellään usein eri tavoin. Yhden määritelmän mukaan uskontoa voidaan kuvailla tapojen ja kielen kokonaisuudeksi, jolla yhteisö tekee maailmaa merkitykselliseksi pyhä -käsitteen kautta (Insoll 2004: 7). Uskontoon useimmiten kuuluu usko johonkin yliluonnolliseen olentoon, ja se pitää sisällään yhteisön käsitykset maailman synnystä ja ihmisen elämästä ja kuolemasta (Insoll 2004: 7). Perinteisen käsityksen mukaan rituaaleilla kommunikoidaan yliluonnollisen kanssa, ja se on oleellinen osa uskonnon ylläpitämistä (Rappaport 1999: 22). Rituaalilla on kuitenkin viitattu esimerkiksi psykologiassa myös ei-uskonnolliseen toimintaan, jolloin käsite tavoittaa arjesta erillisten uskonnollisten riittien lisäksi rituaalistuneet arjen toiminnot sekä ei-uskonnolliset rituaalisuuden muodot (Bradleru 2005: 33); Rappaport 1999: 24; Graybiel 2008, Insoll 2014: 11).

Rituaalille ominaista on toistuvuus, ja sillä on muutosta vastustava ja itseään selittävä luonne (Rappaport 1999: 33; Insoll 2004: 11–12). Tämä tarkoittaa sitä, että rituaalin toistaminen samankaltaisena on usein tärkeämpää kuin teon välitön konkreettinen seuraamus, jolloin rituaalin alkuperä voi hämärtyä ja sen tuottamaan tulokseen luotetaan perinteen tai auktoriteetin todistusvoimaisuuden vuoksi (Rappaport 1999: 29, 47). Toistuvuus tekee niistä vahvasti omaksuttuja ja potentiaalisesti pitkään jatkuvia (Wessmann 2010: 47). Yhteisöllisyys on myös usein tärkeä, muttei välttämätön osa rituaalisuutta (Rappaport 1999: 51).

Rituaaliset teot liittyvät yhteisön maailmankuvaan, ja oleellinen osa rituaalia ovat yhteisön tai yksilön mentaaliset prosessit, joiden ansiosta rituaalinen toiminta on merkityksellistä

(Rappaport 1999: 25, 31, 47; Insoll 2004: 10; Bradley 2005: 34; Harvig 2015: 232). Tämän lisäksi rituaalissa merkityksellinen asia esitetään tietyllä tavalla, toisin kuin ei-rituaalisessa toiminnassa. Rituaali on siis performanssi, joka pyrkii vaikuttamaan konkreettisella toiminnalla asiaan fyysisten syy-seuraussuhteen lakien ulkopuolella (Rappaport 1999: 49; Giovagnoli & Dodig-Crnkovic 2017: 2). Päämäärä ja mentaaliset prosessit erottavat siis rituaalin arjen tavoista² sekä traditiosta³ (Bradley 2005: 34; Hobson *et al.* 2018: 6).

Rituaalit toimivat sosiaalisena yhdistäjänä, yhteisön tavoitteisiin pääsemisen välineenä sekä tunteiden säätelijänä (Hobson *et al.* 2018: 9). Yhteisöllisissä rituaaleissa usein vahvistetaan tai muutetaan yksilöiden asemaa yhteisössä esimerkiksi siirtymäriiteillä ja autetaan siten yhteisöä prosessoimaan muutosta (Hobson *et al.* 2018: 16). Rituaalit myös välittävät yhteisiä uskomuksia ja arvoja yksilöiden välillä.

Arjen toimista rituaalistuvat usein sellaiset seikat, jotka liitetään ihmisen olemassaololle oleellisiin toimiin (Skoglund 2014: 206). Yhteisö voi pyrkiä kontrolloimaan maailmaa pyynnin, sadon ja kodin turvaamiseksi rituaalisuomalla niihin liittyviä arjen toimintoja. Tämän lisäksi rituaalistua voivat hyviksi havaitut tavat toimia, joilla ei välttämättä ole suoraa yhteyttä uskonnolliseen ajatteluun (Insoll 2004: 11). Esimerkiksi esineitä voidaan valmistaa aina tietyllä tavalla, vaikka toisia yhtä toimivia tapoja olisi myös. Tiettyyn tapaan suorittaa arkinen asia yhdistetään tällöin erityinen merkitys ja sen suorittamisesta tulee rituaali. Ihmisten jokapäiväisen arkielämään liittyvien rituaalien lisäksi yhteisössä on usein suoraan yhteisön uskontoon tai maailmankuvaan liittyviä, tiettyinä aikana ja tiettyjen ihmisten suorittamia riittejä, jotka eroavat selkeästi arkisista toimista (Insoll 2004: 11).

² Tapa on myös toistuvaa ja muutosta vastustavaa toimintaa, joka omaksutaan elämän aikana ja suoritetaan lähes ajattelematta tietyissä tilanteissa (Graybiel 2008: 361). Tavat ovat helpottamassa ihmisen päivittäistä toimintaa niin, että jokaista liikettä ei tarvitse ajatella. Tavat voivat olla neutraaleja, haitallisia tai hyviä tapoja, ja niillä tähdätään johonkin tiettyyn välittömään konkreettiseen tulokseen eli ne ovat tavoitteellista toimintaa (Graybiel 2008: 360, 363). Tuloksen saavuttaminen aiheuttaa vastaavasti tapojen muodostumisen (Graybiel 2008: 363).

³ Traditio viittaa oppimisen kautta perittyyn toiminnan muotoihin, jotka ovat muodostuneet yhteisölle tärkeiksi niin, että niiden tekemistä jatketaan sukupolvelta toiselle (Phillips 2016: 8, 16). Oleellista on kytkeytyminen menneisyyteen tradition kautta, ja sen linkittyminen vahvasti yhteisöllisen identiteetin ilmaisuun. Traditio voi liittyä uskontoon ja siksi traditio voi pitää sisällään myös rituaalista toimintaa. Traditio voi liittyä kuitenkin minkälaiseen toimintana hyvänsä, ja liittyä esineisiin, vaatetukseen, ajatusmalleihin tai tekemisen tapoihin. Se voi myös muuttua ja sen jatkuminen tai muutos voi olla alitajuista tai tietoista (Phillips 2016: 6).

Länsimaalaisessa kulttuurintutkimuksessa rituaalisuus ja arjen käytännöt on aikaisemmin erotettu toisistaan tiukasti (Bradley 2005: 35). Nykyään kuitenkin tiedostetaan, että rituaalinen toiminta on monimuotoista, ja sen taustalla olevat ajattelumallit ja syyt voivat vaihdella paljon. Rituaalisuus ei välttämättä näy täysin menneiden yhteisöjen arkielämästä erillisenä toimintana, vaan voi olla erottamaton osa sitä (Brück 1999: 319–320, 323). On todennäköistä, että esimerkiksi Skandinaviassa rituaalinen käyttäytyminen on tapahtunut pitkälti samassa tilassa arjen askareiden kanssa varhaiselle rautakaudelle saakka (Bradley 2005: 33, 35, 41–50; Brück 2012: 62–63). Tällöin rituaali toimii vain arkeologin käsitteellisenä työkaluna, jolla erotellaan menneisyyden ihmisten toimintaa länsimaalaiselle ymmärrettävällä tavalla, eikä se kerro menneisyyden ihmisten tavasta jäsentää maailmaa. Rituaalien teko on usein tekijälleen täysin looginen ja käytännönläheinen tapa toimia maailmassa, eikä modernin tutkijan tekemä erottelu käytännöllisen ja irrationaalisen teon välillä kuvasta menneisyyden ihmisen käsitystä toiminnastaan (Brück 1999: 326).

Arkeologia tavoittaa rituaalista vain sen jälkeen jättämän materiaalsen jäljen eli rituaalin toimintana (Duday 2015: 32). Silloin kun rituaali eroaa toistuvasta arkisesta tavasta vain siihen sisältyvän performanssin ja erityisen merkityksen kautta rituaalia ei välttämättä ole mahdollista tunnistaa arkeologisesti. Arkeologi kykenee siis tunnistamaan rituaalin, kun se erottuu arkeologisesta materiaalista toistuvana kuviona, jota ei voida länsimaalaisen tutkijan silmin selittää käytännöllisin syin tai kun sitä osataan etsiä aineistosta etnografisten analogioiden tai oman kulttuurin antaman kuvaston kautta (Bradley 2005: 43).

Arkeologisesta aineiston levinnästä on pyritty erottamaan aineiston merkityksellinen sekä merkityksetön levintä toisistaan *structured depositions* -käsitteen avulla, joka on syntynyt tarpeeseen tutkia arkeologin näkökulmasta arkipäiväisen aineiston käyttämistä menneisyyden rituaaleissa (Garrow 2012: 86–87). Käsite viittaa sellaiseen esihistorialliseen toimintaan, jonka seurauksena arkeologisen esinemateriaalin tietynlainen levintä kontekstin sisällä on tarkoituksellisesti muodostettu, eikä vain tietynlaisen toiminnan sivutuotteena synnyttämää (Garrow 2012: 111)⁴.

⁴ Esimerkkinä tästä kuoppa, johon on laitettu senhetkinen jäteaineisto, välittämättä siitä, mitä jätettä kuoppaan joutuu vastatusten kuopan kanssa, jonne on sijoitettu vain tietynlainen ihmistoiminnan muodostama jäte tietyllä tavalla yhteisön uskomusten tuloksena.

Merkityksellinen toiminta ei kuitenkaan välttämättä liity uskonnolliseen rituaaliin siinä mielessä, että sen tarkoitus olisi vaikuttaa yliluonnollisella tavalla maailmaan. Merkityksellinen toiminta voi liittyä myös yhteisön käsityksiin siitä, miten maailmassa toimitaan, esimerkiksi miten jätettä käsitellään, jolloin toiminta kertoo yhteisön uskomuksista, muttei välttämättä ole uskonnollisen rituaalin synnyttämää (Steffens 2016: 27–28)⁵. Tästä eteenpäin tutkielmassa merkityksellisellä toiminnalla viitataan toimiin, jotka liittyvät yhteisöjen tarkoitukselliseen tapaan toimia ja jäsentää maailmaa, ja rituaalilla nimenomaan uskontoon liittyviin rituaaleihin, joilla pyritään vaikuttamaan yliluonnollisella tavalla maailmaan. Merkityksellisen aineiston levinnän tunnistaminen rituaaliksi vaatii laajempia vertailua niin kohteen sisällä kuin eri kohteiden välilläkin (Steffens 2016: 28–29).

Muhonen (2008) on soveltanut käsitettä merkityksellisestä levinnästä rautakauden röykkiöihin. Hypoteesissa arkeologisesti tutkittujen esihistoriallisten hautausten perusteella rituaalinen merkityssisältö erottuu röykkiöissä aineiston sijainnissa ja materiaalin keskittyminä (Muhonen 2008: 19, 120, 175). Rituaali röykkiöissä voi erottua siis merkityksellisinä löytöaineistona (ihmisluu, metalliesineet), löytöjen keskittyminä satunnaisen levinnän sijaan tai tiettyjen löytöryhmien keskittymisenä tiettyyn osaan röykkiötä. Tämän lisäksi tulkinnan avuksi on otettava röykkiön laajempi konteksti (esim. asuinpaikka tai kalmistosijainti), jotta todennäköisin selitys röykkiölle ja sen aineiston muodostumiselle voidaan antaa (Muhonen 2008: 120).

3.2 Hautausten tunnistaminen röykkiöistä

Röykkiöihin on niiden monimuotoisuuden vuoksi pitkään kohdistettu keskustelua siitä, ovatko kaikki röykkiöt hautauksia vai eivät. Röykkiöitä tulkitessa luiden painoarvo hautauksen merkinä on ollut niin suuri, että pitkään poltettuja luita ei edes analysoitu ennen röykkiön tulkitsemista hautaukseksi (Muhonen 2008: 179; Muhonen 2009: 324). Säännönmukaisten osteologisten analyysien jälkeen onkin havaittu, että usein röykkiöissä

⁵ Käsite on saanut kritiikkiä erityisesti merkityksellisen levinnän kritiikittömästä tulkitsemisesta rituaaliksi (esim. Garrow 2012). Käsitteen katsotaan olevan kuitenkin yleisesti hyödyllinen arkeologisen aineiston tulkinnan väline, jolla voidaan tarkastella menneisyyden ihmisten tapaa käsitellä materiaalia ympärillään, ja sen kautta tapaa jäsentää maailmaa (Brück 1999; Steffens 2016).

esiintyy runsaasti myös eläinten luita, eikä välttämättä ollenkaan tunnistettavia ihmisluuta. Röykkiöiden funktio on liitetty niin vahvasti hautauksiin, että myös kokonaan tyhjä ja rakenteeton röykkiö saatetaan tulkita hautaukseksi (Kaliff 2008: 80–81). Lisäksi osasta röykkiöistä löytyy vain hyvin pieniä määriä palanutta luuta, mikä on saanut arkeologit keskustelemaan siitä, millaisin perustein hautaus -tulkinnan voi tehdä.

Luista tyhjien röykkiöiden kohdalla on arveltu, että vainajan jäänteet on saatettu myöhemmin siirtää pois röykkiöstä, tai että luut ovat aikojen saatossa huuhtoutuneet pois tai maatuneet näkymättömiin (Häringe Frisberg 2005: 152–153). Useimmiten arkeologien parissa pienikin määrä ihmisluuta röykkiössä tulkitaan ensisijaisesti hautaukseksi, koska ihmisluun katsotaan olleen niin merkityksellistä, ettei sitä päätyisi röykkiöön sivutuotteena tai jätteenä (Muhonen 2008: 110). On myös esitetty, että pieni määrä ihmisluuta on riittänyt, mikäli röykkiö on ollut esimerkiksi muistopaikka vainajalle, tai mikäli vainajan luita on käytetty pyhän paikan vahvistamiseen, eikä niinkään vainajan varsinaiseksi hautaukseksi (Asplund 2008: 83).

Polttamatta haudattu esihistoriallisen ajan vainaja on Suomessa usein suureksi osaksi hävinnyt, ja jäljelle on jäänyt orgaanisen aineksen jättämiä värjäytymiä, hautaukseen liittyvää epäorgaanista materiaalia ja/tai hautarakenteet (Salo 1981: 178–179). Hautaustavoista riippuen polttamaton hautaus on saattanut siis myös kadota jäljettömiin, esimerkiksi jos vainaja on haudattu maan pinnalle (Asplund 2008 79; Wessman 2010: 57; Lang 2011: 111).

Poltettu luu säilyy maaperässä hyvin, sillä se kestää polttamatonta luuta paremmin niin happamuutta kuin kosteuttakin (Mays 1998: 209). Aikuisen vainajan polttamisesta palanutta luuta syntyy 1600-3600 g, mutta Suomessa häiritsemättömistä polttohautauksista tavataan kuitenkin yleensä palanutta luuta vain 57-2200 g (McKinley 1989: 66; Tourunen & Troy 2011: 15). Vaikka palanut luu kuluu maaperässä jonkin verran, ei sen häviäminen ole niin suurta, etteikö suurin osa siitä selviytyisi nykypäiviin saakka (Sigvallius 1994: 28–29; Salo 2004: 191). Tämä kertoo siis siitä, että usein suurin osa vainajasta on ollut jossakin muualla kuin löydetyssä polttohautauksessa.

Merkittävä tekijä palaneen luun esiintymiseen röykkiöissä on tavat, jolla vainaja on poltettu roviolla ja sitten haudattu. Ennen polttamista tehdyt käsittelyt vaikuttavat siihen, paljonko vainajasta jää ylipäätään jäljelle haudattavaksi. Skandinaviasta ja Virosta on arkeologista näyttöä ruumiin polttamista edeltäneistä käsittelyistä, kuten esimerkiksi ruumiin paloittelusta

tai pehmytkudoksen poistamisesta, jotka kaikki vaikuttavat jäänteiden palamiseen ja fragmentoitumiseen (Lang 2011: 122; Skogstrand 2010: 30). Joskus vain osa ruumiista on voitu polttaa ja haudata. Polttamista edeltäneet rituaalit ovat siis voineet olla moninaiset, ja vaikuttaneet haudatuiksi tulleisiin luihin ja niiden määrään.

Luu fragmentoituu roviolla kuumuuden ja rovion hajoamisen seurauksena (Wessman 2010: 55). Eri osat luustosta säilyvät palamisesta eri tavalla ja lopputulokseen vaikuttaa myös rovion rakenne (Wessmann 2010: 56; Harvig 2015: 52). Kokeellisen arkeologian menetelmin on todettu, että roviolta on ollut mahdollista kerätä suurin osa palaneesta luusta, sillä hiiltä ja muuta jätetty syntyy yllättävän vähän (Mays 1998: 2017; Moilanen & Muhonen 2007: 43).

Jo poltossa ja luiden noukkimisessa roviolta menetetään siis osa luista, mutta talteen ottamisen periaatteista riippuen suurin osa luustosta säilyy polttamisesta (Sigvallius 1994: 30). Seuraava luiden määrään vaikuttava tekijä hautausrituaalin vaiheissa on roviolta noukkittujen luiden jälkikäsitteily. Esimerkiksi luiden murskaaminen rikkoo suuren osan luista hyvin pieneksi jauheeksi, joka ei säilyisi nykypäiviin saakka, ja jättää jäljelle vain pienen osan vainajan luista (Sigvallius 1994: 29–32).

Skandinaviassa ja Baltian maissa erityisesti varhaisella rautakaudella esiintyy runsaasti hautauksia, joihin on haudattu vain osa vainajan luista (Arcini 2005: 63–64; Kaliff 2008: 81, 135; Lang 2011: 122; Allmäe 2013: 23). Selkeitä roviopaikkoja ei näiltä alueilta juurikaan tunneta, ja onkin arveltu, että yleisesti ei käytössä ole ollut mitään tiettyä, usein käytettyä roviopaikkaa, vaan yksittäisiä rovioita, joista ei jää niin selkeitä merkkejä maaperään (Arcini 2005: 63; Kaliff 2005: 136). Näin ollen ei ole myöskään mitään merkkejä siitä, että olisi ollut yleistä jättää suuri osa vainajan palaneista luista roviopaikalle (Kaliff 2008: 81, 135).

On esitetty, että suurin osa Ruotsin nokea ja vain vähän luita sisältävistä "hautauksista" olisivatkin kerran käytetyn rovion jäänteitä, joista suurin osa luista on noukkittu erilleen ja haudattu muualle (Arcini 2005:65). Yleensä vainajat on tällöin poltettu kalmiston alueella ja haudattu lähelle roviopaikkaa tai jopa rovion kohdalle (Arcini 2005: 68). Sama ilmiö on huomattu myös länsi-Viron varhaisrautakautisista kalmistoista (Allmäe 2013: 25). Tällaiset roviopaikat eivät kuitenkaan selitä välttämättä useimpia Suomen ja etelä-Viron vähän luita sisältäviä hautauksia, sillä niistä puuttuu yleensä kokonaan nokimaa.

Koska hautaukseen on esihistorian aikana useimmiten liittynyt myös muita piirteitä, kuin vainajan hautaaminen maahan tai kivien alle, säilyneet luut eivät ole ainoa arkeologinen keino hautauksen tunnistamiseksi. Ihmisluiden lisäksi tärkeitä merkkejä hautauksesta röykkiöissä ovat erilaiset arkku- tai muut hautaukseen viittaavat rakenteet sekä hauta-antimiksi tulkitut metalliesineet (Salo 1981: 178–194).

Ruumishautauksesta välillisesti kertovat rakenteet röykkiössä muodostuvat Suomessa yleensä paasikiviarkuista, röykkiöiden pohjalla esiintyvistä kivillä reunustetuista vainajan kokoisista kuopista, tai kokonaisista tai osittaisista kiviringeistä, jotka ovat olleet rajaamassa paikkaa, johon vainaja on asetettu arkussaan (kts. luku 5.3).

Hauta-antimet ovat hautaan vainajan mukaan tietoisesti laitettuja esineitä, joita on laitettu hautaukseen monesta eri syystä (Lönnberg 2008: 16; Kaliff 2008: 29, 135). Esineet haudassa voidaan jakaa mm. hauta-antimiin⁶, uhreihin⁷, muistorituaaleihin liittyviin toimiin tai esimerkiksi lahjoihin⁸ vainajalle (Mäntylä 2005: 142, 148).

Vainajalle kuuluvien esineiden eli hauta-antimien katsotaan lähtökohtaisesti ruumishautauksissa olevan ”normaalilla” paikallaan, eli ikään kuin siinä kohdassa, missä vainaja niitä elossa ollessaankin pitäisi (King 2004: 225; Mäntylä 2005: 130–140, 147–148); Stig Sørensen 2010: 56). Korut ovat siis suurin piirtein oikeilla kohdillaan, miekka ja muut tarve-esineet oikeinpäin vainajan vieressä. Polttohautauksissa sama ei ole mahdollista, vaikkakin joissain tapauksissa esineet on silti aseteltu haFutaan ikään kuin kyseessä olisi ruumishautaus (Stig Sørensen 2010: 59, Rebay-Salisbury 2010: 64–65). Polttohautauksissa kuitenkin esineiden jonkinasteista kontaktia haudattuihin ihmisluihin pidetään tärkeänä

⁶ Hauta-antimiin kuuluu vainajalle kuuluneet esineet, jotka annetaan hänelle tuonpuoleiseen hautaamalla ne hänen mukanaan (Kaliff 2008: 29, 135). Näiden on usein katsottu olevan vainajan persoonaa ja hänen sosiaalista asemaansa kuvastavia esineitä, vaikka tulkinta on saanut myös kritiikkiä (Sprague 2005: 116; Baker 2014: 27). Vainajan varustelun on katsottu yhtä hyvin voivan olla myös vainajan haudan yhteyteen tulkintaa vainajasta, tai heijastelevan yhteisön sen hetkistä sosiaalista tilannetta.

⁷ Uhri taas eroaa lahjasta tai hauta-antimesta sillä, että sen avulla yritetään kommunikoida tai lepyttää supranormaalia olentoa, joka voi myös olla vainaja (Kaliff 2008: 30). Uhreiksi on liitetty erityisesti eläinten luut ja keramiikka, jotka on tulkittu astioissa hautaan asetetuiksi ruokauhreiksi (Kaliff 2008: 29). Useimmiten hauta-antimien katsotaan ilmentävän ajatusta siitä, että vainaja tarvitsee esineitään tuonpuoleisessa, tai että esineiden kautta voidaan ylläpitää suhdetta tai vaikuttaa vainajaan tuonpuoleisessa (Baker 2014: 27).

⁸ Hauta-antimien alakäsitteeksi luetaan vainajalle annetut lahjat, jotka liittyvät hautausrituaaleihin. Tällöin esineellä hoidetaan tai ylläpidetään suhdetta vainajaan antamalla hänelle lahja tuonpuoleiseen (Mäntylä 2005: 148, Kaliff 2008: 29–30). Lahja ei ole kuulunut vainajan käyttämiin esineisiin, vaan sen antajalle, ja se voi liittyä myös vainajan suojaamiseen (Mäntylä 2005: 148).

erontekona vainajalle kuuluneissa tai hänelle lahjoitetuissa tai uhratuissa esineissä (King 2004: 219–220, 226–228; Stig Sørensen & Rebay-Salisbury 2008: 64–65; Rebay-Salisbury 2010: 67).

Uhriantimet on saatettu laittaa hautaan vainajan mukaan, mutta olla erillään tai poikkeavassa kontaktissa vainajaan, erotukseksi vainajalle elinaikana kuuluneista esineistä (King 2004: 228–229). Muistorituaalien ja uhrien jäljet saattavat esiintyä myös haudan päällä ja ulkopuolella, merkkinä hautaamisen jälkeen tapahtuneista rituaaleista (King 2004: 223; Wessman 1010: 92). Lahja saattaa olla jotenkin poikkeava siten, ettei se vaikuta kuuluvan vainajalle, samaa esinettä on useampi kappale, tai esineen sijainti on muuten epätavallinen ollakseen vainajalle kuulunut esine (King 2004: 221; Mäntylä 2005: 148).

Röykkiöihin tehdyt hautaukset voidaan erottaa siis melko hyvin, mikäli vainajan luita on säilynyt tai vaihtoehtoisesti kun hautaukseen on liittynyt muitakin rituaaleja kuin vain vainajan jäänteiden peittäminen, eli vainajan läsnäolosta kertovat rakenteet tai hautaukseen liittyvät esineet.

3.3 Jättemateriaali röykkiöissä

Röykkiöissä esiintyy erityisesti rautakaudella usein ihmisluun lisäksi tai sen sijaan muutakin aineistoa, kuten jäteaineistoa muistuttavia saviastioiden paloja, savitiivistettä, rautakuonaa, rikkinäisiä tai palaneita metalliesineitä mutta toisinaan myös ehjiä ja aikanaan käyttökelpoisia metalliesineitä. Erityisesti jäteaineistoksi luokiteltavan esineistön suhde arkeologiassa vahvasti hautauksiin liittyvään röykkiötraditioon on herättänyt runsaasti keskustelua, ja jäteaineistoa sisältävät röykkiöt on tulkittu pääasiassa joko jäteröykkiöiksi tai uhriröykkiöiksi.

Uhriröykkiöksi on perinteisesti suomalaisessa arkeologiassa määritelty röykkiö, joka sisältää eläinten luita, saviastian paloja ja rautakuonaa, eikä siitä havaita ihmisen luita tai vainajalle kuuluneita metalliesineitä (Muhonen 2008: 6). Toisaalta on esitetty, että yksi uhraamisen määritelmä on nimenomaan kallisarvoiset esineet, kuten aseet ja korut (Muhonen 2008: 126). Tämän ajatuksen taustalla on se, että sulattamisen ja uudelleenkäyttämisen sijaan kallisarvoinen metalli on laitettu röykkiöön, eli sillä on oltava jokin muu funktio kuin jätteen

hävittäminen (Muhonen 2008: 146). Toisin sanoen uhriröykkiöön viittaa joko massatavara, jonka levintä kertoo tarkoituksellisesta toiminnasta tai massatavara ja kallisarvoiset uhratut esineet ilman hautaukseksi tulkittavaa kontekstia (Muhonen 2009: 325–326).

Toisinaan tällaisista röykkiöistä, jotka muuten voitaisiin tulkita uhriröykkiöiksi, löytyy myös vähäisiä määriä ihmisluuta. Unto Salo (2004: 207) on tulkinut, että ihmisluiden esiintyminen yhdessä tällaisten massatavaralöytöjen kanssa struktuurittomissa röykkiöissä tarkoittaisi, että rautakaudella vainajan jäänteet on ymmärretty jätteeksi. Salon (2004: 207) mukaan taustalla olisi käsitys, että vainajan sielu pakenee polttamisen yhteydessä ruumiin jäänteistä, jolloin jäljelle olisi rautakauden ihmisen mielestä ”jätettä”.

Päätelmä on kuitenkin tehty tarkastelematta huolellisesti massatavaran sijoittumista röykkiöön, sen ja hautauksen välistä ajallista suhdetta sekä ilman varsinaisia osteologisia analyysejä röykkiöiden luista. Koska rautakaudelta tavataan myös huolellisesti tehtyjä hautauksia, päätelmä ei ole saanut laajempaa kannatusta arkeologien parissa (Muhonen 2008: 110–111; Wessman 2010: 90). Todennäköisempää on, että jätteeksi luokiteltava massatavara voi saada erityisiä merkityksiä suhteessa hautaukseen, tai että aiemmin pääasiassa hautauksena toimineeseen röykkiöstä on myöhemmin tullut jättekasa.

Ihmisluiden pieni määrä eri konteksteissa, yleensä asuinpaikoilla tai muilla pääasiassa profaanin toimintaan liitetyillä paikoilla, on liitetty myös uhraamiseen, ja selkeitä tapauksia, joissa ihmisluuta on uhrattu muuten profaaniin kontekstiin, on tavattu niin Euroopasta, Skandinaviasta kuin Suomestakin (Rebay-Salisbury 2010: 65; Wessmann 2010: 57; Lang 2011). Uhriröykkiön, jonne on uhrattu myös ihmisluuta, erottaminen hautauksesta on monimutkainen kysymys, joka on toistaiseksi ratkaistu tulkitsemalla ihmisluuta sisältävät röykkiöt hautauksiksi luun määrästä riippumatta (Muhonen 2008: 166, 177).

Uhriröykkiöön liittyy läheisesti jäteröykkiön käsite, sillä niiden sisältämä materiaali voi olla hyvin samankaltaista. Massatavaraa esiintyy molemmissa, eli palanutta savea, eläinten luita, saviastioiden paloja ja savikiekon kappaleita, rautakaudella myös nauvoja, rautakuonaa sekä hioimia ja pienien metalliesineiden palasia (Salo 2004: 203–206, 210). Tällaisia suuria määriä massatavaraa sisältäviä röykkiöitä esiintyy eritoten vanhemmalta rautakaudelta alkaen (Salo 2004: 209).

Yksi jäteröykkiön syntymekanismi on asuinpaikan purkaminen ja siitä syntynyt kumpu, johon heitetään myös talouden jätettä (Muhonen 2008: 176). Myös peltoröykkiöön tai luonnolliseen kumpumaiseen muodostelmaan on voitu alkaa heittää jätettä (Muhonen 2008: 176). Kiviä on saatettu lisätä jäteröykkiöön, jotta petoeläimet eivät pääse jätteisiin käsiksi, ja näin röykkiö kasvanut vähitellen. Jäteraunio erotetaan uhrirauniosta mm. sillä, että jäterauviossa aineiston katsotaan levinneen tasaisemmin, koska jätteen poisheitäminen ei ole rituaalista toimintaa eikä aineisto siten muodosta merkityksellisestä toiminnasta kertovia keskittymiä (Muhonen 2008: 147). Lisäksi jäteraunioon on sijoitettu pääasiassa rikkinäisiä esineitä (Muhonen 2009: 325).

Eläinten luut ovat yleinen löytö rautakautisista hautauksista ja röykkiöistä niin Keski-Euroopassa, Skandinaviassa kuin Suomessa ja Baltiassakin (Laneman 2012: 102; Allmäe 2013: 14; Rebay-Salisbury 2010: 66–67; Wessmann 2010: 56). Eläinten luut röykkiöhautauksissa on tulkittu yleensä kahdella eri tavalla (Bläuer *et al.* 2013: 8). Kokonaiset eläimet voidaan tulkita vainajan omaisuudeksi ja statussymboleiksi (Bläuer *et al.* 2013: 7–8). Palaneet eläinten luut ja palamattomien luiden fragmentit taas on tulkittu osaksi hautausrituaaleja ja sen syöminkejä (Bläuer *et al.* 2013: 8). Eläimen luita on kuitenkin voitu käyttää myös rituaalisissa tarkoituksissa, esimerkiksi uhreina (Larsson 2005: 115; Bläuer *et al.* 2013: 8). Toisinaan eläinten luut löytyvät erillisinä keskittyminä ja toisinaan ne on sekoitettu tai sekoittuneet ihmisten luihin (Larsson 2005: 106, 109, 118–119; Lang 2011: 120; Bläuer *et al.* 2013).

Pohjois-Euroopassa pronssi- ja rautakaudella ihmisten ja eläinten välinen suhde oli kiinteä, ja kotieläimet elivät ihmisasumusten pihapiirissä tai samoissa tiloissa ihmisten kanssa (Armstrong Oma 2014: 80–81). Eläimillä näyttäisi olleen tärkeä rooli erityisesti pronssikauden mutta myös rautakauden kosmologiassa, ja niiden luita onkin käytetty erilaisissa asuinpaikkojen rituaaleissa pronssikaudelta rautakaudelle saakka (Armstrong Oma 2014: 79–80, 83; Price 2015: 274, 282, 285).

Yleensä röykkiöön päätyneiden palaneiden eläinten luiden ajatellaan palaneen joko roviolla vainajan mukana tai ruoanvalmistuksessa, jolloin ne olisivat päätyneet röykkiöön uhri- tai muistorituaalien yhteydessä (Kaliff 2008: 114). Suomalaisesta kansanperinteestä löytyy kuitenkin myös tapa tahallisesti polttaa tiettyjä osia eläimistä ja uhrata ne sitten esimerkiksi

pellolle (Muhonen 2008: 179). Ei ole poissuljettua, etteikö samantyylinen tapa olisi mahdollisesti ollut olemassa jo aiemmin.

Suomen rautakautisissa uhriröykkiöissä ja haudoissa on useita merkkejä keramiikka-astioiden yhteydestä uhraamiseen. Uurnien lisäksi rautakautisista haudoista ja röykkiöistä löytyy runsaasti hajonnutta keramiikkaa, osa lähes kokonaisista astioista ja osa useamman astian fragmentista. Rautakauden polttokenttäkalmistojen pinnalta löytyy usein sekä rautakauden karkeaa käyttökeramiikkaa että hienompaa keramiikkaa, joiden levintä viittaa siihen, että ne on hajotettu tai hajonneet kalmiston ylimpien kivien päälle (Wessman 2010: 54). Ne on tulkittu osaksi hautausta seuranneista rituaaleista. Uhriröykkiöiksi tulkituista röykkiöistä on merkkejä myös kokonaisista, paikoilleen hajonneista keramiikka-astioista (Muhonen 2008: 183).

Myös Keski-Euroopassa ja Skandinaviassa keramiikkaa on käytetty uhrina pronssi- ja rautakaudella (Diinhoff 1997; Chapman 2000: 50; Kaliff 2008: 114–115; Stig Sørensen & Rebay-Salisbury 2008: 64–65). Ruotsissa röykkiöistä ja kiveyksistä löytyy keramiikka-astioita, jotka on hajotettu paikalleen tai siroteltu röykkiöön tarkoituksellisesti (Larsson 2005: 116; Kaliff 2008: 114). Röykkiöissä esiintyy myös keramiikkakeskittymiä, joissa on palasia useista eri astioista (Larsson 2005: 116). Tanskaan esiroomalaisen rautakauden ja vanhemman roomalaisajan hautauksissa on selviä merkkejä siitä, että keramiikka-astioita on tahallisesti hajotettu ja haudattu joko hautakuoppaan vainajan viereen, haudan täyttömaahan tai haudan lähelle erillisiin kuoppiin (Diinhoff 1997).

Suomalaisissa uhriröykkiöissä ja haudoissa esiintyy myös rautakuonaa ja savitiivistettä merkityksellisestä toiminnasta kertovina keskittyminä, minkä seurauksena niiden sijaintia esimerkiksi röykkiöissä ei pidetä vain satunnaisen jätteensijoittamisen tuloksena syntyneenä (Muhonen 2008: 182–183; Wessman 2010: 91–93). Rautakuonaa syntyy metallintyöstön sivutuotteena, ja metallinvalmistuksen on todettu olleen vahvasti rituaalien sanelemaa. Myös pronssi- ja rautakaudelta on todettu siihen liittyviä rituaaleja, joiden yksi ilmenemismuoto on juuri rautakuonan esiintyminen rituaalisiksi mielletyissä konteksteissa (Muhonen 2009: 308). Arkeologien parissa on pidetty todennäköistä, että metallintyöstön sivutuotteena syntyneeseen rautakuonaan on liitetty maagisia ominaisuuksia myös rautakaudella (Bradley 2005: 150; Muhonen 2009: 308).

On hyvin todennäköistä, että esihistorian aikana on uhrattu myös sellaista materiaalia, joka ei ole enää arkeologisesti havaittavissa (Kaliff 2008: 114). Pääasiassa tämä pitäisi sisällään erilaiset ruoka- ja juomauhrit, jotka on laitettu sellaisenaan ilman astiaa röykkiöön. Röykkiöistä löytyvät keramiikka-astiat voivat liittyä myös juuri tällaisen jo hävinneen materiaalin tuomiseen paikalle. Skandinavian pronssikautisissa hautauskonteksteista löydetty keramiikan palat on liitetty mm. juoma-astioihin, joita on käytetty hautausrituaaleissa (Kaliff 2008: 128). On myös esimerkkejä sitä, että poltetut luut uurnassa on sekoitettu puuroon tai muuhun ruoka-aineeseen (Kaliff 2008: 128). Keski-Euroopassa rautakaudella hautarakennelmiin ja urniin on tehty tahallaan reikiä, jotta juomia ja ruokaa on voitu myöhemmin lisätä uurnan sisään (Stig Sørensen & Rebay-Salisbury 2008: 64–65).

3.4 Jättemateriaalin käsittely asuinpaikoilla

Jätteeksi luokiteltava aineiston esiintyminen röykkiöissä linkittää ne vahvasti asuinpaikkaan ja siellä syntyvän materiaalin käsittelyn tapoihin. Jätteeseen sen muodostumisen jälkeen kohdistuneita prosesseja on luonnollisesti eniten tutkittu juuri asuinpaikoilla. Asuinpaikalta löytyvän aineiston muodostumiseen liittyvät erilaiset prosessit ovat kiinnostaneet arkeologiassa siitä lähtien, kun ymmärrettiin ettei ihmisen muodostama aineisto jää niille sijoilleen, vaan ihminen on usein vaikuttanut siihen myös varsinaisen materiaalin synnyttäneen toiminnan jälkeen (Steffens 2016: 21–22).

Jätteen hävittämiseen on liittynyt erilaisia käytäntöjä, jossa jätettä käsitellään tiettyjen periaatteiden mukaisesti sekä asuin- että rituaalipaikoilla eri tavoin eri aikoina. Se, mikä ymmärretään jätteeksi ja miten jätettä tulisi käsitellä, on vahvasti kulttuurisidonnaista (Brück 1999: 334; Högberg 2016: 59).

Esimerkiksi keramiikka-aineiston kestoja, hajoamista ja siivoamista asuinpaikoilta on tutkittu etnografisesti etenkin mesoamerikkalaisten keramiikkaa käyttävien yhteisöjen parissa. Saviastioiden on todettu kestävän käytössä keskimäärin muutamasta kuukaudesta vuoteen (Skibo 2013: 3). Hajottuaan suurimmat sirpaleet kerätään pois asumisen tieltä, ja rikkoutunutta astianpaloille saatetaan antaa uusi elämä esimerkiksi käyttämällä sitä kantana ehjissä astioissa, hyödyntämällä sitä muiden astioiden tekoon työkaluna tai murskaamalla ne samotiksi (Skibo 2013: 17, 120, 147).

Arkeologisesti varhaismetallikautisilla asuinpaikoilla esiintyy tavallisesti useita jätetuoppia, jonne likamaata, esimerkiksi nokea puretuista tai siivotuista tulisijoista, sekä palaneita luita ja keramiikan sirpaleita on sijoitettu (Uino 1986: 52–55, 105–107). Lisäksi asuinpaikoilta löytyy varastokuoppia, jonne esimerkiksi viljanjyviä tai jopa savea on varastoitu keramiikka-astiaan (Uino 1986: 54). Pienemmät palaneiden luiden ja saviastioiden sirpaleet on voitu pyyhkäistä asuntojen reunoille pois varsinaiselta asuinpinta-alalta tai jättää painumaan maahan (Dietrich 2016: 34). Ei ole kuitenkaan tavatonta, ettei asuinpaikan siivoamiseen ole käytetty juuri ollenkaan aikaa ja että myös isohkoja astianpaloja löytyy kulttuurikerrostumista, mikä osoittaa jälleen jätteen hävittämisen tapojen olevan vahvasti kulttuurisidonnaista (Dietrich 2016: 37).

Etnografisesti on tallennettu myös käytöstä, jossa rikkoutuneita astianpalasia kerätään jätetasoista tai laitetaan alun perinkin omaan kasaansa käytettäväksi myöhemmin muihin tarkoituksiin (Skibo 2013: 149). Samankaltainen käytös on tunnistettu arkeologisesti esihistoriallisilta kohteilta, joissa useiden toisiinsa sopimattomien saviastianpalojen esiintymine asuinpaikalla tulkittiin merkiksi siitä, että jo rikkoutuneita astianpaloja on tuotu kohteeseen käytettäväksi työkaluina (Skibo 2013: 148).

Vaikka muualla etnografisesti tai arkeologisesti dokumentoituja tapoja ei voida käyttää suorana analogiana Suomen aineistoon, ne laajentavat ajatuksia keramiikka-aineiston mahdollisista formaatioprosesseista, jonka jälkeen on helpompi havainnoida, mikäli samankaltaista käytöstä on esiintynyt Suomen esihistoriassa. Erityisesti hauta- ja uhriröykkiöissä usein esiintyvät keramiikan palat rautakaudella viittaavat siihen, että rikkoutuneiden saviastioiden palasia on kerätty ja kuljetettu pois asuinpaikalta.

Erityisesti jätteeksi määriteltävällä materiaalilla täytettyjen kuoppien kohdalla on pohdittu jätettä osana rituaaleja kansainvälisessä arkeologiassa (Garrow 2006; Garrow 2012; Beggren 2012; Hansen 2012; Steffens 2016; Dietrich 2016). Tällaisia kuoppia esiintyy sekä asuinpaikoilla että ensisijaisesti rituaalipaikoiksi tulkituilla monumenteilla (Brück 1999: 332; Beggren 2012: 118). Kuoppia on esihistoriassa käytetty paitsi varastointiin ja jätteen hävittämiseen, myös osana on rituaaleja (Garrow 2007: 14, 16–18; Garrow 2012: 106–107). Tällaisten rituaalien merkkinä pidetään erityisesti jäteaineiston valikoivaa sijoittamista ja merkityksellisyydestä kertovaa levintää kuopassa sekä arvokkaita tai erikoisia esineitä

(Garrow 2007: 16–18). Tehtäessä tulkintaa siitä, onko jätteaineisto kontekstissaan satunnaista tai valikoitua, on otettava kuitenkin huomioon, että arkipäivän toiminta aiheuttaa vinoumaa eri jättemateriaalien määrään, eli jätteaineistoa ei muodostu samalla asuinpaikalla tasaisesti (Garrow 2007: 14; Garrow 2012: 110–113).

Erityisesti jätteaineistoon kohdistuneet erilaiset prosessit näkyvät asuinpaikan jättämiseen liittyvissä tavoissa, joissa asuinpaikalle kerääntynyt jätteaineisto on käsitelty tietyllä tavalla. Asuinpaikkojen jättämiseen liittyviksi toimiksi on tunnistettu mm. asuinrakennusten purkaminen, tahallinen polttaminen tai jättemateriaalin kokoaminen kuoppiin tai asuinrakennusten jäänteisiin heti purkamisen yhteydessä tai useita kertoja asuinpaikan jättämisen jälkeen (Steffens 2016: 100–102, 122). Nämä tavat vaihtelevat paljon ja liittyvät siihen, mitä erilaisia merkityksiä menneisyyden yhteisöt ovat liittäneet asuinpaikkoihin.

Asuinpaikkojen hylkäämiseen alettiin kiinnittää huomiota jo prosessuaalismin aikana, kun huomattiin, että osa asumusten rakenteisiin tai kulttuurikerrostumiin sijoitetuista esineistä ei ollut asutuksen aikaista vaan sen jälkeen tapahtunutta toimintaa (Steffens 2016: 16, 19). Tunnistettiin, että asuinpaikkaa ei asumisen loputtua olekaan aina jätetty niille sijoilleen, vaan niihin on kohdistettu joskus lähtemiseen liittyviä toimia, ja että hylätyille asuinpaikoille on myös palattu uudelleen muissa tarkoituksissa (Steffens 2016: 22).

Oleellista asuinpaikan hylkäämiseen liittyvien toimintojen tunnistamisessa on erottaa, mitkä arkeologisesti havaittavista jäänteistä on asutuksen aikaisia, ja mitkä on tarkoituksellisesti tehty varsinaisen asutuksen jälkeen (Steffens 2016: 32, 51). Tämä vaatii tarkkaa analyysiä siitä, miten kohde ja sen aineiston levintä on muodostunut (Steffens 2016: 52). Ehjien tai arvokkaiden esineiden tai materiaalin tarkoituksellinen jättäminen hylätylle asuinpaikalle voidaan pitää yhtenä mahdollisena merkinä siitä, että asuinpaikan hylkäämiseen on liittynyt rituaalisia piirteitä (Brück 1999: 334). Myös jättemateriaalin valikoivaa sijoittamista on pidetty mahdollisena merkinä siitä, että kyseessä on voinut olla rituaali eli tavallista jätteensijoittamista merkityksellisempi tapahtuma (Garrow 2007: 110–113). Lisäksi konteksti on oleellista arvioidessa jätteensijoittamisen merkitystä, esimerkiksi onko jätettä sijoitettu useita kertoja valikoituihin paikkoihin asuinpaikan hylkäämisen jälkeen (Garrow 2007: 20; Steffens 2012: 123).

Asuinpaikkojen hylkäämiseen liittyviä tapoja on tutkittu myös Suomessa pääasiassa kivikautisilla kohteilla, joilta asuinrakennusten jäänteitä on löytynyt eniten. Tutkimuksissa on huomattu, että vanhoja asuinrakennusten käyttö on saattanut jatkua varsinaisen asumisen jälkeenkin hyödyntämällä niitä erilaisina varastoina, jätteensijoituspaikkoina tai muihin tunnistamattomiin tarkoituksiin (Rankama 2002: 76–77), mutta Suomessa asuinpaikkojen jätteen levintää ei ole liitetty rituaaleihin.

Esihistoriallisen ajan kohteille jääneestä jättemateriaalista käy kuitenkin hyvin ilmi, että vain osa jätteestä on jäänyt kulttuurikerrostumiin, ja osa on kerätty ja kuljetettu jonnekin muualle (Chapman 2000: 57–59). Se, että jättemateriaalia löytyy niin erilaisista konteksteista ja erilaisiin käyttötarkoituksiin hyödynnettynä osoittaa hyvin, miten arkipäiväinen toiminta voi limittyä tuonpuoleiseen liittyviin käsityksiin ja kuinka jäte voi saada uusia merkityksiä myös asuinpaikan ulkopuolella (Muhonen 2008: 172–174). Suomalaiset uhriröykkiöt ovat tästä oivallinen esimerkki.

Röykkiöiden tulkitsemisessa erityisesti esiroomalaisen ajan ja rautakauden kohdalla oleellista on paitsi hautauksen tunnistaminen myös jätteen rooli erilaisissa rituaaleissa, olivat ne sitten arkisia tapoja käsitellä jätettä tietyllä uskomuksiin liittyvillä tavoilla tai tapoja käyttää jätettä osana uskonnollisia rituaaleja, kuten uhreina tai hautauksissa. Tässä röykkiöiden ja asuinpaikkojen välinen suhde on hyvin oleellinen ja pitkälti vielä tutkimatta, osin sen vuoksi että röykkiöiden tulkinnoissa niiden rooli hautauksissa on ollut niin korostunut.

4. Esiroomalaisen rautakauden asutus Suomessa

4.1 Yleiskuva

4.1.1 Esineistö

Pronssikaudella ja varhaisella rautakaudella Suomi oli metallia käyttäneiden kulttuurien vaikutuspiirin laitamilla, sillä esimerkiksi pronssikaudelta ei tunneta kuin vajaa parisataa metalliesinettä (Soikkeli-Jalonen 2016: 37). Raudantuotannon alkaminen Suomessa esiroomalaisella ajalla ei lisännyt metalliesineiden määrää pronssikautista suuremmaksi ennen vanhempaa roomalaisaikaa, eikä raudanvalmistuksen aloittaminen ole todennäköisesti

ollut syy esiroomalaisella ajalla tapahtuneisiin kulttuurisiin muutoksiin Suomessa (Salo 1984: 192; Asplund 2008: 238). Esiroomalaisen ajan metalliesineet löytyvät eritoten hautaja- ja asuinpaikkakonteksteista, mutta myös muutama ase- ja korukätkö tunnetaan (Salo 1984: 197).

Esiroomalaisen ajan metalliesineet koostuvat lähinnä erilaisista yksinkertaisista rautakoruista, kuten kaula- ja rannerenkaista (Asplund 2008: 231). Erityisesti vinoviivoin koristellut kaularenkaat ovat esiroomalaisen ajan Suomessa tyypillinen löytöryhmä, ja niitä on sekä tuotu Suomen alueelle, että valmistettu paikallisesti (Salo 1984: 192). Rautaiset rannerenkaat ovat olleet käytössä pronssikauden lopulta roomalaisajalle saakka, ja esiroomalaisella rautakaudella vaatekiinnittiminä toimivat pronssiset ja rautaiset vaateneulat (Salo 1984: 193). On myös viitteitä siitä, että aiemmin pääosin vanhemmalle roomalaisajalle ajoitetut sarjarannerenkaat olisivat olleet käytössä jo esiroomalaisella ajalla (Raika 2003: 25).

Metallisista työvälineistä sirppi ja putkikirves ovat yleisiä esiroomalaisella rautakaudella viitaten maanviljelyksen kasvaneeseen rooliin (Edgren 1999: 326). Suomen varhaisimmat viikatteet ja sirpit ajoittuvat juuri esiroomalaiseen rautakauteen (Salo 1984: 194). Tyypillinen esiroomalaisen rautakauden aseistus koostuu yhdessä esiintyvistä keihäänkärjestä ja onsi- tai tappikirveestä (Salo 1984: 193). Kirveistä tappikirves on itämerensuomalainen muoto, joka häviää esiroomalaisen ajan kuluessa käytöstä, ollen vain esiroomalaiselle rautakaudelle tyypillinen esinemuoto (Salo 1984: 194). Harvinaisempaan asetyyppinä aikakauden alusta saakka esiintyy myös saksalaisesta Hallstatt-kulttuurista omaksuttu miekka tai tikari (Salo 1984: 193–194).

Keramiikka näyttää merkittävää roolia esihistoriallisten asuinpaikkojen tunnistamisessa. Pronssikauden kuluessa keramiikan laatu heikkenee huomattavasti ja tämän on tulkittu johtuneen keramiikan vähentyneestä merkityksestä yhteisöissä (Asplund 2008: 205). Keramiikan väheneminen on vaikeuttanut myös asuinpaikkojen tunnistamista. Merkityksen vähenemiseen on saattanut liittyä puisten astioiden suosion kasvu, ja esimerkiksi metallisten työkalujen helpottama puuastioiden työstö (Salo 1989: 20). Suomesta tunnetaan jo kivikaudelta muutamia puisia astioita, ja Skandinaviassa ja Baltiassa puuastioita tunnetaan

pronssi- ja rautakaudelta runsaasti (Salo 1989: 5–6, 20–23). Pronssikautisia puuastioita ei ole löydetty Suomesta, mutta rautakautisia esiintyy jonkin verran (Salo 1989: 23).

Pronssikauden lopulla Suomen länsirannikolla on ollut käytössä karkeaa, huonosti poltettua Paimion keramiikkaa sekä tekstiilikeramiikkaa (Asplund 2008: 206). Esiroomalaisen rautakauden asutus länsirannikolla tunnistetaan pitkälti Morbyn keramiikan esiintymisen avulla (Asplund 2008: 202). Morbyn keramiikka on yhdistetty erityisesti esiroomalaiseen rautakautteen, mutta se on mahdollisesti ollut käytössä jo pronssikauden lopulla ja hieman esiroomalaisen ajan jälkeen (Asplund 2008: 218–221). Sen katsotaan edustavan väestöä, joka on jatkumoa pronssikautista Paimion keramiikkaa käyttäneistä paikallisista ryhmistä (Asplund 2008: 202). Pronssikauden ja esiroomalaisen rautakauden keramiikkaan viitataan myös yleisnimityksellä epineoliittinen keramiikka, jolla tarkoitetaan kaikkia näiden ajanjaksojen neoliittiseen valmistustraditioon pohjautuvia keramiikkalajeja (Asplund 1997: 23–24).

Morbyn keramiikka on karkeasekoitteista, usein naarmupintaista ja yleensä hieman s-profiilisista astioista (Asplund 2008: 211). Koristelu sijoittuu astian kaulakohtaan muodostaen rytmikkäitä ryhmiä kissantassukuvioista, kuopista, viilloista tai nuorapainanteista (Asplund 2008: 211). Myös reunan päällä saattaa olla koristelua ja astian pinnassa voi olla myös tekstiilipainanteita (Asplund 2008: 211). Morbyn keramiikan rinnalla kulkee termi Morbyn kaltainen keramiikkaa, jota käytetään Morbyn keramiikkaa muistuttavasta, usein koristeettomista paloista, joita ei voida luokitella varmuudella Morbyn keramiikaksi (Asplund 2008: 213; Asplund & Salomaa 2016: 3–4). Viimeisimmän selvityksen mukaan 113 Morbyn keramiikan esiintymispaikkaa on tällä hetkellä tiedossa, joista suurin osa on asuinpaikoilta, mutta keramiikkaa esiintyy myös röykkiöissä ja linnavuorilla (Asplund & Salomaa 2016: 6). Keramiikkatyölin levintä on vahvasti rannikkopainotteinen (Kuva 1).

Suomen esiroomalaisen rautakauden esineistö osoittaa, että pronssikauden tärkeät yhteydet Ruotsiin ja Gotlantiin jatkuvat esiroomalaisen rautakauden puolelle (Salo 1984: 194). Tätä kautta on siirtynyt Suomeen vaikutteita asumiseen ja hautaustapoihin, tuotu esineistöä sekä omaksuttu tyylejä ja uusia tekniikoita, esimerkiksi raudanvalmistus. Tämän lisäksi esiroomalaisella rautakaudella on yhteydet erityisesti Viroon mutta myös muualle Itä-

Baltiaan näyttäisivät vahvistuvan (Salo 1984: 195, Holmblad 2010: 174; Asplund 2008: 257). Suomessa esiintyy balttilaista tuontitavaraa, mutta tämän lisäksi alueilla on yhteisiä esinemuotoja, jotka osoittavat kulttuurien välisistä kontakteista ja samansuuntaisesta kehityksestä (Salo 1984: 195).

4.1.2 Elinkeinot

Hylkeenpyynti on ollut merkittävä ravinnonlähde rannikon yhteisöille kivikaudelta saakka, ja se on muodostanut tärkeän osan ruokavaliosta alkukeväästä myös varhaismetallikautisille yhteisöille (Holmblad 2010: 83). Sisäsaaristossa tapahtunut hylkeenpyynti ei ole välttämättä tarvinnut selkeitä asuinrakennuksia, sillä pyynti on tapahtunut alkusyksystä suojaisilla paikoilla sisäsaaristossa (Holmblad 2010: 95). Tällöin pyyntiä olisi harjoitettu erityisesti nahkoja ja lihaa varten suojaisissa lahdissa, jotka ovat olleet hyviä hylkeiden verkkometsästyksen (Holmblad 2010: 93). Tällaiset pyyntiasuinpaikat ovat myös hankalampia havaita arkeologisesti niiden väliaikaisen luonteen ja kevytrakenteisten asumusten vuoksi.

Kauemmas merelle suuntautunut pyynti sen sijaan on vaatinut omat suojatimmat asuinrakenteensa ulkosaaristossa, joissa pyynti on tapahtunut erityisesti talvella ja alkukeväästä (Holmblad 2010: 95). Ulkosaaristossa tapahtuvan hylkeenpyynnin on nähty esiroomalaisella rautakaudella vahvistuneen, koska kivikaudelta ja pronssikaudelta tunnettuja rannalla esiintyviä pyyntipaikkoja ei enää havaita, ja ulkosaaristossa sijaitsevat pienialaiset asuinpaikat lisääntyvät (Holmblad 2010: 94). Toistaiseksi Satakunnasta ei tunneta ulkosaaristoon sijoittuvia hylkeenpyyntipaikkoja, kun taas Pohjanmaalta niitä tunnetaan runsaasti (Holmblad 2010: 164). Hylkeenpyynnin lisäksi kalastus, linnustus ja metsästyks ovat toimineet tärkeinä ravinnonlähteinä varhaismetallikaudella.

Varhaisimmat merkit kotieläimien hyödyntämisestä ja maanviljelyksestä Suomessa ovat jo kivikaudelta (Bläuer *et al.* 2013: 2, 4; Bläuer 2015: 41–42). Kivikauden lopun Suomessa elinkeinot ovat kuitenkin edelleen koostuneet suureksi osaksi metsästämisestä ja keräilystä, jolloin viljely ja karjanhoito ovat olleet satunnaista (Bläuer *et al.* 2013: 4; Bläuer 2015: 43). Pronssikauden lopulla ainakin Satakunnassa ja Pohjanmaan rannikolla on kuitenkin jo kasvatettu hevosia, lampaita ja nautoja, vaikka metsästyks ja keräily ovat edelleen jatkuneet

pääelinkeinoina kaikkialla Suomessa (Bläuer 2015: 43–44). Varhaisella rautakaudella kotieläinten pito leviää ja lisääntyy rannikkoalueella, mutta vasta keskisellä rautakaudella karjanhoito alkaa olla merkittävä elinkeino (Bläuer 2015: 45).

Varhainen viljely sen sijaan on levinnyt kotieläinten pitoa aikaisemmin myös sisämaahan. Esiroomalaisella ajalla Suomessa sekä viljely että kotieläinten pito lisääntyvät selkeästi heijastuen asuinpaikkojen valinnan lisäksi hautastapoihin ja hautausten esineistöön. Suomen kylmässä ilmastossa karjanhoito on vaatinut vaivannäköä, eivätkä eläimet ole todennäköisesti selvinneet talven yli ilman ihmisen keräämää talvirehua (Bläuer 2015: 48–49). Suomen rannikolla runsaat niityt ovat ruokkineet eläimet kesäisin ja leudommat talvet ovat mahdollistaneet ympärivuotisen eläinten pidon myös ulkona (Bläuer 2015: 43). Aluksi kotieläimiä on ollut vain vähän, jolloin luonnonvaraiset niityt ovat riittäneet niiden ruokkimiseen, ja metsästyksen ja keräilyn harjoittaminen samalla alueella on ollut mahdollista (Bläuer 2015: 55). Otollisimmat paikat varhaiselle viljelykselle ja karjataloudelle ovat olleet suojaisat rantaniityt.

4.1.3 Asutus

Suomen pronssi- ja rautakauden asumusten jäänteet eivät yleensä jätä selviä merkkejä maan päälle (Uino 1986: 136). Varhaismetallikautisten asuinpaikkojen sijainti on perinteisesti tunnistettu maahan jääneistä värjäytymistä, paalunsijoista, kiviperusteista, tulisijoista tai keramiikan ja savitiivisteiden levinneisyydestä (Pesonen 2002: 10–11). Silloin kun havaintojen perusteella ei voida tehdä varmoja päätelmiä paikalla mahdollisesti olleesta rakennuksesta on ehdotettu käytettäväksi nimitystä aktiivisuusalue (engl. activity area; Pesonen 2002: 11; Holmblad 2010: 51). Avoin asuinpaikka (engl. open settlement site) viittaa kohteeseen, josta rakennuksen jäänteet eivät erotu maan päälle, vaan esiintyvät lähinnä raivattuina tiloina, kulttuurikerroksina ja asuinpaikkaan liitettävissä olevina löytöaineistoina (Holmblad 2010: 50). Maan päälle näkyvät asuinpaikat (engl. visible settlement constructions) on usein tehty kivikkoisille alueille, kuten kiviperustaiset asumukset tai pirunpeltoihin raivatut tilat (Holmblad 2010: 54).

Kevyitä majarakennelmia ja laavuja on käytetty esihistoriassa väliaikaisina asumuksina pitkään, ja näistä ei välttämättä juurikaan jää arkeologisia jälkiä maastoon (Pesonen 2002).

Varsinaisiin Suomesta havaittuihin varhaismetallikautisiin rakenteiden jälkiin lukeutuvat kivillä katetut lattiapohjat, nelisivuiset kivivallit ja -perusteet sekä paalunsijojen tai ojien muodostamat seinärakenteiden linjat, jotka viittaavat pyöreisiin tai nelisivuisiin rakennuksiin (Uino 1986: 164–165). Kaikissa Suomessa asunnonpohjiksi tulkituissa rakennuksissa ei ole tulisijaa, jolloin niitä on tulkittu käytetyin vain kesäaikaan (Pesonen 2002: 12).

Esiroomalaisella rautakaudella rannikon asutus on tyypillisesti sijainnut hieman aiempaa kauempana merenrannasta, usein moreeni- tai hiekkapitoisille mäillä, joilla on ollut mahdollista harjoittaa myös pienimuotoista maanviljelyä ja karjanhoitoa (Asplund 2008: 98). Meren läheisyys on ollut edelleen tärkeää, sillä elinkeinot ovat perustuneet maanviljelyksen ja karjanhoidon lisäksi myös merelliseen pyyntiin.

Pronssikauden lopulla suuret asuinpaikat katoavat ja näiden tilalle tulevat esiroomalaiselle ajalle tyypilliset pienemmät asuinrakennukset (Holmblad 2010: 94). Asutus on pronssikautista vakiintuneempaa, mutta hajaantunutta (Asplund 2008: 256–257). Esiroomalaisen ajan alussa tapahtuvat rakenteelliset muutokset kohti pienempiä asutusyksiköitä on liitetty pronssikautista liikkuvampaan elämäntapaan, hylkeenpyynnin merkityksen kasvuun sekä päällikköjohtoisten yhteisöjen hajoamiseen (Asplund 2002: 233; Holmblad 2010: 163; Bläuer *et al.* 2013: 5).

Erityisesti Pohjanmaalta tunnetaan kauempana rannikon pienillä saarilla esiintyviä nelikulmaisia tai pyöreitä kiviperustaisia majarakenteita, jotka on tulkittu hylkeenpyynnissä käytetyiksi kausittaisiksi asuinpaikoiksi (Asplund 2002: 227; Holmblad 2010: 54). Länsi- ja Lounais-Suomessa tunnetut varsinaiset asuinpaikat sijoittuvat mantereen puolelle, ja ovat paalutettuja savitiivistisiä rakennuksia (Asplund 2002: 228–229, 231). Ne vaikuttavat olevan hyvin samankaltaisia rakenteeltaan ja kooltaan, vaikkakin niiden jäänteitä on ollut vaikea tulkita (Asplund 2002: 232). Useimmat niistä ovat kooltaan melko pieniä, mutta Porvoon Bölestä ja Karjaan Stårökerista on myös suurempia, nelikulmaisia rakennuksia (Asplund 2002: 228–229, 233).

Onkin esitetty, että Suomen rannikon varhaismetallikautiset asuinpaikat voidaan jakaa hiekkaisella maaperällä sijaitseviin, maanviljelyksiin liittyviin paalutettuihin rakennuksiin sekä kivisillä paikoilla sijaitseviin, kivipohjien merkitsemiin majoihin, joita on käytetty pyynnissä kausittain (Holmblad 2010: 56). Samankaltaisia pienempiä majarakenteita

tunnetaan myös Skandinaviasta suurempien asutuskeskittymien liepeiltä, jossa ne liittyvät kausittaiseen asumiseen tai varastointiin (Price 2015: 258). Varhaisen rautakauden maanviljelystä ja karjanhoitoa harjoittaneilta asutusyksiköistä olisi siis tehty metsästysmatkoja väliaikaisille pyyntiasuinpaikoille. Tämä näyttäisi olevan jatkumoa jo pronssikauden lopulla alkaneelle kehitykselle (Bläuer *et al.* 2013: 5).

Skandinaviassa pronssikauden lopun ja esiroomalaisen ajan rakennukset ovat kaksi tai kolmiosaisia pitkätaloja (Asplund 2002: 232; Price 2015: 258). Tyypillisesti asuinpaikat muodostuvat pienistä aitojen ympäröivistä tiloista, jotka suurimmissa asutuskeskittymissä muodostavat kokonaisia kyliä (Løvscha & Holst 2015: 1–2). Aitojen ympäröimiä pitkätaloja on toistaiseksi Suomesta tunnistettu vain yksi, Nakkilan Rieskaronmäen pitkätalo. Suomen ja itä-Baltian kehitys vaikuttaakin tässä suhteessa erilaiselta kuin Skandinavian, sillä Baltiassakin talot ovat pienehköjä paalujen tukemia neliönmallisia tai hirsisalvottuja rakennuksia (Asplund 2002: 232).

Pääosin vanhemmalla roomalaisajalla käytössä olleiden ja useimmiten sisämaassa esiintyvien linnavuorten käytön on huomattu alkaneen jossain määrin jo esiroomalaisella ajalla, joskin ne ovat mahdollisesti toimineet enemmän yhteisöllisinä kokoontumis- kuin puolustuspaikkoina (Asplund 2008: 116, 125).

Eräs vahvasti esiroomalaiseen aikaan yhdistetty muinaisjäännöstyyppi on suurikokoiset kuoppaliedet, joista tavataan runsaasti palaneita kiviä, hiiltä ja joskus keramiikkaa (Asplund 2008: 261). Kuoppaliesiä esiintyy niin rannikolla kuin sisämaassakin ja niitä on yleensä useampi samassa kohteessa. Kuoppaliesien funktiosta on useita erilaisia tulkintoja, ja erityisesti Pohjanmaalla ne on yhdistetty traanin valmistukseen (Asplund 2008: 262; Holmblad 2010: 91). Muita esitettyjä tulkintoja ovat ruoanvalmistus tai rituaalinen käyttö (Asplund 2008: 261–262; Holmblad 2010: 66). Samanlaisia rakenteita tunnetaan esiroomalaiselta ajalta kaikkialta Skandinaviasta ja Baltiasta (Asplund 2008: 262).

Pronssi- ja rautakautisilla asuinpaikoilla kulttuurikerrokset esiintyvät usein pieninä läikkinä laajalla alueella poiketen kivikauden tasaisista laajoista kulttuurikerrostumista (Uino 1986: 29). Tyypillisiä ovat myös lukuisat erilaiset kuopat, läikät ja kiveykset, jotka ovat muodostuneet erilaisista asuinpaikkaan kohdistuneesta toiminnasta, kuten säilytyksestä, rakenteiden purkamisesta, jätteen hävittämisestä ja asuinalueen kuivattamisesta ja

muokkaamisesta. Varhaismetallikautiset asuinpaikat liittyvät usein hautausten yhteyteen (Uino 1986: 136). Kiviperustaisia rakennuksia pidetään Suomen mantereella harvinaisena varhaismetallikautisena rakennustyyppinä (Uino 1986: 139).

4.1.3.1 Esimerkkejä asuinpaikoista Satakunnan ulkopuolelta

Varsinais-Suomesta Maarian Kärämäestä on tutkittu suorakulmion mallinen paalunsijojen muodostelma, jonka keskellä oli kivetty liesi (Salo & Lahtiperä 1970: 148). Muodostelman läheltä löytyi suurempi Morbyn keramiikkaa sisältänyt tulisija, joka tulkittiin samanaikaisiksi rakennuksenjäännöksen kanssa eli kumpikin ajoitettiin pronssikauden loppuun tai esiroomalaiselle ajalle (Salo & Lahtiperä 1970: 148; Uino 1986: 150). Paalunsijojen sisällä ei ollut kuitenkaan asutuksesta kertovia likamaan värjäymiä eikä löytöjä, minkä vuoksi muodostelmaa on myös arveltu hautaukseen liittyväksi rakennelmaksi (Uino 1986: 170).

Salon Ketohaka 1 on pitkäaikainen rautakautinen asuinpaikka, jonka varhaisimmat asutuksen merkit ovat pronssikauden ja esiroomalaisen ajan vaihteesta (Uino 1986: 93). Tälle ajalle kohteesta on radiohiiliajoitettu useita keramiikkaa sisältäneitä likamaakuoppia sekä maassa värjäyminä ja paalunsijoina näkyvän, mahdollisesti oksapunosseinäisen rakennuksen jäänteet (Uino 1986: 88, 92–93). Pronssi- ja esiroomalaisen ajan radiohiiliajoitukset sijoittuvat aikavälille 840 eaa.–200 jaa. (Uino 1986: 88, 92–93). Rakennusta tukeneet seinälinjakivet oli todennäköisesti purettu rakennuksenjäänteiden viereen kivikasaksi (Uino 1986: 86–87). Kohteessa on sekä paikalleen hajonneita kokonaisia keramiikka-astioita, että palasia astioista, palaneita eläinten luita, kivilaji-iskoksia ja rautakuonaa erilaisissa keskittymissä (Uino 1986: 74–84).

Salon Ketohaka 2:n asuinpaikka sijoittuu kahden vanhemman roomalaisaikaisen hautaröykkiön väliin. Varhaisimmat merkit asutuskerrostumista ovat pronssikauden ja esiroomalaisen ajan vaihteesta, ja koostuvat paalunsijoista sekä erilaisista värjäymistä ja kuopista (Uino 1986: 121). Näistä saadut radiohiiliajoitukset ajoittuvat aikavälille 570 eaa. – 240 jaa. (Uino 1986: 129). Kohteen pitkän käyttöhistorian vuoksi yhtään selkeää esiroomalaisen ajan asuinrakennusta ei kohteesta ole kyetty erottamaan, mutta paikalla on ollut ainakin kolme eri rakennusta (Uino 1986: 119, 122). Asutus kohteessa vaikuttaa loppuneen sen jälkeen, kun hautaröykkiöt on rakennettu (Uino 1986: 122). Kohteessa on

useita paikoilleen hajonneita keramiikka-astioita, mutta myös kiviesineitä ja palaneita eläinten luita, jotka esiintyvät keskittymissä (Uino 1986: 112–118).

Etelä-Suomesta Espoon Mikkelästä on tutkittu pienellä mäellä sijainnut varhaismetallikautinen asuinpaikka. Asuinpaikalta havaittiin kahdesta kolmeen tulisijojä ja kuusi likamaakuoppaa (Hiekkanen & Seger 1988: 22). Alueella oli vain ohut kulttuurikerros (Hiekkanen & Seger 1988: 22). Asuinrakennuksen sijainti pääteltiin palaneen saven sijainnista, ja niiden perusteella kohteessa on ollut nelisivuinen rakennus, joka on jossain vaiheessa tuhoutunut tulipalossa (Hiekkanen & Seger 1988: 21–22, 31). Ennen sitä kohteessa on todennäköisesti sijainnut myös toinen rakennus (Hiekkanen & Seger 1988: 32). Kaikki likamaakuopat vaikuttavat sijaitsevan asuinrakennuksen ulkopuolella (Hiekkanen & Seger 1988: 22). Likamaakuopista löydettiin runsaasti hiiltä, savitiivistettä, kiviesineitä, iskoksia, palanutta luuta ja keramiikan paloja, joita esiintyi myös ympäröivässä kulttuurimaassa. Keramiikkaa koostui sekä Morbyn, pronssikauden lopun, että Luukonsaaren keramiikasta, antaen kohteen pääasialliseksi ajoitukseksi esiroomalaisen rautakauden (Hiekkanen & Seger 1988: 26, 32).

Espoo Morby Mikkelästä löydettiin aluksi tienleikkauksesta suurikokoinen saviastia, joka antoi nimityksen Morbyn keramiikalle (Meinander 1954: 158–159, 173). Kohteesta on ohuesta kulttuurikerroksesta havaittu lisää keramiikkaa sekä kvartsi-iskoksia, kvartsiveitsi ja pii-iskos (Hiekkanen 1978: 8). Myöhemmin kohteesta havaittiin pienialaisen asuinpaikan paksut kulttuurikerrostumat ja useita jätekuoppia sekä liesi (Hiekkanen 1979: 9–10, 11). Kohteessa on tulkittu sijainneen yksi kiinteä rakennus esiroomalaisella ajalla.

Espoo Dävits Gläntanista tutkittiin varhaismetallikautinen asuinpaikka, jonka päälle tulkittiin rakennetun suuremmista kivistä kehiä ja pienemmistä kivistä tiheä kiveys (Schauman-Lönnqvist 1975). Itse asuinpaikan jäänteet koostuivat Morbyn keramiikka yms. löydöistä, likamaaläikistä sekä tulisijasta kiveyksen alla (Schauman-Lönnqvist 1975: 2). Tulisijasta on radiohiiliajoitus 842–385 eaa.⁹ (Laulumaa & Kylli 2001: 3). Myöhemmin havaittiin myös kauempana merkkejä asuinpaikkakerrostumista keramiikan ja kvartsiesineen muodossa (Laulumaa & Kylli 2001).

⁹ Kalibroitu tutkielmaa varten OxCal 4.3 -ohjelmalla. Kalibroitu tulos ilmoitettu 95,4% todennäköisyydellä.

Porvoon Bölestä on tutkittu esiroomalaisen ajan asunnonpohja (Strandberg 2002: 221). Kyseessä oli neliön mallinen talo, jonka keskellä oli paalunsija. Talossa on saattanut olla savella vuoratut oksapunosseinät (Strandberg 2002: 221). Idän puoleisella pitkällä seinällä oli suuri tulisija, josta saatiin radiohiiliajoitus esiroomalaisella rautakaudelle aikavälille 406 eaa.–8 jaa. (Strandberg 2002: 221). Paalunsijasta on myös radiohiiliajoitus esiroomalaiselle rautakaudelle 409–59 eaa., ja siitä löytyi myös runsaasti keramiikkaa ja palanutta savea (Strandberg 2002: 221–222). Yksi hylkeenluu on tunnistettu, ja lisäksi hiiltyneitä siemeniä, joista kaikki löytyivät talon sisältä. Aivan talon vieressä oli toinen samanmallinen, mutta isompi rakennus, jota ei ole ajoitettu. Varhaisella rautakaudella kohde on sijainnut suojaisella niemellä (Strandberg 2002: 225).

Rakennusten ulkopuolella olevista tulisijoista on saatu radiohiiliajoituksia pronssikauden lopulle ja esiroomalaisen ajan vaihteeseen, viitaten kohteen pitkäaikaiseen käyttöön (Strandberg 2002: 222). Kaivausalueelta löydettiin viljojen siemeniä, erityisesti ohraa, sekä vadelman ja vesililjan siemeniä sekä kotieläinten ja riistaeläinten palaneita luita (Strandberg 2002: 225). Kohteessa pronssikaudella ja esiroomalaisella eläneet yhteisöt ovat harjoittaneet pienimuotoista viljelyä, kotieläinten kasvatusta sekä tukeneet ruokavaliotaan metsästämyllä ja keräilemällä.

Raaseporista Karjaan Borgmäster Storåkerista on useamman asuinrakennuksen jäljet, jotka muodostuivat kivistä ja paalunsijoista, sekä useista tulisijoista ja likamaavärijäymistä (Uino 1986: 146). Paalunjäljet muodostavat neljä eri ryhmää, jotka saattavat viitata neljään eri rakennukseen. Mitään tarkempia päätelmiä rakenteesta ei ole esitetty (Uino 1986: 146). Kohteesta löydettiin hieman palanutta savea, naarmutettua esiroomalaisen tai roomalaisen rautakauden keramiikkaa, lasihelmi ja rautaesineen pala (Uino 1986: 146)

Pohjanmaalta on tutkittu väliaikaisiksi pyyntiasuinpaikoiksi tulkittuja majoja. Korsnäsin Trofastbackenissa tutkittiin asuinpainanne, jota ympäröi 1–2 m leveä neliömäinen seinää tukenut rakenne (Seger 1986b: 177–178). Painanteen keskellä oli tulisija, joka pohjalta saatiin radiohiiliajoitustulos aikavälille 460–240 eaa. (Seger 1986b: 180). Löydöt keskittyivät kaikki seinärakenteiden sisäpuolelle ja koostuvat keramiikan paloista, palaneesta luusta, kvartsi-iskoksista ja muutamasta kiviesineestä (Seger 1986b: 179–180). Tunnistetussa luuaineistossa on lintujen ja hylkeiden palaneita luita. Rakennus on

todennäköisesti kevyt turvekattoinen maja, joka on ollut lyhytaikaisessa hylkeenpyyntiin liittyvässä käytössä (Seger 1986b: 182).

Toinen pohjanmaalainen esiroomalaisen ajan pyyntiasuinpaikka sijaitsee Korsnäsin Orrmoanissa, josta on tutkittu yksi kuudesta moreenimäen päällä jonossa olevasta asuinpainanteesta (Seger 1986a: 22). Tämän lisäksi viereisessä pirunpellossa oli useita saman kokoisia kivikkoon tehtyjä painanteita, jotka tulkittiin varastokuopiksi (Seger 1986b: 23, 29). Tutkittua asuinpainannetta ympäröi metrin paksuinen pyöreä kivivalli, jonka keskellä oli tulisija (Seger 1986a: 24). Maa asuinpainanteen ympärillä oli täysin puhdasta, ja myös löydöt keskittyivät vain asuinpainanteen sisäpuolelle. Löydöt koostuivat palaneesta luusta, palasta korrodoitunutta rautaa ja muutamasta palasta tunnistamatonta, kalsiumista ja piistä koostuvaa materiaalia (Seger 1986a: 24). Tulisijasta on radiohiiliajoitus 340–200 eaa. esiroomalaiselle ajalle (Seger 1986a: 7). Kivivallin tulkittiin seinärakenteiden tueksi, ja asuinpaikan toimineen väliaikaisena pyyntiasuinpaikkana (Seger 1986a: 28, 30).

4.1.4 Asuinpaikkoja Satakunnassa

Esiroomalaista aikaa ei ole Satakunnan alueella toistaiseksi tutkittu kattavasti. Aiemmin tunnettujen esiroomalaisten kohteiden vähäisyyden vuoksi oletettiin, että asutus olisi vähentynyt ja asutuskeskitys siirtynyt Satakunnasta muualle Suomeen varhaisella rautakaudella (Holmblad 2010: 174). Uusia esiroomalaisen ajan kohteita on kuitenkin löytynyt, ja Satakunnan esiroomalaisen ajan kuva tarkentuu jatkuvasti radiohiiliajoitusten myötä.

Satakunnasta tunnetaan tällä hetkellä vain kuusi esiroomalaiselle ajalle ajoitettua asuinpaikkaa. Eräs näistä on Rauman Huilu II, joka sijaitsee hiekkaisella maaperällä etelään laskevalla terassilla korkeudella 20 m mpy (Raike 2003: 5). Kohteesta on havaittu yksi tulisija, useita paalunsijoja ja likamaakuoppia (Raike 2003, 2004a). Enemmistö löydöistä on Morbyn keramiikka ja lisäksi kohteesta on hieman palanutta savea, palanutta luuta ja joitain kivi- ja metalliesineiden katkelmia (Raike 2003: 13–14; 2004a: 10). Luuaineistosta on tunnistettu sian, hanhen, hauen ja muiden kalojen luita (Raike 2004a: 9–10). Kohteesta on kaksi radiohiiliajoitusta esiroomalaiselle ajalle. Toinen on keramiikan palasta, ja ajoittuu aikavälille 380–40 eaa. ja toinen tulisijasta löytyneestä palaneesta luusta aikavälille 240–30

ea. (Raike 2003: 16). Havaintojen perusteella kohteesta ei pystytty hahmottamaan paikalla olleiden rakennusten seinälinjoja.

Lähellä Huilun asuinpaikkaa sijaitsee Tahtmaan muinaisjäännöskohde, jonka koekaivauksissa havaittiin esiroomalaiselle ajalle ajoittuva kuoppaliesi, josta löydettiin muutama saviastian pala ja palanutta luuta (Raike 2004b: 7). Kuoppalieden hiilinäytteestä otettiin ajoitus, joka antoi tuloksen aikavälille 510–200 eaa. (Raike 2004: 7). Kohteessa oli myös viitteitä kahdesta muusta kuoppaliedestä (Raike 2004b: 8).

Toinen esiroomalaisen ajan asuinpaikka Raumalla on tutkittu Kallio II:sta, joka sijaitsi kahden kallioalueen välisessä metsämaastossa (Korkeakoski-Väisänen 1979: 2). Alueella havaittiin ihmistoiminnan voimakkaasti värjäämiä kulttuurikerroksia, nokimaakuoppia ja kiveyksiä (Korkeakoski-Väisänen 1979). Kulttuurikerroksista havaittiin Morbyn keramiikkaa sekä kvartsi- ja porfyriitti-iskoksia (TYA 156). Kiveysten rooli jäi epäselväksi, mutta Salon Ketohaan samankaltaisten kiveysten valossa ne voivat liittyä asuintilan raivaamiseen, tulisijojen puhdistamiseen tai asuinrakennusten purkamiseen (Uino 1989: 170–171).

Eurasta on tutkittu esiroomalaisen rautakauden asutusjäänteitä kolmesta eri kohteesta. Honkilahden Kolmhaarasta tutkittiin 3 x 3 metrin kokoinen neliön mallinen kiveys, joka oli ladottu yhdestä kerroksesta pieniä kiviä (Leppäaho 1950: 3; Salo 1984: 187). Kiveys on tulkittu suoraseinäisen asunnon pohjaksi (Uino 1986: 141). Kiveyksen päällä oli kaksi nelisivuista liesirakennetta, ja sen vierestä havaittiin pronssikauden lopun tai esiroomalaisen ajan keramiikkaa ja samaan aikaan ajoittuvan aseiden katkelma (Salo 1981: 101–102). Asunnonpohjasta on otettu kolme radiohiiliajoitusta, joiden keskiarvot ovat 730 eaa., 500 eaa. ja 410 eaa.¹⁰ esiroomalaisen ajan alkuun (Salo 1981: 101).

Eurasta Panelian Kuninkaanhaudassa on toinen varhaismetallikautinen asuinpaikka, jossa laajaan kiveykseen suurista kivistä tehdyn puolikaaren sisällä oli esiroomalaiselle ajalle 826–366 eaa.¹¹ ajoittuva 2 metriä leveä kuoppaliesi (Wallenius 1988: 5, Purhonen & Ranta 1991: 149). Kuoppalieden ympäristö ja kiveys olivat voimakkaan lika- ja nokimaavärjymien

¹⁰ Ajoituksista on julkaisussa ilmoitettu vain keskiarvot, eikä ajoitustunnusta tai tulosta ole tarkemmin julkaistu.

¹¹ Kalibroitu tutkielmaa varten OxCal 4.3 -ohjelmalla. Kalibroitu tulos ilmoitettu 95,4% tarkkuudella.

täyttämiä (Wallenius 1988: 4–5). Kuoppaliedestä löydettiin muutamia paloja pronssikautista keramiikkaa, savitiivistettä, palanutta luuta ja piikaavin (Wallenius 1988: 5–6). Toinen samanlainen rakenne tutkittiin seuraavana vuonna, ja myös tässä kaaren ja kuoppalieden välissä oli useita lika- ja nokimaaläikkiä (Wallenius 1989: 6) Puolikaaret yhdisti tiheä, palaneiden kivien muodostamaa kiveys. Löytöinä rakenteesta löydettiin saviastian palasia, kivilaji-iskoksia, piiytimiä ja palanutta luuta. (Wallenius 1989: 6).

Kiukaisten Uotinmäestä on tutkittu nelisivuinen ladottu kiveys, joka on tulkittu lattianpohjaksi (Uino 1986: 148). Kiveys oli ladottu osin paikalla olleista kivistä ja osittain pienistä pyöreistä kivistä, ja sen toisessa päässä oli merkkejä tulenpidosta. Alun perin lattiapohjan on tulkittu kuuluneen kohteen kivikautiseen asutusvaiheeseen, mutta myöhemmin se on liitetty paikalta löydettyyn Morbyn keramiikkaan (Uino 1986: 148). Lähistöllä on myös pronssikautisia röykkiöitä (Uino 1986: 148).

5. Röykkiöiden rakentamisen traditio Suomessa

5.1 Röykkiöt pronssi- ja rautakauden ilmiönä

Esihistorialliset röykkiöt on ollut tapana lajitella rakenteellisten piirteidensä ja sijaintinsa perusteella pronssi- ja rautakautisiin röykkiöihin (Europeaus 1922: 186; Okkonen 2003: 136; Tuovinen 2008). Radiohiiliajoitusten myötä röykkiöiden rakenteiden perusteella tehdyt ajoitukset on kuitenkin havaittu yhä useammin paikkansa pitämättömiksi, ja alueelliset erot röykkiöiden rakentamisen traditiossa ovat alkaneet hahmottua.

Perinteisesti pronssikautisten röykkiöiden on ajateltu olleen suuria monumentaaliröykkiöitä, jotka on sijoitettu usein yksittäin korkeiden kallioiden päälle (Europeaus 1922: 186; Salo 1981: 202–204). Rautakaudella röykkiöiden koko pienenee, niitä alkaa esiintyä useamman röykkiön ryhmissä mäkien rinteillä. Siksi on katsottu, ettei rautakautisten röykkiöihin rakentamiseen ole nähty niin paljon vaivaa, ja niiden merkitys olisi vähentynyt (Salo 1981: 150).

Pääasiassa tämä näyttäisikin olevan yleinen kehitys röykkiöiden sijoittumista ja kokoa koskien (Asplund 2008: 80; Miettinen 1998: 63). Suuria röykkiöitä tunnetaan kuitenkin vielä

rautakaudeltakin, kun taas eräät matalat röykkiöt ovat saaneet pronssikauden alkupuolen ajoituksen (Asplund 2008: 74; Asplund 2011: 44)¹². Nykyään rautakauden merkityksen röykkiörakentamisessa on todettu olleen yhtä suuri kuin pronssikaudenkin, vaikkakin röykkiöiden muodossa ja merkityksessä tapahtuu muutoksia (Asplund 2008: 73).

Joitain röykkiötyyppejä on pystytty ajoittamaan tietyille aikakaudelle tyypillisiksi muodoiksi (Salo 1981: 200–202; Okkonen 2003: 111–112). Esimerkiksi Satakunnassa pitkät, joskus päistään pyöristetyt röykkiöt ajoittuvat pronssikauden alkuun, kylmämuuraamalla tehdyt muurilliset röykkiöt pronssikauden keskivaiheille, matalat kehälliset pyöreän, kolmion tai suorakaiteenmalliset röykkiöt pronssikauden lopulle ja pitkät vallimaiset rauniot aivan pronssikauden loppuun ja esiroomalaiselle ajalle (Tiitinen 1988: 10).

Röykkiöiden muoto ja rakenne ovat kuitenkin hyvin epävarmoja piirteitä käytettäväksi ajoittamiseen (Asplund 2008: 74–77). Radiohiiliajoitukset ovat usein välttämättömiä luotettavan ajoituksen saamiseksi, etenkin koska alueelliset erot röykkiöiden sijoittamisessa ja rakenteessa näyttäisivät olevan luultua suurempia.

5.2 Röykkiötradition alku

Aiemmin vallalla ollut käsitys oli se, että röykkiöiden rakentaminen on alkanut Satakunnassa ja Hämeessä skandinaavisen kaupankäynnin vaikutuksesta pronssikauden alussa, ja levinnyt sieltä myöhemmin sisämaahan (Salo 1981: 116–117; Vilkuna 1993: 48). Sitten on kuitenkin todettu, että myös Keski-Suomessa ja Pohjanmaalla esiintyy useita esineettömiä ns. lapinraunioita, joista osa on radiohiiliajoitettu jo vanhemmalle pronssikaudelle (Saipio 2011: 21; Mökkönen 2013: 16). Tämän lisäksi Keski-Suomesta tunnetaan röykkiöitä jo kivikauden lopulta, mikä on herättänyt pohtimaan kiviröykkiöitä paikallisena, jo aiemmista käytännöistä kummunneena traditiona (Asplund 2008: 72; Asplund 2011: 43; Saipio 2011: 25). Saattaakin olla, että Keski-Suomen alueella on kehittynyt itsenäinen tai Perämeren rannikolta lainattu varhainen rauniorakentamisen traditio, joka on myöhemmin

¹² Esimerkiksi Porin Söörmarkun Rainiolan kolmesta röykkiöstä on radiohiiliajoitukset: raunio 3 (Ua-40368) 1744-1395 eaa., raunio 1 (Ua-40367) 1462-1257 eaa. ja raunio 4 (Ua-40369) 1535-1397 eaa. (Asplund 2011: 44).

skandinaavisen esimerkin vaikutuksesta muuttunut esineelliseksi röykkiöhautaukseksi (Saipio 2011: 24, 32).

Röykkiöihin hautaamisen katsotaan alkaneen Suomessa vasta pronssikauden II periodilla, sillä kivikautisista röykkiöistä ei ole havaittu ihmisluuta (Okkonen 2003: 127, 137; Asplund 2011: 44). Esimerkiksi Viitasaaren Pyykkisaaren kivikauden lopulle ajoitetusta röykkiöstä on havaittu palaneita luita, jotka osoittautuivat kalojen ja hylkeen luiksi (Taavitsainen 2003: 7–8, 12). Merijärven Ilvessalon kivikauden lopulle ajoitettuun röykkiöön johti kaksi kivin reunustettua polkua, ja röykkiöstä löydettiin vain iskukiviä, kivi-iskoksia ja kvartsikaavin (Okkonen 2003: 65–67; Mökkönen 2013: 23). Löytöjen perusteella kivikautiset röykkiöt onkin tulkittu lähinnä uhritoimintaan liittyviksi (Saipio 2011: 24). Teemu Mökkönen (2013: 22) on kuitenkin esittänyt, että Pohjanmaalla Iin Keelaharjussa oleva punamultaa sisältävä röykkiö olisi matalaan kiveykseen tehty kivikautinen ruumishautaus, josta vainaja on maatonut jo jäljettömiin. Rakenteeltaan samankaltaisia kivikautisia hautauksia tunnetaan Ruijasta ja Ruotsista (Saipio 2011: 23). Toistaiseksi Iin Keelaharjun röykkiö on kuitenkin ainoa Suomesta tunnettu mahdollinen kivikautinen röykkiöhautaus.

Sisämaan varhaiset lapinrauniot näyttäisivät jossain määrin eroavan rannikon pronssikautisista röykkiöistä, ja ne saavat vasta rautakaudella rannikon röykkiöille tyypillisiä piirteitä, esimerkiksi metalliesineiden esiintymisen ja hautaukset (Okkonen 2003: 230; Saipio 2011: 24, 31). On siis mahdollista, että sisämaan lapinrauniotraditio ja rannikon pronssikautinen traditio ovat syntyneet osittain erillään, ja myöhemmin saaneet vaikutteita toisistaan yhteyksien lisääntyessä. Lapinrauniot osoittavat, että röykkiöihin on liittynyt hyvin monenlaisia traditioita Suomessa ja röykkiöiden tarkastelu alueellisina kokonaisuuksina on tärkeää (Saipio 2011: 24). Tulevaisuudessa luonnontieteelliset ajoitukset ja röykkiöiden, myös epämääräisten ja matalien, tutkiminen aiempaa monipuolisemmin mahdollistavat varmasti Suomessa esiintyvien erilaisten röykkiötraditioiden suhteiden tarkemman analysoinnin.

5.2.1 Röykkiötradition alku Satakunnassa

Unto Salo (1981: 330–331) on erotellut Satakunnan rannikon varhaismetallikautisesta asutuksessa neljä eri kulttuuriprovinssia erityisesti röykkiöiden sijoittumisen ja koon perusteella: Panelian, Kokemäenjoen suun, luoteisrannikon ja Rauman seudun.

Paneliassa pronssikautinen asutus keskittyy muinaislahden rannoille ja on todennäköisesti jatkumoa aiemmasta kivikautisesta asutuksesta (Salon 1981: 336). Röykkiöt ovat keskimääräisesti Satakunnan suurimpia ja liittyvät pronssikauden alusta saakka asutuksen yhteyteen (Salon 1981: 332). Paneliassa metalliesinelöydöt ovat hieman runsaammat kuin muualla Satakunnassa (Salon 1981: 335).

Kokemäenjoen suun alueelta tunnetaan valtaosa Satakunnan röykkiöistä, ja niiden koko on keskimääräisesti pienempi kuin Panelialahdella (Salon 1981: 341). Alueella on toistaiseksi rikkain pronssikautinen asutuskeskittymä Suomessa, ja hautaraunioiden rakentaminen on jatkunut pronssikauden alusta esiroomalaisen ajan puolelle (Salon 1981: 338–339). Kuten Paneliassa myös Kokemäenjoen suulla röykkiöt esiintyvät useimmiten asutuksen yhteydessä (Salon 1981: 342).

Luoteisrannikolla hautarauniot muodostavat Satakunnan tiheimmän keskittymän, ja sijaitsevat useimmiten kallioilla (Salon 1981: 350). Kaikki tutkitut röykkiöt ovat olleet löydöttömiä (Salon 1981: 350). Luoteisrannikolla röykkiöitä on rakennettu pronssikauden alusta, mutta painopiste on erityisesti pronssikauden loppupuolella ja esiroomalaisella ajalla (Salon 1981: 325).

Raumalla röykkiöt sijaitsevat usein korkeilla kallioilla tai harjuilla yksittäin tai muutaman raunion ryhmissä (Salon 1981: 332). Raunioiden koko on muihin alueisiin verrattuna pienempi, ja löydöt viittaavat asutuksen jatkumisen yli pronssikauden (Salon 1981: 333). Rauman seudulla pronssikauden alun röykkiöt eivät vaikuta liittyvän asutuksen yhteyteen, mutta pronssikauden lopulle tultaessa asutukseen mahdollisesti liittyvät matalien mäkien röykkiöryhmät lisääntyvät (Salon 1981: 332).

Teija Tiitinen (1988) on tarkastellut tarkemmin Rauman seudulla vuoteen 1988 mennessä tunnettuja röykkiöitä tilastollisin menetelmin. Karkean arvion mukaan n. 40 % näistä

röykkiöistä on voitu rakentaa jo pronssikaudella, ja loput sijaitsevat vasta rautakaudella veden alta paljastuneilla korkeuksilla (Tiitinen 1988: 34).

Raumalla pronssikautisen merenpinnan yläpuolella esiintyvät röykkiöt sijaitsevat useimmiten avokallioiden tai mäkien päällä, niiden huipuilla tai länsiosissa (Tiitinen 1988: 37–41). Rautakaudella meren alta paljastuneilla korkeuksilla röykkiöt esiintyvät useammin moreenimäkien etelä- ja itärinteillä ja pienten mäkien päällä (Tiitinen 1988: 37–38, 52, 72). Näillä korkeuksilla esiintyvien röykkiöiden koko on pienempi, ne esiintyvät useamman röykkiön ryhmissä ja niiden muoto on useimmiten soikea tai epämääräinen (Tiitinen 1988: 45, 51, 79). Rauman seudulla röykkiörakentamisen traditio näyttäisi siis noudattavan yleistä kehitystä pronssikauden suurikokoisista yksittäin esiintyvistä röykkiöistä kohti rautakauden matalia röykkiöryhmiä.

Uusien radiohiiliajoitusten myötä Satakunnan ja tällä hetkellä koko Suomen vanhin varman hautauksen sisältävä röykkiö on Noormarkun Söörmarkun Rainiolan pronssikauden II periodille ajoitettu matala röykkiö (Asplund 2011: 44). Vanhin esineellinen röykkiöhautaus on Rauman Lapin Vahalan Huhdanniskan röykkiö, joka sisälsi kaksi polttohautausta (Salo 1981: 118). Toisesta polttohautauksesta tunnetaan pronssikauden III periodille ajoittuva pronssitikari (Salo 1981: 118). Röykkiöiden rakentaminen on siis alkanut Satakunnassa jo viimeistään pronssikauden II periodilla aluksi esineettömänä, ja jatkunut kansainvaellusajalle saakka (Salo 1981: 121; Asplund 2008: 44).

Ruotsissa ja Norjassa esineellisiä röykkiöhautauksia tunnetaan jo pronssikauden alkupuolelta, ja Ahvenanmaalla ja Varsinais-Suomessa pronssikauden II periodilta alkaen (Salo 1981: 120). Lisäksi Satakunnasta tunnetaan muualta kuin röykkiöistä löytyneitä pronssiesineitä jo I ja II periodilta (Salo 1981: 120). Salo (1981: 120) on esittänyt, että metalliesineiden myöhäinen ilmaantuminen Satakunnan röykkiöhautoihin pronssikauden III periodilla selittyisi sillä, että Panelianlahden ja Kokemäenjoen suun alueelle olisi omaksuttu röykkiöiden rakentaminen Skandinaviasta jo ennen kuin se tuli Ruotsissa esineelliseksi pronssikauden alussa. Tällöin esineellinen röykkiöhautaus olisi omaksuttu Satakuntaan myöhemmin, esineettömien röykkiöiden rakentamisen tradition ollessa jo täydessä vauhdissa (Salo 1981: 120–121).

Satakunnan pronssikautisissa röykkiöhaudoissa esiintyy lähinnä muutamia pronssiesineitä ja piitä (Salo 1981: 194). Metalliesineitä ei ole Satakunnassa laitettu roviolle vainajan mukaan, sillä niissä ei ole merkkejä palamisesta (Salo 1981: 189). Esineiden määrissä on alueellisia eroja esineellisten hautausten keskittyessä eritoten Nakkilan ja Porinlahden alueelle (Salo 1981: 194). Joskus kokonaista esinettä symboloimaan on laitettu hautaan vain pala esineestä (Salo 1981: 196).

Pronssikauden lopulla Satakunnassa on nähtävissä muusta Suomesta eroava metalliesineisiin ja röykkiöihin liittyvä käytäntö. Kun muualla Suomessa metalliesineiden esiintyminen selkeästi vähenee nuoremmalla pronssikaudella, Satakunnassa niiden määrä lisääntyy erityisesti hautauskontekstissa (Soikkeli-Jalonen 2016). Esiroomalaisella ajalla hautauksiin ilmestyvät kuutiokivet, joita on hyödynnetty viljan jauhamisessa (Edgren 1999: 326; Holmblad 2010: 168). Niiden on tulkittu hautauksissa symboloivan hedelmällisyyttä tai liittyvän poltettujen luiden murskaamiseen pienemmiksi ennen hautaamista.

5.3 Hautaukset röykkiöissä

Suomen pronssikautiset hautaustavat vaihtelevat, ja pronssikauden alusta saakka ruumishautaus ja polttohautaus esiintyvät rinta rinnan (Salo 1981: 178). Kaikki pronssikautiset ruumishautausten merkit ovat kuitenkin välillisiä, erilaisten rakenteiden, maahan paakkuuntuneiden jäämien ja esinelöytöjen antamia viitteitä, sillä polttamattomia ihmisenluita ei ole säilynyt (Salo 1981: 179).

Röykkiöihin tehty ruumishautaustraditio jatkuu Suomessa hieman poikkeuksellisesti koko pronssikauden ajan rautakaudelle saakka, eikä eteläskandinaaviseen tapaan katkosta ruumishautaustraditiosta ole huomattavissa (Salo 1981: 178–179). Suomessa polttohautaus ei ole siis samalla tavalla syrjäyttänyt kivikaudelta periytyvää ruumishautaustraditiota kokonaan kuten useilla alueilla Skandinaviassa (Salo 1981: 178). Ruumis- ja polttohautausten rinnakkaisuus näyttää erityisesti liittyvän Suomen rautakauden hautauksiin (Edgren 1999: 318).

Röykkiöissä havaitut suuret kiviarkut ovat pääasiallinen ruumishautauksen merkki Suomessa (Salo 1981: 180). Osassa röykkiöistä esiintyy täydellisiä paasikiviarkkuja katteineen, mutta

suurimmassa osassa arkku muodostuu päädyissä olevista pystypaasista tai osittaisista seinärakenteista (Salo 1981: 180). On arveltu, että tällaisissa tilanteissa on käytetty puuarkkuja, jolloin täydellistä kiviarkkua ja kivikatetta ei ole tarvittu (Meinander 1954: 98; Salo 1981: 180). Myös lohkarekivistä on tehty arkkurakennelmia hiekkakiven puutteessa (Salo 1981: 180). Arkkujen koko on vaihdellut pronssikauden alussa esiintyvistä suurista useamman ihmisen hauta-arkuista aina yksittäisiin pikkuarkkuihin (Salo 1981: 182–183).

Suomessa polttohautaukset alkavat esiintyä röykkiöissä laajemmin pronssikauden II periodilla, Satakunnassa III:lla. (Salo 1981: 186). Polttohautaamisen traditio on jatkunut aina esiroomalaisen ajan yli rautakauden puolelle niin röykkiöissä kuin maahan tehdyissä haudoissakin (Salo 1981: 186). Polttohautaamisen on aiemmin tulkittu tulleen Suomeen luultavasti ulkopuolisena lainana yhdessä röykkiöihin hautaamisen kanssa (Salo 1981: 186).

Pronssikauden alkupuolella poltetut jäännökset on asetettu ruumishautauksia vastaavan kokoisiin kiviarkkuihin, joiden koko on pronssikauden kuluessa koko ajan pienentynyt ja lopulta jäänyt kokonaan pois (Salo 1981: 190). Joskus polttohautauksen jäänteet on asetettu esimerkiksi kivenkoloon, joka on katettu laattakivellä (Salo 1981: 191). Skandinaviassa on polttohautauksissa käytetty keramiikkauurnia, mutta Suomessa tapa on yleistynyt vasta vanhemman roomalaisajan puolella (Salo 1989: 22). Sen sijaan puu-uurnista voivat kertoa palaneiden luiden muodostamat selkeät rajatut alueet sekä vakoissa käytetyt hartsitiivisten jäänteet, joita on löydetty jo pronssikautisista hautauksista (Salo 1981: 191; Salo 1989: 22–23). Useissa tapauksissa poltetut luut on kuitenkin aseteltu röykkiön pohjalle sellaisenaan (Salo 1981: 191).

Luita esiintyy Suomen polttohautauksissa säännöllisesti vähemmän kuin mitä aikuisen ihmisen kremaatiosta luita jää jäljelle (Salo 1981: 187; Asplund 2008: 78). Luut röykkiöissä ovat yleensä noettomia, eli rovio on sijainnut jossain muualla ja luut on noukittu erilleen noesta haudattavaksi röykkiöön (Salo 1981: 193). Hyvin nokisia polttohautauksia alkaa esiintyä vasta nuoremman roomalaisen rautakauden puolella polttokenttäkalmistoissa (Salo 1981: 194).

-

5.4 Esiroomalaisen rautakauden kalmistoja Satakunnan ulkopuolella

Esiroomalaisella rautakaudella hautaustavat vaihtelevat, mutta röykkiöhautaus on edelleen yleinen. Esiroomalaisen ajan röykkiöt ovat tyypillisesti matalia ja maansekaisia (Edgren 1999: 318). Yleensä ne ovat rakenteettomia ja muodoltaan vaihtelevia, mutta erityisesti Pohjanmaalta tunnetaan myös selkeitä kylmämuurattuja tai punaisin hiekkakivin peitettyjä röykkiötä (Edgren 1999: 318; Miettinen 1998: 66–67). Nelisivuisuus on myös koko Itämeren piirissä havaittu erityisesti esiroomalaiseen aikaan liitetty röykkiöiden piirre (Edgren 1999: 318).

Kenttäkalmistot ovat esiroomalaisen ajan hautausmuoto, jossa hautaukset on tehty laajoihin mataliin kiveyksiin (Salo 1984: 204). Kenttäkalmistoilla ei ole mitään säännöllistä muotoa tai sisärakenteita, ja hautaukset on tehty niihin sekä ruumishautauksina että polttohautauksina kiveyksen alle tai kiveykseen kaivattuina kuoppina (Salo 1984: 204–205). Esiroomalaisen rautakauden kenttäkalmistot saattavat olla täysin löydöttömiä tai sisältää aseita tai koruja (Salo 1984: 204–205). Useita esiroomalaisen ajan kenttäkalmistoja tunnetaan myös Ruotsista, joten kyseessä on laajempi esiroomalaisen rautakauden kulttuuripiirre (Aspeborg 2015).

Tarhakalmistot ovat Suomessa esiroomalaiselta ajalta roomalaisajalle ajoittuva kalmistotyyppi, jossa on neliön tai suorakulmion malliin ladottu kivikehä ja sen sisällä haudaus (Salo 1984: 205; Lang 1996: 304, 321; Kriiska & Tvauri 2007: 121–122, 133–134; Asplund 2008: 103; Oras *et al.* 2016: 8). Tarhoja voi olla useampi vieretysten, ja yleensä sisäkehä on peitetty kokonaan näkyvistä kattamalla hauta kivillä (Salo 1984: 205). Useimmiten tarhakalmistoihin haudataan polttamatta, ja vainajalla on mukanaan aseita tai koruja (Salo 1984: 205). Tarhakalmistoja esiintyy Viron rannikolla, Lounais-Suomessa, itä-Ruotsissa ja Inkerinmaalla (Oras *et al.* 2016: 8).

Suomesta tunnetaan myös muunlaisia kuin röykkiöön tai kivilatomuksiin sijoittuvia esiroomalaisen ajan hautauksia, ja esimerkiksi Aurajoen alueella röykkiöhautaukset eivät ole esiroomalaisella ajalla yleisiä (Salo 1984: 190). Sen sijaan esimerkiksi Sauvon Korvalasta on kaivettu useita ruumis- ja polttohautauksia, jotka on tehty paasiarkkuihin tai tarhamaisiin nelisivuisiin rakenteisiin (Schaumann-Lönnqvist 2006: 49–52). Hautauksissa on runsaasti esineistöä, jonka perusteella kohde on ajoitettu esiroomalaisella rautakauden loppuun tai

vanhemman roomalaisajan alkuun (Schaumann-Lönnqvist 2006: 51). Yhteen rakennelmaan tehty ruumishautaus on radiohiiliajoitettu esiroomalaisen ajan alkuun 410–350 eaa. (Schaumann-Lönnqvist 2006: 52). Hautaus on sisältänyt mm. villakangasta ja tuohta. Korvalan ruumishautauskalmiston lähetyviltä on löydetty myös palokuoppahautaus, joka ajoittuu esiroomalaiselle rautakaudella aikavälille 600–400 eaa. (Schaumann-Lönnqvist 2004: 14; 2006: 52; Purhonen *et al.* 2004: 136).

Myös Vantaan Kilterissä on kaksi kivin reunustettua kuoppahautaa, joissa ei ole ollenkaan hauta-antimia (Salo 1984: 190). Kuoppaan on tehty ruumishautaus, josta selvänä merkinä oli vainajasta jäänyt värjäymä maahan (Salo 1984: 190). Hautojen pohjalla oli kaksi tulisijaa, josta on radiohiiliajoitus aikavälille 500–200 eaa. (Salo 1984: 150). Myös haudat on tulkittu ajoittuvan samanaikaisiksi tulisijojen kanssa ja niiden olevan yhteydessä hautaukseen (Salo 1984: 150).

Liedon Aittamäessä on polttokenttäkalmisto, jonka alta on löydetty polttokenttäkalmistoa aikaisempia ruumis- ja polttohautauksia (Moisio 2015: 23). Yksi polttohautauksista on ajoitettu esiroomalaisen ajan lopun ja vanhemman roomalaisajan alun vaihteeseen aikavälille 5 eaa.–130 jaa. (Moisio 2015: 24). Kyseessä on nuoren ihmisen kärsämäentyypin urnahauta, joka oli peitetty kivilaa'alla (Moisio 2015: 24).

Kemin Itärovassa on esiroomalaisen ajan röykkiö, jonka alapuolelle kaivettuun suorakulmion malliseen kuoppaan oli tehty esineellinen hautaus (Krankka 1993: 2). Kuoppa oli reunustettu kivillä, ja päällystetty liuske kivillä (Krankka 1993: 3). Kuopan pohjalla ei ollut mitään värjäymiä, mutta palamaton sääriluun katkelma ja keihäänkärki löydettiin (Krankka 1993: 4; Kuusela *et al.* 2010: 31). Samanlainen hautaus on tulkittu tehdyn Laihian Viirikallion esiroomalaisen ajan röykkiön alapuoliseen kuoppaan, vaikkei esineistöä tai merkkejä vainajasta havaittu (Kuusela *et al.* 2010: 29). Viirikallion löydötön röykkiö oli tehty matalaan kuopanteeseen, ja ainoat hautaukseen viittaavat merkit olivat värjäymät röykkiön pohjassa. Viirikallion alue, jolta on löydetty myös tulisijoja ja kvartsi-iskoksia, on määritelty kalmistoksi ja joko siihen liittyväksi tai kalmistosta erilliseksi aktiivisuusalueeksi (Kuusela *et al.* 2010: 31).

Suursuonmäen Lavansaaresta tunnetaan yli kolmekymmentä hiekkadyyneille riviin rakennettua matalaa röykkiötä, joista kolme on todettu haudoiksi (Edgren 1993). Haudat on

tehty röykkiöiden alaiseen puhtaaseen pohjamaahan hartsitiivisteisessä astiassa, ja hautaukset ajoittuvat hartsista tehtyjen radiohiiliajoitusten perusteella esiroomalaiselta ajalta vanhemman rautakauden alkuun aikavälille 360 eaa.–116 jaa. (Edgren 1993). Yhden hautauksen luuaineistosta löydettiin myös lampaan tai vuohen luuta (Edgren 1993: 18).

5.4.1 Satakunnan esiroomalaisen rautakauden hautaukset

Esiroomalaisen ajan röykkiöt liittyvät usein asutuksen yhteyteen. Unto Salo (1981) on arvellut, että asuntojen ja röykkiöiden rinnakkainen esiintyminen on Satakunnassa jo varhainen ilmiö, ja niiden sijoittaminen kauemmas kallioille uutta vaikutusta Skandinaviasta. Hän on arvellut, että toisin kuin Kokemäenjoen suulla ja Panelianlahdella, Rauman seudulla röykkiörakentaminen on alkanut pronssikauden II periodilla suoraan esineellisenä hautautapana kallioiden huipuille, ja vasta esiroomalaisella ajalla muuttunut lähemmäs asutusta (Salo 1981: 128).

Satakunnan esiroomalaisen ajan hautaukset näyttävät keskittyvän lähinnä röykkiöihin. Esimerkiksi Rauman Sammallahdenmäen pronssi- ja rautakautisesta kalmistokohteesta on tutkittu yksi esiroomalaiselle ajalle ajoitettu röykkiö, josta havaittiin kaksoispaasiarkku ja palaneiden luiden keskittymä (Raike & Haimila 2003: 23, 25). Toisessa paasiarkussa oli esiroomalaiselta ajalta vanhemmalle roomalaisajalle ajoittuva sarjarannerengas (Raike & Haimila 2003: 24–25). Paasiarkun palaneesta luusta on radiohiiliajoitus aikavälille 180 eaa.–90 jaa. (Raike & Haimila 2003: 25).

Rauman Salisuonmäeltä tunnetaan yli 70 matalaa röykkiötä. Osa röykkiöstä on löydöttömiä ja hyvin epämääräisiä, mutta osasta on havaittu mahdollisia hautauksia. Yksi tällaisesta röykkiöstä, raunio 28, oli selvärajainen soikea silmäkivellinen röykkiö (Salo & Kaskinen 1980: 9). Röykkiöstä löydettiin palaneita luita, osa silmäkiven vierestä keskittymänä ja osa levällään röykkiön kehäkiveyksen kohdalta (Salo & Kaskinen 1980: 11). Silmäkiven läheltä löytyi myös kahteen osaan hajotettu sirppi, joka ajoittuu ajanlaskun vaihteeseen sekä useita saviastian sirpaleita eri astioista (Salo & Kaskinen 1980: 12–13). Röykkiön palaneita luita ei ole analysoitu, joten tulkinta hautauksesta on epävarma.

Harjavallan Kaunismäestä on tutkittu pyöreä, maansekaisen ja hiekkakivin päällystetty röykkiö, jonka sisältä paljastui kivikehä ja pohjalta laattamainen kiveys (Meinander 1945; Salo 1981: 46). Kiveyksen kohdalta havaittiin palaneita luita, ja toinen palaneiden luiden keskittymä yhdessä pronssisten pinsettien katkelman kanssa löydettiin läheltä kehäkiveystä (Meinander 1945; Salo 1981: 47). Keskittymät on tulkittu kolmeksi eri hautaukseksi, ja luista on tunnistettu aikuisen miehen ja nuoren ihmisen luita (Salo 1981: 47). Maakerroksesta havaittiin Kiukaisten keramiikkaa, joiden tulkittiin joutuneen röykkiöön aiemmasta asutuskerroksesta (Meinander 1945: 2). Yksi paloista on Morbyn keramiikkaa, jonka perusteella röykkiö on ajoitettu pronssikauden loppuun tai esiroomalaiseen aikaan (Salo 1981: 47).

Nakkilan Kuusistossa sijaitsi halkaisijaltaan 6 m ja alle metrin korkea röykkiö, jonka sisältä havaittiin suuremmista kivistä muodostettuja ns. seinälinjoja (Salo 1981: 62). Röykkiöstä löydettiin palanutta luuta ja veitsen katkelma, joka on ajoitettu pronssikauden loppuun tai esiroomalaiselle ajalle (Salo 1981: 62).

Ulvilan Peltomäestä on tutkittu 18 m pitkä, n. 4 metriä leveä ja puolen metrin korkuinen vallimainen röykkiö (Salo 1981: 96). Kiveyksen keskeltä havaittiin pieni määrä poltettuja luita ja länsipäästä suurempien kivien muodostaman ladelman sisältä esiroomalaiselle ajalle ajoittuvat pronssinappi (Salo 1981: 6). Raunion alapuolisesta kulttuurikerroksesta on havaittu Morbyn keramiikkaa ja tekstiilikeramiikkaa (Salo 1981: 95).

Kullaan Levanpellon Hämäläisen röykkiö on halkaisijaltaan 6 m ja 60 cm korkea, ja sen sisäpuolelta röykkiön keskeltä ja osittain ulkopuolelta löydettiin palaneita luita (Miettinen 1970: 3). Osa luista tunnistettiin ihmisen luiksi ja osa oli eläimen (Miettinen 1970: 3). Lisäksi löydöissä oli sekä Kiukaisten että Morbyn keramiikkaa, savitiivistettä, kivi-iskoksia ja kiviesineen katkelmia (Miettinen 1970: 4). Röykkiön itäreunasta havaittiin myös tulisija (Miettinen 1970: 3). Kohteessa on sijainnut Kiukaisten kulttuurin asuinpaikka ja sen päälle osaksi luontaisten kivikeskittymien ympärille tehty hautaröykkiö (Miettinen 1970: 4). Röykkiöstä on radiohiiliajoitus esiroomalaiselle ajalle (Edgren 1999: 324). Unto Salo (2004: 210) on yhdistänyt röykkiön löytöaineiston perusteella pronssikauden lopulta yleistyneeseen jäterauniotraditioon.

Euran Luistarissa on pronssikaudelle ajoittuva asuinpaikka, ja rautakaudelle ajoittuva rikas ruumiskalmisto. Pronssikautiseen asuinpaikkaan liittyy kuusi röykkiötä, jotka ajoittuvat pronssikaudelta esiroomalaisen ajan alkuun (Lehtosalo-Hilander 2000: 167–175). Yhteen aivan pronssikauden ja esiroomalaisen ajan vaihteeseen 763–465 eaa. ajoitettuun röykkiöön oli tehty useamman ihmisen polttohautauksia (Lehtosalo-Hilander 2000: 13–17). Lisäksi röykkiössä oli koiran luita, keramiikkaa, rautakuonaa ja useita metalliesineitä. Toinen röykkiö sisälsi myös hieman palaneita luita, keramiikkaa, rautakuonaa sekä palanutta savea, ja se tulkittiin mahdolliseksi polttohautaukseksi (Lehtosalo-Hilander 2000: 68–70). Röykkiön hiilestä on radiohiiliajoitus ajalle 719–420 eaa. (Lehtosalo-Hilander 2000: 70). Esiroomalaiselle ajalle ajoitettu lähes metrin korkuinen röykkiö sisälsi metalliesineitä, rautakuonaa ja hieman palanutta luuta (Lehtosalo-Hilander 2000: 66). Sen alainen kuopanne tulkittiin ruumishautaukseksi (Lehtosalo-Hilander 2000: 68). Röykkiöstä on ajoitus hiilestä ajalle 1062–867 eaa. ja kasvijäänteestä 233–67 eaa. (Lehtosalo-Hilander 2000: 68). Kaikki röykkiöt oli muodostettu suuren silmäkiven ympärille osittain luonnolliseen kiveykseen.

Yksi toistaiseksi poikkeuksellinen esiroomalaisen ajan haudaus on löydetty Euran Kolmhaarasta, jossa on sekä asutusta että hautauksia kivikaudelta ja pronssikaudelta (Edgren 1999: 320). Kohteesta tunnetaan neljä maanalaista paasikiviarkkua, joista on havaittu esineettömän ruumishaudauksen jälkiä. Hautaukset on koristeltu punamullalla. Yhdestä näistä on saatu radiohiiliajoitus esiroomalaiselle ajalle (Edgren 1999: 323). Vastaavia hautaustapoja ei esiroomalaiselta ajalta tunneta, ja on esitetty, että haudaus olisi suoraa jatkumoa alueen kivikautisesta ruumishautaustyylistä.

Kohteesta saadun radiohiiliajoituksen oikeellisuutta on epäilty, ja muiden yllättävien radiohiiliajoitustulosten valossa on pohdittu, olisiko jossakin vaiheessa näyteprosessia jokin voinut vääristää tulosta (Schultz 2006: 136; Mökkönen 2013: 31–32). Toistaiseksi ei kuitenkaan tunneta mitään tekijää, joka voisi vääristää oikein käsiteltyjen radiohiilinäytteiden tuloksia, ja myös maanalaisia paasikiviarkkuhauksia on ajoitettu vasta vähän (Schultz 2006: 136; Mökkönen 2013: 32). Tulevaisuudessa otettavat ajoitukset tämän tyyppisistä haudoista tulevat luultavasti selventämään, onko hautaustapoja käytetty myös Jäkärälän keraamisen tradition ulkopuolelta (Mökkönen 2013: 32).

Satakunnasta esiroomalaisen ajan hautauksia ei tunneta kovin montaa, mutta tunnetuista suurin osa sijoittuu röykkiöihin. Hautaukset sijoittuvat usein jo aiemman asutuksen ja muiden röykkiöiden tai hautausten yhteyteen. Satakunnasta tunnetut hautaukset ovat melko selkeitä hautauksia, joissa palaneet ihmisen luut esiintyvät keskittyminä metalliesineiden kanssa tai ilman. Röykkiöt ovat matalia ja maansekaisia, ja joskus ne on muodostettu jo luonnollisesti muodostuneiden kiveysten kohdalle. Keramiikan palat, kvartsi-iskokset ja eläinten luut esiintyvät säännöllisesti Satakunnan esiroomalaisen rautakauden röykkiöissä.

6. Kohteet

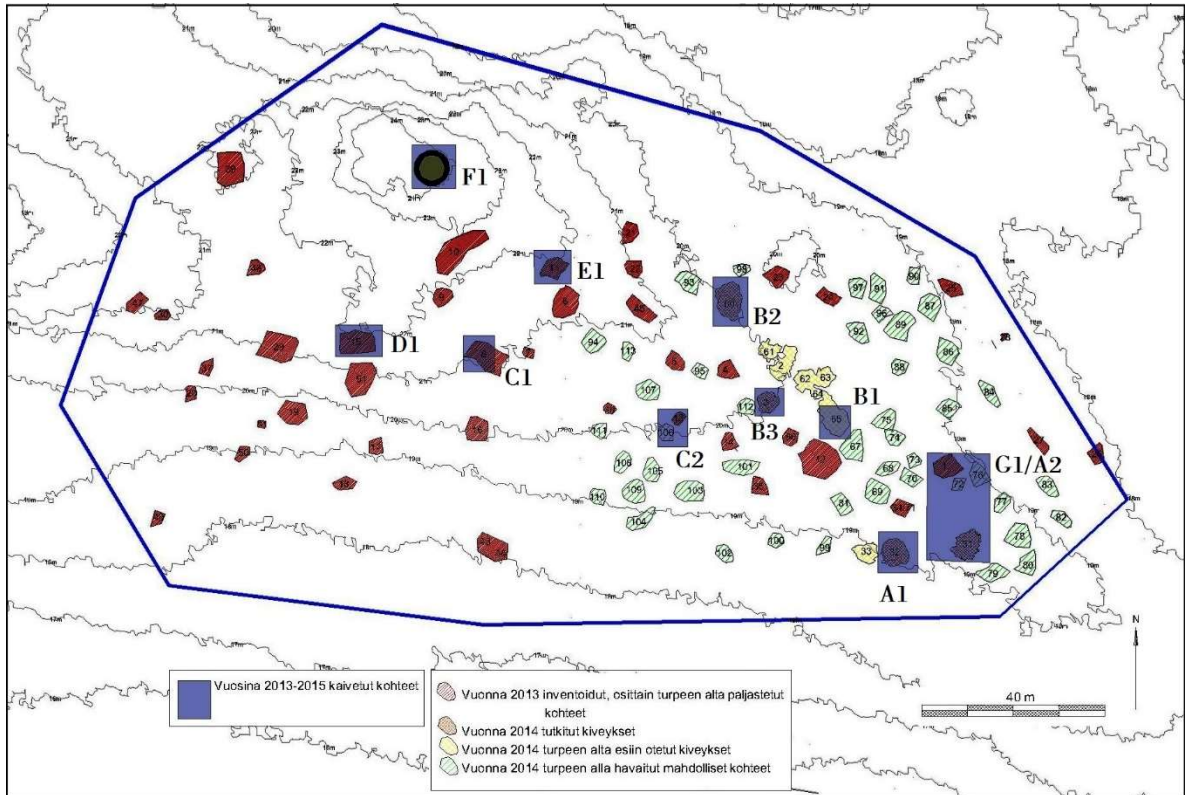
6.1 Rauma Ellinniitty

Rauman Ellinniityn (684010137) muinaisjäännöskohde sijaitsee Uotilan kylässä Eurajoen ja Rauman kuntien rajalla aivan valtatie 8:n kaakkoispuolella (Uotila & Helamaa 2015: 11). Kohteesta tavatut latomukset ja röykkiöt olivat itä-länsisuuntaisella mäellä, joka koostui moreenimaasta ja paikoin sen alta pilkottavasta avokalliosta (Uotila & Helamaa 2015: 11). Kaivausten alkaessa alueella kasvoi nuorta kuusimetsää, ja aluskasvillisuus koostui paksusta turpeesta, joka peitti suurinta osaa röykkiöistä ja latomuksista (Uotila & Helamaa 2015: 11).

Kohde löytyi ensimmäisen kerran Turun yliopiston inventoinnissa 1984, ja laajeni myöhemmin uusien inventointien myötä (Hertell 2009; Uotila 2014). Vuoden 2013 inventoinnin ja koetutkimuksen yhteydessä yhteen röykkiöön (röykkiö 8) tehtiin koekuoppa, josta ei kuitenkaan havaittu mitään löytöjä (Uotila 2014). Vuoden 2013 koetutkimusten ja vuoden 2014 kaivausten välissä metsäkoneet ehtivät ajaa muutamien latomusten yli, jolloin osa latomuksista vahingoittui (Uotila 2014).

Ellinniityssä suoritettiin kaksivuotiset kaivaukset vuosina 2014 ja 2015, koska alueelle oltiin laajentamassa Lakarin logistiikka-alueita (Uotila & Helamaa 2015: 7). Kaivauksissa tutkittiin arkeologisin kaivauksin yhteensä 12 röykkiötä ja latomusta (Uotila & Helamaa 2015; Uotila & Lehto 2016). Vuoden 2015 kaivausten päätteeksi koko mäki-alue kuorittiin arkeologisessa valvonnassa, jolloin havaittujen ihmisten muokkaamien latomusten määrä nousi lähemmäs 200:n (Uotila & Lehto 2016: 35). Arkeologisten tutkimusten jälkeen muinaisjäännöskohde raivattiin Lakarin logistiikka-alueen käyttöön. Ellinniityn kohdetta on aiemmin käsitelty Heli

Lehdon (2018) pro gradu -tutkielmassa, jossa tarkasteltiin ilmalaserkeilausaineiston käyttökelpoisuutta röykkiöiden inventoinnissa.

Kuva 1. Rauman Ellinniin kaivausalueet ja röykkiöt. Alkuperäinen kartta: Kari Uotila. Muokkaukset Sanni Salomaa.

Ellinniitystä tutkitut latomukset ja röykkiöt olivat kaikki maansekaisia, ja joko maantasaisia tai hyvin matalia (Uotila & Helmaa 2015: 35; Uotila & Lehto 201: 34–35). Pääasiassa röykkiöt ja latomukset olivat vähälöytöisiä joitain poikkeuksia lukuun ottamatta. Suurin osa latomuksista vaikutti olevan ihmisen luonnonmuodostelmista muokkaamia, mutta ainakin neljä röykkiötä olivat selkeästi kokonaan ihmisen latomia. Mäen kaakkoisosasta kolmen latomuksen väliseltä alueelta tutkittiin myös runsaslöytöisiä kulttuurikerroksia, jotka tulkittiin pyyntiasuinpaikan kerrostumiksi (Kuva 2 alue G1/A2; Uotila & Lehto 2016: 34).

Kohteesta on otettu useita radiohiiliajoituksia sekä latomuksista että kulttuurikerroksista, jotka ajoittavat alueen esihistoriallisen käyttövaiheen selkeästi esiroomalaiseen rautakauteen (Oinonen 2017). Tutkimushankkeesta on valmisteilla artikkeli, jossa ajoitukset julkaistaan, joten yksityiskohtaisia ajoitustuloksia ei esitellä tässä tutkielmassa. Tämän lisäksi kohteesta havaittu keramiikka on tulkittu Morbyn keramiikaksi, jonka käyttöajankohta on pääasiassa

esiroomalainen rautakausi (Uotila & Helamaa 2015: 16). Esiroomalaisella rautakaudella merenpinta on ollut n. korkeudella 15 m mpy, jolloin Ellinniityn alue on ollut suojaisa niemi merenlahden pohjoisrannalla (Uotila & Helamaa 2015: 12). Latomukset keskittyvät mäen etelä-, itä- ja länsirinteelle korkeuksien 18–24 m mpy välille.

Kuva 2. Rantaviivan korkeus esiroomalaisella rautakaudella Ellinniityn alueella. Kartta: Kari Uotila.

6.1.1 Latomukset ja röykkiöt

Röykkiö K116 sijaitsi muinaisjäännösalueen korkeimmalla kohdalla kallion päällä korkeudella 24 m mpy (Uotila & Lehto 2016: 28). Röykkiö oli halkaisijaltaan 5–6 m, ja muodoltaan hyvin epämääräinen, osittain siksi että siitä oli valunut kiviä alas kalliota (Uotila & Lehto 2016). Sen kivien koko vaihteli 5–45 cm:n välillä, ja niiden seassa oli punaisia hiekkakiviä (Uotila & Lehto 2016: 126).

Röykkiöstä poistettiin kuusi kerrosta kiviä, ja kivikertojen välissä oli myös runsaasti maata (Uotila & Lehto 2016: 28). Mitään selkeitä rakenteita ei havaittu, mutta röykkiön lounaisosaan vaikutti muodostuvan pinnalta pohjaan saakka ulottuva suurempien kivien muodostama pohjois–eteläsuuntainen linja (Uotila & Lehto 2016: 28). Röykkiö oli ladottu suoraan kallion päälle, ja kallion pinta röykkiön alla oli hyvin halkeillut (Uotila & Lehto 2016: 28).

Kuva 3. MuTu115018Dg_525. Alue F1, kiveyksen K116 eli rakenteen R702/1. kivikerta esillä. S-N. H. Lehto 8.7.2015.

Röykkiön ensimmäisen kivikerran väleissä ja alla oli multamaata, joka muodostui alueella kasvaneesta pintaturpeesta (Uotila & Lehto 2016: 126–127). Toisesta kerroksesta lähtien kivikertojen väleissä oli hiekkamaata, joka jatkui viimeiseen kivikertaan saakka (Uotila & Lehto 2016: 127–129). Kerroksista otetuissa seitsemässä maanäytteestä löydettiin puuhiiltä, kasviroskaa, orgaanista ainesta hajottavien sienten rihmastopalkoja sekä yksi hiiltynyt kuusenneulana (Lempiäinen 2015: 5–6).

Ensimmäisen kivikerran alta röykkiöstä löytyi vääntynyt rautainen rannerengas (Uotila & Lehto 2016: 28; Taulukko 3). Toinen rautainen rannerengas löytyi neljännen kivikerran alta (Uotila & Lehto 2016: 28). Viidennen kivikerran alta löytyi kaksi rautaisen veitsen ja yksi rautavartaan katkelma, joka saattaa olla neula. Lisäksi röykkiöstä löytyi hyvin pieniä hippuja palanutta luuta kolmannen, neljännen ja viidennen kivikerran alta (Uotila & Lehto 2016: 126–129). Luita ei niiden pienen koon vuoksi pystytty identifioimaan.

Taulukko 3. Kiveyksen K116 yksiköt ja löytöjen levintä.

K116			
Yksikkö	Kerros	Löydöt	KM 40433
M703	1	1 kpl rautainen rannerengas	:1
M704	2		
M705	3	6 kpl palanutta luuta	:7-9
M706	4	1 kpl rautainen rannerengas, 14 kpl palanutta luuta	:2, 10-14
M707	5	2 kpl rautaisen veitsen katkelmaa, 1 kpl rautavarras, 8 kpl palanutta luuta	:3-6, 15-20
M706	6		

Vastaavia rautaisia rannerenkaita on löytynyt Ellinniityn rannerenkaiden lisäksi Suomesta kuudesta kohteesta, yhteensä 10 kpl (Salo & Lahtiperä 1970: 98–99). Ne on luokiteltu poikkileikkaukseltaan pyöreiksi tai pyöreähköiksi rannerenkaiksi, jotka ovat tulleet tuontitavarana Baltiasta Suomeen ja Ruotsiin ensimmäisen kerran pronssikauden lopulla tai esiroomalaisella ajalla (Salo & Lahtiperä 1970: 99). Rannerenkaiden yleinen ajoitus on Suomessa esiroomalaiselta ajalta vanhemman roomalaisajan puolelle (Salo & Lahtiperä 1970: 98–99). Rannerenkaiden antama väljä ajoitus on rökkiöstä saatu ainoa ajoitus.

Kaivausraportissa rökkiö ajoitettiin varhaismetallikaudelle kuuluvaksi muinaisjäännöskohteen yleisen ajoituksen ja rökkiön löytöjen luonteen perusteella (Uotila & Lehto 2016: 28). Voimakkaasti halkeillut kallion pinta rökkiön alla tulkittiin syntyneen siitä, että kohdassa oli pidetty tulta ennen rökkiön rakentamista (Uotila & Lehto 2016: 28). Rökkiössä olleen hiekan arvioitiin olevan todennäköisesti rökkiötä kasattaessa kallion päälle tuotua maata (Uotila & Lehto 2016: 28). Maanäytteistä löydetty kasvijäänteiden tulkittiin kuvastavan alueella vallinnutta luonnonympäristöä (Lempiäinen 2015: 4).

Rökkiöstä löydettyjä palaneen luun hippusia oli yhteensä 28 kpl/14 g, eli hyvin vähän verrattuna siihen palaneen luun määrään, joka aikuisen ihmisen poltosta jää jäljelle. Rökkiöstä löydettyä luun määrää voidaan pitää lähellä alkuperäistä, sillä palanut luu säilyy

hyvin ja maakerrokset kivien välissä ovat todennäköisesti estäneet luiden leviämisen röykkiön ulkopuolelle. Luun hippuset olivat levällään ympäri röykkiötä, eikä niiden sijoittelussa voi nähdä muuta tarkoituksenmukaisuutta kuin niiden sijainti röykkiössä (Liite 1; Karttakuva 1). Kaikki metalliesineet löytyivät hyvin pieneltä alueelta kiveyksen eteläpuolelta mutta eri kerroksista (Liite 1: Karttakuva 1; Taulukko 3). Koska esineet esiintyvät samassa keskittymässä on todennäköistä, että rannerenkaat röykkiöön asettaneella on ollut tietoisuus alempien kerrosten metalliesineistä.

Röykkiön korkeus on paksuimmillaankin vain n. 30 cm, eikä siinä ole nähtävissä mitään ruumiille raivattua tilaa tai rakennetta. Rautaesineitä ei ole asetettu pois maatuneen vainajan yhteyteen, koska ne sijaitsevat eri kerroksissa eivätkä ole suhteessa toisiinsa niillä paikoilla, joissa ne olisivat olleet vainajan päällä. Näiden seikkojen vuoksi tutkielmassa katsotaan, ettei röykkiötä ole todennäköisesti tehty ruumishautaukselle.

Röykkiössä olleita palaneita luita ei pystytty identifioimaan, joten ei tiedetä, kuuluvatko luut ihmiselle vai eläimelle. Koska palaneiden luiden määrä on aivan minimaalinen, ne ovat eri kerroksissa eikä niiden levinnässä ole mitään keskittymää, ei ole itsestään selvää, että röykkiön pääasiallinen funktio olisi ollut polttohautaus. Röykkiön sijaitessa varsin epäkäytännöllisesti kallion korkeimmalla kohdalla ja esineiden koostuessa pääasiassa sekä ehjistä että rikkonaisista metalliesineistä keskittymässä, ei puhdas jäteröykkiöfunktio ole todennäköinen.

Röykkiön pystyttäminen kallion laelle on perinteisesti arkeologiassa tulkittu hyvin merkitykselliseksi teoksi. Pronssikautisen hautaröykkiöt on tulkittu pystytetyn korkealle paikalle, josta avautuu oikeanlainen maisema ja josta korkeat röykkiöt myös tulevat nähdäiksi. Röykkiö K116 on niin matala, ettei se ole näkynyt paikaltaan juuri ollenkaan ympäristöönsä. Sen sijaan merkityksellistä on saattanut olla se, että röykkiöltä on avautunut oikeanlainen maisema ja että se on sijainnut juuri tällä korkeimmalla kohtaa mäellä. Röykkiöön sirotellut palaneen luun sirut, keskittymään laitetut veitsen ja mahdollisen neulan fragmentit sekä vääntynyt ja ehjä rannerengas voidaan tulkita uhriksi. Löytöjen luonteen ja levinnän vuoksi röykkiön uhriluonnetta pidetään tässä todennäköisimpänä selityksenä.

Röykkiö K15 sijaitsi jyrkästi etelään viettävässä rinteessä n. korkeudella 21 m mpy, samalla kallioalueella kuin röykkiö K116 (Uotila & Lehto 2016: 26). Röykkiö oli rakennettu

kalliotasanteelle, muodoltaan se oli lähes pyöreä ja halkaisijaltaan 6 m leveä (Uotila & Lehto 2016: 26). Sen itä- ja länsipäässä oli suuremmista kivistä tehdyt pienemmät rakenteet (Uotila & Lehto 2016: 26). Röykkiö koostui sekalaisista kivistä, mutta sen pintakerros oli kokonaan päällystetty punaisilla hiekkakivilaoilla.

Kuva 4. MuTu115018Dg_428. Alue D1, rakenne R404/1. kivikerta on esillä. Mittatikku on kuvassa väärinpäin, eli pohjoiseen osoittaa musta pää. NW-SE.H- Lehto. 17.6.2015.

Röykkiöstä poistettiin neljä kerrosta kiviä, joiden välissä oli maakerroksia (Uotila & Lehto 2016: 27). Ainoa röykkiön sisällä havaittu rakenne oli toisessa kerroksessa ollut suuremmista kivistä muodostunut L-kirjaimen muotoinen linja, jota ei kuitenkaan muissa kerroksissa erottunut (Uotila & Lehto 2016: 108). Röykkiö oli ladottu suoraan kalliopinnan päälle.

Ensimmäisen ja toisen kivikerran alla röykkiössä oli multamaata, joka johtui paikalla olleesta luontaisesta pintaturpeesta (Uotila & Lehto 2016: 111–112). Kolmannesta kerroksesta alkaen maa alkoi muuttua hiekkaisemmaksi, ja jatkui samanlaisena neljännen kivikerran alle, jossa se päättyi kallioon (Uotila & Lehto 2016: 112). Samanlaista kulttuurikerrosta tavattiin myös

röykkiön itä- ja länsipäässä olleiden pienempien rakenteiden alta. Näissä rakenteissa oli vain yksi varsinaisen röykkiön kiviä suuremmista kivistä koottu kerros, joiden alla oli maata (Uotila & Lehto 2016: 114–115). Koska röykkiön ja sen päässä olleiden pienempien rakenteiden alimmat kerrokset olivat samanlaista maata, tulkittiin ainakin röykkiön alimpien kerrosten olevan pienten rakenteiden kanssa samanaikaisia (Uotila & Lehto 2016: 28).

Röykkiön K15 ainoat löydöt tulivat sen itäpäässä sijainneen pienemmän rakenteen kivien alta ja vierestä, ja ne koostuivat kolmesta keramiikan palasta (Uotila & Lehto 2016: 115, Taulukko 4; Liite 1: Karttakuva 2:ssa rakenne R417). Keramiikan palojen tulkittiin olevan samasta astiasta. Samaisen maakerroksen näytteistä löydettiin vain kasviroskaa ja puuhiilen palasia (Lempiäinen 2015).

Taulukko 4. Kiveyksen K15 yksiköt ja löytöjen levintä.

K15			
Yksikkö	Kerros	Löydöt	KM40433
M411	1		
M412	2		
M413	3		
M414	Röykkiön länsipuolen rakenne		
M415	4		
M416	Röykkiön itäpuolen rakenne	3 kpl keramiikkaa	:955

Röykkiö on selkeästi kokonaan ihmisen kasaama, sillä se sijaitsi kallion päällä, mihin se ei olisi voinut itse muodostua, ja se pinta oli päällystetty punaisilla hiekkakivilaoilla. Koska röykkiöstä tavattuja keramiikan paloja on vain kolme kappaletta, lienee todennäköistä, että ne ovat joutuneet röykkiöön siihen ladotun maan mukana, ja olisivat näin sekundaarisessa kontekstissaan.

Röykkiö oli lähes löydötön, hyvin matala ja siinä ei ollut nähtävissä mitään rakenteita, joista voisi tunnistaa ruumishautauksen, joten on hedelmällistä tässä lähestyä röykkiötä myös muuna kuin hautauksena. Ensisijainen röykkiön merkitystä voi etsiä sen sijaan punaisesta väristä, joka tekee siitä ympäristöstään ja muista latomuksista erottuvan.

Punaista hiekkakiveä sisältäviä röykkiötä tunnetaan Satakunnan lisäksi erityisesti Pohjanmaalta, missä ne liittyvät nimenomaan esiroomalaisen rautakauden ilmiöksi (Väänänen 2010: 3, 9). Pohjanmaalla, missä hiekkakiveä ei esiinny luontaisesti, on puolista tutkituista hiekkakiviä sisältäneistä röykkiöistä löytynyt hautaus ja puolet ovat olleet täysin löydöttömiä (Väänänen 2010: 3, 12–17). Osa löydöttömistä röykkiöistä ovat lisäksi matalia, rakenteettomia ja päällystetty punaisin hiekkakivin (Miettinen 1998: 88; Väänänen 2010: 12–15, 17). Tavallisesti punaista hiekkakiveä sisältävä röykkiö on ainoa ja suurin röykkiökohteessa esiintyvistä röykkiöistä (Väänänen 2010: 71).

Satakunnasta tunnetaan punaista hiekkakiviä sisältäviä röykkiöitä lähes yhtä paljon kuin Pohjanmaalta (Väänänen 2010: 17). Satakunnassa hiekkakiveä esiintyy luontaisesti maaperässä, ja sitä onkin hyödynnetty röykkiöiden rakentamisessa 1000 eaa.–600 jaa. välisellä ajalla (Väänänen 2010: 3, 25). Rannansiirtymiskronologian perusteella on kuitenkin arveltu pääasiallisen ajankohdan olevan esiroomalainen rautakausi (Väänänen 2010: 34). Satakunnassa hiekkakiveä on käytetty röykkiöissä erilaisten muuri- ja arkkurakenteiden tekemiseen sekä muiden kivien seassa kivitäytteenä, ja ne ovat selkeästi liittyneet hautauksiin (Väänänen 2010: 17–25). Ellinniityn löydötön, hiekkakivin päällystetty röykkiö on toistaiseksi tutkittujen hiekkakiviröykkiöiden joukossa Satakunnassa harvinaisuus, jollaisia toisaalta Pohjanmaalta tunnetaan useita.

Pohjanmaalla punainen hiekkakivi on tulkittu pääasiassa esiroomalaisen rautakauden hautauksiin liittyväksi piirteeksi, joissa punainen väri on toiminut yhteisön merkittävimpien jäsenien haudan merkinä erotukseksi muista röykkiöistä kalmistossa (Väänänen 2010: 68, 70). Löydöttömien röykkiöiden kohdalla punaisen värin merkitystä ei ole toistaiseksi pohdittu, mutta luonnollisin merkitys sille on juuri erottuminen ympäristöstä värinsä ansiosta. Värin merkitys korostuu erityisesti, kun vain yksi röykkiöistä on tällä tavoin päällystetty.

Ellinniityn röykkiössä K15 ei ole erotettavissa hautausta, eikä siihen näytä kohdistuneen mitään arkeologisesti havaittavaa myöhempää toimintaa. Vaikka röykkiö ei ole näkynyt kovin kauaksi etenäkään aluskasvillisuuden alta, se erottuu lähiympäristöstään mäellä kulkeville. Se on voinut toimia merkityksellisen paikan merkinä, ohjata liikkumista mäellä tai liittyä jotenkin yhteisön uskomusmaailmaan. Huomionarvoista on, että se sijaitsee hyvin

lähellä uhriröykkiöksi tulkittua röykkiö K116:sta. Yhden kohteen perusteella tällaisten röykkiöiden merkitystä on kuitenkin vaikea avata, ja hiekkakiven käyttö röykkiöissä vaatii vielä tutkimista Satakunnassa, jossa niihin selkäesti liittyy erilaisia käyttötraditioita pitkältä aikaväliltä.

Latomus K11 sijaitsi alueen korkeimman kalliopaljastuman kaakkoispuolella korkeudella 22 m mpy (Uotila & Lehto 2016: 31). Latomus oli kooltaan 3 x 5 m, ja sen keskellä oli suuri silmäkivi, joka oli pahasti rapautunut. Latomus oli maantasainen silmäkiveä lukuun ottamatta, eli se oli tehty luontaiseen painaumaan.

Latomuksesta poistettiin neljä kivikertaa, joiden välissä ei ollut ollenkaan maata (Uotila & Lehto 2016: 31). Latomuksen ylemmät kerrokset koostuivat suuremmista kivistä, ja alemmat selkeästi pienemmistä. Alin kivikerta jatkui silmäkiven alle. Latomus oli löydötön. Latomuksen luonne ei selvinnyt tutkimuksissa, mutta koska kivikertojen välissä ei ollut lainkaan maata sen arveltiin olevan koottu kerralla (Uotila & Lehto 2016: 31).

Latomus K11 poikkesi muista alueelta tutkituista kiveyksistä koostuessaan pelkästään kivistä ilman niiden väleissä olevia maakerroksia. Siinä oli merkkejä ihmisen kädenjäljestä suurempien kivien sijaitessa reunoilla ja ylemmissä kivikerroksissa. Suuren silmäkiven sijaitseminen alimpien kivikertojen päällä herättää pohtimaan, onko suurta silmäkiveä siirretty ihmisvoimin latomusta muokatessa, vai onko kivi siirtynyt pienempien kivien päälle aikoinaan jäiden liikuttamana.

Mikäli on epätodennäköistä, että kivi on siirtynyt luonnonvoimien seurauksena, on kiveyksen muodostamiseen/muokkaamiseen nähty valtavasti vaivaa, ja silti mitään arkeologisia jälkiä latomukseen myöhemmin kohdistuneista toimista ole säilynyt. Ainoa mahdollinen ihmistoiminnan viite oli latomuksen valtavan rapautunut silmäkivi, joka saattaa olla rapautunut tulenpidon vuoksi.

Kuva 5. MuTu115018Dg_508. Alue E1, kiveyksen K11 ensimmäinen kivikerta turpeenpoiston jälkeen. Kuva keilausaineistosta. NE-SW. K. Uotila. 8.10.2015.

Latomus K60 sijaitsi loivasti etelään viettävässä rinteessä korkeudella 20,20 m mpy (Uotila & Helamaa 2015: 31). Se oli muodoltaan soikea, kooltaan 8,8 x 5,6 m laajuinen maantasainen latomus, jonka alimmat kivikerrat olivat maanpinnan alapuolella (Uotila & Helamaa 2015: 31; Liite 1: Karttakuva 3). Latomus koostui erikokoisista kivistä, joiden koko vaihteli 10–80 cm:iin. Erityisesti suurikokoiset sijoittuivat kivikon reunoille. Latomuksen keskiosassa oli kolme selkeästi muita suurempaa kiveä.

Latomuksen pohjoisosasta kivikertoja purettiin neljä ja eteläosasta kuusi (Uotila & Helamaa 2015: 32). Latomuksen pohjoisosan alimmat kivikerrat olivat matalassa painaumassa ja eteläosan luoteis-kaakkosuuntaisessa kuopassa, jossa kivikertojen välissä ei ollut lainkaan maakerroksia (Uotila & Helamaa 2015: 32).

Kuva 6. MuTu114002Dg_73. Alue B2, latomus K60 1 kivikerta. N-S. L. Järvenpää 17.7.2014.

Kiveyksen ympäriltä pintaturpeen ja humusmaan alta kaivettiin kerros karkean soran ja pienten kivien sekoitteista hiekkamaata, joka vaikutti luontaiselta (Uotila & Helamaa 2015: 33, 122). Silmäkiven itäosassa oli hiekkatöppäre, jossa oli kivetöntä hienoa silttihiekkaa (Uotila & Helamaa 2015: 33–34, 124, 126). Näiden alapuolelta kaivettiin kellertävää moreenimaata, joka vaikutti häiriintymättömältä (Uotila & Helamaa 2015: 34, 123). Tästä huolimatta maakerroksesta löydettiin kolme palaa palanutta luuta sekä kuusi palaa keramiikkaa (Liite 2: Taulukko 1). Tämän maakerroksen jälkeen saavutettiin puhdas pohjamaa.

Latomus K60 tulkittiin kaivausraportissa luonnolliseksi kiveykseksi, jossa kivet ovat muodostuneet luontaiseen painaumaan (Uotila & Helamaa 2015: 34, 122, 124, 126). Löytöjen perusteella aivan kivikon ympäristössä on kuitenkin ollut esihistoriallista ihmistoimintaa.

Mikään latomuksen rakenteessa ei viitannut siihen, että ihminen olisi sen tehnyt, joten on todennäköistä, että se on luonnonmuodostelma, jota ihminen ehkä korkeintaan on voinut muokata. Löydöt ja radiohiiliajoitukset (Oinonen 2017) sen ympäristöstä osoittavat sen yhteyden alueen esiroomalaisen rautakauden aikaiseen toimintaan. Latomuksen tunnistaminen luonnonmuodostelmaksi selkeyttää sitä, että kiveyksen kaltaisia muodostelmia on syntynyt myös luonnollisesti, ja että jostain syystä esiroomalaisella ajalla alueella olleet ihmiset ovat halunneet niitä muokata.

Latomus K13 oli pyöreä, halkaisijaltaan 4,8 x 3,6 m oleva kiveys, jonka keskellä oli suuri silmäkivi (Uotila & Lehto 2016: 95, Kartta 20; Liite 1: Karttakuva 4). Se sijaitsi korkeudella 20 m mpy muodostelmassa, johon kuului toinen kiveys K106. Latomuksen K13 kivet olivat kooltaan 10–40 cm koko kiveyksessä (Uotila & Helamaa 2016: 95). Silmäkiven pohjoispuolella oli kuoppa, jossa kiviä oli vähemmän kuin muualla.

Latomuksesta poistettiin kivikertoja kaikkiaan viisi (Uotila & Lehto 2016: 95). Latomus oli selkeässä kuopassa, joka oli luultavasti luonnollisesti muodostunut. Mitään sisäisiä rakenteita ei latomuksesta havaittu (Uotila & Lehto 2016: 30).

Ensimmäisen kivikerran alta kaivettiin kivien väliin kerääntynyttä multaa (Uotila & Lehto 2016: 98). Toisen kivikerran alla oli mullansekaista tummaa hiekkää (Uotila & Lehto 2016: 99). Kolmannen kivikerran alla oli tummanruskeaa silttihiekkää, jonka sekoittuneesta reunasta löydettiin pala keramiikkaa (Uotila & Lehto 2016: 100; Liite 2; Taulukko 2). Silmäkiven pohjoispuolisessa kuopassa poistettiin nyt ensimmäinen kivikerta, jonka alla oli pintaturpeen muodostamaa multamaata. Neljännen kivikerran alla oli sekasävyistä hiekkamaata, paitsi silmäkiven viereisen kuopan pohjalla, jossa oli mullansekaista silttiä (Uotila & Lehto 2016: 104–105). Viidennen kivikerran alta kaivettiin ylempien maakerrosten värjäätynyttä pohjamaata (Uotila & Lehto 2016: 105).

Kuva 7. MuTu115018Dg_332. Alue C2, latomus K13 1. kivikerta. E-W. H. Lehto 17.6.2015.

Latomuksen ympäriltä kaivettiin itä- ja länsipuolelta soransekaista hiekkaa, josta löydettiin keramiikan palasia (Uotila & Lehto 2016: 9; Liite 2: Taulukko 2). Latomusten K13 ja K106 välistä tutkittiin kivikkoista silttihiekkaa (Uotila & Lehto 2016: 97). Näiden alta tutkittiin useita eri sävyisiä luonnollisesti muodostuneita löydöttömiä kerroksia (Uotila & Lehto 2016: 101–103). Vain yhdestä metsäkoneen sekoittamasta yksiköstä latomuksen kaakkoispuolella löytyi palanen keramiikkaa (Uotila & Lehto 2016: 102). Pohjois- ja luoteispuolella näiden kerrosten alla oli vielä vaaleanharmaa silttihiekan kerros ennen pohjamaata (Uotila & Lehto 2016: 106).

Kaivausraportissa tulkittiin, että kiveys oli ainakin osittain luonnollisesti muodostunut (Uotila & Lehto 2016: 105). Sen luonteeseen ei kuitenkaan osattu ottaa tarkemmin kantaa ja sen ihmistekoisuus oli epävarmaa (Uotila & Lehto 2016: 104). Löytöjen vuoksi jotain ihmistoimintaa sen läheisyydessä on kuitenkin ollut.

Latomus K03 sijaitsi kaakkoon viettävän mäen keskiosassa korkeudella 20 m mpy (Uotila & Helamaa 2015: 29). Sen koillis- ja itäpuolisko oli vahingoittunut metsäkoneiden takia. Latomus oli pyöreähkö, halkaisijaltaan 4,1–4,6 m oleva ja matalaan kuoppaan tehty tasainen kiveys (Uotila & Helamaa 2015: 29; Liite 1: Karttakuva 5). Latomuksessa oli yksi muita suurempi kivi (n. 75 cm), mutta muuten kiveys koostui pienistä 5–40 cm:n kokoisista kivistä. Osa kivistä oli pystyssä terävä pää maahan painautuneena ja osa luonnollisemmin kyljellään. Latomus erottui selkeästi ympäröivästä melko kivettömästä maasta (Uotila & Helamaa 2015: 29).

Latomuksesta purettiin kuusi kivikertaa vahingoittumattomasta länsipuoliskosta, ja kolme vahingoittuneesta itäpuoliskosta (Uotila & Helamaa 2015: 29). Kiveyksessä ei havaittu mitään sisäisiä rakenteita pohjalla kiveyksen keskellä ollutta 50 x 170 cm kokoista painauma lukuun ottamatta (Uotila & Helamaa 2015: 29–30, 121).

Kuva 8. MuTu114002Dg_45. Alue B1, latomus K03 1. kivikerta ja sitä leikkaava laikutuskuoppa L017. SE-NW. S. Salomaa 10.7.2014.

Kiveyksen ensimmäisen ja toisen kivikerran alla oli pääasiassa kivien väliin kertynyttä multamaata ja hiekkaa (Uotila & Helamaa 2015: 115). Kolmannen, neljännen ja viidennen kivikerran alla oli ruskeaa silttihiekkaa, jota oli vaikeaa erottaa latomuksen ympärillä olleesta hiekasta (Uotila & Helamaa 2015: 29, 116, 118–119). Neljännen kivikerran alta latomuksesta löytyi pala keramiikkaa ja viidennen alta saviastian pala ja palanut luu (Taulukko 5). Kuopan pohjalta paljastui pohjois-etelä suuntainen pohjamaahan painuva kuoppa (Uotila & Helamaa 2015: 29).

Kiveyksen ympäriltä kaivettiin turpeen ja sen alaisen mullan jälkeen suhteellisen häiriintymättömän oloista vaaleaa silttihiekkaa, josta löydettiin kolme palaa keramiikkaa (Uotila & Helamaa 2015: 30; Taulukko 5). Tämän alla oli puhdas pohjamaa.

Taulukko 5. Latomuksen K03 ja ympäristön yksiköt ja löytöjen levintä.

K03			
Yksikkö	Kerros	Löydöt	KM 39896
M021	1		
	2		
M024	3		
M028	4	1 kpl keramiikkaa	:722
M030	5	1 kpl keramiikkaa, 1 kpl palanutta luuta	:723-724
M033	6		
Ympäristö			
Yksikkö	Sijainti	Löydöt	KM 39896
M022	Alueen kulttuurikerros pintaturpeen alla	3 kpl keramiikkaa	:726-728

Kaivausraportissa latomus tulkittiin ihmisen tekemäksi, koska sen muoto oli niin säännöllinen ja erottui muutoin kivettömästä ympäristöstä, ja koska latomuksen maakerroksista löydettiin muutama löytö (Uotila & Helamaa 2016: 30). Pohjalta paljastuneen kuopan luonne ei paljastunut, ja se saattaa olla myös luonnollisesti syntynyt painauma (Uotila & Helamaa 2015: 121).

Latomus on selkeästi ihmisen tekemä, ehkä luonnonmuodostelmasta muokkaama. Koska löytöjä on niin vähän, on todennäköistä, että ne ovat joutuneet latomukseen siihen laitetun maan mukana. Mikään latomuksessa ei viittaa hautaukseen, sillä pohjalla sen keskellä olleessa kuopanteen maassa tai muualla latomuksen kerrostumissa ei ole esimerkiksi siihen viittaavia värjäymiä, ja kuopanne oli täynnä kiviä. Tämänkaltaisia röykkiöitä on tulkittu hautauksiksi aikaisemmin, jos kuoppien ympärillä on ollut suurempia kiviä tai kuopan pohjalla merkkejä värjäymistä (esim. Kuusela *et al.* 2010), mutta tässä tapauksessa se ei ainakaan ole todennäköistä.

Latomus K65 oli osa luode-kaakkoissuuntaista kivikkoa, josta erotettiin kuusi eri keskittymää, K02 ja K60-65 (Uotila & Helamaa 2015: 30) *Latomus K65* oli kivikon kaakkoisin keskittymä (Uotila & Lehto 2016: 28; Liite 1: Karttakuva 6). Latomuksen keskellä oli suuri silmäkivi, mutta muuten se oli maantasainen alimpien kivikertojen ollessa painauman pohjalla maan alapuolella (Uotila & Lehto 2016: 28–29). Kiviaineksen koko oli hyvin vaihtelevaa, ja suuremmista kivistä muodostui heti ensimmäisessä kerroksessa kivikaari silmäkiven luoteispuolelle (Uotila & Lehto 2016: 115).

Latomuksesta poistettiin neljä kivikertaa, joiden välissä oli maata (Uotila & Lehto 2016: 29, 115). Latomuksen ylemmät kivikerrat olivat tiheämpiä kuin alemmat, ja alempien välissä oli myös selkeästi enemmän maata, jopa 30 cm paksuudella (Uotila & Lehto 2016: 29).

Ensimmäisen kivikerran alla alkoi jo esiintyä mullansekaista hiekkaa, joka oli osin pintaturpeen värjäämää (Uotila & Lehto 2016: 116). Toisen kivikerran alla oli runsaasti yksiköitä, joista aluksi kaivettiin silmäkiven pohjois- ja itäpuolelta vaalean silttihiekan yksikkö, ja muualta kiveyksestä mullansekaista hiekkaa. Kummastakin löytyi saviastian paloja (Uotila & Lehto 2016: 117; Taulukko 6). Näiden alta paljastui harmaa silttihiekka sekä silmäkiven vierestä hiilisen maan läntti, joka jatkui silmäkiven alle aina neljänteen kivikertaan saakka (Uotila & Lehto 2016: 119). Hiilisestä maasta ei tullut löytöjä, mutta muualta löytyi saviastian palasia. Reunoilta maakerros alkoi osin sekoittua jo ympäröiviin maakerroksiin (Uotila & Lehto 2016: 122). Kolmannen kivikerran alla oli likaista silttihiekkaa, josta löytyi keramiikan pala (Uotila & Lehto 2016: 124). Neljäs kivikerta oli matalassa painaumassa puhtaassa pohjamaassa (Uotila & Lehto 2016: 29).

Kuva 9. MuTu115018Dg_203. Alue B1, rakenteen 501/1. kivikerta esillä. S-N. M. Helamaa. 1.6.2015.

Latomuksen ympäriltä kaivettiin useita erilaisia kerrostumia. Latomuksen etelä- ja länsipuolella ylimpänä kerroksena tutkittiin karkeaa kivistä hietikkoa, josta löydettiin keramiikkaa (Uotila & Lehto 2016: 116; Taulukko 6). Sen alapuolelta paljastui harmaanruskeaa silttihiekkaa, josta löydettiin muutama keramiikan pala (Uotila & Lehto 2016: 118). Se muistutti jo kovasti kolmannen kivikerran päällä ollutta hiekkakerrosta (Uotila & Lehto 2016: 29). Tämän alta ennen pohjamaata paljastui vielä keltaisen punertava luonnollinen kerrostuma, joka oli ihmisen sekoittamaa (Uotila & Lehto 2016: 123). Latomuksen pohjois- ja itäpuolta kiersi ruskeanharmaata silttihiekkaa, joka paljastui osin muita kivikertoja leveämmän ensimmäisen kivikerran alta (Uotila & Lehto 2016: 118). Siitä löydettiin muutama pala keramiikkaa. Sen alapuolella ennen pohjamaata oli vaaleaa silttihiekkaa, josta löydettiin saviastian paloja (Uotila & Lehto 2016: 123). Kerros sekoittui kolmannen kivikerran päällä olleen kerroksen reunoihin (Uotila & Lehto 2016: 29).

Taulukko 6. Latomuksen K65 ja sen ympäristön yksiköt ja löytöjen levintä.

K65			
Yksikkö	Kerros	Löydöt	KM 40433
M502	1		
M504	2	3 kpl keramiikkaa	:962-964
M505	2	4 kpl keramiikkaa	:965-968
M508	2	4 kpl keramiikkaa	:996-997
M509	2		
M515	2		
M518	3	1 kpl keramiikkaa	:981
Ympäristö			
Yksikkö	Sijainti	Löydöt	KM 40433
M503	Alueen ylin kerros, latomuksen etelä- ja länsipuoli	6 kpl keramiikkaa	:956-961
M506	Alueen ylin kerros, latomuksen pohjois- ja itäpuoli	2 kpl keramiikkaa	:969-970
M507	Latomuksen etelä- ja länsipuoli, M503:n alla	4 kpl keramiikkaa	:971-974
M516	Latomuksen pohjois- ja itäpuoli, M507:n alla		
M517	Latomuksen etelä- ja länsipuoli, M506:n alla	3 kpl keramiikkaa	:978-980

Latomuksen ensimmäisen ja toisen kivikerran alla esiintyneet maakerrokset tulkittiin kaivausraportissa ihmisen sinne latomaksi maaksi (Uotila & Lehto 2016: 116, 117, 119). Kolmannen kivikerran alla esiintynyt maa tulkittiin käyttökerrokseksi, jonka päälle kiveys on aikoinaan muodostettu mahdollisesti jo kohdalla olleeseen luonnonmuodostelmaan (Uotila & Lehto 2016: 124). Latomuksen ympärillä olleet maat tulkittiin luonnollisesti muodostuneiksi kerroksiksi, jossa näkyy kuitenkin ihmisen toiminta paikalla (Uotila & Lehto 2016: 116, 118, 123).

Latomus on ainakin ihmisen muokkaama, siitä kertovat siinä esiintyvä selkeä kivikaari sekä muutama löytö kiveyksen keskimmäisistä kerroksista. Koska löytöjä on niin vähän ne ovat todennäköisesti joutuneet latomukseen siihen ladottujen maiden mukana tai ennen sen muodostamista syntyneistä kulttuurikerroksista, mikäli esimerkiksi toisen tai kolmannen kivikerran alla olleet paksut kulttuurikerrokset ovat olleet käyttökerroksena ennen ylempien kivikertojen kasaamista, kuten kaivausraportissa esitettiin.

Kiveykset K32 ja K33 sijaitsivat etelään loivasti viettävällä rinteessä korkeudella 19 m mpy (Uotila & Helamaa 2015: 20). K32 oli maantasainen pyöreä latomus, jonka halkaisija oli n. 5,6 m (Uotila & Helamaa 2015: 20; Liite 1: Karttakuva 7). Latomuksen kiviaines oli hyvin heterogeenista, ja siinä esiintyi sekä kulmikkaita että luonnollisen pyöreitä kiviä sekä punaisen hiekkakiven laakoja (Uotila & Helamaa 2015: 21–22).

Kuva 10. MuTu114002Dg_18. Alue A1, latomusten K32 ja K33 (taka-alalla) 1 kivikerta. SE-NW. M. Helamaa 11.6.2014.

Latomuksesta poistettiin viisi eri kivikertaa, jotka oli aseteltu laakeaan 40 cm syvään kuoppaan puhtaaseen pohjamaahan (Uotila & Helamaa 2015: 21–22). Kuopan reunoille oli laitettu suuria kiviä, mutta muuta rakennetta latomuksessa ei havaittu. Kivikertojen välissä oli maata.

Ensimmäisen ja toisen kivikerran alla latomuksessa oli pääasiassa pintaturpeen muodostamaa multaa ja kasviroskaa (Uotila & Helamaa 2015: 22). Kolmannen kivikerran alla oli selkeästi jo ruskeaa siltinsekaista hiekkaa, joka jatkui myös neljännen ja osittain viidennen kivikerran alle (Uotila & Helamaa 2015: 22). Ruskea silttihiekka keskittyi kiveyksen keskelle, ja reunoilla se sekoittui jo ulkopuolen maakerrokseen. Tästä reunan sekoittuneesta maakerroksesta esiintyi jonkin verran löytöjä (Uotila & Helamaa 2015: 116; Taulukko 7). Kiveyksen sisällä esiintyneet maakerrokset muistuttivat kovasti alueella muutenkin esiintyviä maakerroksia. Latomuksessa oli löytöjä ensimmäisen kivikerrasta pohjalle saakka, mutta löydöt keskittyivät pääosin kolmannen kivikerran tasolle (Taulukko 7). Eniten latomuksessa oli keramiikan paloja, mutta myös palanutta luuta esiintyi. Röykkiöstä havaittuja luita ei pystytty tunnistamaan (Bläuer 2015: 2–3).

Kaivausraportissa kuopanteen tulkittiin olevan tarkoituksellisesti tehty, samoin kuin siihen ladotut kivet ja maakerroksetkin (Uotila & Helamaa 2015: 22). Löytöjen tulkittiin päätyneen latomukseen samaan aikaan kivien ja maan kanssa, sillä maakerrokset kivien välissä olisivat todennäköisesti ehkäisseet löytöjen kulkeutumisen kivikertojen väleissä alemmas latomukseen (Uotila & Helamaa 2015: 22). Latomuksessa esiintyvien maiden tulkittiin olevan peräisin välittömästä lähiympäristöstä (Uotila & Helamaa 2015: 22).

K33 sijaitti aivan latomuksen K32 vieressä sen länsipuolella (Uotila & Lehto 2016: 31). Se oli halkaisijaltaan 4 m oleva pyöreä maantasainen kiveys, jonka alimmat kivikerrat olivat matalassa kuopassa (Uotila & Lehto 2016: 31). Kiveyksen kivet levittäytyivät hieman ympäröivän maan kiviin.

Latomuksen K33 ylin kivikerta kaivettiin käsin ja alimmat kaivinkonevalvonnassa. Latomuksesta ei havaittu löytöjä tai mitään rakenteita (Uotila & Lehto 2016: 31). Latomusten funktio ei selvinnyt kaivauksissa.

Pintaturpeen alta latomusten ympärillä oli ruskeanharmaa hiekkaa. Kerroksesta tuli joitain löytöjä (Taulukko 7), mutta muuten se tulkittiin luonnollisesti syntyneeksi kerrokseksi, joka vaihtui puhtaaksi pohjamaaksi ja on luultavasti ollut alueella ennen kiveyksiä, sen aikana ja myös sen jälkeen (Uotila & Helmaa 2015: 104).

Latomuksessa K32 oli yhteensä viisi reunapalaa, jotka sijaitsivat kaikki kolmannen kivikerran alaisessa maassa (Liite 3). Kaksi reunapaloista sopi yhteen, ja yksi voi koristelunsa, reunan muotonsa ja paksuutensa vuoksi olla myös samasta astiasta. Yksi reunapaloista on kuitenkin selkeästi eri astiasta. Reunapalojen perusteella röykkiössä on paloja siis ainakin kahdesta eri astiasta, joista yksikään ei ole täysin ehjä.

Taulukko 7. Kiveyksen K32 ja sen ympäristön yksiköt ja löytöjen levintä.

K32			
Yksikkö	Kerros	Löydöt	KM 39896
M014	1	7 kpl keramiikkaa	:2-4
M015	2	50 kpl keramiikkaa, 11 kpl palanutta luuta, 1 kpl kivilaji-iskos	:5-37
M018	3	325 kpl keramiikkaa, 41 kpl palanutta luuta	:38-177
M018B	4 5	48 kpl keramiikkaa, 5 kpl palanutta luuta	:178-200
Ympäristö			
Yksikkö	Sijainti	Löydöt	KM 39896
M009	K32 päällä	1 kpl keramiikkaa	:1
M023	Latomuksen ja ympäristön välinen maa	8 kpl keramiikkaa, 3 kpl palanutta luuta	:201-204
M003	K32 ympäröivä kulttuurimaa	6 kpl keramiikkaa, 1 kpl palanutta luuta	:203-213

Keramiikan kokonaislevinnässä on nähtävissä kaksi jonkinlaista keskittymää latomuksen keskelle (Liite 1: Karttakuva 7). Luuaineisto on enemmän hajallaan ja selvänä vähemmistönä latomuksessa keramiikkaan nähden. Luun paloja on pääasiallisesti kuitenkin vain kolmannessa kerroksessa, ja ne esiintyvät eri kohdassa kuin keramiikka (Liite 1: Karttakuva

7; Taulukko 7). Tämä voisi viitata siihen, että palaneet luut ja keramiikka ovat päätyneet latomukseen erillään, mutta löytöjen levinnän perusteella ei voida sanoa varmasti, ovatko ne päätyneet röykkiöön tarkoituksellisesti asettaen vai sattumanvaraisesti sinne ladotun maan mukana.

Latomus on huolellisesti tehty, ja on muodoltaan lähes säännöllisen pyöreä. Vieressä on todennäköisesti yhtä tarkoituksellisesti muodostettu latomus K33, jossa löytöjä tosin ei ole ollenkaan. Mikään latomuksissa ei viittaa hautaukseen. Koska latomus on huolellisesti rakennettu, ja samankaltaista sirpaleista aineistoa esiintyy lähistön kulttuurikerroksissa runsaasti enemmän kuin röykkiössä, ei ole todennäköistä, että latomus olisi jätteensijoituspaikka.

Latomuksen pinnan tasoittamiseen ja muotoon on nähty vaivaa, mikä voisi viitata siihen, että on haluttu saada aikaan tasainen, ei maasta koostuva rakennelma jotakin toimintaa varten, esimerkiksi asunnon pohjaksi, varastointiin, työskentelyyn tms. Mikään värjäymissä tai löytöjen levinnässä ei kuitenkaan viittaa siihen, että ihminen olisi esimerkiksi toiminut kiveyksen päällä. Kuten muissakin Ellinniityn kiveyksissä, siihen kohdistunut ihmistoiminta vaikuttaa loppuneen kiveyksen rakentamisen jälkeen. Latomukseen nähty vaiva viittaa kuitenkin siihen, että latomuksen rakentaminen on ollut merkityksellistä, ja löytöjen levinnän perusteella siihen päätyneet keramiikan ja luut ovat ehkä päätyneet latomukseen erillään.

Latomus K1/72 sijaitsi muinaisjäännösalueen kaakkoisosassa loivasti etelään viettävällä rinteellä (Uotila & Lehto 2016: 23, 25). Se sijoittui alueen löytörikkaimmalle paikalle yhdessä latomusten K32, K33 ja K31 kanssa. Latomus K1/27 oli maantasainen, matalassa painanteessa oleva lähes suorakulmainen kiveys, joka sijaitsi 19 m mpy korkeuden tuntumassa (Uotila & Lehto 2015: 26; Liite 1: Karttakuva 8). Sen kiviaines oli melko tasakokoista, joskin toisessa kerroksessa oli pienempiä kiviä kuin ensimmäisessä tai kolmannessa (Uotila & Lehto 2016: 131).

Latomuksesta purettiin viisi kivikertaa, joiden välissä oli maata (Uotila & Ehto 2016: 26). Kivikerrat pienenevät alemmas mentäessä, ja neljännessä kivikerta oli ovaalissa kuopanteessa (Uotila & Lehto 2016: 131). Latomuksessa ei ollut suurempia silmäkiviä tai muita sisäisiä rakenteita.

Kuva 11. MuTu115018Dg_613. Alue G1, rakenne R803/ 1. kivikerta turpeenpoiston jälkeen. Ympärillä maayksiköt M804, M805, M806, M810 ja M815. S-N. A. Liimatainen. 27.7.2015.

Ensimmäisen kivikerran alla oli mullansekaista silttiä, joka koostui osittain pintaturpeen muodostamasta kasviroskasta, ja pieni punertavan hiekan yksikkö (Uotila & Lehto 2016: 142–143). Näistä kerroksista löydettiin heti hieman keramiikkaa ja palanutta luuta (Taulukko 8). Toisen ja kolmannen kivikerran alla oli ruskean läikikästä hiekkamaata, joissa löydöt olivat jo runsaammat (Uotila & Lehto 2016: 144, 149). Neljännen kivikerran alla oli hyvin orgaanispitoista hiekkaa, josta otetusta maanäytteestä ei kuitenkaan löydetty mitään. (Uotila & Lehto 2016: 150). Useita saviastianpaloja ja muutama palanut luu kuitenkin havaittiin (Taulukko 8). Viidennen kivikerran alla maa oli hyvin samankaltaista kuin ylemmässä kerroksessa, ja siitä löydettiin muutama pala keramiikkaa (Uotila & Lehto 2016: 151). Kerroksen alla oli puhdas pohjamaa. (Uotila & Lehto 2016: 151)

Latomuksen ympärillä ja osittain päällä oli kolme hiekkamaan kasaa, joista löytyi myös keramiikkaa ja palanutta savea (Uotila & Lehto 2016: 26). Lisäksi ympäristössä oli useita runsaslöytöisiä maakerroksia ja yksi metrin halkaisijaltaan oleva kuopanne, joka oli täynnä ympäristöstä erottuvaa maata ja muutamia löytöjä (Kts. kappale Alueiden A2 ja G1 kulttuurikerrokset).

Latomuksen funktio ei selvinnyt kaivauksissa, mutta sen todettiin olevan selkeästi ihmisen kasaama (Uotila & Lehto 2016: 26). Kiveyksen ympärillä ja päällä olleet maakasat tulkittiin mahdollisesti kiveystä tehtäessä kuopasta poistetuiksi maiksi, ja lähistöllä olleen kuopanteen mahdollisesti tulleen täytetyksi maalla sen tasoittamiseksi (Uotila & Lehto 2016: 26).

Latomuksessa oli yhteensä 11 kpl saviastian reunapaloja, joista 3 kpl oli toisen kivikerran alla, 3 kpl kolmannen kivikerran alla, 4 kpl neljännen kivikerran alla ja yksi viidennen kivikerran alla (Liite 3). Mitkään paloista eivät suoraan sopineet yhteen, mutta erillisiin astioihin kuuluviksi voitiin erottaa kolme reunapalaa. Minimimäärä eri tyyllisiä astioita latomuksessa on reunapalojen perusteella siis 4 kpl, joista yksikään ei ole päätynt kokonaisuena kiveykseen.

Taulukko 8. Kiveyksen K1/27 yksiköt ja löytöjen levintä.

K1/72			
Yksikkö	Kerros	Löydöt	KM 40433
M826	1	3 kpl keramiikkaa	:1441-1442
M827	1	14 kpl keramiikkaa, 4 kpl palanutta luuta	:1443-1458
M830	2	21 kpl keramiikkaa, 1 kpl palanutta luuta	:1462-14678
M840	3	56 kpl keramiikkaa, 7 kpl palanutta luuta	:1484-1516
M841	4	40 kpl keramiikkaa, 8 kpl palanutta luuta	:1517-1541
M843	5	3 kpl keramiikkaa	:1549-1550

Löytöjen kokonaislevinnässä ei ole huomattavissa mitään keskittymiä, joka kertoisivat tarkoituksellisesta löytöjen latomukseen asettamisesta (Liite 1: Karttakuva 8). Reunapalojen ja aineiston levinnän perusteella latomuksessa on myös vain sirpaleita eri saviastioista. Mitään merkkejä hautauksesta ei latomuksessa myöskään ole. On todennäköistä, että löydöt ovat päätyneet latomukseen sen rakentamisen yhteydessä maan mukana.

Myös K1/72 pinta on suhteellisen tasainen, mutta löytöjen levintä tai värjäymät eivät viittaa siihen, että itse kiveyksen päällä olisi toimittu rakentamisen jälkeen. Latomuksen kohdalla kohdataan sama ongelma kuin latomuksen K32:n, jossa sen funktio ei paljastu tämänhetkisen arkeologisen tai etnografisen tiedon valossa.

Latomus K31 sijaitsi etelään viettävässä rinteessä muinaisjäännösalueen kaakkoisosassa (Uotila & Helamaa 2015: 27). Se sijoittui alueen löytörikkaimmalle paikalle yhdessä latomusten K32, K33 ja K1/27 kanssa. K31 on soikea, selkeärajainen maantasainen latomus, joka on laajuudeltaan 5 x 6,5 m kokoinen (Uotila & Helamaa 2015: 27; Liite 1: Karttakuva 9). Sen luoteisreunassa oli suuri silmäkivi, jonka lounais-, kaakkois-, ja kollispuolelle kiveys levittäytyi. Latomuksen kiviaines oli heterogeenistä, ja suuret kivet sijoittuivat erityisesti latomuksen reunoille ja pohjalle. Kivikertojen välissä oli maata. Latomuksen koillis- ja itäreunassa oli suuria kiviä alueella esiintyvien kulttuurikerrosten pinnalla, eikä kuopassa muiden kivien lailla (Uotila & Helamaa 2015: 28). Piirre tulkittiin varsinaista kiveystä myöhemmin syntyneeksi tai siitä erilliseksi ilmiöksi.

Latomuksesta poistettiin neljä kivikertaa, sillä viidenteen kivikertaan kuului vain muutamia kiviä latomuksen pohjoisosassa (Uotila & Lehto 2015: 28). Ensimmäisen ja toisen kivikerran alla esiintyi samanlaista vaaleaa silttihiekkaa, josta löydettiin keramiikkaa ja kivilaji-iskoksia (Uotila & Helamaa 2015: 148, 150; Taulukko 9). Toisen kivikerran alla oli runsaammin keramiikkaa, palaneen luun pala, kivilaji-iskoksia ja mahdollinen kiviesineen kappale (Taulukko 9).

Kolmannen kivikerran alla oli useita eri yksiköitä (Uotila & Helamaa 2015: 151–152). Pääasiassa kolmannen kivikerran alla oli ruskeaa silttihiekkaa, joka muistutti suuresti K32:sta löytynyttä maata. Yksiköstä löydettiin keramiikkaa ja kivilaji-iskoksia (Taulukko 9). Sen lisäksi tästä kerroksesta alkoi selkeä keramiikan löytökeskittymä silmäkiven lounaispuolelta, joka jatkui neljännen kivikerran alle ja piti sisällään yhteensä 288 kpl

keramiikkaa eri kerroksista (Uotila & Helamaa 2015: 28–29). Silmäkiven koillispuolella oli pieni vaalean hiekan yksikkö, josta löytyi keramiikkaa, palaneen luun palasia ja kivilaji-iskoksia (Uotila & Helamaa 2015: 151). Lisäksi kolmannessa kerroksessa oli kaareva harmaan hiekan läikkä, josta löytyi muutama keramiikan ja palaneen luun palanen sekä kivilaji-iskoksia, ja sekoittuneen hiekan läikkä, josta löytyi pala palanutta luuta (Uotila & Helamaa 2016; 151–152).

Kuva 12 MuTu114002Dg_156. Alue A2, latomus K31 1. kivikerta. S-N. M Helamaa 7.10.2014.

Neljännän kivikerran alla oli samankaltaista ruskeaa silttihiekkaa, joka hiljalleen vaihettui ja sekoittui pohjamaahan viidennen kerroksen alapuolella (Uotila & Helamaa 2016: 153–154). Neljännän kivikerran alla oli keramiikkaa, palanutta luuta ja kivilaji-iskoksia (Taulukko 9). Latomuksen K31 luita ei ole pystytty tunnistamaan (Bläuer 2015: 3–4).

Taulukko 9. Latomuksen K31 yksiköt ja löytöjen levintä.

K31			
Yksikkö	Kerros	Löydöt	KM39896
M095	1	4 kpl keramiikkaa, 2 kpl kivilaji-iskoksia	:523-528
M100	2	132 kpl keramiikkaa, 1 kpl palanutta luuta, 10 kpl kivilaji-iskoksia, 1 kpl kiviesineen katkelmia	:529-589
M101	3	22 kpl keramiikkaa, 4 kpl palanutta luuta, 4 kpl kivilaji-iskoksia	:590-612
M102	3	5 kpl keramiikkaa	:613-623
M103	3	52 kpl keramiikkaa, 3 kpl kivilaji-iskoksia	:624-697
M104	3	1 kpl palanutta luuta	:698
M105	4	17 kpl keramiikkaa	:699-709
M106	4	4 kpl keramiikkaa	:710-713
M107	4	3 kpl keramiikkaa, 2 kpl palanutta luuta, 3 kpl kivilaji-iskoksia	

Latomuksen K31 tulkittiin kaivausraportissa olevan selkeästi ihmisen luonnonmuodostelmasta muokkaama (Uotila & Helamaa 2015: 105). Kuopan, johon latomus oli tehty, tulkittiin kerrosten perusteella olevan osittain luonnollinen, mutta osittain ihmisen kaivama, ja se leikkasi sekä pohjamaata että latomusta ympäröiviä maakerroksia (Uotila & Helamaa 2015: 105, 154). Kiveyksessä olevien maakerrosten tulkittiin olevan peräisin latomuksen lähiympäristöstä siihen rakennettaessa ladotta maata (Uotila & Helamaa 2015: 28). Kiveyksestä havaitun keramiikkakeskittymän arveltiin alustavasti olevan peräisin paikalleen hajonneesta tai rikutusta astiasta.

Latomuksessa oli yhteensä viisi saviastian reunapalaa (Liite 3). Reunapalat eivät sopineet suoraan yhteen mutta niitä ei voitu myöskään erottaa selkeästi eri astioihin kuuluviksi. Reunapalojen vähäisyyden perusteella latomuksessa ei ole yhtään kokonaan ehjää astiaa, eli kyseessä ei ole ainakaan ehjän astian hajottaminen tai hajoaminen paikalleen. Koska

kylkipaloja ei yritetty yhdistää on mahdollista, että keskittymässä on kuitenkin hyvin paljon paloja samasta astiasta.

Latomuksen esineiden kokonaislevinnässä on huomattavissa selkeä keskittymä silmäkiven vieressä sen lounaispuolella, joka huomattiin jo kaivaustilanteessakin (Liite 1: Karttakuva 9). Jo toisessa kerroksessa röykkiöstä havaittu keramiikka alkaa keskittyä silmäkiven viereen keskittymän kohdalle. Varsinainen keskittymä sijoittui kolmannen kivikerran alle ja jatkui neljännen kivikerran alaiseen maakerrokseen saakka. Keskittymä sijoittui silmäkiven lounaispuolen pieniin maayksiköihin, jotka erosivat muualla kerroksessa esiintyvistä maista (Uotila & Helamaa 2015: Kartta 24, Kartta 22). Muissa latomuksen maayksiköissä ei ole juuri ollenkaan keramiikkaa, joten latomuksen löydöt keskittyvät selkeästi keramiikkakeskittymään. Keramiikkakeskittymän yhteydessä ei esiintynyt juuri ollenkaan palanutta luuta. Palanutta luuta esiintyi latomuksessa vain kahdeksan kappaletta, ja ne ovat satunnaisen levinnän perusteella todennäköisesti joutuneen kiveykseen maan mukana.

Latomus ei ole luuaineiston koostumuksen, levinnän ja määrän perusteella polttohautaus, eikä siinä ole myöskään merkkejä ruumishautauksesta. Röykkiön funktiota on siis etsittävä muualta. Epätasainen pinta, suuri silmäkivi ja löytöjen levintä sulkevat pois latomuksen toimimisen asunnonpohjana. Saviastianpalojen keskittymä voisi olla seurausta yhden kerran tapahtuneesta jätteensijoittamisesta. Latomus on muodostettu, kun alueella on ollut jo ihmistoimintaa jonkin aikaa, sillä se rikkoo alimmaisista kulttuurikerroksista. Latomuksen tekemiseen on selkeästi nähty vaivaa, sillä on pitänyt kaivaa maata pois, latoa paikalla jo ehkä sijainneen luonnonmuodostelman kivet uudelleen ja mahdollisesti myös lisätä kiviä. Pelkän jätteensijoittamisen vuoksi olisi tuskin nähty niin paljon vaivaa, joten on todennäköistä, että kiveykseen asetetut keramiikkafragmentit ovat tulleet erotetuksi tavallisesta jätteestä ja ovat osa jonkin merkityksenannon prosessia.

6.1.2 Kulttuurikerrokset

Alueille A2 ja G1 esiintyi alueen voimakkaammat ja paksummat kulttuurikerrostumat kiveysten K31 ja K1/72 välisellä alueella (Liite 1: Kartta 10-12). Täältä löydettiin useita runsaslöytöisiä kulttuurikerrostumia sekä muutamia anomalioita, kuten likamaaläikkiä ja kuoppia. Lisäksi alueelta tutkittiin kaksi valliä, joista toinen (valli 1 ja 2) kulki K31

länsipuolelta kääntyen sen pohjoispäässä itään ja toinen (valli 3) K31:n pohjoispäästä kohti latomusta K1/72 kääntyen sen eteläpuolelta länteen.

Kiveyksen K31 länsipuolelta kaivettiin lounais-koillissuuntainen maavalli (valli 1 ja valli 2), joka oli pituudeltaan 6 m, leveydeltään 1,2–2 m ja korkeudeltaan 20–30 cm (Uotila & Helamaa 2015: 25). Valli kääntyy kiveyksen pohjoispäässä ja tekee s-mallisen mutkan jatkuen itään (Liite 1: Karttakuva 10). Maavalli koostui kahdesta eri kerrostumasta, joista tuli runsaasti löytöjä (Liite 1: Karttakuva 11). Latomuksen K31 kohdalla vallissa oli voimakas palokerrostuma, joka saattaa liittyä vallia tukeneisiin puurakenteisiin (Uotila & Helamaa 2015: 25). Vallien 1 ja 2 pohjoispuolella oli vielä valli 3, joka sijaitsi latomuksen K31 pohjoispuolella ja latomuksen K1/72 eteläpuolella. Valli 3 jatkui pohjoiseen ja kääntyi lähes suorassa kulmassa jatkuen neljä metriä länteen (Uotila & Lehto 2016: 25). Se muodostui myös kahdesta eri hiekkakerrostumasta, ja sisälsi löytöjä (Liite 2: Taulukko 4). Vallin 1 luoteispuolella kulki sen suuntainen lähes löydötön maakerros¹³, ja vallia 3 ympäröivät samankaltaiset löydöttömät maayksiköt¹⁴ (Uotila & Lehto 2016: 24).

Valleista tuli eniten löytöjä ylimmistä hiekkakerrostumista, ja vähitellen alaspäin löydöt vähenivät (Uotila & Helamaa 2015: 26). Löydöt koostuivat saviastian palasista, palaneesta luusta ja muutamasta kvartsi-iskoksesta. Valleista 1 ja 2 on radiohiiliajoitettu palaneita luita esiroomalaiselle ajalle (Uotila & Lehto 2016: 157–158, 505). Lisäksi vallin 1 palokerrostumasta teetettiin kolme radiohiiliajoitusta hiilestä, joiden tulokset 1400-luvulle sekä 1700–1900-luvuille (Uotila & Lehto 2016: 157–158, 505).

Vallien tulkittiin muodostetun sen jälkeen, kun alueella oli jo ollut jonkin aikaa ihmistoimintaa, sillä valli on muodostettu todennäköisesti sen vierestä kaivetusta kulttuurikerrostumista löytöjen ollessa siten sekundäärisessä kontekstissa (Uotila & Helamaa 2015: 26). Vallissa esiintyvä hiiltynyt puu sekä suurikokoiset kivet tulkittiin vallin tukirakenteiksi (Uotila & Helamaa 2015: 26).

Vallien itäpuolella alueen ylimmän kulttuurikerroksen muodosti pintaturpeen alta paljastunut keskiruskea hiekkamaa¹⁵, josta havaittiin keramiikan paloja, palanutta luuta, kiviesineen

¹³ M221

¹⁴ M211 ja M213

¹⁵ M008

katkelma ja kivilaji-iskoksia (Liite 2: Taulukko 3). Tämä kerros meni hieman vallin ylimpien hiekkakerrostumien päälle sekä esiintyi latomuksen K31 reunakivien lomassa (Uotila & Helamaa 2015: 24). Vallien länsipuolella ylimmän kulttuurikerroksen muodosti harmahtava hiekka¹⁶, joka sisälsi keramiikkaa, palanutta luuta ja palan palanutta savea (Liite 2: Taulukko 3). Myös tämä meni hieman vallien päälle sekä latomuksen K1/72 reunakivien päälle (Uotila & Lehto 2016: 66, 135). Kohdassa, jossa kerros meni K1/72 kivien päälle oli vielä kaksi kerrostumaa¹⁷, josta löydettiin runsaasti keramiikkaa ja palanutta luuta (Uotila & Lehto 2016: 135, 141; Liite 2: Taulukko 5). Nämä maakerrokset tulkittiin vallia ja latomusta K1/72 nuoremmiksi kerrostumiksi (Uotila & Helamaa 2015: 24, 107; Uotila & Lehto 2016: 66, 135).

Näiden kerrosten alapuolella oli vallin 1 länsi- ja pohjoispuolelta laajoja kulttuurikerroksia, joista löydettiin runsaasti keramiikkaa, palanutta luuta ja hieman palanutta savea (Uotila & Lehto 2016: 24; Liite 2: Taulukko 3). Kerrostumat olivat stratigrafisesti samanaikaisia, mutta eri tavoin värjäytyneitä vaaleanruskeasta punaruskeaan (Uotila & Helamaa 2015: 135; Uotila & Lehto 2016: 67, 74). Samanlaiset kerrostumat jatkuivat vallin itäpuolella rajautuen latomukseen K31 (Uotila & Lehto 2016: 68; Liite 2: Taulukko 3). Nämä kerrostumat ovat vallia vanhempia (Uotila & Helamaa 2015: 26).

Itäpuolella vallia sen ja kiveyksen K31 alle jatkui useita erilaisia mutta keskenään samanaikaista maakerrosta, joista löydettiin keramiikkaa, palanutta luuta, palanutta savea ja kivilaji-iskoksia (Uotila & Helamaa 2015: 133, 136, 142–143, 147–150; Uotila & Lehto 2016: 76–78, 85–87, 92; Liite 2: Taulukko 3). Nämä olivat maavallin itäisen puolen alimmat kulttuurikerrokset, joiden alta tuli puhdas pohjamaa. Ne määriteltiin luontaisesti syntyneiksi maakerroksiksi, joiden värjäntymiseen ihminen on saattanut vaikuttaa ja joita ihminen on käyttänyt (Uotila & Helamaa 2015: 133, 136, 142–143, 147–150; Uotila & Lehto 2016: 76–78, 85–87, 92).

¹⁶ M202, M804

¹⁷ M811, M824

Kuva 13. MuTu115018_623. Alue G1 eteläosa, yksikkö M804 on kaivettu pois. Esillä yksiköt M807, M811, M813. M816 ja M817. E-W. S. Heikkilä. 4.8.2015.

Länsipuolella vallia ennen pohjamaata esiintyi vielä paksu kulttuurikerros¹⁸ sekä siihen tehtyjä¹⁹ ja mahdollisesti sen alaisia anomaliaita²⁰ (Uotila & Lehto 2016: 24). Tässä kulttuurikerroksessa oli runsaasti löytöjä; keramiikkaa, palanutta luuta ja hieman palanutta savea (Liite 2: Taulukko 3). Kerroksen palaneesta luuaineistosta tunnistettiin hylkeen luita, joista osa oli mahdollisesti kallosta (Bläuer 2015).

Kerroksessa esiintyi mahdollinen paalunsija n. metrin päässä valli 1:stä (Uotila & Lehto 2015: 24). Paalunsija oli halkaisijaltaan 25 cm, syvyydeltään 5 cm ja pohjastaan melko pyöreä. Siinä esiintyi hiiltä ja muutamia kiviä, mutta ei löytöjä. Parin metrin päästä

¹⁸ M222, M822

¹⁹ Paalunsija: L209, M210; LM817

²⁰ Likamaakuoppa: L232, M230, M231, M238, M239

latomuksesta K1/72 sen luoteispuolelta löytyi metrin halkaisijaltaan oleva keltaisella hiekalla täytetty kuoppa (Uotila & Lehto 2016: 26).

Kuva 14. MuTu115018Dg_45. Alue A2 pohjoisosa, yksikkö M205 kaivettu osin. Esillä mahdollinen paalunsija L210, sen sisäinen maayksikkö sekä ympäröivä maayksikkö M221 ja M222. S-N. M. Helamaa. 20-5-2015.

Kerroksen alta kolmen metrin päästä vallista 1 länteen löytyi likamaakuoppa (Uotila & Lehto 2016: 24–25). Se oli halkaisijaltaan 40 cm oleva pyöreä kuoppa, joka oli täytetty hiilisellä maalla sekä muutamilla kivillä (Uotila & Lehto 2016: 24–25). Kuoppa sisälsi runsaasti saviastian paloja ja palanutta luuta, ja se oli tehty puhtaaseen pohjamaahan (Uotila & Lehto 2016: 84; Liite 2: Taulukko 4). Makrofossiilianalyysissä kuopasta otetusta maanäytteestä erotettiin ohran ja vehnän jyviä (Uotila & Lehto 2016: 25, 482; Lempiäinen 2015: 2). Palaneista luista tunnistettiin hylkeen tibian kappaleita, kalan luuta ja vuohen tai lampaan sorkan luu (Bläuer 2015).

Kuva 15. MuTu115018Dg_84. Alue A2, pohjoisosa. Likamaakuopan L232 toisen yksikön maayksikön M231 kaivaus kesken. S-N. H. Lehto. 6.7.2015.

Latomusten K31 ja K1/27 välisellä alueella olleet kulttuurikerrokset tulkittiin kaivausraportissa löytöaineiston, kulttuurikerrosten ja löytyneiden anomalioiden perusteella varhaismetallikautiseksi asuinpaikaksi (Uotila & Lehto 2016: 25). Alueella esiintyneiden latomusten funktiota ei osattu tulkita, mutta vallin ajateltiin mahdollisesti rajaavan alueella ollutta asuinpaikkaa (Uotila & Lehto 2016: 25). Palaneiden kalojen ja hylkeiden luiden ja kohteen sijainnin ja luonteen perusteella tulkittiin, että Ellinniityn kohde olisi toiminut väliaikaisena pyyntiasuinpaikkana.

Löytöjen levinnän lähempää tarkastelua varten kulttuurikerrostumia on tutkielmassa erotettu kolmeen eri tasoon, joista alimmat kulttuurikerrokset ovat pohjamaan päällä, keskimmäiset näiden alimpien kulttuurikerrostumien päälle muodostuneita erilaisia yksiköitä, ja ylimmät taas näiden päälle lähes koko alueelle muodostuneita kerroksia (Liite 1: Karttakuvat 10–12;

Liite 2: Taulukko 3). Keskimmäisiä yksiköitä ei ole eroteltu enää suhteessa toisiinsa, sillä yksiköitä on useita eikä niiden keskinäistä aikajärjestystä voi erottaa. Sen sijaan näiden kolmen kerroksen stratigrafinen suhde toisiinsa oli selkeästi erotettavissa, ja alimpia kerroksia voidaan pitää alueen vanhimpina kulttuurikerrostumina ja ylimpiä viimeisinä muodostuneina kulttuurikerrostumina ennen kohteen intensiivisimmän käytön päättymistä.

Alueen varhaisimpia esiroomalaisen ajan toiminnan merkkejä ovat alimmat luonnolliset maakerrokset pohjamaan päällä, joissa on kuitenkin runsaasti löytöjä (Liite 1: Karttakuva 12). Löydöt ovat pääosin kiveyksen K31 luoteispuolella ja kiveyksen K1/72 lounaispuolella kiveysten välissä, mutta myös K31 koillis- ja kaakkoispuolella on löytöjä. Löydöt koostuvat pääosin saviastian paloista, mutta myös palaneita luita esiintyy jonkin verran. Löydöissä ei ole havaittavissa mitään keskittymiä, kerrostumissa ei ole nähtävissä värjäymiä eikä löytöjen levinnässä myöskään mikään viittaa asuinrakennuksen sijaintiin.

Alueen vanhimpiin kerrostumiin kuuluu likamaakuoppa, jossa on hiilensekaista maata, eläinten luita, hiiltyneitä ohran ja vehnän siemeniä ja runsaasti keramiikkaa (Liite 1: Karttakuva 11). Reunapalojen perusteella kuopassa ei ole yhtään ehjää astiaa (Liite 3). Likamaakuopan hiilensekainen maa on myös ainoa kulttuurikerrostumissa oleva merkkiä siitä, että kohteessa on pidetty joskus tulta. Likamaakuopassa on eniten palaneen luun palasia, ja tunnistetuissa luissa on kalojen luita sekä lampaan tai vuohen sorkan luu. Koska likamaakuopassa ei ole yhtä paikalleen hajonnutta astiaa, on keskittymän maa ja löydöt todennäköisesti peräisin esimerkiksi tulisijasta puhdistetusta maasta.

Saman aikaan tai likamaakuoppaa tekemisen jälkeen kohteeseen on alkanut muodostua jälkiä laajemmasta ihmistoiminnasta (Liite 1: Karttakuva 11). Kerrostumat ovat ilmeisesti luonnollisesti muodostuneita, mutta ihminen on vaikuttanut niihin, joten käyttö on ollut katkonaista ja kausittaista. Todennäköisesti näiden kerrostumien aikana myös K31 ja K2/72 on muodostettu. Löytöjen levinnässä sekä kulttuurikerroksissa on erotettavissa tyhjiä kohtia, jotka voisivat kieliä asuinrakennuksen paikasta. Nämä eivät kuitenkaan korreloi mahdollisen paalunsijan kanssa, eikä tilastollista levintää ole tutkielmaa varten tehty, joten toistaiseksi on tyydyttävä toteamaan, että selkeitä merkkejä asuinrakennuksista ei näissäkään kerrostumissa ole.

Kohteen nuorimman esiroomalaisen ajan kulttuurikerrostumat ovat muodostuneet laajalle alueelle vanhempien kerrostumien ja osittain kiveysten K31 ja K1/72 päälle (Liite 1: Karttakuva 10). Palaneiden luiden määrä on näissä kerrostumissa hyvin vähäinen, ja löydöt koostuvat pääosin keramiikan paloista. Myöskään tässä kerrostumassa löydöt eivätkä värjäymät kerro mitään paikalla ehkä sijainneesta asuinrakennuksesta.

Mielenkiintoista on se, että ylimmät kulttuurikerrostumat ja löydöt jatkuvat hieman vallin päälle. Valli on selkeästi muodostettu kohteen intensiivisimmän käyttöajankohdan jälkeen, mutta ylimpien kulttuurikerrostumien jatkuminen vallin päälle saattaisi viitata siihen, että valli on sittenkin esiroomalaisella ajalla muodostettu. Kyseessä voi olla kuitenkin myös kaivaustilanteessa vaikeasti erotettavissa olleet yksikköraajat.

Vallia tukeneista rakenteiden hiilimaasta saatu historiallisen ajan ajoitustulos vaikeuttaa vallin funktion tulkintaa. Ajoitustulos on ainoa merkki mäellä historiallisen ajan toiminnasta arkeologisesti ja historiallisten karttojen perusteella, joten vaikuttaa erikoiselta, että 1700–1800-luvulla olisi käyty tekemässä vain valli Ellinniityn mäelle, kun suoraa yhteyttä alempana niityillä olleisiin peltoihinkaan ei ole nähtävissä. Toisaalta jos valli olisi esiroomalaisella ajalla tehty, hiilimaa ei ole voinut päätyä vallin keskelle hiekkakerrokseen esimerkiksi metsäpalojen seurauksena ajoitustuloksia sekoittamaan. Rakenne on hyvin hämmentävä, ja koska sitä ei voida selkäesti liittää kohteen esiroomalaisen ajan toimintaan, jätetään se tutkielmassa kohteen tulkinnassa toistaiseksi ulkopuolelle.

Jo kaivausraportissa esitetty tulkinta Ellinniityn kohteesta pyyntiasuinpaikkana perustuu sijaintiin, joka on esiroomalaisella ajalla ollut niemi, pysyvästä asuinpaikasta kertovien merkkien puuttumiseen sekä paikalta löytyneisiin hylkeen ja kalan luihin. Ellinniityn kulttuurikerrostumista löydetty eläinten luiden palat ovat hyvin vähälihaisista osista eläintä, mikä voisi viitata joko eläinten teurastamiseen paikalla, tai vaihtoehtoisesti siihen, että jo palaneita eläinten luita on tarkoituksellisesti tuotu paikalle muualta. Koska kohteessa ei ole merkkejä pysyvästä asumisesta ei liene todennäköistä, että kohteessa olisi pidetty kotieläimiä. Tällöin kohteen luuaineisto on muodostunut, kun paikalla on pyydetty ja käsitelty merellistä ravintoa, sekä kun paikalle on tuotu joko jo valmiiksi poltettuja kotieläinten luita tai ravinnoksi tuotujen lihapalojen mukana.

Kulttuurikerroksissa keramiikan reunapaloja oli kaikkiaan yhteensä 83 kpl (Liite 3). Aineiston fragmentaarisuuden vuoksi minimimäärää ei reunapaloista laskettu, mutta yleistarkastelun perusteella reunapalat ovat hyvin pienikokoisia sirpaleita ja heterogeenisiä, eikä yksikään selkäesti kuulunut samaan astiaan kulttuurikerrosten sisällä tai kulttuurikerrosten ja latomusten kesken. Keramiikka-aineiston levintä kulttuurikerrostumissa on satunnaista, eikä likamaakuoppaa lukuun ottamatta mitään selkeää levintää tai keskittymiä ole huomattavissa.

Saviastianpalasten esiintyessä kulttuurikerrostumissa runsaina määrinä ja niiden levinnän ollessa niin satunnainen on todennäköistä, että kohteessa on todella käytetty ja hajonnut astioita, ennemmin kuin että ne olisi hajonneina sirpaleina tuotu paikalle. Keramiikka-aineisto on muodostunut todennäköisesti niin, että hajonneiden astioiden suurimmat palat on siivottu pois ja viety muualle pienempien palojen jäädessä kulttuurikerrokseen.

Löydöt, kulttuurikerrokset ja ajoitustulokset osoittavat, että paikalla on ollut hyvin pitkäaikaista toimintaa esiroomalaisella ajalla. Koska maakerrostumia on ehtinyt luontaisesti kerrostua ainakin kolmeen eri tasoon, on käytössä selkeästi ollut katkoksia. Mitään selkeitä merkkejä asuinrakennuksista ei ole havaittavissa löytöjen levinnässä eikä värjäymien muodossa. Kohteesta ei myöskään havaittu yhtään tulisijaa. Mikäli paikalla on asuttu, on se ollut hyvin tilapäistä ja asumukset ovat olleet kevyitä ja jälkiä jättämättömiä. On todennäköistä, että kohde on toiminut kausittaisena pyyntiasuinpaikkana, tai että kohteessa ei ole varsinaisesti asuttu ollenkaan.

6.1.3 Kohteen yhteenveto ja analyysi

Ellinniittyn esiroomalaisen rautakauden aikainen ihmistoiminta on radiohiiliajoitusten, löytöaineiston sekä ihmisen muokkaamien latomusten määrän perusteella ollut pitkäaikaista ja hyvin todennäköisesti kausittaista. Nämä seikat mahdollistavat sen, että kohteessa on ollut hyvin erilaista toimintaa sen pitkän käyttöajan kuluessa.

Ellinniittyn latomuksissa ja röykkiöissä ei ole selkeitä merkkejä hautauksista, ja tutkielmassa tehdyn tulkinnan mukaan kohteen pääasiallinen käyttö ei todennäköisesti ole ollut kalmisto. Kulttuurikerrostumien perusteella kohteessa ei ole ollut pysyvää asuinrakennusta, vaan

kohteen sijainnin ja löytöaineiston luonteen perusteella kohde on ollut kausittainen pyyntipaikka, kuten jo kaivausten lopussa todettiin. Aineisto ei kuitenkaan paljasta onko kohteessa välttämättä asuttu ollenkaan, vai onko kyseessä esiroomalaisen rautakauden aktiivisuusalue.

Ellinniityssä on todennäköisesti alun perin ollut useita luonnonmuodostelmia, joissa kuopanteisiin ja silmäkivien kohdille on jääkauden kuluessa muodostunut kivikeskittymiä. Vain kaksi Ellinniityssä kaivetuista kiveyksistä todettiin kokonaan luonnonmuodostelmaksi, joissa ei oikeastaan ole merkkejä ihmistoiminnasta (K13 ja K60). Näiden lisäksi tutkittiin kaksi hyvin samankaltaista latomusta, joiden löydöt ja rakenne viittaavat siihen, että ne ovat osittain ihmisten muokkaamia, mutta joissa ei ole myöhemmästä toiminnasta kertovia latomuksiin kohdistuneiden toiminnan merkkejä (K11, K65).

Kohteessa oli kaksi selkeää röykkiötä, joista toiseen tässä tutkielmassa tulkittiin uhratun metalliesineitä (K116). Toisen (K15) merkityksenä on todennäköisesti ollut sen näkyvyys punaisten hiekkakivien ansiosta, jonka kautta se on linkittynyt yhteisön uskomusmaailmaan tai yksinkertaisesti merkannut ja ohjannut kohteessa liikkumista tai sen käyttöä.

Alueen löytörikkaimpien kulttuurikerrosten lähellä oli neljä eri latomusta, joista kaksi on todennäköisesti muodostettu vasta kulttuurikerrosten muodostumisen jälkeen (K1/27 ja K31). Näiden latomusten tekemiseen on nähty selkeästi enemmän vaivaa kuin muiden, sillä niitä varten on ilmeisesti kaivettu kuoppa, uudelleen ladottu ja lisätty kiviä symmetrisemmän latomuksen aikaansaamiseksi. Niissä ei ollut merkkejä hautauksista tai jätteensijoittamisesta.

Yhteen latomukseen (K31) on tarkoituksellisesti sijoitettu keskittymään keramiikka-astioiden sirpaleita. Sen sijaan kolmeen muuhun (K32, K1/27, K03) latomukseen löytöaineisto on päätynyt todennäköisesti maan mukana, ja pääasiallinen tarkoitus on ilmeisesti ollut itse latomuksen tekeminen.

Kolme kiveyksistä (K03, K32 ja K1/72) ovat hyvin tasaisia rakennelmia, jotka vaikuttavat siltä, että on haluttu saada aikaan kivistä koottu pinta maan tasolle. Löytöjen levintä tai värjäymät eivät suoraan viittaa siihen, että itse latomuksen pintaa olisi käytetty mihinkään. Samankaltaisia kuoppaan tehtyjä maantasaisia kivirakennelmia, jotka olisi tulkittu esimerkiksi asunnonpohjiksi tai varastointiin liittyviksi rakennelmiksi ei ole Suomesta

toistaiseksi tunnistettu. Kyseessä on muinaisjännöstyyppi, jota ei nykyisellä arkeologisella tai etnografisilla analogiolla ole pystytty vielä tunnistamaan, ja joihin olisi tulevilla tutkittavilla kohteilla hyvä kiinnittää huomiota.

Useissa tapauksissa latomukset vaikutetaan tehdyn niiden itsensä vuoksi, eikä niihin vaikuta kohdistuneen mitään toimintaa niiden rakentamisen jälkeen. On mahdollista, että kiveyksiä on muokattu ja huolellisemmat latomukset tehty samalla, kun alueella on käyty pyytämässä merellistä ravintoa. Luonnollisin syy löydöttömille latomuksille, jotka eivät ole jätekiveyksiä tai hautauksia, on raivausröykkiöt. Erityisesti epämääräisemmät latomukset voivat olla syntyneet, kun kivistä ympäristöä on raivattu toimimisen tieltä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö latomukset ole voineet saada muita merkityksiä yhteisön mielessä, mihin viittaavat alueella huolellisemmin tehdyt latomukset ja röykkiöt. Arkipäivän toiminta eli pyynti ja alueen raivaaminen sekä yhteisön uskomukset ovat muokanneet Ellinniityn varsin vaikeasti tulkittavat latomukset pitkän aikavälin kuluessa eri tarkoituksiin.

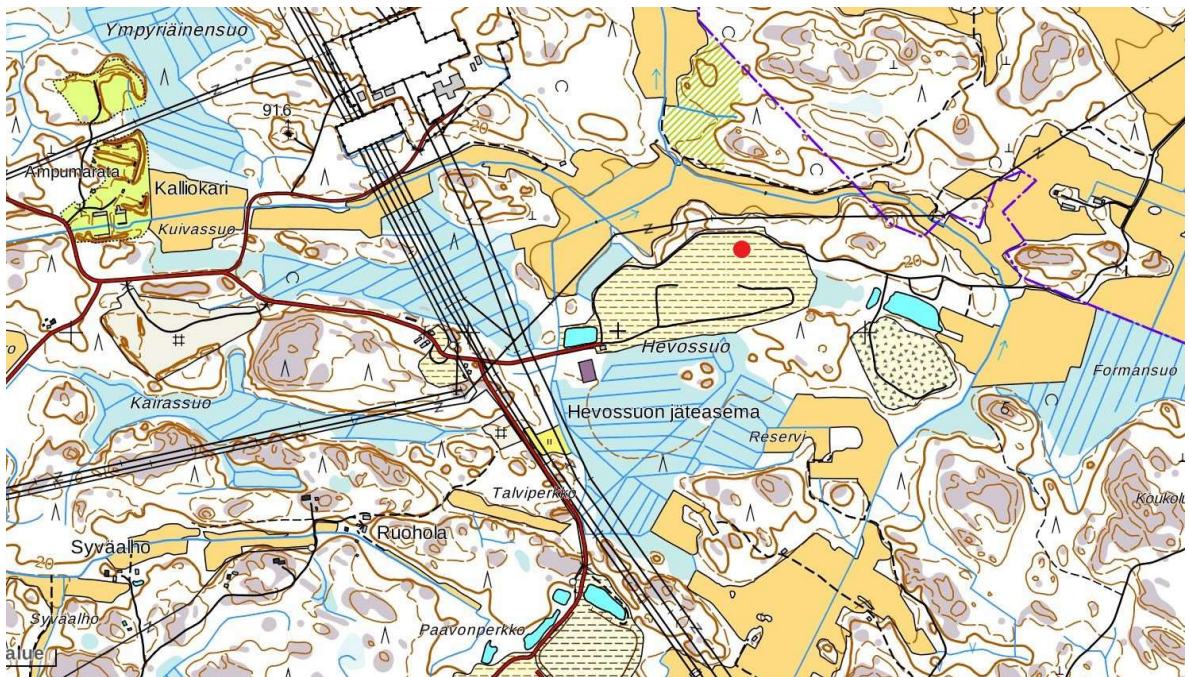
6.2 Rauma, Hevossuonmäki

Rauman Hevossuonmäen (684010129) kohde sijaitsi Rauman vanhasta kirkosta 7 km itäkoilliseen nykyisen Hevossuon kaatopaikan pohjoispuolella (Lesell 2004: 5). Kohteesta havaitut röykkiöt sijaitsivat kallioalueella, jolla kasvoi mänty- ja kuusimetsää ja lehtipuita. Aluskasvillisuus koostui varpukasvillisuudesta ja sammaleesta ja jäkälästä (Lesell 2004: 5).

Hevossuonmäen muinaisjännöskohde havaittiin Turun yliopiston vuoden 1983 inventoinnissa, ja laajeni FM Leena Koiviston ja Tuula Heikkurinen-Montellin inventoinnissa vuonna 2003. Hevossuonmäellä suoritettiin arkeologiset kaivaukset vuosina 2003 ja 2006, sillä kohteen paikalle oltiin laajentamassa Hevossuon kaatopaikka-alueita. Kohteesta tutkittiin yhteensä seitsemän erilaista kiveystä, joista kolme todettiin ihmisen tekemäksi röykkiöksi (Lesell 2006: 4).

Tutkituista röykkiöistä röykkiö F sijaitsi metsän keskivaiheilla kallion korkeimmalla kohdalla (Lesell 2004: 5). Kolme muuta röykkiötä C–E sijaitsivat röykkiöstä F 200 m itään kallioalueen rinteessä (Lesell 2006: 4). Kohteesta tutkittiin myös kiveykset A, B, D ja G, jotka todettiin kaivauksissa luontaisiksi (Lesell 2004: 7) ja ne on jätetty tässä tutkielmassa

käsittelemättä. Koekuopituksissa ei havaittu merkkejä asuinpaikasta röykkiöiden läheisyydessä, ja aluetta ei kivikkoisuutensa, kallioisuutensa ja kosteutensa vuoksi pidetty myöskään soveltuvana asuinpaikaksi (Lesell 2006: 15). Röykkiöistä C ja E on radiohiiliajoitukset esiroomalaisella ajalle, jolloin kohde on ollut vähitellen niemeksi mataloituva saari sisäsaaristossa (Lesell 2006: 5).

Kuva 16. Hevossuonmäen muinaisjännöskohteen (684010129) sijainti merkitty punaisella täplällä kartalle. Karttapohja Maanmittauslaitos.fi. Muokkaus Sanni Salomaa.

6.2.1 Röykkiöt ja kulttuurikerrokset

Röykkiö F oli epämääräisen mallinen, kooltaan 5 x 3,5 m kokoinen röykkiö, joka oli tehty alueen korkeimmalle kohdalle kallion päälle korkeudelle 24 m mpy (Lesell 2004: 6, 18). Röykkiö oli hiekansekainen sekä vain muutaman kivikerroksen paksuinen, ja sen kivien koko vaihteli 0,02–1 cm välillä (Lesell 2004: 6). Röykkiöstä löydettiin palamaton luu, joka tulkittiin resentiksi sekä hiiltynyttä puuta, jonka todettiin olevan peräisin kohdassa kasvaneen puun juurakosta (Lesell 2004: 6).

Röykkiön tulkittiin olevan ihmisen tekemä, ja sen kerrosten hiekan olevan tarkoituksella paikalle tuotu (Lesell 2004: 6). Röykkiötä ei kuitenkaan kyetty ajoittamaan ja sen funktio jäi epäselväksi.

Röykkiötä on vaikea tulkita sen löydöttömyyden vuoksi jälkikäteen, ja on mahdollista, että se ei liity kohteen esiroomalaisen rautakauden toimintaan. Näin matala ja epämääräinen röykkiö kallion päällä tarkoituksella tuodun hiekkakasan kanssa ei kuitenkaan todennäköisesti ole pellonraivauksessa syntynyt, joskaan sen funktiota ei ole hedelmällistä tässä tutkielmassa lähteä arvailemaan.

Röykkiö C oli suurin ja selkein alueen röykkiöistä, ja se sijaitsi matalalla rinteessä korkeudella 20,73 m mpy (Lesell 2004: 7; Lesell 2006: 7). Se oli pyöreähkö, kooltaan 7 x 8,5 m oleva röykkiö, joka vaikutti valuneen alas rinteeseen päin (Lesell 2006: 7). Alueen kivikkoisuuden vuoksi sen rajoja oli vaikea hahmottaa, ja röykkiö jatkuikin epämääräisenä kiveyksenä muinaiseen rantakivikkoon saakka. Röykkiö oli tehty kallion päällä olevalle maakerrokselle, ja sen tulkittiin kaivauksissa koostuvan kahdesta erikokoisesta, yhteen sulautuneesta röykkiöstä (Lesell 2006: 7–8)

Ylemmistä kerroksista röykkiö koostui kivistä, mutta alimmat kerrokset olivat maansekaisia (Lesell 2006: 7). Kiviaines oli heterogeenistä, ja osa oli pystyssä olleita punaisia hiekkakivilaakoja ja osa rapautuneita kiviä. Röykkiössä ei ollut mitään sisärakenteita, paitsi kaivauksissa havainnoitu kahden suuremman kiven muodostama ”portti”, jonka kohdalla oli erityisen paljon hiekkaa ja hiilistä maata (Lesell 2006: 8–9). Röykkiön maansekaisissa kerroksissa oli runsaasti hiilisiä kohtia ja nokimaata (Lesell 2006: 9).

Röykkiöstä C löytyi eniten saviastian paloja, joita oli 788 kpl (Lesell 2006: 9). Palanutta luuta löydettiin 542 kpl, joista on tunnistettu hauen luun pala ja kaksi naudanluuta (Lesell 2006: 8–9). Lisäksi löydettiin muutamia kvartsi- ja kivilaji-iskoksia sekä kuonaa (Lesell 2006: 9).

Kaivausraportissa tulkittiin levintäkarttaa niin, että palanutta luuta esiintyisi pääasiassa röykkiön eteläosassa, pienemmän röykkiön puolelle, kun taas saviastian palaset näyttäisivät keskittyvän röykkiön itäreunaan (Lesell 2006: 8). Raportissa röykkiön tulkittiin olevan todennäköisesti hautaröykkiö runsaan palaneen luun perusteella (Lesell 2006: 15). Yksi naudanluu kerroksesta 5–6 lähetettiin radiohiiliajoitettavaksi, ja siitä saatiin ajoitustulos (Hela-1228) eli 514–357 eaa. esiroomalaiselle ajalle (Lesell 2006: 15; Jungner 2006).

Röykkiössä luut esiintyvät suppealla alueella pienemmän röykkiön puolella (Liite 2: Karttakuva 13). Keramiikka sen sijaan on keskittynyt kummankin röykkiön itäreunalle

laajemmin levinneenä kuin palanut luu. Röykkiössä on runsaasti nokimaata erityisesti sen keskiosassa (Lesell 2006: 8). Luuaineiston keskittymä korreloi keramiikan kanssa, mutta tämän lisäksi keramiikkaa löytyy suuremman röykkiön puolelta pohjoispäästä ilman luuta. Näin ollen eri löytöryhmissä on keskittymiä, ja ne korreloivat osittain, mutta vain palanut luu korreloi varsinaisesti röykkiön nokimaan kanssa. Luuaineistosta tunnistettiin vain eläinten luuta.

Taulukko 10. Röykkiön C löytöjen levintä.

Röykkiö C		
Kerros	Löydöt	KM 35794
0		
1		
2		
3	30 kpl keramiikkaa, 21 kpl palanutta luuta, 1 kpl kvartsi-iskoksia	:26-27, 32-33, 41, 116-122, 125-129, 263-264, 323-326, 371, 456-457, 515
4	186 kpl keramiikkaa, 144 kpl palanutta luuta, 3 kpl kvartsi-iskosta	:1, 8, 23, 34-39, 42, 80,-81, 105,-107, 111-114, 130-132, 135-159, 213-224, 239-246, 265-266, 269, 271-280, 284-293, 327, 346, 348-350, 353, 372-373, 426, 440-441, 458-460, 471-475, 486-487, 490-494, 504.
5-6	348 kpl keramiikkaa, 273 kpl palanutta luuta, 3 kpl kvartsi-iskoksia, 1 kpl kuonaa	:5, 9-10, 24-25, 28, 40, 43-72, 82-85, 108-110, 123-124, 133-134, 160-206, 225-233, 247-257, 267, 270, 281, 294-305, 328-334, 345, 347, 351-352, 354, 355-364, 374-400, 427-437, 442-451, 461-467, 476-484, 488-489, 495-497, 505-506, 510, 512, 514
7-8	232 kpl keramiikkaa, 2 kpl kvartsi-iskoksia	:6, 7, 11-22, 29, 73-77, 86-100, 115, 207-212, 234-238, 258-262, 268, 282-283, 306-320, 335-344, 365-369, 401-424, 438-439, 452-455, 468-470, 485, 498,-503, 507-509, 511, 513, 893
9-10	18 kpl keramiikkaa, 3 kpl palanutta luuta, 1 kpl kuonaa	:2-4, 30-31, 78-79, 101-104, 321-322, 370, 425

Suurin osa palaneesta luusta löytyi kerroksista 4–5 ja keramiikasta kerroksista 4–8 (Taulukko 10). Löytöjä ei ole eniten siis röykkiön yläosissa tai aivan alimmissa kerroksissa, vaan eniten keskellä. Löydöt eivät ole siis röykkiön alaisista kulttuurikerroksista, jonka päälle röykkiö olisi muodostettu eikä niitä ole heitetty röykkiön pinnalle. Palaneet luut ja keramiikan palat eivät myöskään ole täysin sekoittuneita toisiinsa, vaan vaikuttavat tulleen laitetuiksi

röykkiöön erillään (Liite 1: Karttakuva 13). Lisäksi rapautuneita, tulessa olleita kiviä on röykkiön ylimmissä kerroksissa, ja ne keskittyvät vain suuremman röykkiön puolelle. On mahdollista, että ne ja hiiliset läikät röykkiön maakerroksissa ovat jäänteitä paikalla olleista tulisijoista tai tulisijasta.

Tunnistetuista luista hauen luu oli hampaasta ja naudan ja nisäkkäiden luut olivat sormen luista tai tukiluusta (Salo 2006: 7). Tunnistetut palaneet luut ovat lihattomista osista eläintä, ja voisivat olla teurasjätettä. Reunapalojen perusteella röykkiössä on saviastioiden sirpaleita minimissään yhdeksästä eri astiasta, joista yksikään ei ole päätynyt kokonaisuena röykkiöön (Liite 3).

Röykkiön aineisto on tyypillistä asuinjätettä, mutta sen tilallinen järjestäytyminen ei ole yhteensopiva sellaisen jäteröykkiön kanssa, johon aineiston sijoittamisella ei ole ollut mitään väliä. Löytöjen levintä viittaa siihen, ettei ole ollut aivan yhdentekevää, miten fragmentit ovat röykkiöön heitetty. Tämän vuoksi voidaan tulkita, että röykkiön muodostaminen on liittynyt yhteisölle merkitykselliseen toimintaan, jossa paikalla oleskelusta syntynyt jäte on koottu röykkiöksi.

Röykkiö E sijaitsi kallioalueen rinteessä korkeudella 19,86 m mpy lähellä röykkiötä C (Lesell 2004: 7). Se oli soikean mallinen ja kooltaan 7 x 3,5 m (Lesell 2004: 7). Myös röykkiön C kivet vaikuttivat valuneen alaspäin rinteeseen, ja sen rajoja oli vaikea erottaa kivikkoisuuden vuoksi (Lesell 2006: 9). Samoin kun röykkiön C, myös röykkiön E tulkittiin koostuvan kahdesta erikokoisesta, yhteen sulautuneesta röykkiöstä (Lesell 2006: 10).

Röykkiön ylimmät kerrokset koostuivat kivistä, mutta alimmissa kerroksissa röykkiö oli maansekainen (Lesell 2006: 10). Kiviaines oli heterogeenistä, ja joukossa oli myös punaisia hiekkakivilaakoja. Mitään rakenteita ei havaittu, mutta röykkiöin laidoilla oli suurempia kiviä kuin keskiosissa. Maansekaisissa kerroksissa oli hiili- ja nokimaaläikkiä (Lesell 2006: 10).

Röykkiöstä löytyi eniten palaneen luun palasia, yhteensä 1167 kpl (Lesell 2006: 11). Kaksi palaa luista kerroksessa 6–7 oli ihmisen kallon palasia, jotka kuuluivat 18–44 vuotiaalle henkilölle tai henkilöille (Salo 2006: 2). Lisäksi tunnistettiin hylkeen ja kalojen luiden palasia, sekä yksi epävarma naudan luun pala (Lesell 2006: 10). Lisäksi röykkiöstä löydettiin

saviastian paloja 377 kpl, kvartsi-iskoksia 10 kpl, kuonaa 3 kpl ja yksi pieni pala metallia (Lesell 2006: 11).

Taulukko 11. Röykkiö E löytöjen levintä.

Röykkiö E		
Kerros	Löydöt	KM 35794
0	1 kpl kvartsi-iskoksia	:854
1	2 kpl keramiikkaa, 3 kpl palanutta luuta, 1 kpl kvartsi-iskoksia, 1 pala metallia	:600, 689, 800, 801, 807, 855
2-3	13 kpl keramiikkaa, 53 kpl palanutta luuta	:535-536, 542-543, 544-549, 573, 583, 590-593, 601- 608, 628- 630, 747-748, 813, 856, 860-861, 865, 896
4-5	60 kpl keramiikkaa, 794 kpl palanutta luuta, 4 kpl kvartsi-iskoksia	:516-521, 527-532, 550-552, 594-597, 609-614, 624, 631-646, 663-672, 694-699, 749-785, 802-809, 812, 814-816, 842-844, 852, 857-858, 864, 897, 900
6-7	228 kpl keramiikkaa, 188 kpl palanutta luuta. 3 kpl kvartsi-iskoksia, 3 kpl kuonaa	:517, 522-526, 533-534, 537-540, 553-561, 574-585, 615-616, 623, 625, 647-653, 673-687, 690-692, 700-721, 786-792, 810-811, 817-838, 845-850, 853, 859, 862, 863, 898
8-9	60 kpl keramiikkaa, 99 kpl palanutta luuta	:541, 562-567, 586-588, 598, 617-622, 626, 627, 688, 691, 693, 722-727, 729-746, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 806, 839, 840, 841, 851
10	2 kpl keramiikkaa, 11 kpl palanutta luuta	:568-572, 589-599

Kaivausraportissa tulkittiin, että muutoin melko hajallaan olevasta luuaineistosta erottui yksi selkeä keskittymä (Lesell 2006: 10). Myös saviastianpaloissa erottui hyvin selkeä keskittymä (Lesell 2006: 10). Raportin mukaan löydöt korreloivat röykkiön likamaaläikkien kanssa, ja kohdassa, jossa löytöjä oli eniten, oli myös paljon likamaata (Lesell 2006: 10). Löytyneen ihmisluun vuoksi röykkiö tulkittiin hautaröykkiöksi (Lesell 2006: 15). Röykkiöstä E lähetettiin palanut luu kerroksesta 6-7 radiohiiliajoitettavaksi, ja tulokseksi saatiin 2450 ± 45 BP (Hela- 1229) eli 672–410 eaa. aivan esiroomalaiselle rautakauden alkuun (Lesell 2006: 15; Jungner 2006).

Osteologisessa raportissa todettiin, että hylkeen luu on kynnestä, ja että se on mahdollisesti joutunut sinne nahan mukana²¹ (Salo 2006: 5). Ihmisen, hylkeen ja kalan luut löytyivät samasta kerroksesta neliömetrin alueelta toisistaan (Salo 2006: 5). Mahdollinen naudan sekä kasvissyöjän luu löytyivät muista pari metriä kaakkoon. Kalojen luut koostuvat hampaista tai hauen luista, nisäkkäiden jalan tai selkänikamien luista (Salo 2006: 7).

Röykkiössä E luuta oli enemmän ja keramiikkaa vähemmän. Keramiikassa on selkeä keskittymä suuremman röykkiön puolella (Liite 1: Karttakuva 14). Sen sijaan luuaineisto on laajemmalla alueella, mutta siinäkin on jonkinasteinen keskittymä röykkiön keskiosassa keramiikan vieressä, ja tästä keskittymästä löydettiin ihmisluun palaset, kaikki tunnistetut kalanluut sekä hylkeen kynnen luu. Suurin osa löydöistä on löytynyt kerroksista 4–9, eli nekään eivät ole peräisin alemmista kulttuurikerroksista tai tulleet heitetyiksi kiveyksen päälle, vaan ovat sen keskiosissa (Taulukko 11). Myös röykkiössä E palaneet luut ja keramiikka eivät ole täysin toistensa seassa, ja esiintyvät jopa selkeämmin erillään toisistaan kuin röykkiössä C. Palaneita luita tuli enemmän ylemmistä kerroksesta ja keramiikkaa taas alemmista (Taulukko 11). Tässäkin röykkiössä levintä viittäisi siihen, etteivät luut ja saviastian palat ole tulleet maan mukana sekaisin vaan päätyneet röykkiöön erillään.

Luuaineisto on myös röykkiössä E lihattomista osista eläimiä, ja viittaa teurasjätteeseen. Raportissa huomautettiin, että aineistosta on helpompi huomata pienet luun osat isoista eläimistä, eli jakauma lihattomiin osiin voi olla vääristynyt (Salo 2006: 4). Röykkiössä on eläinten luiden seassa myös ihmisluuta kohdassa, jossa palaneissa luissa on myös havaittavissa keskittymä. Ihmisluuta tunnistettiin kuitenkin vain kaksi pientä palaa. Mitään vahvaa merkkiä hautauksesta ei ole luunkappaleita lukuun ottamatta.

Reunapalojen perusteella röykkiössä on minimissään paloja neljästä eri astiasta, joista yksikään ei ole ehjä eikä yhdistettävissä reunapaloihin röykkiöstä C (Liite 3). Myös röykkiössä E keramiikka ja palaneet luut ovat hyvin fragmentaarisia ja ihmisluuta lukuun ottamatta viittaavat asumisen tuloksena syntyvään jätteeseen.

²¹ Raportissa huomautettiin, että tällaisissa tilanteissa on tulkittu vainajan olleen käärittynä hylkeen nahkaan polttamisen yhteydessä (Salo 2006: 5).

Perinteisesti röykkiö on tulkittu hautaukseksi, jos siitä löytyy edes pieni määrä luuta. Röykkiö E olisi siis mahdollista tulkita osittaiseksi polttohautaukseksi, johon lisäksi on hautausrituaalina laitettu asuinpaikalta kerättyä jätettä. Toinen selitysmalli on, että kyseessä on roviopaikka, josta muut vainajan luut on kerätty pois (Arcini 2005: 69). Rovion kohdalle on polton jälkeen pystytetty röykkiö, jonne on laitettu asuinpaikan jätettä roviion jäänteiden sekaan. Kolmanneksi kyseeseen voisi tulla rituaalinen röykkiö, jonne ihmisluun kappale on laitettu osana toisenlaista rituaalia, eikä kyseessä olisikaan hautaus (Ní Lionain 2016: 157).

Röykkiön sisältämässä maassa on noki- ja likamaaläikkiä, mutta vain yksi isompi läikkä, joka ei korreloi ihmisluun eikä keramiikkakeskittymän kanssa (Liite 1: Kartta 14). Röykkiöön sijoitetut eläinten luut viittaavat teurasjätteeseen eivätkä keramiikan palat näytä olleen tulossa. Ihmisluu ei löytynyt röykkiön alimmista kerroksista hiililäikästä, jonne se olisi jäänyt roviion jäljiltä. Tästä syystä röykkiö ei todennäköisesti ole roviopaikka, jolloin hajanaiset nokimaan läikät ovat peräisin yhden tai useamman tavallisen tulisijan hiilimaasta.

Röykkiö voidaan tulkita siis osittaiseksi polttohautaukseksi tai muusta syystä suoritetuksi rituaaliksi, jonka osana ihmisluu on uhrattu röykkiöön. Koska röykkiö on hyvin samankaltainen röykkiön C kanssa kahta pientä ihmisluun palasta lukuun ottamatta, on mahdollista, että myös röykkiö E on samankaltaisen prosessin tuotosta, jossa asuinpaikan jäte on koottu röykkiöksi merkityksellistämisen prosessin osana. Ihmisluun palanen lisää tämän prosessin mahdollista linkittymistä yhteisön uskomusmaailman rituaaleihin.

Röykkiöiden tutkimisen lisäksi alueelle tehtiin *koekuoppia ja yksi koeoja*. Yksi koekuoppa tehtiin röykkiöstä F metrin verran etelään hiekkatöyräälle (Lesell 2004: 12). Koekuopassa maa vaikutti paikalle tuodulta ja sekoittuneelta, mutta yhtään löytöjä ei tullut (Lesell 2004: 7).

Koeoja tehtiin röykkiöiden C ja E väliin (Lesell 2006: 12). Koeojasta ei havaittu varsinaisia kulttuurikerroksia tai noki- ja likamaaläikkiä, mutta muutamat löydöt koostuivat 20 kpl saviastian paloja, 18 kpl palanutta luuta, yhdestä kvartsi-iskoksesta ja mahdollisesta hioimesta (Lesell 2006: 12).

Loput koekuopista tehtiin röykkiöiden C ja E ympäristöön mahdollisen asuinpaikan sijainnin selvittämiseksi (Lesell 2006: 12). Koekuopista ei havaittu esihistoriallisia kulttuurikerroksia

tai löytöjä, paitsi yhdestä koekuopasta, josta löytyi pala palanutta luuta. Lisäksi ympäristöstä löydettiin resenttejä löytöjä, kuten tinapaperia ja peltipurkki (Lesell 2006: 12). Ympäristön koekaivausten perusteella tulkittiin, ettei röykkiöiden läheisyydessä ole asuinpaikkaa, vaan alueella ollut esihistoriallinen toiminta on keskittynyt selkeästi röykkiöihin (Lesell 2006: 12).

6.2.2 Kohteen yhteenveto ja analyysi

Hevossuonmäellä oli useita kivimuodostelmia, joista osa todettiin kaivauksissa luonnonmuodostelmiksi. Korkeimman kallion päälle tehty löydötön röykkiö (röykkiö F) todettiin ihmisen tekemäksi, mutta sen ajoitus ja funktio ovat epävarmoja. Kaksi muuta tutkittua röykkiötä (röykkiöt C ja E) ajoittuvat esiroomalaiselle ajalle, ja niihin on kumpaankin sijoitettu asuinpaikalla tyypillisesti syntyvää jäteaineistoa. Kummassakin röykkiössä on merkkejä siitä, että palaneet luut ja keramiikka eivät ole olleet sekaisin röykkiöön joutuessaan ja että aineisto on joutunut niihin merkityksellisen toiminnan tuloksena. Toisesta röykkiöstä (röykkiö E) havaittiin lisäksi kaksi palaa ihmisen kallosta sekoittuneena eri eläinten luihin. Hevossuonmäellä röykkiöiden lähistöltä ei havaittu asuinpaikkaa koekuopilla. Ainoat merkit ihmisen värjäämästä maasta ovat röykkiöiden sisällä olevista maakerroksista, joissa esiintyi nokimaata.

Aineiston perusteella on epävarmaa, voidaanko paikalla tulkita olleen lyhytaikaista ihmisasutusta tai toimintaa, jonka seurauksena paikalla on pidetty tulta, ja röykkiöissä oleva aineisto on muodostunut, vai onko löytömateriaali tuotu paikalle kokonaan toiselta kohteelta röykkiöihin sijoitettavaksi. Löytöaineiston fragmenttisuuden ja nokimaan perusteella voidaan pitää todennäköisempänä, että aineisto on muodostunut paikalla. Joka tapauksessa röykkiöissä esiintyvä keramiikka ja eläinluuaineisto on niin pienikokoista, että mitään funktionaalista syytä sen keräämiselle kulttuurikerrostumista ei ole etenkin kohteessa oleskelun todennäköisen lyhytaikaisuuden vuoksi. Aineiston laatu ja tilallinen järjestäytyminen viittaavat siihen, että röykkiöiden muodostaminen on tapahtunut osana toimintaa, jossa paikalle syntyneiden toiminnan merkit on purettu röykkiöiksi, jolloin tulisijan jäänteet ja kulttuurikerrostumien saviastioiden ja luiden palat on sijoitettu röykkiöön. Ihmisluun palat toisessa röykkiössä viittaavat siihen, että ainakin yhdellä kerralla

jäteaineiston sijoittaminen röykkiöön on linkittynyt yhteisön uskomusmaailmaa koskeviin rituaaleihin.

7. Satakunnan esiroomalaisen ajan röykkiöt kompleksisina muinaisjäännöksinä

7.1 Ellinniitty ja Hevossuonmäki vertailussa

Ellinniityn ja Hevossuonmäen keramiikka-aineisto koostui eri astioiden fragmenteista, eikä kokonaisista paikalleen hajonneista tai hajotetuista astioista. Sekä saviastioiden fragmentit että palanut luu olivat kummassakin kohteessa ylipäättään hyvin pienikokoista. Palaneet eläinten luut koostuivat sekä kotieläinten luista, että hylkeiden ja kalojen luista. Kappaleita oli sekä lihaisista että vähälihaisista osista eläintä. Kummankin kohteen aineisto koostui siis ihmistoiminnasta syntyvästä jätteestä.

Ellinniityssä materiaali on melko selkeästi peräisin ympäröivistä kulttuurikerrostumista, ja syntynyt kohteella useita kertoja pyyntitarkoituksessa käymisestä ja oleskelusta. Koska Hevossuonmäeltä ei ole tunnistettu asuinpaikkaa on vaikea erottaa jälkikäteen, onko siihen päätynyt materiaali kerätty lähiympäristöstä vai tuotu paikalle kokonaan toiselta kohteelta. Koska aineisto oli niin fragmentaarista ja röykkiöiden sisällä esiintyi myös nokista maata, tulkittiin tutkielmassa aineiston todennäköisesti muodostuneen kuitenkin paikan päällä. Tällöin myös Hevossuonmäellä on todennäköisesti oleskeltu lyhyitä aikoja radiohiiliajoitusten perusteella ainakin muutamaan eri otteeseen.

Ellinniityn ja Hevossuonmäen pienikokoiset palaneet luut ja saviastioiden fragmentit vaikuttavat juuri sellaiselta aineistolta, jota ei ole tarpeen välttämättä siivota edes pois elämisen tieltä ja joka tavallisesti voi painua asuinpaikan kulttuurikerrostumiin. Ellinniityssä osa on kuitenkin päätyntä latomuksiin ja Hevossuonmäellä lähes kaikki aineisto on löytynyt röykkiöistä. Saviastioiden palasissa ei ensisilmäyksellä näy merkkejä siitä, että palat olisivat kuluneet tai sintraantuneet myöhemmästä käytöstä. Kummassakin kohteessa saviastianpalojen fragmenttisuuden ja pienen koon perusteella alueelta on kerätty suurin osa oletetusti paikalla hajonneista saviastioiden palasista pois maasta kaikkein pienempien fragmenttien jäädessä maahan.

Ellinniityssä keramiikan ja palaneiden luiden pienikokoisia fragmentteja esiintyi latomusten ulkopuolella runsaina määrinä, ja ne selkeästi ovat jääneet paikalla toimimisen tuloksena maahan eli valtaosan pienempien fragmenttien poiskeräämiseen ei oltu nähty tarvetta. Osa yhtä fragmentaarista aineistosta oli kuitenkin päätyntä ihmisen huolella latomiin maantasaisiin latomuksiin. Yhteen latomuksista (K31) sekalaisia keramiikka fragmentteja oli selkeästi asetettu tarkoituksella keskittymään, kun taas toiseen (K1/72) ne olivat todennäköisesti päätyneet latomukseen ladotun maan mukana. Kolmannessa (K32) aineistosta oli vaikea varmasti erottaa, oliko sirpaleet tahallaan siroteltu latomukseen vai päätyneet sinne myöskin maan mukana. Se, että palanut luu ja keramiikka eivät suurelta osin korreloineet latomuksessa voisi viitata keramiikan ja luiden päätymiseen latomukseen erillään.

Ellinniityn rökkiöön K31 tehty keramiikkakeskittymä erottuu muusta asuinpaikkajätteestä vain sillä, että materiaali on kerätty huolella tehtyyn latomukseen. Samanlainen aineisto on saanut jäädä kulttuurikerrostumiin tai päätyä sekaisin maan mukana muihin latomuksiin. Tämä viittaa siihen, että syystä tai toisesta latomuksen K31 keramiikkakeskittymä on saanut erityisen merkityksen yhteisön mielessä, joko tarpeesta sijoittaa tietty jäte tietyllä tavalla tai materiaalina rituaalissa. Koska saviastianpalasten keskittymä on sijoitettu niin huolella ladottuun latomukseen aivan silmäkiven viereen, on teon linkittyminen yhteisön uskomuksiin liittyvään rituaaliin mahdollista.

Hevossuonmäellä saviastioiden fragmentit ja palaneiden luiden sirut esiintyvät pääosin rökkiöissä. Aineistossa erottuu toiseen rökkiöön (rökkiö C) tehty palaneiden luiden keskittymä ja rökkiön puolikkaaseen levittyvät keramiikanpalat, ja toiseen rökkiöön (rökkiö E) tehty saviastian sirpaleiden keskittymä ja rökkiön puolikkaaseen levitetty luut, joiden joukossa oli myös ihmisluuta. Kaikki sirut eivät ole rökkiöiden hiekassa, vaan löytöjä esiintyy myös ylemmissä maattomissa kerroksissa.

Hevossuonmäen rökkiöissä C ja E palanut luu ja keramiikka eivät korreloineet toistensa kanssa juuri ollenkaan vaikka palanutta luuta ja keramiikkaa esiintyi useassa eri kerroksessa. Tämä viittaisi siihen, että materiaalit ovat päätyneet rökkiöihin erillään. Jos kyseessä olisi asuinpaikkakerrostumista maan mukana rökkiöihin joutunut aineisto, sen levinnän olettaisi olevan paljon sekoittuneempaa. Palanut luu ja keramiikka on joko peräisin pääosin erillisistä

asuinpaikan jätetuopista tai tulisijoista, tai sitten fragmentteja on tahallaan noukittu sijoittamista varten erillään. Joka tapauksessa luiden ja keramiikan erillinen levintä röykkiöissä vaikuttaa olevan tarkoituksellista.

Hevossuonmäkeä voi röykkiöistä löydetyn materiaalin puolesta pitää paikkana, jossa on oleskeltu suhteellisen lyhyen aikaa useamman kerran. Kysymys kuitenkin kuuluu, miksi pientä, yleensä asuinpaikkojen kulttuurikerrostumiin painuvaa aineistoa on päätynyt pääasiassa röykkiöihin? Myös maakerroksissa ainoat ihmistoiminnan aiheuttamat värjäymät löytyivät röykkiöiden sisältämästä maasta. Tutkielmassa esitetään hypoteesi, että kohteessa on oleskeltu lyhyen aikaa, noen perusteella pidetty tulta, jonka jälkeen toiminnan jättämät merkit on purettu röykkiöiksi. Tämä olisi tapahtunut ainakin kahdesti, jos röykkiöt eivät ole sitten muodostuneet hiljalleen useamman oleskelun jäljiltä.

Röykkiöissä esiintyvän jättemateriaalin mahdollinen linkittyminen asuinpaikkojen purkamiseen ei ole uusi ajatus, vaan ajatuksen on esittänyt aiemmin mm. Timo Muhonen (2009: 308–309). Tällainen asuinpaikan jäänteiden kokoaminen on voinut pääasiassa linkittyä yhteisön käsityksiin siitä, miten paikalta lähdettäessä siellä syntynyttä jätettä on kuulunut käsitellä oikein, eli olla osa kohteelta lähtemisen prosesseja (Steffens 2016: 18, 43; Brück 199: 334). Tällöin pelkkä aineiston paikalle jättäminen ei ole riittänyt, vaan maailmankatsomukseen on kuulunut käsitellä jäänteet tietyllä tavalla. Tällaisten tapojen on todettu vaihtelevan paljon eri esihistoriallisten yhteisöjen parissa eri aikoina, ja linkittyvät myös siihen, aiotaanko kohteeseen vielä palata asumaan vai jääkö se kokonaan käytöstä (Steffens 2016: 176). Tavat liittyvät sekä yhteisön merkityksellisiin, mutta ei välttämättä uskonnollisiin tapoihin jäsentää materiaalia ympärillään, että suoranaisiin asuinpaikan hylkäämiseen liittyviin rituaaleihin (Muhonen 2009: 309; Steffens 2016: 174–175).

Röykkiöön E asetetut kaksi ihmisluun palasta linkittävät röykkiön aineiston kuitenkin myös hautauksen ja ihmisluun uhraamisen erottamisen ongelmaan. Röykkiön luonteen ja löytöjen levinnän vuoksi tutkielmassa on päädytty tulkitsemaan ihmisluun fragmentit osana rituaalia, mutta perinteisesti Suomessa pienikin määrä ihmisluuta röykkiöstä on tulkittu hautaukseksi.

Rajanveto siihen, milloin pieni määrä ihmisluuta indikoi hautausta ja milloin uhraamista on kansainvälisesti käynnissä oleva keskustelu, johon ei ole vielä löydetty selkeitä linjoja. Ihmisluun kontekstilla on ollut suuri merkitys hautauksen tai uhraamisen tunnistamisessa, ja

kun ihmisluuta löytyy selkeästi arkisesta kontekstista (asuinpaikan jätekuopat, paalunsijat, tulisijat jne.) on se usein tulkittu osana muuta kuin hautausrituaalia (Brück 1995: 249–250, Wessmann 2010: 63–64; Ní Lionain 2016: 157).

Koska Hevossuonmäen tapauksessa kyseessä on röykkiö, joita on selkeästi edelleen esiroomalaisella ajalla käytetty hautauksina, tulisi röykkiö tulkita tämän logiikan kautta hautaukseksi. Tässä tutkielmassa halutaan kuitenkin korostaa sitä, ettei esiroomalaisen ajan kaikkia röykkiöitä suinkaan pystytä liittämään hautauksiin, ja ottaen huomioon ihmisluun yhteyden hyvin erilaisiin rituaaleihin, tulisi myös röykkiöitä, joista löytyy vain hyvin pieniä määriä ihmisluuta, harkita muinakin kuin hautauksina. Tutkielmassa korostetaan sitä, miten paljon Hevossuonmäen röykkiöissä on muuta aineistoa verrattuna kahteen ihmisluun fragmenttiin, ja miten viereisessä röykkiöstä ihmisluuta ei ole tunnistettu yhtään. Tässä mittakaavassa merkit varsinaisesta hautauksesta ovat vähäisiä, ja muuhun toimintaan liittyvät merkit vahvempia.

Ihmisluun palat ja röykkiöiden muun aineiston liittäminen asuinpaikan jäteaineiston kokoamiseen on kiinnostavaa myös sen valossa, että ihmisluiden sijoittaminen jäteaineiston kanssa asuinpaikalle on liitetty esimerkiksi Britanniassa ja Skandinaviassa pronssikauden ja rautakautisten yhteisöjen kohtaamiin murroskohtiin (Steffens 2016: 134, 137; Brück 2006). Tällöin asuinpaikan muuttamista, asuinrakennusten korjaamista tai asuinpaikan jäämistä pois käytöstä on merkattu erilaisilla esinekokonaisuuksien rituaalisella sijoittamisella asuinjäänteisiin, joihin usein on liitetty pieniä määriä ihmisluuta muun aineiston joukkoon (Brück 2006: 299–300).

Röykkiön E ihmisluu voi viitata siihen, että ainakin yhden kerran röykkiöön laitettu aineisto on liittynyt oikeanlaisen asuinpaikan jäteaineiston käsittelyn lisäksi yhteisön uskomusmaailman rituaaleihin, jossa sekä jäteaineistoa että ihmisluun kappaleet on uhrattu röykkiöön.

Myös Ellinniityn röykkiöiden kohdalla kohdataan hautauksen tunnistamisen ongelma erityisesti röykkiöiden K116 ja K15 kanssa. Toisinaan on esitetty, että röykkiössä ei välttämättä erotu mitään merkkejä pois maatuneesta vainajasta. Tällöin vainaja olisi luultavasti peitetty suoraan ilman arkkua kivillä. Mataliin, kalliolla sijaitseviin röykkiöihin, kuten K116:sta ja K15:sta, tehty ruumishautaus tarkoittaisi sitä, että vainajan kohdalla

röykkiössä erottuisi kumpu ennen vainajan maatumista. Lisäksi voidaan pohtia, erottuisiko tällaisessa röykkiössä vainajaa peittäneet ja alas vajonneet kivet muusta kiveyksestä joka tapauksessa, sillä jokin tila vainajalla on joka tapauksessa röykkiössä pitänyt olla. Näistä syistä tutkielmassa ei ole pidetty todennäköisenä, että näihin kahteen röykkiöön olisi tehty ruumishautaus.

Röykkiössä K116 esiintyvistä luista ei pystytä sanomaan, onko niiden joukossa ihmisluita. Luut eivät sijaitse keskittymässä vaan hajanaisesti eri kerroksissa, ja niiden merkitys rituaalin merkitsijänä on samalla pienempi. Mikäli hypoteettisesti oletetaan, että osa tai kaikki luista olisivat ihmisen, kohdattaisiin ongelma osittaisen polttohautauksen ja ihmisluun rituaalisen sijoittamisen tunnistamisen välillä. Hautauksen merkinä on yleensä pidetty poltettujen luiden keskittymää, joten muutaman luufragmentin levittäminen eri kerrokseen voisi viitata normaalista hautaamisesta poikkeavaan käsittelytapaan ja rituaaliseen ihmisluun sijoittamiseen.

Röykkiö K116 sisälsi lisäksi metalliesineitä, joiden esiintyminen röykkiössä on perinteisesti liitetty hautaukseen, etenkin kun varsinaista jätteeseen viittaavaa esineistöä ei ole röykkiössä ollenkaan. Tässä tutkielmassa on kuitenkin pidetty löytöjen levinnän ja röykkiön rakenteen perusteella todennäköisempänä, että röykkiöön on rituaalisesti uhrattu metalliesineitä. Yllä mainituista syistä myös punaisin hiekkakivilaaoiin päällystettyä K15:sta pidettiin todennäköisemmin jostain muusta yhteisön uskomusmaailmaan liittyvistä syistä rakennettuna kuin hautaröykkiönä.

Röykkiöiden lisäksi Ellinniityssä esiintyi runsas määrä pääasiassa maantasaisia latomuksia. Suurimpaan osana latomuksia ei ole päätyntä mitään löytöjä tai löydöt ovat päätyneet latomuksiin maan mukana todennäköisesti tarkoituksettomasti. Osa näistä latomuksista on paljolti luonnonmuodostelmia muistuttavia kivikkoja, joissa osassa on merkkejä ihmisen tekemistä pienistä muokkauksista. Osa on kuitenkin selkeästi ihmisen tarkoituksella ja huolella latomia jotakin tarkoitusta varten.

Huolellisesti ladottuihin latomuksiin lukeutuvat K11, K32 ja K1/72 voisivat suhteellisen tasaisen pintansa puolesta olla jollekin toiminnalle raivattuja kivisiä pintoja. Suomessa kivillä katetut asunnonpohjat ovat harvinaisia, eikä näitä latomuksia vastaavia asunnonpohjia ole toistaiseksi tunnistettu. Kysymykseen saattaisi tulla myöskin varastointiin tai johonkin

työskentelyyn tarkoitettut alueet, mutta näiden kiveysten löytöjen levintä eivät paljasta mitään tähän viittaavaa. Oman mielenkiintoisen lisänsä latomuksiin tuovat se, että ne on tehty maahan kaivettuihin kuoppiin, jotka on kuitenkin täytetty myös maalla sekä se, että ne sisältävät löytöjä, josta ainakin K32:n löydöt saattavat olla päätyneet röykkiöön ei maan mukana, vaan erillään toisistaan. Tämänkaltaisia kivilatomuksiin olisi syytä tulevaisuudessa kiinnittää huomiota, ja vertailla niiden löytöaineistoa funktion selvittämiseksi.

Ellinniityssä valtaosa latomuksista muistutti lähinnä ihmisen muokkaamia luonnonkivikkoja. Yhdeksi selitysmalliksi näille luonnonkivikkojen muokkaamiselle kivikkoisella moreenimäellä esitettiin alueen raivaamiseen liittyvää toimintaa. Kulkemisen helpottamiseksi pyyntipaikalla kiviä olisi vuosien saatossa heitelty luonnonkivikkoihin lisää ja ehkä myös muokattu niiden järjestystä (esim. K65). Röykkiöiden kiinteä yhteys rituaalielämään, kuten hautauksiin ja uhraamiseen, on voinut yhdistyä raivaamisen tarpeeseen, ja luoda Ellinniityn latomukset, jossa luonnonkivikkoja on raivaamisen yhteydessä myös hieman muokattu.

7.2 Arkipäivän toiminta, rituaalit ja hautaukset Ellinniityn ja Hevossuonmäen valossa

Ellinniitylle ja Hevossuonmäelle yhteistä on niiden epämääräinen luonne, jossa kohteita on vaikea liittää selkeästi asutukseen tai hautauksiin. Toisaalta esiroomalaiselta ajalta tunnetaan selkeitä hautauksia ja selkeitä asuinpaikkoja, joten enää ei ole kyse siitä, että kaikki aikakauden hautaukset tai asuinrakennukset olisi vaikea tunnistaa. Tällainen kohteiden asettuminen jonnekin asuinpaikkojen ja kalmistojen välimaastoon on laajemminkin esiroomalaisella rautakaudella yleistä, eikä myöhemmän rautakaudenkaan kohdalla harvinainen ilmiö. Tämä osoittaa, ettei Suomen esiroomalaisen rautakauden kaikkia piirteitä vielä tunneta, ja että röykkiöt ovat ilmiöinä monimuotoisia jo esiroomalaisella rautakaudella eivätkä vasta roomalaiselta rautakaudelta eteenpäin. Ellinniitty ja Hevossuonmäki näyttävätkin olevan erinomainen esimerkki siitä, miten arkipäivän toimet limittyvät yhteisöjen uskomuksiin ja välillä rituaaleihin, luoden pitkän ajan kuluessa kohteita, joiden luonne ei ole yksiselitteinen.

Kummankin kohteen kohdalla korostuu jälleen, että pyhän ja profaanin välinen raja riippuu pitkälti kontekstista. Asuinpaikkojen jättemateriaaliin on näiden kohteiden perusteella esiroomalaisella rautakaudella liittynyt erilaisia merkityksiä, kun osa on saanut jäädä kulttuurikerrostumiin ja osa samankaltaisesta materiaalista on kuitenkin kerätty ja sijoitettu röykkiöihin. Materiaalista itsestään ei voi tulkita sen merkitystä, vaan erityinen merkitys paljastuu sen levinnässä suhteessa kontekstiin ja muuhun jättemateriaaliin. Yhteisön mentaaliset prosessit ovat ohjanneet sitä, milloin jättemateriaali on saanut jäädä kulttuurikerrokseen, ja milloin se on pitänyt kerätä sieltä pois. Kummankin kohteen perusteella on todennäköistä, että toisinaan (vaikkakaan ei aina) tähän jättemateriaalin uudelleensijoittamiseen on liittynyt myös yhteisön uskomusmaailmaan liittyviä rituaaleja.

Jättemateriaalin kohdistettuihin erilaisiin käsittelytapoihin voi olla useita syitä, joita yksittäisten kohteiden perusteella on vaikea tulkita. Tietyn jäteaineiston erityinen käsittely voi johtua sen hyödyntämiseen muualla myöhemmin (Skibo 2013: 148–149). Jätteen hävittämisen tavat voivat johtua siitä, kenen jäte on tai mistä se on peräisin. Tietyn henkilön tai paikan jäte on ehkä pitänyt käsitellä tietyllä tavalla kuin muu jäte, osana yhteisön käsityksiä tai uskomusmaailmaa (Brück 1999: 334–335; Muhonen 2009: 309). Toisinaan jätteellä itsellään ei ole välttämättä ollut merkitystä, vaan vain sillä mihin sitä käytetään (Muhonen 2009: 310). Tällöin aivan tavallista jätettä, joka voisi aivan yhtä hyvin jäädä maahan, on kerätty osaksi rituaalia.

Tutkielma osoittaa, että merkityksellisen levinnän etsiminen aineistosta on toimiva menetelmä myös esiroomalaisen ajan röykkiöiden kohdalla. Aiemmassa tutkimuksessa on esitetty hypoteeseja siitä, miltä röykkiöiden aineisto ja niiden levintä näyttää, kun kyseessä on rituaali ja toisaalta jäteröykkiö (Muhonen 2008: 126–127, 175). Yksi hypoteeseista on ollut tarkoituksellisesta toiminnasta kertovat keskittymät, ja toisaalta keramiikan esiintyminen samoissa keskittymissä palaneen luun kanssa (Muhonen 2008: 122).

Hypoteesi palaneen luun ja keramiikan korrelaatiosta uhriröykkiöissä perustuu siihen, että luut olisi tuotu paikalle keramiikka-astioissa, jotka ovat sittemmin rikkoutuneet tai rikottu röykkiöön (Muhonen 2008: 122). Näin ollen vaatimus palaneen luun ja keramiikan korrelaatiosta edellyttäisi sitä, että astiatkin olisivat kokonaisia. Jos röykkiöön on tuotu jo valmiiksi rikkinäisiä astian sirpaleita, tämä ei ole mahdollista.

Mikäli siis hyväksytään röykkiöiden kohdalla hypoteesi, jossa selkeä materiaalin keskittymä viittaa tarkoitukselliseen toimintaan erotukseksi pelkästä jätteen hävittämisestä, palaneen luun ja keramiikan ei tarvitse välttämättä korreloida röykkiössä keskenään ollakseen merkki rituaalista. Koska pronssi- ja rautakaudelta Euroopasta ja myös Suomesta tunnetaan rikkonaisten saviastioiden uhraamista, voidaan fragmentaarisen keramiikka-aineiston keskittymää röykkiöissä merkityksellisen toiminnan merkinä sellaisenaan. Selkeiden keskittymien lisäksi tutkielmassa esitetään, että myös eri aineistojen esiintyminen laajemmin, mutta eri kerroksissa tai eri kohdassa voi olla osoitus aineiston merkityksellisestä levinnästä.

Merkityksellisestä toiminnasta siirtyminen uskomusmaailman rituaalien tunnistamiseen vaatii kuitenkin tukea laajemmasta kontekstista, sillä myös uskomuksiin, mutta ei uskontoon liittyvä toiminta voi tuottaa hyvin jäsenneiltyä aineiston levintää (Garrow 2007: 14; Garrow 2012: 110–113, Swenson 2015: 338). Kohteen sisällä tällaisena kontekstina toimivat massa-aineiston levinnän lisäksi arvokkaat esineet tai ihmisluun fragmentit massa-aineiston seassa, röykkiön rakenteessa esiintyvät merkitykselliset piirteet tai muut kohteessa esiintyvät tunnistetut rituaalit, esimerkiksi muihin röykkiöihin tehdyt hautaukset (Muhonen 2008). Jotta tällaiset rituaaliset toimet voitaisiin laajemmin yhdistää ja tulkita osana yhteisöjen maailmankuvaa, vaaditaan kuitenkin laajempaa kohteiden välistä vertailua siitä, missä ja miten rituaalit ilmenevät muissa kohteissa (Swenson 2015: 339).

Hevossuonmäki ja Ellinniitty osoittavat, miten tärkeää on tutkia röykkiöiden ympäristö kunnolla, sillä asuinpaikan läheisyys ja sen luonne vaikuttavat suuresti siihen, miten röykkiöt on mahdollista tulkita. Tämän lisäksi löytöjen levintä ja röykkiöiden mahdollisesti sisältämät maayksiköt tulisi dokumentoida tarkasti. Ilman kunnan kontekstia ja useiden kohteiden yksityiskohtaista analyysiä epämääräisten röykkiöiden tulkinnat jäävät selkeämpien röykkiöiden tulkintojen sekä arvailujen varaan.

Tulevaisuudessa kun epämääräisiä röykkiöitä, joista ei löydy tai löytyy vain pieniä määriä ihmisluuta, verrataan uusien metodien avulla toisiinsa, voidaan toivottavasti selkeyttää Suomen esiroomalaisen ajan röykkiöiden kohdalla rajanvetoa hautauksiin, ihmisluun uhraamiseen ja ottaa myös huomioon Ruotsin puolella esitetyt hypoteesit yksittäisistä rovionpaikoista. Yksi hedelmällinen tutkimisen aihe olisikin ihmisluiden levinnän tarkastelu röykkiöissä kullakin aikakaudella, jotta voitaisiin erottaa kuvioita tällaisten tapausten

selvittämiseksi. Ensiarvoisen tärkeää olisi pohtia yleisesti sellaisia perusteita, joilla hautaus voidaan röykkiöstä tunnistaa, jotta eri röykkiötraditioiden tutkiminen olisi konkreettisesti mahdollista.

7.3 Satakunnan esiroomalaisen rautakauden röykkiöiden monet muodot

Satakunnan esiroomalaisen rautakauden löytötyhjiö on selkeästi purettu, ja maakunnasta tunnetaan sekä asuinpaikkoja että kalmistoja. Selkeiden asuinpaikkojen ja kalmistojen lisäksi erityisesti Satakunnasta mutta myös muualta Suomessa tunnetaan laajalti esiintyvä, erilaisten funktioltaan tuntemattomien epämääräisten röykkiöiden ilmiö, joiden tulkitsemista on tässä tutkielmassa yritetty lähestyä uudennlaisin metodein.

Satakunnan esiroomalaisen ajan asuinpaikkoja on tutkittu tähän mennessä muutamia, ja niiden lisäksi tutkimattomista kohteista on koekuoppien avulla havaittu useita mahdollisia asuinpaikkoja lisää. Asuinpaikkojen määrä tulee siis tulevaisuudessa kasvamaan. Satakunnan asuinpaikoilta on tunnistettu paalunsijojen ja yhdessä tapauksessa lattiakiveyksen jättämiä merkkejä asuinrakennuksista, mutta muutoin pääasiallinen asuinpaikan tunnistamisen merkki on ollut kuoppaliedet sekä runsaat jäte- ja säilytyskuopiksi tunnistetut anomaliat kulttuurikerrostumissa (kts. Kappale 5.2.1).

Ellinniityn oletetulla pyyntiasuinpaikalla on tähän nähden hyvin vähän minkäänlaisia merkkejä asumisesta, lukuun ottamatta valtavaa määrää saviastioiden fragmentteja ja palaneita luita. Tulevaisuudessa kiinnostavaa olisikin selvittää, voidaanko samankaltaiset kohteet lukea enemminkin aktiivisuusalueiksi, joissa on käyty pyytämässä, vai varsinaisiksi sisäsaariston pyyntiasuinpaikoiksi, joiden asumusten jäljet Satakunnassa lähes jälkiä jättämättömiä. Maantasaisten, huolellisten latomusten mahdollinen kytkeytyminen johonkin asuinpaikkojen käytännön toimintaan, on myöskin tulevaisuuden tutkimukselle selvitettäväksi jäävä asia.

Satakunnassa on tutkittu useita selkeitä esiroomalaisen ajan hautoja (kts. Kappale 5.2.2.). Hautauksia on sekä ruumis- että polttohautauksina pääasiassa röykkiöihin tehtynä. Osassa on mukana vainajan yhteydessä metalliesineitä, ja osasta löytyy lisäksi keramiikan fragmentteja ja eläinten luita. Jotkut Satakunnan esiroomalaisen ajan röykkiöt kuuluvat osaksi jo

pronssikaudella perustettua kalmistoa. Hautauksia on tehty sekä rakenteellisiin että rakenteettomiin röykkiöihin, joista osa on luonnonmuodostelmista muokattuja hyvin epämääräisen mallisia kiveyksiä. Satakunnan esiroomalaisen rautakauden hautaukset ovat hyvin heterogeenisiä, mutta yhteistä näille röykkiöille on se, että ne on helposti tunnistettu hautauksiksi.

Asuinpaikkojen ja kalmistojen lisäksi pelkästään Rauman alueella on useita samankaltaisia kohteita kuin Ellinniitty ja Hevossuonmäki. Kohteissa on eri mallisia, matalia röykkiöitä, joista osa on maan pinnalla ja osa samalla tavalla painuneita hiekkaan kuin Ellinniityssä. Tällaisia tutkimattomia kohteita ovat esimerkiksi Tauro I, II, ja V, Hevossuonmäki 2 ja Impivaara, joissa kaikissa on useita hyvin matalia röykkiöitä ja Tauro I:ssa ja V:ssä lisäksi mahdollisen asuinpaikka (Hertell 2009: 65, 81).

Tutkituista kohteista esimerkiksi Rauman Salisuonmäessä on kaivettu useita laajoja, epämääräisen mallisia kiveyksiä, jotka vaikuttavat osittain syntyneen luontaisesti, mutta joita ihminen on muokannut (Salo & Kaskinen 1980; Salo & Kaskinen 1982; Salo & Kaskinen 1983). Monesta tutkitusta kiveyksestä löytyi satunnaisesti metalliesineitä, eläinten luita tai keramiikkaa sekä nokimaata, mutta vain pieninä erillisinä keskittyminä (esim. Salo & Kaskinen 1980: 17–18). Kuitenkin kohteesta löytyy myös selkeästi ihmisen tekemiä röykkiöitä, joista yhteen on mahdollisesti tehty esiroomalaisen rautakauden polttohautaus (Salo & Kaskinen 1980: 11–12; kts. Kappale 5.2.1).

Rauman Kylmäkorvenkalliosta on havaittu useita röykkiöitä, jotka myös vaikuttaisivat usein olevan luonnonmuodostelmista muokattuja, ja muistuttavat suuresti Ellinniityn maantasaisia ja epämääräisiä latomuksia. Niistä osa on tyhjiä, osasta on löytynyt vain pieniä määriä keramiikkaa ja kvartsi-iskoksia, mutta joistakin on havaittu myös mahdollisia polttohautauksia (Salo & Ojala 1989; Pukkila 1991; Ojala 1998). Rannansiirtymiskronologian perusteella kohde on voinut olla käytössä pronssikaudelta alkaen (Salo & Pukkila 1991: 12). Samanlaisia kohteita ovat myös Vainriihenpönkkä ja Muuntajanpönkkä, joissa kummassakin epämääräisiin röykkiöihin on sijoitettu pieniä määriä keramiikkaa, palaneita luita, kvartsia ja kivikiekkoja sekä tehty hautaus (Lehtinen, Lempiäinen & Helminen 2010: 51–53). Kohteesta on radiohiiliajoituksia pronssikauden lopulta merovingiajalle (Lehtinen, Lempiäinen & Helminen 2010: 51). Kaikki yllä luetellut

kohteet eivät ole pelkästään esiroomalaisen ajan kohteita, mutta osoittavat että epämääräisten röykkiöiden ilmiön laajuudesta erityisesti Raumalla.

Tämänkaltaisten röykkiökohteiden lisäksi Satakunnan esiroomalaisen ajan asuinpaikoilta on löydetty erilaisia kiveyksiä. Rauman Kalliosta on löydetty asuinpaikka, jossa asuinjäänteiden vieressä on kiveyksiä, ja jotka saattavat liittyä esimerkiksi asuintilojen purkamiseen tai jätteen hävittämiseen (Korkeakoski-Väisänen 1979; Uino 1989: 170–171). Euran Kuninkaanhaudasta on havaittu laaja epämääräinen kiveys, johon raivatuista tiloista löytyi tulisijoja (Wallenius 1988, 1989).

Matalat, epämääräiset, asuinpaikoilla esiintyvät röykkiöt on jo aiemmin kiinteästi liitetty esiroomalaiseen aikaan. Ellinniitty ja Hevossuonmäki osoittavat selkeästi, ettei näitä kiveyksiä voida aina liittää hautaukseen, vaan niihin myös liittyvät toisenlaiset prosessit, jotka voivat esimerkiksi liittyä asuinpaikan jätteen käsittelyyn, raivaamiseen tai toisinaan rituaaleihin, ja joista osassa nämä yhdistyvät. Koska ainakin osa hautauksista on selkeä tunnistaa, on hedelmällistä laajentaa epäselvempien röykkiöiden kohdalla näkökantaa röykkiöistä ensisijaisesti hautauksina, ja suorittaa järjestelmällisiä kohteiden vertailuja niiden erilaisten funktioiden selvittämiseksi.

Tutkielmassa kohteista esitetyt hypoteesien tarkoitus ei ole vihjata, että kaikkien röykkiöiden kohdalla olisi kyse asuinpaikan purkamisesta ja raivaamisesta ja niihin liittyvistä rituaaleista, vaan esittää, että tämä on tällä aineistolla yksi mahdollinen selitysmalli. Muiden kohteiden yksityiskohtaisella analyysillä myös Ellinniitystä ja Hevossuonmäestä voi avautua uusia piirteitä, jotka joko vahvistavat tai kumoavat tulkinnan. Selvitettäväksi jää, mistä syistä ja millaisissa tilanteissa epämääräisiä kiveyksiä on syntynyt muissa kohteissa. Mielenkiintoista on myös, millaisia esineistä ja minkälaisissa kohteissa latomuksiin ja röykkiöihin on laitettu esineiden keskittymiä. Tällaisilla vertailuilla voidaan saada tarkemmin selville niin jätemateriaaliin kuin röykkiöihin kohdistuneista erilaisista käytännöistä, ja niiden linkittymisestä yhteisöjen arkeen ja uskomusmaailmaan.

Näitä röykkiöitä, joista varmoja hautauksia ei ole, yhdistää rakenteettomuus ja mataluus, joka on yhdistetty esiroomalaisten hautaröykkiöillekin ominaisiksi. Pronssikauden suurimpiin hautaröykkiöihin liitetyt piirteet, kuten massiivisuus ja suvun alueen merkitseminen ulkopuolisille eivät niihin sovi, ja röykkiöiden merkitys näyttää osin muuttuneen. Ellinniityn

ja Hevossuonmäen kohdalla vaikuttaa siltä, että itse röykkiön kokoaminen ja toisinaan siihen materiaalin laittaminen on ollut pääasiallinen tarkoitus, eikä niinkään röykkiön erottuminen tai siihen myöhemmin kohdistunut toiminta. Aluskasvillisuus on nopeasti peittänyt matalat latomukset ja röykkiöt, mikäli niitä ei ole hoidettu. Näin ne erottuvat niistä kalmistoista ja uhriröykkiöistä, joissa röykkiöihin on usein lisätty materiaalia useammin kuin kerran.

Tässä tutkielmassa esitetään, että osa röykkiöistä voisi liittyä asuinpaikoilta lähtemiseen liittyviin toimiin, kuten Hevossuonmäki. Lisäksi pyyntipaikan raivaaminen, ja pyyntiin liittyvä sekä arkinen toiminta että rituaalit voivat muodostaa latomuksia ja röykkiöitä, kuten Ellinniityssä. Tällä hetkellä Ellinniityn ja Hevossuonmäen röykkiöt vaikuttavat tutkielmassa esitetyt tulkinnan puolesta varsin irrallisilta Satakunnan muiden esiroomalaisen ajan kohteiden rinnalla. Tutkimalla hyvin yksityiskohtaisesti vastaavia kohteita ja vertaamalla niitä toisiinsa, voidaan saada selville, kestääkö tutkielmassa esitetty hypoteesi myös muiden kohteiden kohdalla vai nouseeko esille uusia kuvioita, jotka selventävät tässä tutkittuja kohteita uudella tavalla.

8. Yhteenveto

Tutkielman tarkoituksena oli lähestyä erityisesti Satakunnan alueella esiroomalaisella rautakaudella esiintyvien epämääräisten röykkiöiden nimellä tunnettua ilmiötä suomalaisen röykkiötutkimuksen ja laajemmin kansainvälisen rituaalien arkeologisen tunnistamisen uusimpien teorioiden valossa. Teemaan liittyivät kysymykset hautausten tunnistamisesta, rituaalien erottamisesta muusta toiminnasta sekä jätteen, rituaalien ja röykkiöiden suhteesta. Kohteensisäisellä analyysillä pyrittiin tulkitsemaan kahden Raumalla sijaitsevan röykkiökohteen, Ellinniityn ja Hevossuonmäen, muodostumisen taustalla olleita prosesseja. Kohteiden tulkintaa taustoitettiin Suomen röykkiötradition, esiroomalaisen rautakauden sekä tarkemmin Satakunnan esiroomalaisen ajan kalmistojen ja asuinpaikkojen piirteiden kautta. Lopuksi esitettiin hypoteesi Ellinniityn ja Hevossuonmäen kohteet muodostaneesta toiminnasta, sekä verrattiin kohteita Satakunnan esiroomalaisen ajan röykkiöihin laajempänä ilmiönä.

Röykkiöiden rakentaminen on viimeistään pronssikaudella alkanut traditio, joka Suomen rannikolla liittyy hautaamiseen, mutta Pohjanmaalla esiintyy ensin uhriröykkiöiksi tulkittussa muodossa ja vasta myöhemmin rautakaudella muuttuu hautaröykkiötraditioksi (Salo 1981: 116–117; Vilkuna 1993: 48; Saipio 2011: 24, 32). Uusien luonnontieteellisten tutkimusten avulla röykkiöistä on erottumassa omia paikallisia traditioita, eikä kyseessä välttämättä kaikkialla olekaan pronssikauden skandinaavista vaikutusta oleva rannikolta sisämaahan siirtynyt puhdas hautastapa (Asplund 2008: 72; Asplund 2011: 43; Saipio 2011: 25). Satakunnassa näyttäisi se kuitenkin aluksi ilmaantuvan hautastapana, johon usein on liitettävissä suuret monumentaaliröykkiöt (Salo 1981: 202–204). Pronssikauden loppupuolella ja esiroomalaisella rautakaudella taas on pääasiassa vaatimattomamman kokoisia röykkiöitä, joista osa on edelleen hautauksia mutta joista osaa ei pystytä enää liittämään varmuudella hautauksiksi (Edgren 1999: 318). Osasta tällaisista röykkiöistä löytyy vain pieni määrä ihmisluuta, pelkkää massatavaraa tai esineitä tai ne ovat täysin löydöttömiä.

Tarkastelemalla jo tunnettuja hautaröykkiöitä todettiin, että röykkiöistä on ollut erotettavissa selkeitä hautauksia, jotka esiintyvät arkku- tai muina kivirakenteina, vainajan jälkeensä jättäminä värjäyminä ja poltettujen ihmisluiden keskittyminä sekä niiden yhteydessä olevina hauta-antimina. Hautaröykkiöiden todettiin olevan Satakunnassa esiroomalaisella ajalla varsin heterogeeninen joukko, joista on kuitenkin selkeästi pystytty tunnistamaan hautaus. Esiroomalaisen ajalta tunnetaan sekä pysyvämpiä asuinpaikkoja, josta on havaittu isompien asuinrakennusten jäänteitä, että pienempiä pyyntiasuinpaikkoja, joita on tulkittu käytetyn kausittain (Asplund 2002: 232, 227; Holmblad 2010: 56). Satakunnasta ei yhtään rakennusta ole tunnistettu, vaan toistaiseksi tunnetut asuinpaikat on erotettu kuoppaliesinä, paalunsijoina ja runsaina värjäyminä ja kuoppina kulttuurikerroksissa.

Tutkielmassa käsiteltyä kahta kohdetta lähdettiin tulkitsemaan siitä näkökulmasta, että röykkiöitä on rakennettu esihistorian aikana Suomessa useista eri syistä, joiden tunnistamiseksi on tehtävä tarkkoja kohteensisäisiä analyysyjä, jonka jälkeen kohteita voidaan verrata laajempien kuvioden erottamiseksi. Menetelmänä toimi spatiaalinen esineiden analyysi ja teoria, jonka mukaan merkityksellistä, ja siten potentiaalisesti rituaalista toimintaa voidaan erottaa arkeologisesti aineiston levinnässä, esinekombinaatioiden ja sen laajemman kontekstin avulla (Muhonen 2008: 19, 120, 175). Rituaalien ei oletettu aina

näkyvän arkielämästä täysin irrallisia ja olevan selkeästi siitä erottuvia, vaan niiden olevan pitkälti yhteisön arjen sisällä tapahtuvaa toimintaa, joissa jokapäiväiset toimet ja esineet voivat saada erityisiä merkityksiä ja siten toimia rituaaleina. Tutkielmassa osallistuttiin keskusteluun siitä, minkälaisissa konteksteissa asuinpaikan jäte esiroomalaisella ajalle on voinut saada rituaalisia piirteitä.

Ellinniityssä jo kaivauksissa osa latomuksista tulkittiin luontaisesti syntyneiksi, osaa luonnonmuodostelmista ihminen oli muokannut ja osa oli selkeästi ihmisen tekemiä. Alueelta löytyneiden kulttuurikerrosten sekä palaneiden luiden perusteella kohde on jo aiemmin tulkittu esiroomalaisen rautakauden pyyntiasuinpaikaksi. Tutkielmassa osa kohteen latomuksista tulkittiin mahdollisesti syntyneen, kun pyyntialuetta on raivattu kivistä. Kolme (K03, K31, K1/72) huolellisemmin ladottua latomusta osoittivat selkeästi enemmän merkkejä siitä, että ne on luotu jotakin toistaiseksi tuntematonta tarkoitusta varten, ja että toiminnan pääasiallinen tarkoitus on ollut näiden latomusten tekeminen. Yhteen latomukseen (K31) tulkittiin asetetun tarkoituksellisesti keramiikka-astioiden sirpaleita todennäköisesti osana rituaalia. Yhteen röykkiöön tulkittiin uhratun metalliesineitä (K116) ja toisen (K15) olevan yhteisön uskomusmaailmana liittyvien prosessien tuotosta, mutta kummastakaan ei todettu löytyvän hautausta.

Hevossuonmäen röykkiökohteesta tutkittiin useita kiveyksiä, joista kolme todettiin kaivauksissa ihmisen tekemäksi. Yksi röykkiöistä oli täysin löydötön, ja sen ajoitus on epävarma (F). Toisesta löytyi runsaasti saviastioiden palasia, sekä palaneiden luiden keskittymä (C). Röykkiön löytöjen levinnän perusteella tulkittiin, että siihen on koottu paikalla oleskelusta syntynyttä jätettä merkityksellisyydestä kertovalla tavalla. Kolmas tutkittu röykkiö sisälsi runsaasti palanutta luuta sekä keramiikkafragmenttien keskittymän (E). Keramiikkakeskittymän kohdalla palaneissa luissakin oli havaittavissa keskittymistä, ja samasta yhteydestä löydettiin kaksi palaneen ihmisluun kappaletta sekä kalan ja hylkeen luita. Röykkiön tulkittiin olevan samankaltaisen merkityksellisen jätteensijoittamisen tuloksena syntynyt röykkiö kuin röykkiö C:kin, mutta johon on lisäksi laitettu ihmisluuta osana rituaalista jätteen sijoittamista.

Ellinniityn ja Hevossuonmäen röykkiöt linkittyvät osaksi monimutkaisia yhteisöjen mentaalisia prosesseja, joissa jättemateriaalia käsitellään eri tavoin. Osa jätteestä saa jäädä

kulttuurikerrokseen, ja osa kerätään pois, hävitetään tietyllä tavalla tai otetaan osaksi uskomusmaailman rituaaleja. Satakunnassa esiintyvät röykkiökohteet osoittavat, että röykkiöitä, latomuksia ja kiveyksiä syntyy erilaisten prosessien tuloksena, joihin jättemateriaalia päätyy uhri- tai hauta-antimina ja sekä profaanin että rituaalisen jätteen hävittämisen tuloksena.

Tutkimuksessa on pyritty havainnollistamaan, että epämääräisiä röykkiöiden funktioita voidaan tutkia aiempaa tarkemmin, mikäli kohde tutkitaan ja dokumentoidaan uusimpien arkeologisten menetelmien avulla ja tarpeeksi laajasti ja tarkasti. Tämän jälkeen kohdekohtaista tulkintaa voidaan tehdä tarkalla esineanalyysillä, jossa hyödynnetään luonnontieteellisiä ajoitustuloksia, osteologista tutkimusta ja makrofossiilianalyysiä. Laajempiin synteeseihin röykkiöiden merkityksistä ja eri röykkiötraditioista päästään, kun tarkasti analysoituja kohteita verrataan tulevaisuudessa toisiinsa.

Lähdeluettelo

Arkistolähteet

Asplund, Henrik & Salomaa, Sanni 2016. Morbyn keramiikan löytöpaikkoja Suomessa arkisto- ja kirjallisuuslähteiden perusteella. Turun yliopisto.

Bläuer, Auli 2015. Osteologinen analyysi Rauman Ellinniityn (KM 39896 ja 40433) luuaineistosta. Auli Bläuer 27.10.2015. Uotila, Kari & Lehto, Heli 2016. Rauma. Ellinniitty. Arkeologiset tutkimukset 2015. Muuritutkimus ky

Hertell, Esa 2009. Rauman kaava-alueiden muinaisjäännösinventointi 2009. Esa Hertell. Satakunnan museo.

Hiekkanen, Markus 1978. Espoo Muurala Mikkela. Kertomus koekauvauksista heinä-syyskuussa 1978. Museovirasto.

Hiekkanen, Markus 1979. Espoo Muurala Mikkela. Kertomus kaivauksesta touko-kesäkuussa 1979. Museovirasto.

Korkeakoski-Väisänen, Kristiina 1979. Rauma Vermuntila Kallio. Kaivettu 20.8.-5.9.1979. Turun yliopisto.

Krankka, Pekka 1993. Kemin Itärovan rautakautisen kalmiston tutkimus 1992. Oulun yliopisto.

Laulumaa, Vesa & Kylli, Jukka 2001. Espoo Dävits. Varhaismetallikautisen kalmiston ja asuinpaikan koekauvaus v. 2000. Museovirasto.

Lesell, Kreetta 2004. Rauman Hevossuonmäen röykkiöiden kartoitus ja koekauvaus. Kreetta Lesell 2003. Museovirasto.

Lesell, Kreetta 2006. Rauman Hevossuonmäen röykkiöiden kaivaus. Kreetta Lesell 2006. Museovirasto.

Lempiäinen, Terttu 2015. Rauma Ellinniitty. Makrofossiilianalyysi 18.8.2014/Terttu Lempiäinen. Uotila, Kari & Lehto Heli 2016. Rauma Ellinniitty. Arkeologiset tutkimukset 2015. Muuritutkimus ky

Leppäaho, Jorma 1950. Amanuenssi Jorma Leppäahon tutkimukset Honkilahden Kolmhaaran (Peren ja Löytyn) suurilla kivikautisilla asuinpaikoilla 2/7-19/7 1940, 5/6 1941 ja 20/5-5/6 1948.

Meinander, C. F. 1945. Harjavalta Kaunismäki. Hautaraunion kaivaus 1945.

Miettinen, Seela 1992. Rauman mlk Vasarainen Kylmäkorvenkallio. Pronssikauden ympäristön rauniokaivaus sekä raunioiden kunnostustyötä 1.6.-29.6.1990. Turun yliopiston arkeologian osasto.

Miettinen, Timo 1970. Kullaan Levanpellon Hämläläisen röykkiön kaivaukset (kaivaus v. 69). Muinaistieteellinen toimikunta.

Oinonen, Markku 2017. Tutkimusraportti 2017-4-1. Kari Uotila Muuritutkimus ky. Suovillankatu 3 20780 KAARINA. VIITE: Rauma Ellinniitty. Radiohiilimäärityksiä. Luonnontieteellinen keskusmuseo.

Ojala, Helena 1993. Rauma Vasarainen Kylmäkorvenkallio. Pronssikautisen hautaraunion tutkimus ajalla 6.7.-3.8.1993. Turun yliopiston arkeologian osasto.

Pukkila, Jouko 1991. Rauman mlk, Vasarainen, Kylmäkorvenkallio. Pronssikautisen hautaraunion kaivaus 3.6.-5.7.1991. Turun yliopiston arkeologian osasto.

Uotila, Kari 2014. Rauma, Ellinniitty arkeologinen inventointi ja koetutkimus 2013. FT Kari Uotila/ Muuritutkimus ky.

- Uotila, Kari & Helamaa, Maija 2015. Rauma, Ellinniitty 2014. Varhaisrautakautinen röykkiökaivaus. Muuritutkimus ky.
- Uotila, Kari & Lehto, Heli 2016. Rauma. Ellinniitty. Arkeologiset tutkimukset 2015. Muuritutkimus ky.
- Raike, Eeva 2003. Lappi Huilu 2. Varhaismetallikautisen asuinpaikan kaivaus 1.-29.8.2003. Eeva Raike 2003. Museovirasto.
- Raike, Eeva 2004a. Lappi Huilu 2. Varhaismetallikautisen asuinpaikan kaivaus 2.-3.8.2004. Eeva Raike 2004. Museovirasto.
- Raike, Eeva 2004b. Lappi Tahtmaa. Varhaismetallikautisen muinaisjäännöksen koekaivaus 16.-30.8.2004. Museovirasto.
- Salo, Unto & Kaskinen, Ilkka 1980. Rauma, Vermunttila, Salisuonmäki. Varhaisrautakautisen rauniokalmiston kaivaus 3.7.-15.8.1980. Turun yliopiston arkeologian osasto.
- Salo, Unto & Kaskinen, Ilkka 1982. Rauman mlk, Vermunttila, Salisuonmäki. Rautakautisen kalmiston kaivaus 8.6.-17.7.1981. Turun yliopiston arkeologian osasto.
- Salo, Unto & Kaskinen, Ilkka 1983. Rauma mlk, Vermunttila, Salisuonmäen kaivaus 1982. Turun yliopiston arkeologian osasto.
- Salo, Unto & Ojala, Helena 1989. Rauma mlk Vasarainen Kylmäkorvenkallio 1989. Turun yliopiston arkeologian osasto.
- Salo, Kati 2006. Osteologinen raportti. Rauma Hevossuonmäki. Kreetta Lesell 2005. KM 36694. Kati Salo (FM) 2006.
- Schauman-Lönqvist 1975. Espoo Dämits. Kertomus kaivauksesta, jonka Helsingin yliopiston arkeologian laitos FM Marianne Schauman-Lönqvistin johdolla suoritti opetuskaivauksena Espoon kaupungissa Dämitsin ent. kylässä Gläntan nimisellä tontilla 13-24.5.1974. Helsingin yliopiston arkeologian laitos.
- Seger, Tapio 1986a. Korsnäs Orrmoan. Varhaisrautakautisen asumuksen pohjan koekaivaus 4.-6.9.1985. Museovirasto.
- Seger, Tapio 1986b. Korsnäs Trofastbacken Varhaisrautakautisen asumuksen pohjan kaivaus 2.-4.9.1985. Tapio Seger. Vaasan kesäyliopisto.
- Wallenius, Tuija 1988. Kiukainen Panelia Kuninkaanhauta. Vanhemman metallikauden asuinpaikan koekaivaus. Tuija Wallenius 1987.
- Wallenius Tuija 1989. Kiukainen Panelia Kuninkaanhauta. Vanhemman metallikauden asuinpaikan kaivaus. Tuija Wallenius 1988.
- Julkaisemattomat lähteet
- Hymylä, Janne 2001. *Kalmisto - pyhä paikka. Pyhän käsite ja sen heijastuminen Laitilan Vainionmäen polttokenttäkalmiston rakenteista ja löytömateriaalista*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Lehto, Heli 2018. *Using Aerial Laser Scanning as a Survey Tool at the Pre-Roman Iron Age Cairn-Site of Ellinniitty, Rauma*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Lönnberg, Päivi 2008. *Sormuksia päästä varpaisiin. Euran, Köyliön ja Yläneen merovinki- ja viikinkiaikaisten ruumishautojen sormukset*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Moisio, Jussi 2015. *Beyond the Sea. Migrations and the Middle Ground in the Coastal Region of Finland Proper during the Roman Iron Age*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

Muhonen, Timo 2008. *Uhri ja röykkiö – rautakauden uhriröykkiöt tutkimushistorian, kansantieteen ja arkeologisen aineiston valossa*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

Soikkeli-Jalonen, Anu 2016. *Pronssikautiset esinelöydöt Suomessa*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

Tiitinen, Teija 1988. *Rauman seudun varhaismetallikautiset hautarauniot*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

Väänänen, Jouni 2010. *Punainen hiekkakivi ja värien käyttö röykkiöissä*. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.

Kirjallisuus

Ailio, Julius 1917. Hämeen linnan esi- ja rakennushistoria. *Hämeenlinnan kaupungin historia I osa*. Hämeenlinna.

Allmäe, Raili 2013. Observations on Estonian Iron Age Cremations. *Archaeologica Baltica* 19: 14–28.

Arcini, Caroline 2005. Pyre Sites before Our Eye. Artelius, Tore & Svanberg, Fredrik (toim.) *Dealing with the dead. Archaeological Perspectives on Prehistoric Scandinavian Burial Ritual*. Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar skrifter 65. National Heritage Board, Sweden.

Armstrong Oma, Kristin 2014. Large scale “grand narratives” and small-scale local studies in the Bronze Age discourse: the animal perspective. Anfinset, Nils & Wrigglesworth, Melanie 2014. *Local Societies in Bronze Age Northern Europe*. Routledge, London and New York.

Arnold III, Philip J. 1999. *Tecomates, Residential Mobility, and Early Formative Occupation in Coastal Lowland Mesoamerica*. Skibo, James & Feinman, Gar (toim.) *Pottery and People: A Dynamic Interaction*. University of Utah Press, Salt Lake City.

Aspeborg, Håkan 2005. The Dead in the Hills. Reflections on the Cult of the Dead in the Late Bronze Age and Early Iron Age of Uppland. Artelius, Tore & Svanberg, Fredrik (toim.) *Dealing with the dead: archaeological perspectives on prehistoric Scandinavian burial ritual*. Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar skrifter 65. National Heritage Board, Sweden.

Aspelin, J. R. 1885. Suomen asukkaat pakanuuden aikana. K. E. Holm, Helsinki

Asplund, Henrik 1997. Niuskalan Polttolaiteoksenkadun keramiikka. Arkeologisia tutkimuksia Varsinais-Suomessa 1980-luvulla. *Turun Maakuntamuseo Monisteita* 9: 23–51.

Asplund, Henrik 2002. Houses or Huts? Early Iron Age Building Remains in SW Finland. Ranta, Helena (toim.) *Huts and Houses. Stone Age and Metal Age Buildings in Finland*. Gummerus Printing, Jyväskylä.

Asplund, Henrik 2008. *Kymittäe. Sites, Centrality and Long-Term Settlement Change in the Kemiönsaari Region in SW Finland*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B, Humaniora.

Asplund, Henrik 2009. Vanhalinna ennen vanhaa linnaa – Linnavuoren ja sen ympäristön varhaismetallikautisista löydöistä. Korkeakoski-Väisänen, Kristiina; Pukkila, Jouko & Lehtonen, Heli (toim.) *Muinaisjännös ja maisemakohde*. Turun yliopistosäätiö, Turku.

Asplund, Henrik 2011. Early Bronze Age Cairn Dates from Burned Bone. Harjula, Janne; Helamaa, Maija & Haarala, Janne (toim.) *Times, Things and Places. 36 Essays for Jussi-Pekka Taavitsainen*. Newprint Oy, Raisio.

Asplund, Henrik & Stilborg 2011. Förromersk keramikteknologi och finsk-svenska relationer – Keramologisk analys av Morby- och Morby-liknande keramik. *Finskt Museum* 2010-2011: 88–109.

- Baker, Jill 2013. *The Funerary Kit: Mortuary Practices in the Archaeological Record*. Routledge, London and New York.
- Becker, C. J. 1961. *Førromersk jernalder i Syd- og Midtjylland*. Nationalmuseets skrifter. Større beretninger, VI. København.
- Beggren; Åsa 2012. The interpretation of depositions in pits. Is it time for the pendulum to swing back? *Archaeological Dialogues* 2012, Vol. 19 (2): 116–120.
- Bläuer, Auli; Korkeakoski-Väisänen, Kristiina; Arppe, Laura & Kantanen, Juha 2013. Bronze Age Cattle Teeth and Cremations from a Monumental Burial Cairn in Selkäkangas, Finland: New Radiocarbon Dates and Isotope Analysis. *Estonian Journal of Archaeology* 2013, Vol. 17 (1): 3–23.
- Bläuer, Auli & Kantanen, Juha 2013. Transition from hunting to animal husbandry in Southern, Western and Eastern Finland: new dated osteological evidence. *Journal of Archaeological Science*, Volume 40 (4): 1646–1666.
- Bläuer, Auli 2015. Voita, villaa ja vetoeläimiä. Karjan ja karjanhoidon varhainen historia Suomessa. Karhunhammas 17, Painotalo Casper Oy, Kurikka.
- Bradley, Richard 2005. *Ritual and Domestic Life in Prehistoric Europe*. Routledge, London and New York.
- Brück, Johanna 1999. Ritual and rationality: Some problems of Interpretation in European Archaeology. *European Journal of Archaeology* 1999, Vol 2 (3): 313–344.
- Brück, Johanna 2006. Fragmentation, Personhood and the Social Construction of Technology in Middle and L B Age Britain. *Cambridge Archaeological Journal* 2006, Vol. 16 (3): 297–315.
- Carpelan, Christian 2007. Katsaus pohjoisen Suomen varhaismetallikauteen. Harlin, Eeva-Kristiina & Lehtola, Veli-Pekka (toim.) *Peurankuopista kirkonkentiin. Saamelaisalueen 10 000 vuotta arkeologin näkökulmasta. Arkeologiseminaari Inarissa 29.9.-2.10.2005*. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Collis, John 1997. *The European Iron Age*. Routledge, London and New York.
- Croucher, Karina 2010. Bodies in pieces in the Neolithic Near East. Sørensen, Marie L. S.; Hughes, Jessica; Rebay-Salisbury, Katharina; Stig Sørensen, Marie Louise & Hughes, Celine (toim.) *Body Parts and Bodies Whole*. Oxbow Books, Oxford.
- Dietrich, Laura 2016. Purity and holy dumps of garbage: organizing rubbish disposal in the Middle and Late Bronze Age Sosna, Daniel & Brunclikova, Lenka (Toim.) *Archaeologies of Waste: encounters with the unwanted*. Oxbow Books, Oxford.
- Diinhoff, Søren 1997. The custom of sacrifice in Early Iron Age burial tradition. Jensen, Claus Kjeld & Nielsen, Karen Høilund (toim.) *Burial & Society. The Chronological and Social Analysis of Archaeological Burial Data*. Århus University Press, Århus.
- Duday, Henri 2009. *The Archaeology of the Dead: Lectures in Archaeoethanatology. Studies in Funerary Archaeology*. Oxbow Books, Oxford.
- Edgren, Torsten 1969. Reflexioner kring tvenne epineolitiska lerkärl. *Finskt Museum* 1969: 22–26.
- Edgren, Torsten 1993. Lavansaaren Suursuonmäen röykkiöhaudat. *Suomen Museo* 1992: 5–20.
- Edgren, Torsten 1999. Alkavan rautakauden kulttuurikuva Länsi-Suomessa. Fogelberg, Paul (toim.). Pohjan poluilla. Suomalaisten juuret nykytutkimuksen mukaan. *Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk* 153: 311–333.

- Europaeus, Aarne 1922. Fornfynd från Kyrkslätt och Esbo socknar. *Finska Fornminnesföreningens Tidskrift* 32:1.
- Forss, Auli 1993. Jätinkirkkojen lähetyvillä olevat epämääräiset röykkiöt. Purhonen, Paula (toim.) Lapinraunioita ja hiidenkiukaita. Kansallismuseossa 17-10-1991 pidetyn ”Epämääräisiä kiviröykkiöitä koskevan seminaarin alustukset. *Arkeologian osaston julkaisut* N:o 3, Museovirasto, Helsinki.
- Garrow, Duncan 2006. Pits, settlement and deposition during the Neolithic and Early Bronze Age in East Anglia. *British Archaeological Reports British Series*.
- Garrow; Duncan 2012. Odd deposits and average practice. A critical history of the concept of structured deposition. *Archaeological Dialogues*, Vol. 19 (2): 85–118.
- Giovagnoli, Raffaella & Dodig-Crnkovic, Gordana 2017. *Introduction to the Proceedings of the Workshop “Habits and Rituals” at IS4SI-2017 Gothenburg, Sweden, 15 June 2017*.
- Graybiel, Anna 2008. Habits, Rituals, and the Evaluative Brain. *The Annual Review of Neuroscience* 2008, Vol. 31: 359–387.
- Hackman, Alfred 1905. *Die Ältere Eisenzeit in Finnland I. Die Funde aus den fünf ersten Jahrhunderten n. Chr.*, Helsinki.
- Hackman, Alfred 1912. Suomen vanhimmat rautakauden löydöt. *Suomen Museo* XIX: 49–65.
- Harvig, Lise 2015. Past cremation practices from a bioarchaeological perspective: How new methods and techniques revealed conceptual changes in cremation practices during the late Bronze Age and Early Iron Age in Denmark. Thompson, Tim (toim.) *The Archaeology of Cremation: Burned Human Remains in Funerary Studies*. Oxbow Books, Oxford.
- Hiekkanen, Markus & Seger, Tapio 1988. Beyond post-holes: an investigation of Pre-Roman house remains at Mickels in Espoo, S. Finland. *Fennoscandia Archaeologica* V: 21–33.
- Hiekkanen, Markus 2010. Burial practices in Finland from Bronze Age to the Early Middle Ages. Nilsson, Bertil (toim.) *Från hedniskt till kristet. Förändringar i begravningsbruk och gravskick i Skandinavien c:a 800-1200*. Sällskapet Runica et Mediaevalia, Stockholm.
- Hobson, Nicholas; Schroeder, Juliana; Risen, Jane; Xygalatas, Dimitris & Inzlicht, Michael 2018. The psychology of rituals: An integrative review and process-based framework. *Personality and Social Psychology Review* 2018, Vol. 22 (3): 216–284.
- Holmblad, Peter 2010. *Coastal Communities on the Move. House and Polity Interaction in Southern Ostrobothnia 1500 BC-1 AD*. *Archaeology and Environment* 26. Umeå University, Umeå.
- Hommel, Peter 2010. Hunter-Gatherer Pottery: An Emerging 14C Chronology. Jordan, Peter & Zvelebil, Marek (toim.) *Ceramics Before Farming: The Dispersal of Pottery among Prehistoric Eurasian Hunter-Gatherers*. UCL Institute of Archaeology Publications 53. Left Coast Press, California.
- Häringe-Frisberg, Kajsa 2005. Where are the dead?: empty graves from early Iron Age Uppland. Artelius, Tore & Svanberg, Fredrik (toim.) *Dealing with the dead: archaeological perspectives on prehistoric Scandinavian burial ritual*. Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar skrifter 65. National Heritage Board, Sweden.
- Insoll, Timothy 2004. *Archaeology, Ritual, Religion*. Routledge, London and New York.
- Jarva, Eero & Okkonen, Jari 1993. Röykkiöiden inventointikokemuksia Pohjois-Suomessa. Purhonen, Paula (toim.) Lapinraunioita ja hiidenkiukaita. Kansallismuseossa 17-10-1991 pidetyn ”Epämääräisiä kiviröykkiöitä koskevan seminaarin alustukset. *Arkeologian osaston julkaisut* N:o 3, Museovirasto, Helsinki.

- Jussila, Timo 1993. Kaksi röykkiötä Espoosta. Purhonen, Paula (toim.) Lapinraunioita ja hiidenkiukaita. Kansallismuseossa 17-10-1991 pidetyn ”Epämääräisiä kiviröykkiöitä koskevan seminaarin alustukset. *Arkeologian osaston julkaisut* N:o 3, Museovirasto, Helsinki.
- Kaliff, Anders 2008. *Fire Water, Heaven and Earth. Ritual practice and cosmology in ancient Scandinavia. An Indo-European perspective.* Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
- King, John 2004. Grave-goods as gifts in Early Saxon burials (ca. AD 450-600). *Journal of Social Archaeology* 2004, Vol. 4 (2): 214–238.
- Kivikoski, Ella 1961. *Suomen esihistoria. Suomen historia 1.* Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo.
- Kivikoski, Ella 1966. Suomen kiinteät muinaisjäännökset. SKS, Helsinki.
- Kriiska, Aivar & Tvauri, Anders 2007. Viron esihistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Korkeakoski-Väisänen, Kristiina 1988. Piirteitä Köyliönsaaren merovinkiaikaisista naistenhaudoista. Korkeakoski-Väisänen, Kristiina; Lähdesmäki, Ulla; Nissinaho, Aino; Pihlman, Sirkkä & Tuovinen, Tapani (toim.) *Baskerilinja. Unto Salo 60 vuotta.* Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.
- Kotivuori, Hannu 1992. Råbacken – En rösegrupp från förromersk järnålder i Nykarleby, Österbotten, Finland. *Arkeologi i norr* 3. Umeå.
- Kuusela, Jari-Matti; Vaneeckhout, Samuel & Okkonen, Jari 2010. Places of Importance and Social Communication: Studying the Pre-Roman Cairn Field of Viirikallio in Laihia, Finland. *Estonian Journal of Archaeology* 2010, Vol. 14 (1): 22–39.
- Laneman, Margot 2012. Stone-cist Grave at Kaseküla, Western Estonia, in the Light of ASM Dates of the Human Bones. *Estonian Journal of Archaeology* 2012, Vol. 16 (2): 91–117.
- Lang, Valter 2011. Traceless Death. Missing Burials in Bronze and Iron Age Estonia. *Estonian Journal of Archaeology* 2011, Vol. 15 (2): 109–129.
- Laurén, Juha 1993. Kenttähavainnot Pohjanpitäjänlahden röykkiöistä. Purhonen, Paula (toim.) Lapinraunioita ja hiidenkiukaita. Kansallismuseossa 17-10-1991 pidetyn ”Epämääräisiä kiviröykkiöitä koskevan seminaarin alustukset. *Arkeologian osaston julkaisut* N:o 3, Museovirasto, Helsinki.
- Larsson, Lisa 2005. Hills of the Ancestors. Death, Forging and Sacrifice on two Swedish Burial Sites. Artelius, Tove & Svanberg, Fredrik (toim.) *Dealing with the dead: archaeological perspectives on prehistoric Scandinavian burial ritual.* Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar skrifter 65. National Heritage Board, Sweden.
- Lavento, Mika 2016. Pronssi- ja varhaismetallikausi. Haggrén, Georg; Halinen, Petri; Lavento, Mika; Raninen, Sami & Wessman, Anna (toim.) *Muinaisuutemme jäljet. Suomen esi- ja varhaishistoria kivikaudelta keskiajalle.* Gaudeamus, Helsinki.
- Lehtinen, Leena 1993. Esimerkkejä Etelä-Savon röykkiöistä. Purhonen, Paula (toim.) Lapinraunioita ja hiidenkiukaita. Kansallismuseossa 17-10-1991 pidetyn ”Epämääräisiä kiviröykkiöitä koskevan seminaarin alustukset. *Arkeologian osaston julkaisut* N:o 3, Museovirasto, Helsinki.
- Lehtinen, Hannele; Lempiäinen, Mia & Helminen, Mikko 2010. Kahden pönkän tutkimuksia Lapissa vuosina 2006-2007 – Vainriihenpönkän ja Muuntajanpönkän arkeologiset tutkimukset Satakunnan Lapissa. Ranta, Helena (toim.) Kentältä poimittua 7. Kirjoitelmia arkeologian alalta. Museoviraston arkeologian osaston julkaisuja N:o 12. Museovirasto.
- Lehtosalo-Hilander Pirkko-Liisa 2000. *Luistari – a History of Weapons and Ornaments- Luistari IV.* Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

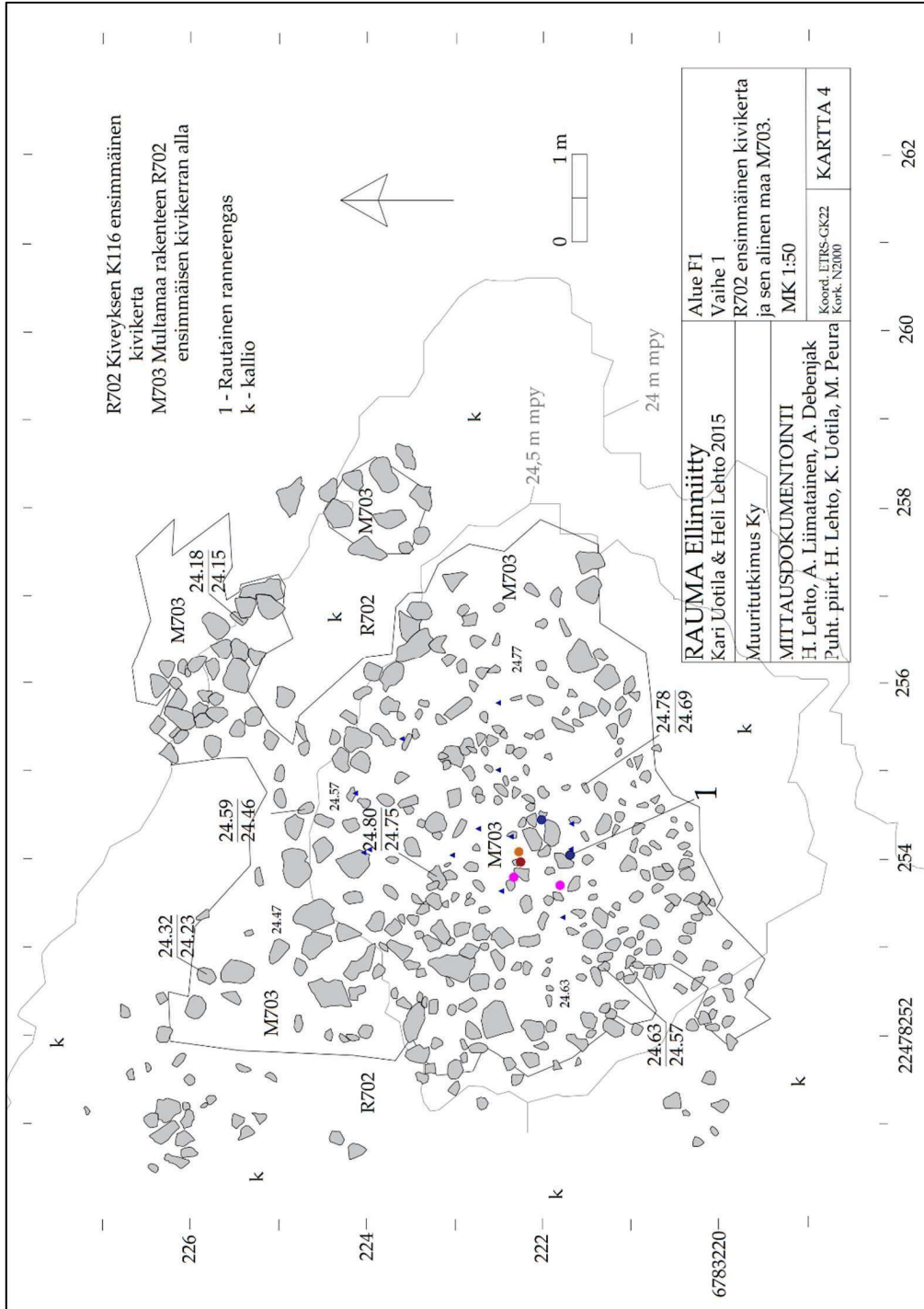
- Løvscha, Mette & Holst, Mads 2015. Repeating boundaries – repertoires of landscape regulations in Southern Scandinavia in the Late Bronze Age and Early Iron Age. *Danish Journal of Archaeology* 2014, Vol. 3 (2): 95–118.
- Martens, Jes 1996. Introduction. Martens, Jes (toim.) Chronological Problems of the Pre-Roman Iron Age in Northern Europe. Symposium at the Institute of Prehistoric and Classic Archaeology University of Copenhagen 8 th of December 1992. *Arkæologiske Skrifter* 7. Institute of Archaeology and Ethnology, University of Copenhagen.
- Martens, Jes 2010. Pre-Roman Iron Age Settlements in Southern Scandinavia. Meyer, Michael (toim.) Haus – Gehöft – Weiler – Dorf. Siedlungen der Vörrömischen Eisenzeit im nördlichen Mitteleuropa. Internationale Tagung an der Freien Universität Berlin vom 20. 22. März 2009. *Berliner Archäologische Forschungen* 8. Rahden/Westf: Leidorf, 2010.
- Mays, Simon 1998. *The Archaeology of Human Bones*. Routledge, New York and London.
- McKingley, Jacqueline 1989. Cremations: Expectations, Methodologies and Realities. Lee, Frances & Bintliff, John (toim.) *Burial Archaeology. Current Research, Methods and Developments*. BAR British Series 211.
- Meinander, C. F. 1954. Die Bronzezeit in Finnland. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja* 54: . Helsinki.
- Meinander, C. F. 1969. Dåvits: en essä om förromersk järnålder. *Finskt Museum* 1969: 27–69.
- Moen, Marianne 2010. *The Gendered Landscape. A discussion on gender, status and power expressed in the Viking Age mortuary landscape*. University of Oslo, Oslo.
- Moilanen, Ulla & Muhonen Timo 2007. Kremaatioprosessin yleisluontoista tarkastelua kokeilujen kautta. *Muinaistutkija* 2/2007: 40–47.
- Muhonen, Timo 2009. Something Old, Something New: Excursions into Finnish Sacrificial Cairn. *TEMENOS. Nordic Journal of Comparative Religion*, Vol. 44 (2): 293–246.
- Muhonen, Timo 2011. Chasing the ghost: empty cairns of the Finnish lake district with glances of folk tradition. Teoksessa Harjula, Janne; Helamaa, Maija & Haarala, Janne (toim.) *Times, Things and Places. 36 Essays for Jussi-Pekka Taavitsainen*. Newprint Oy, Raisio.
- Miettinen, Mirja 1980. *Förntid i Pörtom*. Ab Fram, Vaasa.
- Miettinen, Timo 1993. Kiviröykkiöiden tunnistus. ja tutkimusongelmista. Purhonen, Paula (toim.) Lapinraunioita ja hiidenkiukaita. Kansallismuseossa 17-10-1991 pidetyn ”Epämääräisiä kiviröykkiöitä koskevan seminaarin alustukset. *Arkeologian osaston julkaisut* N:o 3, Museovirasto, Helsinki.
- Miettinen, Mirja 1998. *Esihistoria. Laihian historia I*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Mäntylä, Sari 2005. Kuriositeetteja, lahjoja ja suojelumagiaa. Hauta-antimien tulkintaongelmia Halikon Rikalanmäen aineiston valossa. Immonen, Visa & Haimila, Miikka (toim.) *Mustaa valkoisella. Ystäväkirja arkeologian lehtori Kristiina Kokeakoski-Väisäselle*. Dark Oy, Vantaa.
- Mäkiövouti, Markku 1993. Kokemuksia röykkiöiden kaivamisesta Pohjois-Pohjanmaalla tehtyjen tutkimusten valossa. Purhonen, Paula (toim.) Lapinraunioita ja hiidenkiukaita. Kansallismuseossa 17-10-1991 pidetyn ”Epämääräisiä kiviröykkiöitä koskevan seminaarin alustukset. *Arkeologian osaston julkaisut* N:o 3, Museovirasto, Helsinki.

- Mökkönen, Teemu 2013. Stone Setting Filled with Red Ochre from the Keelaharju Site, Northernmost Baltic Sea: A Stone Age Grave in Relation to North European Burial Traditions. *Fennoscandia Archaeologica* XXX (2013): 13–36.
- Nicklasson, Pål 1997. Svärdet Ijuger inte. Vapenfynd från äldre järnålder på Sveriges fastland. *Acta Archaeologica Lundensia. Series prima in 4° N 22°*.
- Nilsson Stutz, Liv 2003. Embodied rituals & ritualized bodies: tracing ritual practices in Late Mesolithic burials. *Almqvist & Wiksell International* 2003
- Oesgaard, Terje 1999. Cremations and Transformations: When the Dual Cultural Hypothesis was Cremated and Carried away in Urns. *European Journal of Archaeology* 1999, Vol. 2 (3): 345–364.
- Okkonen, Jari 2003. *Jättiläisen hautoja ja hirveitä kiviröykkiöitä – Pohjanmaan muinaisten kivirakennelmien arkeologiaa*. Oulun yliopisto.
- Oras, Ester; Lang, Valter; Rannamäe, Eve; Varul, Liivi; Konsa, Marge; Limbo-Simovart, Jana; Verdu, Gurly; Laneman, Margot; Malve, Martin & Price, T. Douglas 2016. Tracing Prehistoric Migration: Isotope Analysis of Bronze Age and Pre-Roman Iron Age Coastal Burials in Estonia. *Estonian Journal of Archaeology* 2016, Volume 20 (1).
- Pesonen, Petro & Leskinen, Sirpa 2010. Pottery of the Stone Age Hunter-Gatherers in Finland. Jordan, Peter & Zvelebil, Marek (toim.) *Ceramics Before Farming: The Dispersal of Pottery among Prehistoric Eurasian Hunter-Gatherers*. UCL Institute of Archaeology Publications 53. Routledge, London and New York.
- Pesonen, Petro 2002. Semisubterranean Houses in Finland. Ranta, Helena (toim.) *Huts and Houses. Stone Age and Metal Age Buildings in Finland*. Gummerus Printing, Jyväskylä.
- Phillips, Mark 2016. Introduction. What is tradition when it's not 'Invented'? An Historiographical Introduction. Phillips, Mark (toim.) *Questions of Tradition*. University of Toronto Press, Canada.
- Pihlman, Sirkku 1988. Yhteiskunnallisen luokittelun tutkimisesta arkeologisen hauta-aineiston perusteella. Korkeakoski-Väisänen, Kristiina; Lähdesmäki, Ulla; Nissinaho, Aino; Pihlman, Sirkku & Tuovinen, Tapani (toim.) *Baskerilinja. Unto Salo 60 vuotta*. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.
- Pukkila, Jouko 2007. Raudanvalmistuspaikkojen ajoituskysymyksiä – eikö rautakaudella valmistettukaan rautaa? *Muinaistutkija* 1/2007: 29–36.
- Purhonen, Paula & Ranta, Helena 1991. Arkeologiset kaivaukset 1987. Purhonen, Paula & Ranta, Helena (toim.) *Arkeologia Suomessa – Arkeologi I Finland 1986-1987*. Museovirasto, Vammalan Kirjapaino Oy.
- Purhonen, Paula 1993. Esipuhe. Purhonen, Paula Lapinraunioita ja hiidenkiukaita. Kansallismuseossa 17-10-1991 pidetyn ”Epämääräisiä kiviröykkiöitä koskevan seminaarin alustukset. *Arkeologian osaston julkaisu* N:o 3, Museovirasto, Helsinki.
- Price, Douglas 2015. *The Ancient Scandinavia. An Archaeological History from the First Humans to the Vikings*. Oxford University Press, Oxford.
- Raike, Eeva & Haimila, Mikko 2003. Moninaisia kenttätöitä Ala-Satakunnan Lapissa kesällä 2002. *Muinaistutkija* 2/2003: 15–26.
- Raninen, Sami & Wessman, Anna 2015. Rautakausi. Haggrén, Georg; Halinen, Petri; Lavento, Mika; Raninen, Sami & Wessman, Anna (toim.) *Muinaisuutemme jäljet. Suomen esi- ja varhaishistoria kivikaudelta keskiajalle*. Gaudeamus, Helsinki.
- Rappaport, Roy 1999. *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. Cambridge University Press, Cambridge.

- Rebay-Salisbury, Katharina 2010. Cremations: fragmented bodies in the Bronze and Iron Age. Rebay-Salisbury, Katharina; Stig Sørensen, Marie Louis & Hughes, Jessica (toim.) *Body Parts and Bodies Whole. Changing Relations and Meanings*. Oxbow Books, Oxford.
- Rebay Salisbury Katharina 2016. The Human Body on Early Iron Age Central Europe: Burial Practices and Images of the Hallstatt World. Routledge, London and New York.
- Roesgaard Hansen, Mette 2014. Expressing identity through ritual in the Early Bronze Age. Anfinset, Nils & Wrigglesworth, Melanie (toim.) *Local Societies in the Bronze Age Northern Europe*. Routledge, London and New York.
- Saipio, Jarkko 2011. Lapinrauniotradition kehitys ajoitusten valossa. *Muinaistutkija* 4/2011: 19–35.
- Salmo, Helmer 1952. *Satakunnan historia II – Rautakausi*. Satakunnan maakuntaliitto, Vammala.
- Salo, Unto & Lahtiperä, Pirjo 1970. *Metallikautinen asutus Kokemäenjoen suussa I-II*. Satakunnan museon kannatusyhdistys, Pori.
- Salo, Unto 1981. *Satakunnan pronssikausi*. Satakunnan historia I,2. Satakunnan Maakuntaliitto r.y., Rauma.
- Salo, Unto 1984. Pronssikausi ja rautakauden alku. Laaksonen, Eero; Pärssinen, Erkki & Sillanpää, Kari (toim.) *Suomen historia 1. Kivikausi, pronssikausi ja rautakausi*. Weilin + Göös, Espoo.
- Salo, Unto 1989. Astian kulttuurihistoriasta Suomessa ja naapurialueilla. *Suomen Museo* 1989: 5–48
- Salo, Unto 2004. *Sastamalan historia 1,1. Esihistoria*. Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Strandberg, Nina 2002. Houses by the Shore – Early Metal Age and Iron Age Houses at Hulkio in Kaarina and Böle in Porvoo. *Huts and Houses. Stone Age and Metal Age Buildings in Finland*. Gummerus Printing, Jyväskylä.
- Schauman-Lönnqvist, Marianne 2004. Museoviraston arkeologian osaston kenttätoiminta vuosina 2001–2002. Purhonen, Paula, Ranta, Helena & Tenhunen, Tanja (toim.) *Arkeologia Suomessa – Arkeologi i Finland 2001–2002*. Museovirasto, Vammala.
- Schauman-Lönnqvist, Marianne 2006. The Early Iron Age cemetery at Korvala in Sauvo. In: Schadla-Hall, Tim (ed.) *Finland and Tallinn. Report and Proceedings of the 151st Summer Meeting of the Royal Archaeological Institute in 2005. Supplement to the Archaeological Journal volume 162*. The Royal Archaeological Institute, London.
- Schultz, Eeva-Liisa 2006. Joroisten Kanavan radiohiiliajoitukset. Pesonen, Petro & Mökkönen, Teemu (toim.) *Arkeologipäivät 2005. Arkeologia ja kulttuuri & Uutta kivikauden tutkimuksessa*. Suomen arkeologinen seura, Hamina.
- Sejer, Tapio 1986b. Trofastbacken: Excavations of a Pre-Roman House in Korsnäs, S. Ostrobothnia, Finland. Edgren, Torsten (toim.) *Studia Prehistorica Fennica C. F. Meinander Septuagenario Dedicata*. National Board of Antiquities, Helsinki
- Sigvallius, Berit 1994. Funeral Pyres. Iron Age Cremations in North Spånga. *Theses and Papers in Osteology* I. Stockholm University, Stockholm.
- Skibo, James 2013. *Understanding Pottery Function*. Manuals in Archaeological Method, Theory and Technique. Springer Science+Business Media, New York.
- Skoglund, Peter 2014. Social Landscapes of Bronze Age Europe. Anfinset, Nils & Wrigglesworth, Melanie (toim.) *Local Societies in Bronze Age Northern Europe*. Routledge, London and New York.

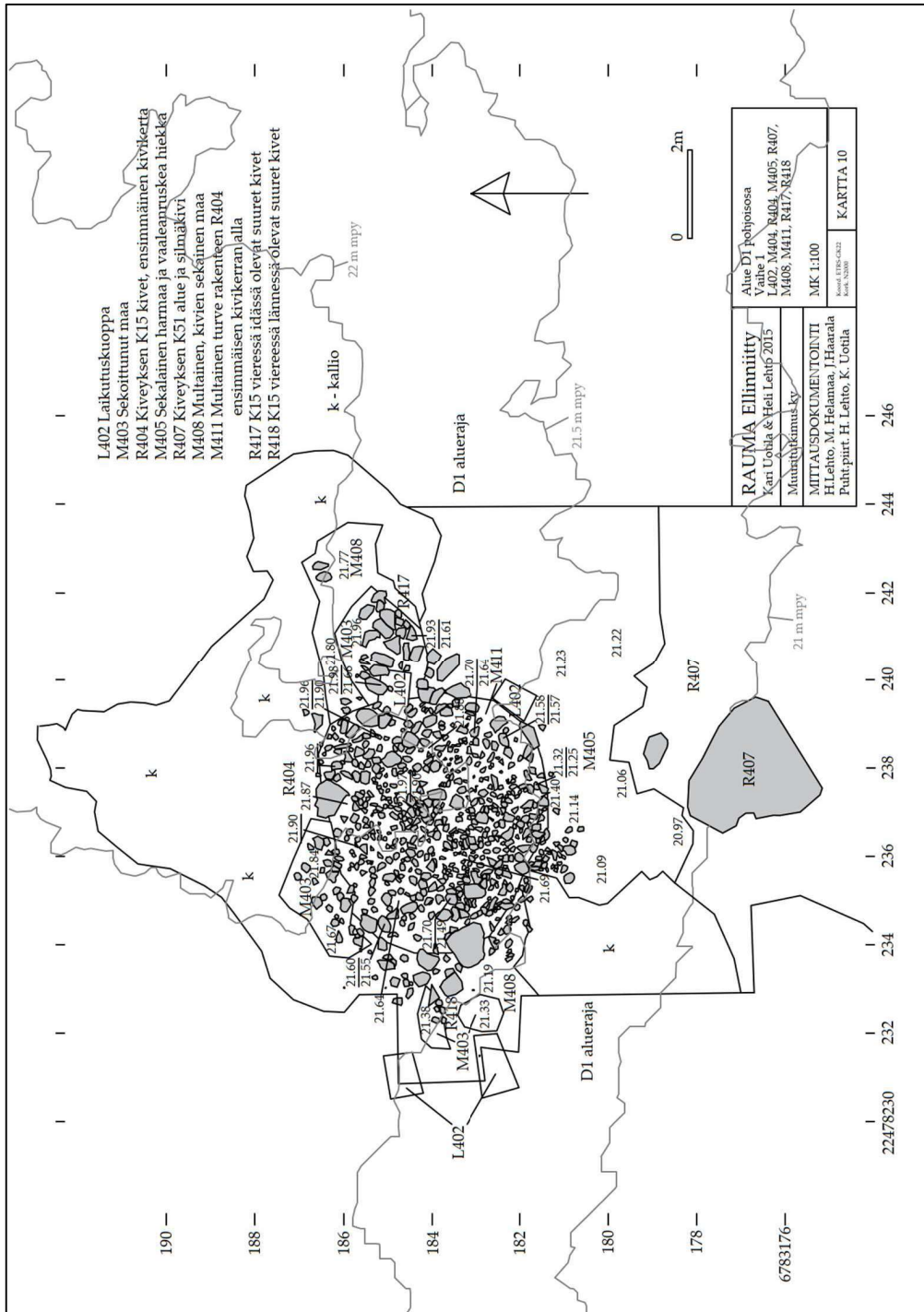
- Skogstrand, Lisbeth 2010. *Warriors and Other Men. Notions of Masculinity from the Late Bronze Age to the Early Iron Age in Scandinavia*. Archaeopress Archaeology, Oxford.
- Sprague, Roderick 2005. *Burial Terminology. A Guide for Researchers*. AltaMira Press, UK.
- Steffens, Bastiaan 2016. *Abandonment Issues. Exploring House Abandonment in the Bronze Age of North-western Europe*. Research Mater Thesis, Leiden University, Leiden.
- Stig Sørensen, Marie Louis & Rebay-Salisbury, Katharina 2008. From substantial bodies to the substance of bodies: analysis of transition from inhumation to cremation during the Middle Bronze Age in Central Europe. Boric, Dusan (toim.) *Past bodies: body-centered research in archaeology*. Oxbow Books, Oxford.
- Stig Sørensen, Marie Louis 2010. Bronze Age bodiness. – maps and coordinates. Rebay-Salisbury, Katharina; Stig Sørensen, Marie Louis & Hughes, Jessica (toim.) *Body Parts and Bodies Whole. Changing Relations and Meanings*. Oxbow Books, Oxford.
- Swenson, Edward 2015. The Archaeology of Ritual. *Annual Reviews of Anthropology* 2015, Vol. 44: 329–345.
- Taavitsainen, Jussi-Pekka 1992. Cemeteries or refuse heaps?: archaeological formation processes and the interpretation of sites and antiquities. *Suomen Museo* 1991.
- Taavitsainen, Jussi-Pekka 2003. Lapinraunioiden kronologis-funktionaalisten kysymysten hahmottelua - uusia AMS-ajoituksia Keksi-Suomen lapinraunioiden palaneesta luusta. *Muinaistutkija* 1/2003: 2–23.
- Thompson, Tim 2015. *The Archaeology of Cremation: Burned Human Remains in Funerary Studies*. Oxbow Books, Oxford.
- Tallgren, A. M. 1918. *Suomen esihistorialliset ja ajaltaan epämääräiset kiinteät muinaisjäännökset*. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Tourunen, Auli 2011. Burned, Fragmented and Mixed: Identification and Interpretation of Domestic Animal Bones in Finnish Burned Bone Assemblages. *Fennoscandia archaeologica* XXVIII (2011): 57–69.
- Tourunen, Auli & Troy, Carmelita 2011. Tuloksia ja tulkintaa: osteologisen analyysin tuomia uusia näkökulmia vanhoihin kohteisiin. *Muinaistutkija* 1/2011: 11–20.
- Tuovinen, Tapani 1993. Turunmaan saariston ja Kemiönsaaren kivirauniot. Purhonen, Paula (toim.) Lapinraunioita ja hiidenkiukaita. Kansallismuseossa 17-10-1991 pidetyn ”Epämääräisiä kiviröykkiöitä” koskevan seminaarin alustukset. *Arkeologian osaston julkaisut* N:o 3, Museovirasto, Helsinki.
- Tuovinen, Tapani 2002. The Burial Cairns and the Landscape in the Archipelago of Åboland, SW Finland, In the Bronze Age and The Iron Age. Oulun yliopisto.
- Uino, Pirjo 1986. An Iron Age Community at Ketohaka in Salo and Other Remains of Metal Period Buildings in Finland. Iron Age Studies in Salo I-II. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja* 89:1.
- Vandkilde, Helle; Rahbek, Uffe & Lund Rasmussen, Kaare 1996. Radiocarbon dating and the chronology of Bronze Age southern Scandinavia. Randsborg, Klavs (toim.) *Absolute Chronology. Archaeological Europe 2500-500 BC. Acta Archaeologica* vol. 67.
- Vilkuna, Janne 1993. Keski-Suomen lapinraunioista. Purhonen, Paula (toim.) Lapinraunioita ja hiidenkiukaita. Kansallismuseossa 17.10.1991 pidetyn ”Epämääräisiä kiviröykkiöitä” koskevan seminaarin alustukset. *Arkeologian osaston julkaisut* N:o 3, Museovirasto, Helsinki.
- Weiss-Krejci, Estella 2010. Heart burial in medieval and early post-medieval Europe. Rebay-Salisbury, Katharina; Stig Sørensen, Marie Louis & Hughes, Jessica (toim.) *Body Parts and Bodies Whole. Changing Relations and Meanings*. Oxbow Books, Oxford.

Wessman, Anna 2010. *Death, Destruction and Commemoration – Tracing ritual activities in Finnis Late Iron Age cemeteries (AD 550-1150)*. *Iskos* 18.

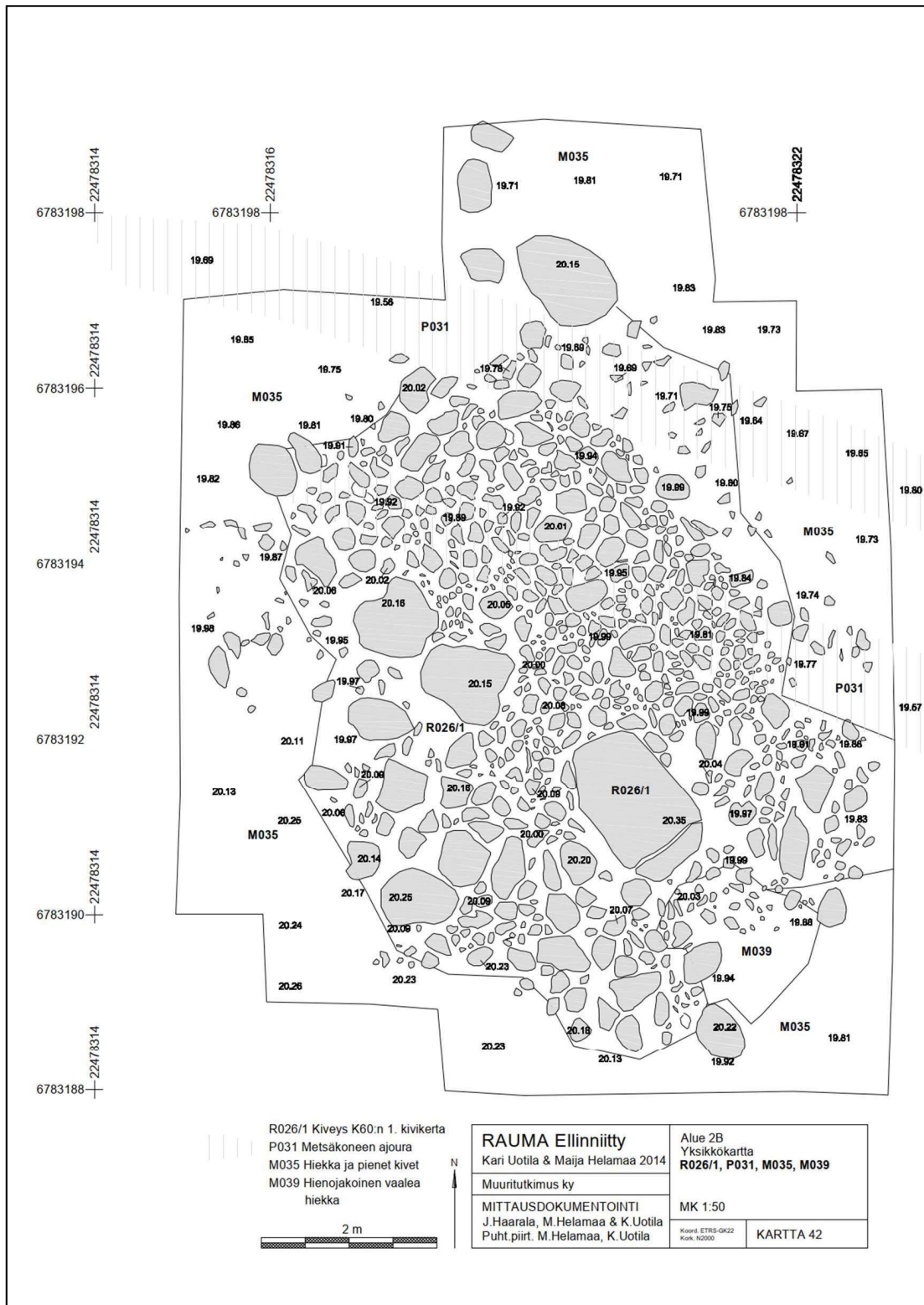

Karttakuva 1. Karttaan on merkitty palaneiden luiden levintä sinisillä kolmioilla sekä pinkeillä ympyröillä veitsen katkelmat, orassilla ympyrällä rautaesineen katkelma, punaisella ympyrällä rautakappaleet ja sinisellä ympyrällä rannerenkaiden löytöpaikat.

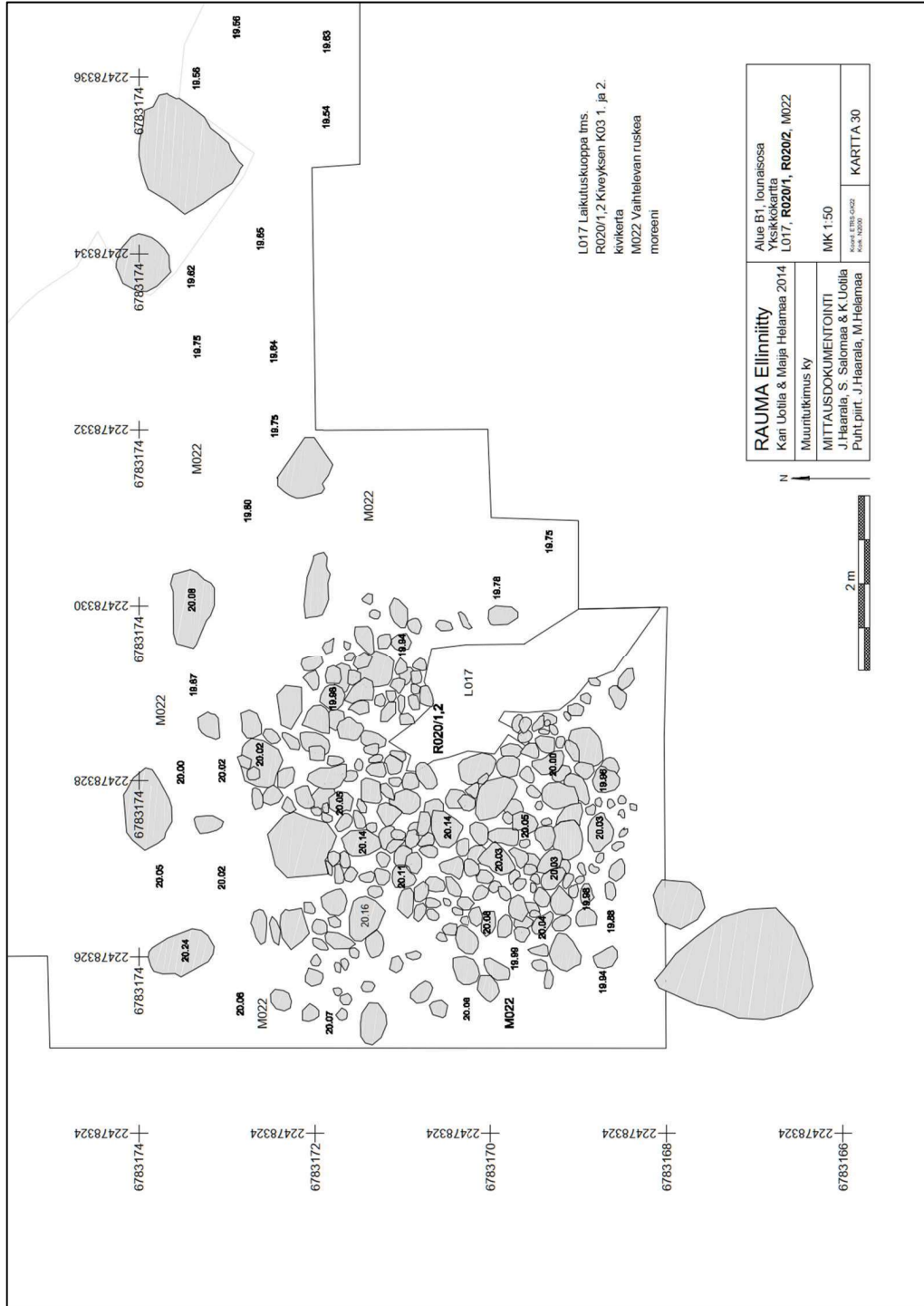
Karttapohja Uotila & Lehto 2016: Kartta 4. Karttapohjaan on yhdistetty Sanni Saloman toimesta löytyneiden kartoista: Uotila & Lehto 2016: Karttakuva 8, Kartta 7, Kartta 8.

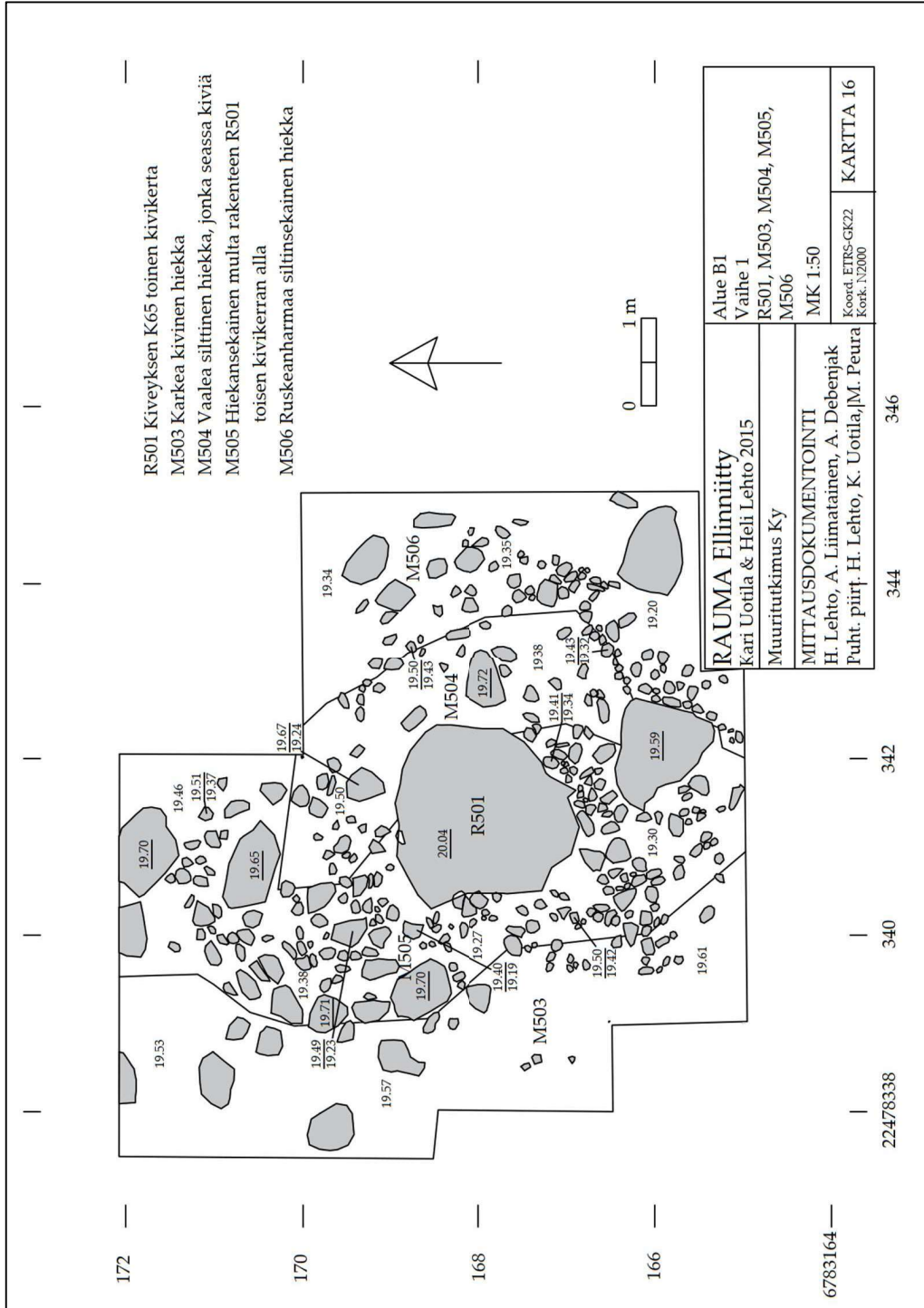
Karttakuva 2. Kartta Uotila & Lehto 2016: Kartta 10.

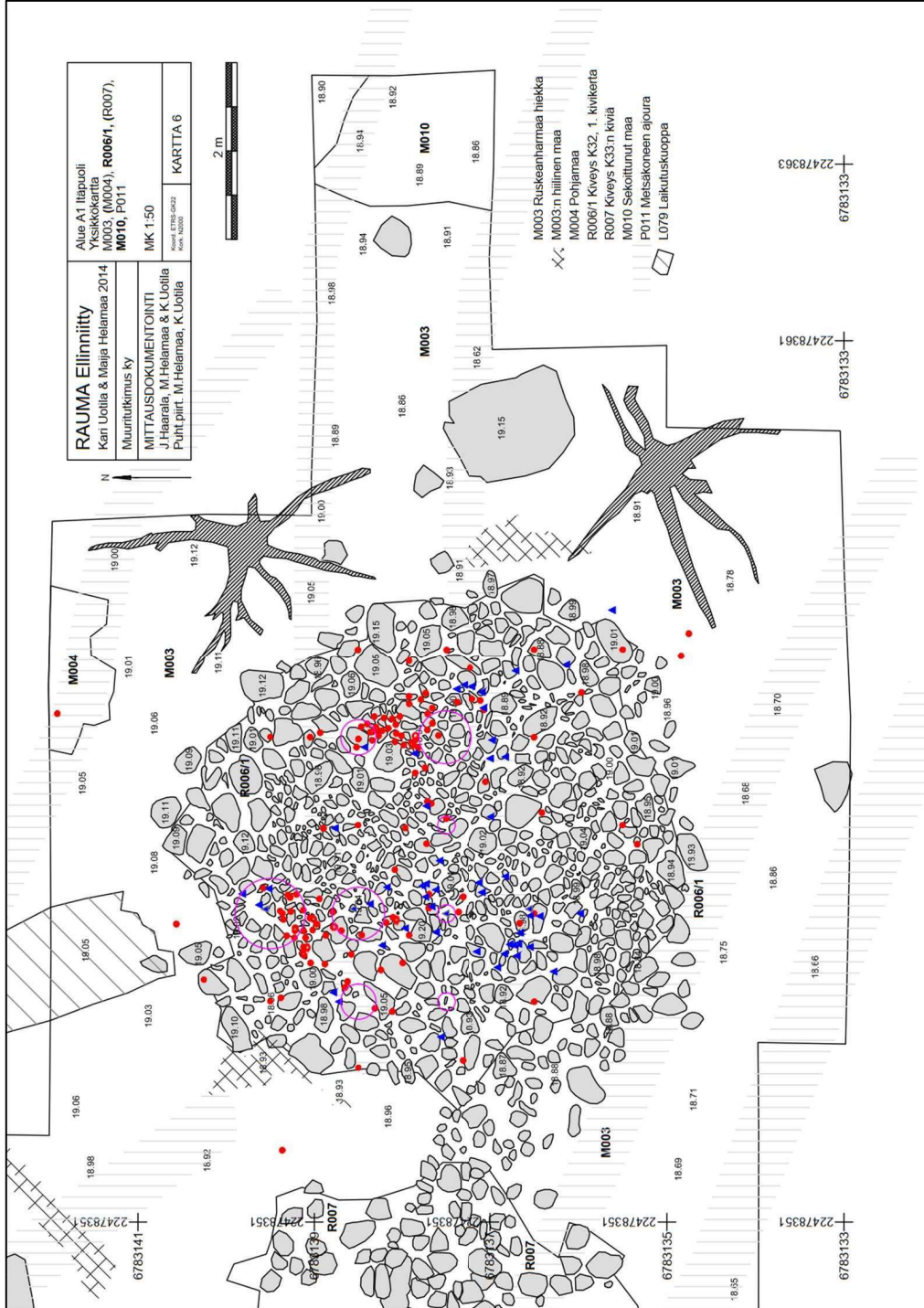
Karttakuva 3. Kartta Uotila & Helamaa 2015: Kartta 42-

Karttakuva 5. Uotila & Helamaa 2015: Karttia 30.

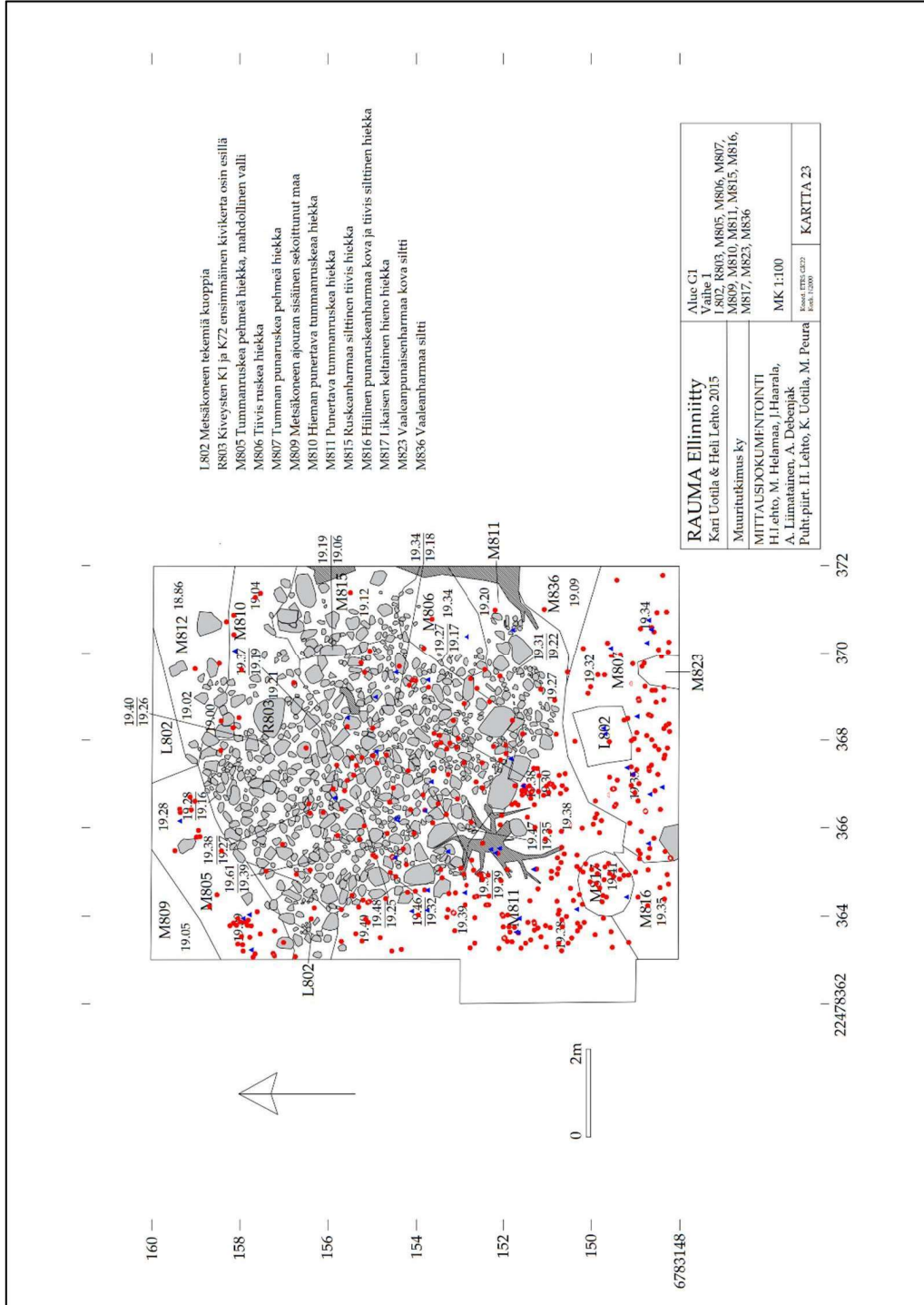

Karttakuva 6. Kartta Uotila & Lehto 2016: Kartta 16.

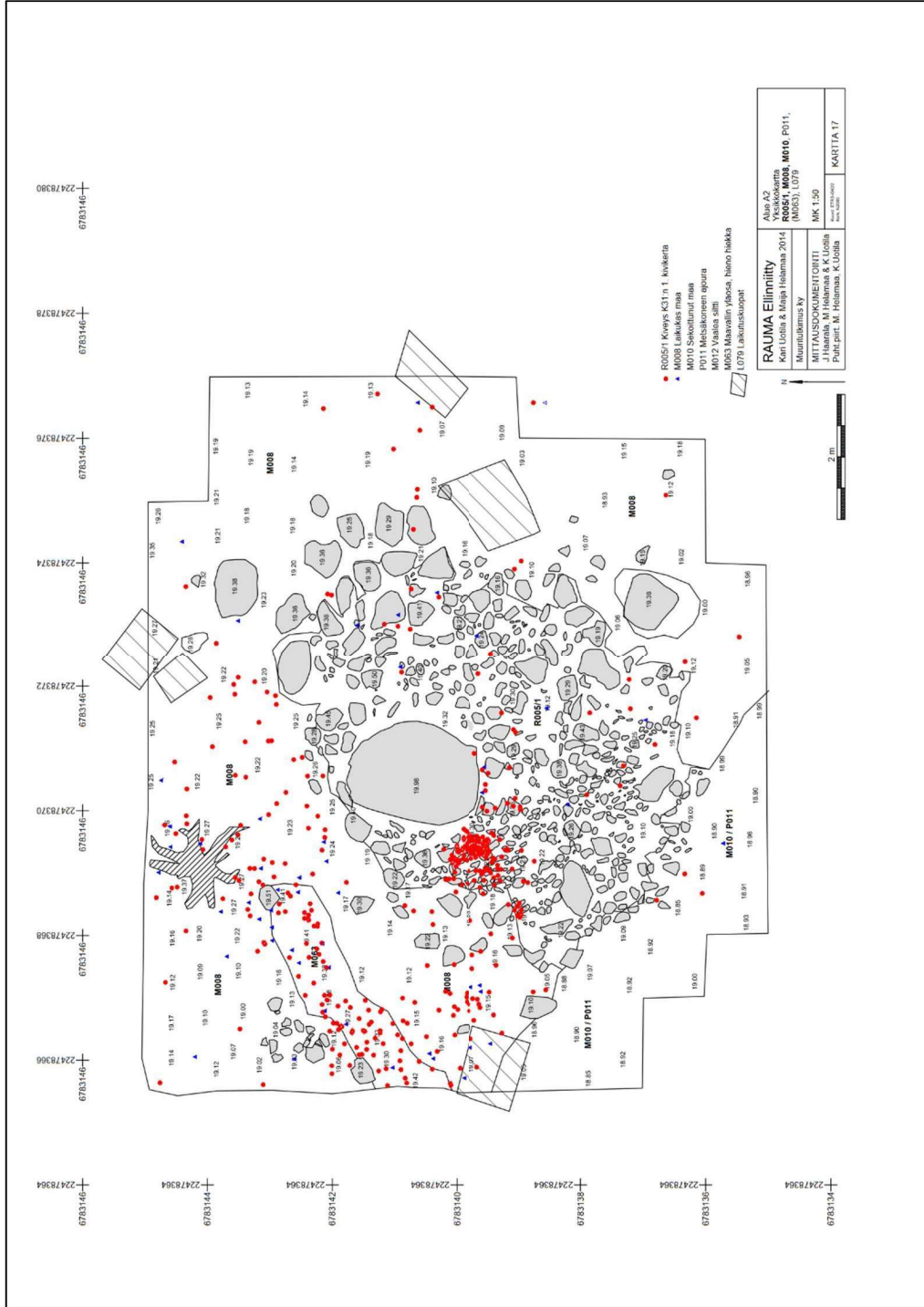
Karttakuva 7. Karttaan on merkitty palaneiden luiden levinntä sinisillä kolmioilla ja saviastianpalasten levinntä punaisilla ympyröillä. Pinkkeillä ympyröillä on esitettyä seuralöydöt painon mukaan 5-10g, 10-20 g, 20-30 g ja 30-35 g kokoisina ympyröinä.

Karttopolija Uotila & Helamaa 2015: Kartta 6. Karttopolijaan on Sanni Salomaa toimesta yhdistetty levinntä karttasta Uotila & Helamaa 2015: Kartta 15.

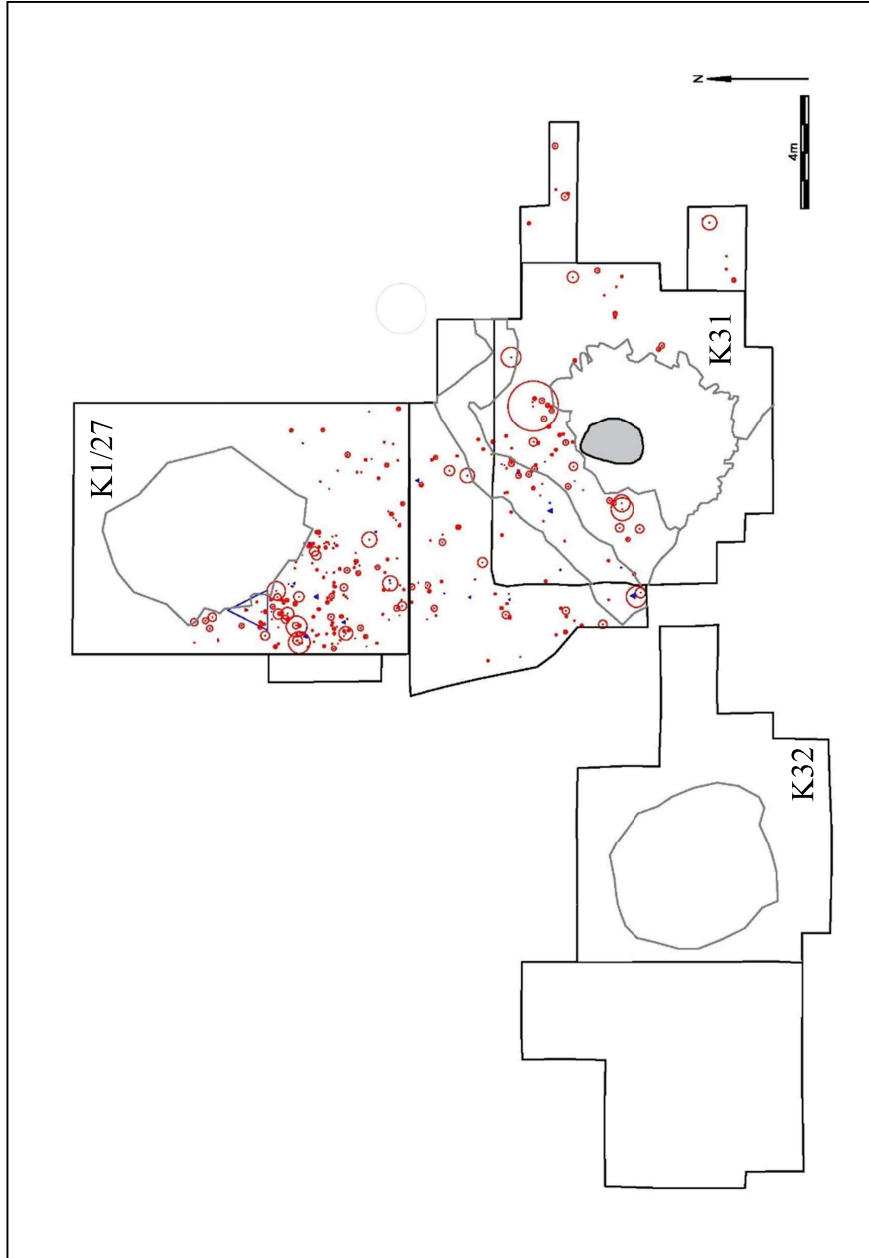
Karttakuva 8. Karttaan on merkitty sinisillä kolmioilla palaneiden luiden levinä ja punaisilla ympyröillä saviasianpalasten levinä.

Karttapolija Uotila & Lehto 2016: Karttia 23. Karttapolija on yhdistetty Sami Salomaan toimesta löytöjen levinä kartasta Uotila & Lehto 2016: Karttakuva 9.

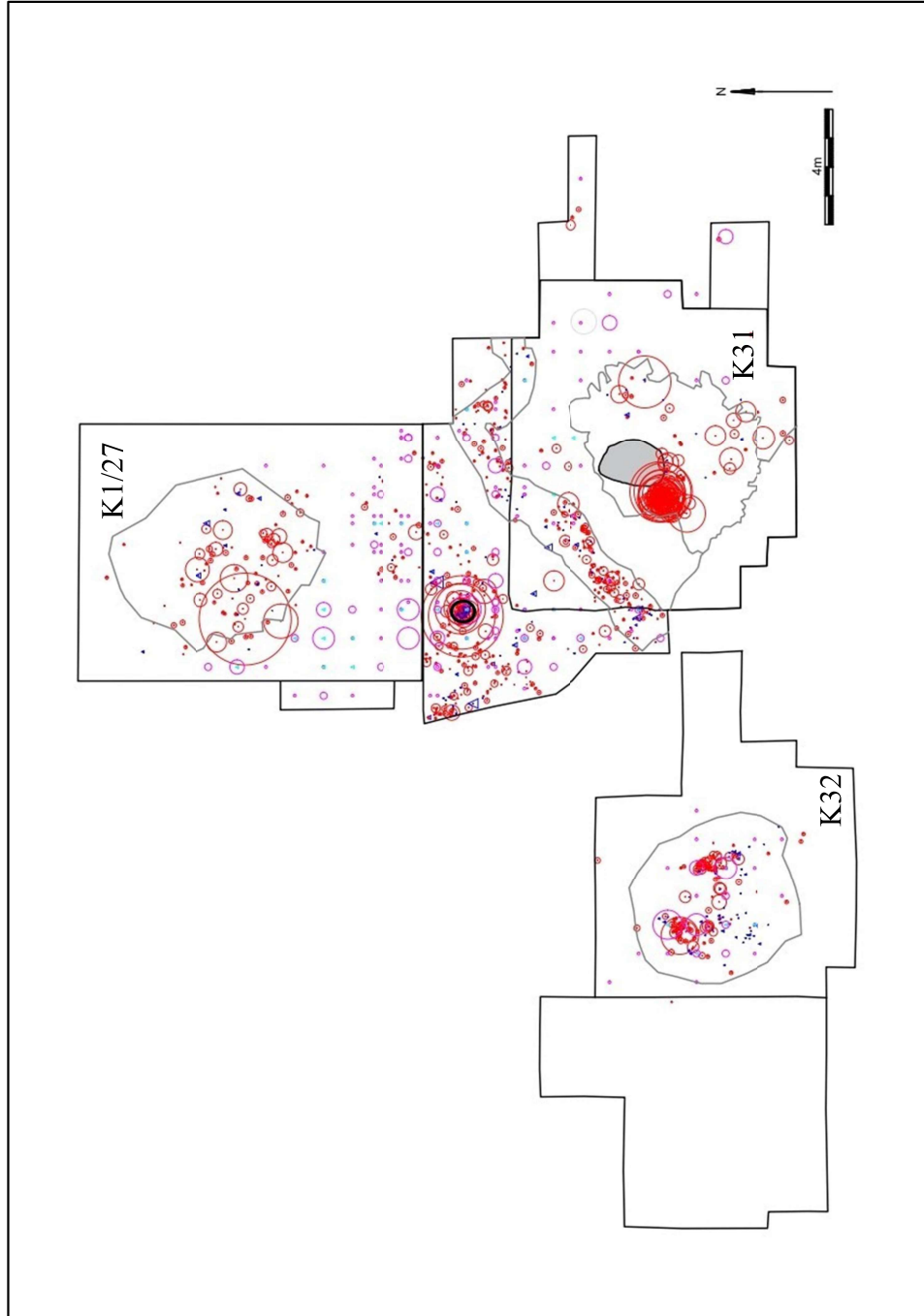
Karttakuva 9. Karttaan on merkitty palaneiden luiden levintä sinisillä kolmioilla ja saviaastianpalojen levintä punaisilla ympyröillä.

Karttapohja Uotila & Helamaa 2015: Kartta 17. Karttapohjaan on yhdistetty Sanni Saloman toimesta löytyneistä levintä kartasta Uotila & Helamaa 2015: Kartta 27.

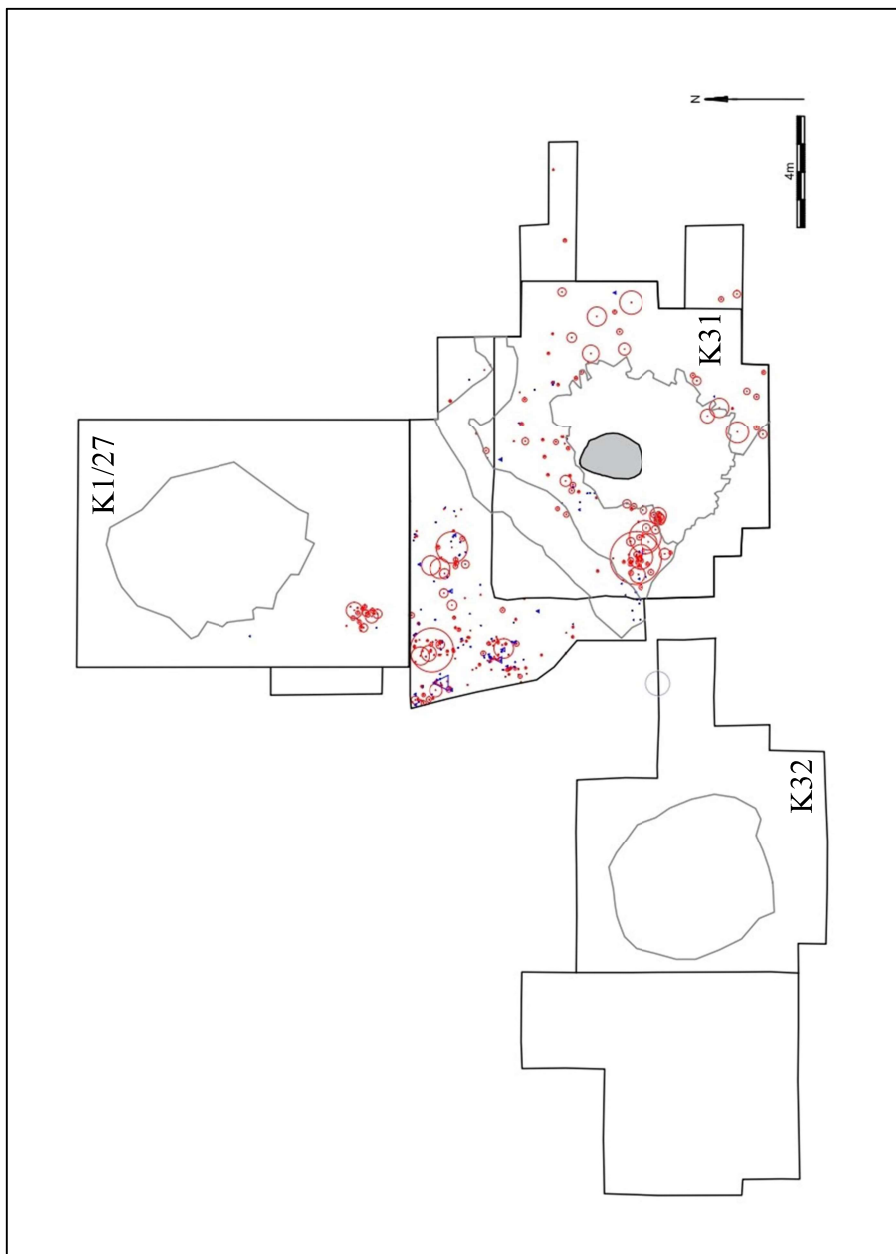

Karttakuva 10. Ylimpien kulttuurikerrosten M008, M202, M804, M911 ja M824 löytöjen levinntä. Karttaan merkitty palaneiden luiden levinntä sinisillä kolmioilla ja saviastianpalasten levinntä punaisilla ympyröillä. Löydön symbolin koko on suhteutettuna löydön painoon.

Karttapohjana @Muuritutkimus Oy / Maija Helamaa, Heli Lehto & Kari Uotila. Karttapohjasta yksiköiden perusteella koostanut Sanni Salomaa M. Helamaan kokoaman löytölevintädatan (aikaisemmin julkaisematon) pohjalta.

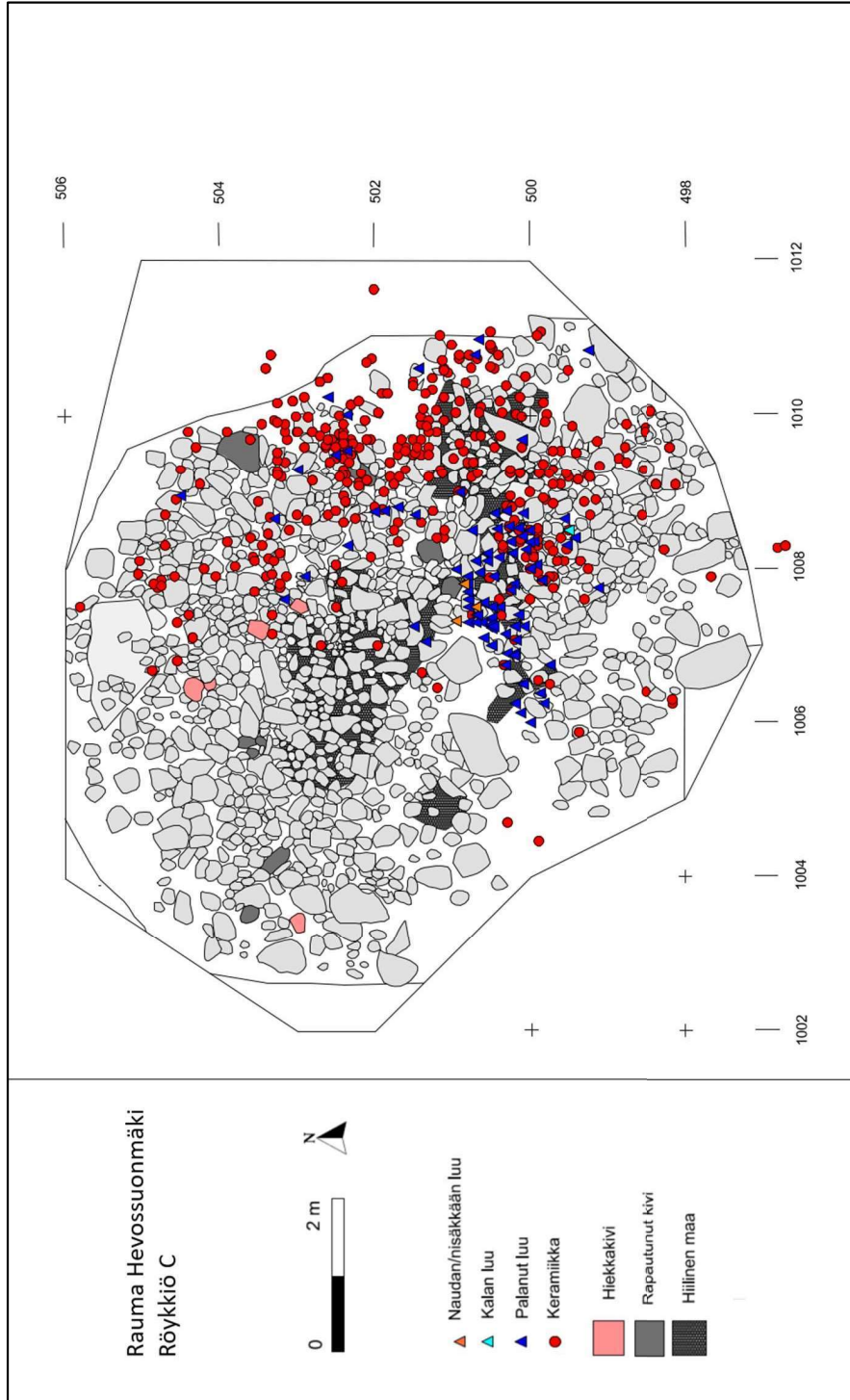

Karttakuva 11. Keskimmäisten kulttuurikerrosten M013, M062, M065-67, M069, M094, M071-74, M205-208, M211-216, M218-219, M224, M226, M268, M230-231, M235-236, M238-239, M243-244, M250, M254, M820 ja M835 löytöjen levintä. Karttaan merkitty palaneiden luiden levintä sinisillä kolmioilla, ruudun tarkkuudella löytyneiden palaneiden luiden levintä vaaleansinisillä kolmioilla, saviastianpalasten levintä punaisilla ympyröillä ja ruudun tarkkuudella löytyneiden saviastianpalojen levintä vaaleanpunaisilla ympyröillä. Löydön symbolin koko on suhteutettuna löydön painoon. Musta ympyrä merkitsee likamaakuopan paikkaa.
Karttapolhjaja @Muuritutkimus Oy / Maija Helamaa, Heli Lehto & Kari Uotila. Karttapolhjasta yksiköiden perusteella koostanut Sammi Salomaa M. Helamaan kokoaman löytölevintätiedatan (aikaisemmin julkaisematon) pohjalta.

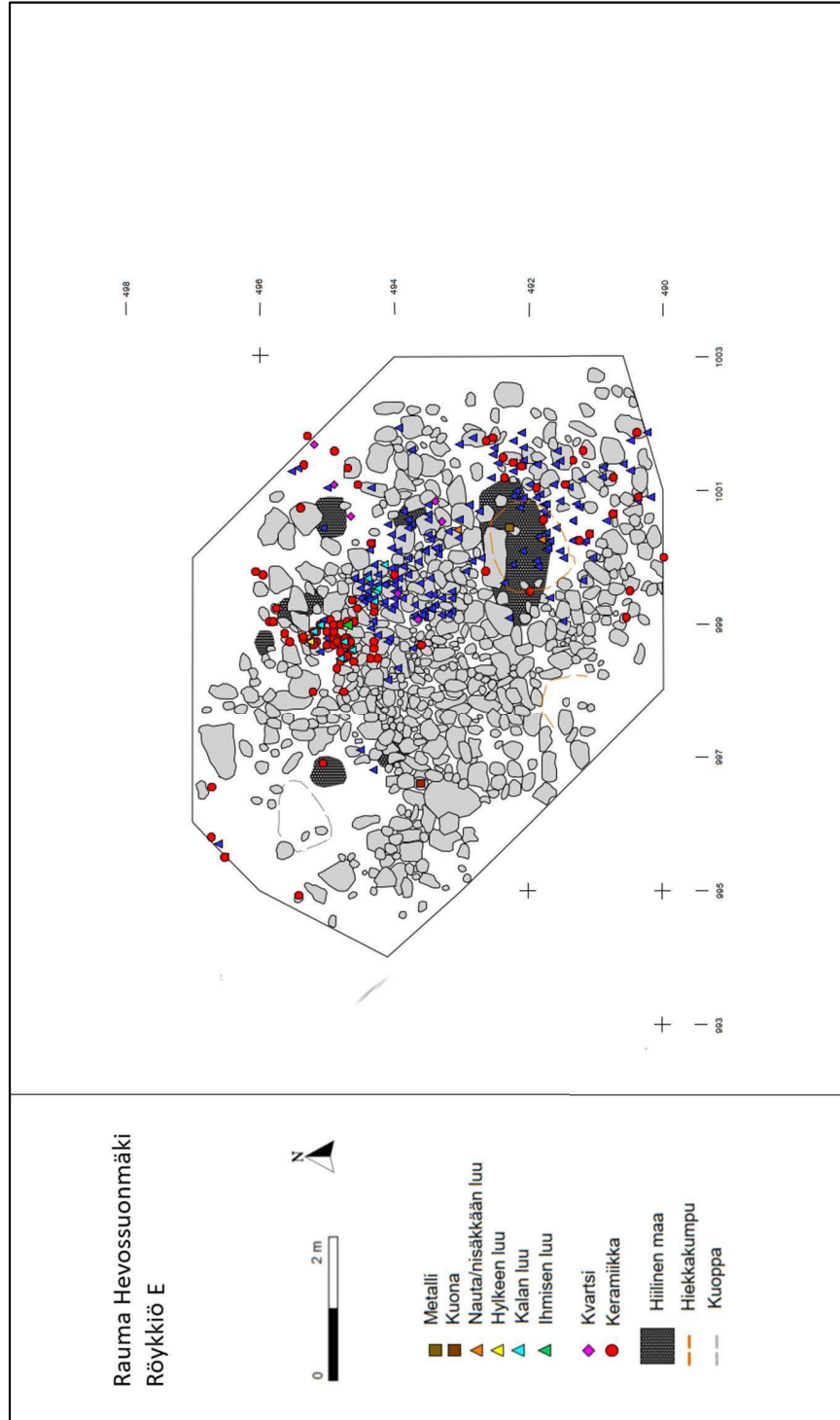

Karttakuva 12. Alimpien kulttuurikerrosten M061, M068, M083, M085, M094, M096, M098-99, M210, M220-223, M225, M227, M229, M233-234, M237, M240-242, M246, M249, M252-254, M255, M817, M822, M837 ja M388 löytöjen levinntä. Karttaan merkitty palaneiden luiden levinntä sinisillä kolmioilla ja saviastianpalasten levinntä punaisilla ympyröillä.

Karttapohjana @Muuritutkimus Oy / Maija Helmaa, Heli Lehto & Kari Uotila. Julkaisematonta materiaalia. Karttapohjasta yksiköiden perusteella koostanut Sanni Salomaa M. Helmaan kokoaman löytölevintätieteen pohjalta.

Karttakuva 13. Karttapohja Lesell 2006: Tasokartta, Röykkiö C, Taso 0 & Taso 4 (alkuperäiset kartat Petteri Pietiläinen). Karttatasot digitoinut ja yhdistänyt ja löytöjen levinneän löytöluettelon tietojen pohjalta koonnut ja digitoinut Sanni Salomaa.

Karttakuva 14. Karttapohja Lesell 2006: Tasokartta, Röykkiö E, Taso 0 & Taso 3 (alkuperäiset kartat Petteri Pietiläinen). Karttatason digitoitua ja yhdistänyt ja löytöjen levinneen löytöluettelon tietojen pohjalta koonnut ja digitoitua Sanni Salomaa.

Liite 2

Taulukko 1

K60			
Yksikkö	Kerros	Löydöt	KM 40433
M036	1		
M040	2		
M044	3		
M046	4		
M047	4		
M048	4		
M053	5		
M054	5		
Ympäristö			
Yksikkö	Sijainti	Löydöt	KM 40433
M035	K60 etelä- ja länsipuoli		
M037	K60 ympärillä, M065:n ja M039:n alla	6 kpl keramiikkaa, 3 kpl keramiikkaa	:729-738
M039	K60:n itäreunalla		
M043	K60 itäpuoli, M039:n alla		

Liite 2

Taulukko 2

K13			
Yksikkö	Kerros	Löydöt	KM 40433
M357	1		
M359	2		
M360	3		
M369	4		
M360	4 /kuopanne		
M370	4 / kuopanne		
M371	5		
Ympäristö			
Yksikkö	Sijainti	Löydöt	KM 40433
M352	Itä- ja länsikulma	2 kpl keramiikkaa	:947-948
M354	Kiveysten K13 ja K106 välissä		
M362	Luoteiskulma, M352:n alla		
M363	K13 pohjois- ja länsireuna		
M364	Luoteiskulma, M352:n alla		
M365	Kaakkoiskulma, M352:n alla	1 kpl keramiikkaa	:952
M366	K13 etelä- ja lounaispuoli, M352:n alla		
M367	K13 itäpuoli, M352:n alla		
M372	Alueen alin kerros luoteis- ja pohjoisosassa, M362:n, M363:n ja M364:n alla		

Liite 2

Taulukko 3

	Alue A2 ja G1			
	Yksikkö	Sijainti	Löydöt	KM
Ylimmät kulttuurikerrokset	M008	K31 ympärillä, ylin maakerros vallin itäpuolella	68 kpl keramiikkaa, 10 kpl palanutta luuta, 1 kpl kiviesineen katkelma, 8 kpl kivilaji-iskoksia	KM39896: 221-302
	M202	Ylin maakerros vallin länsipuolella	90 kpl keramiikkaa, 7 kpl palanutta luuta, 1 kpl palanutta savea	KM40433: 28-113
	M804	Ylin maakerros K1/72:n etelä- ja länsipuolella	70 kpl keramiikkaa, 13 kpl palanutta luuta, 4 kpl palanutta savea	KM40433: 1014-1084
	M811	K1/72 etelä- ja länsipuoli, ylin kulttuurikerros	103 kpl keramiikkaa, 7 kpl palanutta luuta	KM40433: 1166-1268
	M824	K1/72 lounaispuoli, M811:n alla, M822 päällä	41 kpl keramiikkaa, 12 kpl palanutta luuta	KM40433: 1417-1438
Keskimmäiset kulttuurikerrokset vallin länsi- ja pohjoispuolella	M065	Vallin länsipuoli	1 kpl keramiikkaa, 2 kpl palanutta luuta	KM39896: 403-405
	M066	Vallin länsipuoli	1 kpl keramiikkaa	KM39896: 406
	M205	Vallin itä- ja pohjoispuoli	131 kpl keramiikkaa, 7 kpl palanutta luuta, 1 kpl palanutta savea	KM40433: 120-188
	M207	Vallin itäpuolella, rajautuu K31:een	3 kpl keramiikkaa	KM40433: 246-249
	M208	Vallin alla pohjoispäässä	3 kpl keramiikkaa	KM40433:250-252
	M211	Vallin länsipuoli	4 kpl keramiikkaa, 1 kpl palanutta luuta	KM40433:253-257
	M218	Vallin länsipuoli	127 kpl keramiikkaa, 17 kpl palanutta luuta, 6 kpl palanutta savea	KM40433: 290-395, 399-415
	M219	Vallin länsipuoli	5 kpl keramiikkaa	KM40433:416-418
	M226/M067	Vallin itäpuoli	4 kpl keramiikkaa	KM40433: 687, KM 39896: 407-409
	M228	Vallin länsipuoli	6 kpl keramiikkaa	KM40433:694-698
	M236	Vallin länsipuoli	15 kpl keramiikkaa, 2 kpl palanutta luuta	KM40433:782-797
	M243/M094	Vallin itäpuoli	5 kpl keramiikkaa, 1 kpl palanutta luuta	KM40433:860-864
	M244	Vallin itäpuoli	4 kpl keramiikkaa	KM40433:865-868
	M250	Vallin länsipuoli	2 kpl keramiikkaa, 3 kpl palanutta luuta	KM40433:886-889
M254	Vallin itäpuoli	45 kpl keramiikkaa	KM40433:940	
Alimmat vallin itäpuolella	M061/M227/M225	Vallin itäpuoli, K31 alinen maa	20 kpl keramiikkaa, 17 kpl palanutta luuta, 1 kpl kivilaji-iskoksia	KM39896: 310-324, KM 40433: 688-693, 679-686
	M068	Vallin itäpuoli, vallin alinen maa	7 kpl keramiikkaa, 2 kpl palanutta luuta	KM39896: 420-418

Liite 2

	M083	Vallin itäpuoli, K31 alinen maa	58 kpl keramiikkaa, 8 kpl palanutta luuta, 5 kpl kivilaji-iskoksia	KM39896: 454-508
	M085	Vallin itäpuoli, vallin alinen maa	2 kpl palanutta luuta	KM39896: 510
	M096/M223	Vallin itäpuoli	27 kpl keramiikkaa, 2 kpl palanutta luuta, 4 kpl palanutta savea	KM40433:626-646
	M094/M243	Vallin ja K31 itäpuoli, sen alinen maa	15 kpl keramiikkaa, 1 kpl palanutta luuta	KM 39896: 513-516, KM 40433: 860-864
	M098/M240	Vallin itäpuoli, K31 pohjoispuoli, sen alinen maa	1 kpl palanutta luuta	KM40433: 240-845
	M099/M241	K31 itäpuoli	15 kpl keramiikkaa	KM39896: 521, KM 40433: 848-856
	M220	Vallin alla pohjoispäässä	2 kpl keramiikkaa, 1 kpl palanutta luuta	KM40433:419-420
	M221	Vallin alla pohjoispäässä	6 kpl keramiikkaa, 1 kpl palanutta luuta	KM40433:422-426
	M229	Vallin alla pohjoispäässä	1 kpl keramiikkaa	KM40433:699
	M233	Vallin alla eteläpäässä	4 kpl palanutta luuta	KM40433:767-769
	M237	Vallin alla pohjoispäässä	2 kpl keramiikkaa	KM40433:798-799
	M242	Vallin ja K31:n itäpuoli	1 kpl keramiikkaa	KM 40433: 859
	M246	Vallin itäpuoli	1 kpl keramiikkaa	KM40433:870
	M249	Koko alueella pohjamaan päällä, vaihettumiskerros	23 kpl keramiikkaa	KM40433:871-884
	M252	Vallin itäpuoli	1 kpl keramiikkaa	KM40433:890
	M254	Vallin itäpuoli	5 kpl keramiikkaa	KM40433:940
	M255	Vallin alla hiilinen läntti	3 kpl keramiikkaa	Km40433:942-943
Alimmat vallin länsipuolella	M234	Maaläntti vallin vieressä länsipuolella	2 kpl keramiikkaa, 17 kpl palanutta luuta	KM40433:770-776
	M253	Vallin länsipuoli	40 kpl keramiikkaa, 11 kpl palanutta luuta, 3 kpl palanutta savea	KM40433:891-938, 939
	M222	Vallin länsipuoli, alin kulttuurikerros	185 kpl keramiikkaa, 77 kpl palanutta luuta, 5 kpl palanutta savea	KM40433:427-622
	M817	G1 lounaiskulma	5 kpl keramiikkaa	KM40433:1290-1309
	M822	G1 länsi- ja lounaisreuna, alin kulttuurikerros	43 kpl keramiikkaa, 8 kpl palanutta luuta	KM 40433: 1384-1409
	M837	G1 lounaiskulma	1 kpl keramiikkaa	KM40433:1482
	M388	G1 lounaiskulma	2 kpl keramiikkaa	KM40433:1383
Anomaliat vallin länsipuolen kerroksissa	M210	Mahd. paalunsijan täyttö		
	M817	Keltaisen hiekan kuoppa, 2 m päässä K1/72:sta	24 kpl keramiikkaa	KM40433: 1290-1309

Liite 2

Taulukko 4

Likamaakuoppa					
Yksikkö	Stratigrafia	Löydöt	KM		
M230	Likamaakuopan ylin maa	32 kpl keramiikkaa, 5 kpl palanutta luuta	KM40433: 700-713		
M231	Likamaakuopan toinen kerros	34 kpl keramiikkaa, 89 kpl palanutta luuta	KM40433: 714-766		
M238	Likamaakuopan kolmas kerros	22 kpl keramiikkaa, 28 kpl palanutta luuta	KM40433: 800-820		
M239	Likamaakuopan alin kerros	18 kpl keramiikkaa, 20 kpl palanutta luuta	KM40433: 821-834		
Valli 1					
Yksikkö	Stratigrafia	Löydöt	KM		
M013	Vallin ylemmät kerrokset	57 kpl kera, 3 kpl palanutta luuta 64 kpl keramiikkaa, 19 kpl palanutta luuta, 1 kpl palanutta savea 14 kpl keramiikkaa, 5 kpl palanutta luuta	KM39896: 345-402 KM40433: 186-245 KM39896: 325-344		
M063/M064	Vallin ylemmät kerrokset				
M206	Vallin ylemmät kerrokset				
M062/M072	Vallin alemmat kerrokset				
M069	Palotapahtuma vallin alaosassa				
M071	Palotapahtuma vallin alaosassa				
M073	Mahdollinen vallin jatke kiveyksen K31 pohjoispäässä				
M074	Mahdollinen vallin jatke kiveyksen K31 pohjoispäässä				
M214	Vallin alemmat kerrokset			1 kpl keramiikkaa	KM40433: 266
M215	Vallin alemmat kerrokset			20 kpl keramiikkaa, 3 kpl palanutta luuta	KM40433: 286
M216	Vallin alemmat kerrokset	2 kpl keramiikkaa, 1 kpl palanutta luuta	KM40433: 287-289		
Valli 2					
Yksikkö	Stratigrafia	Löydöt	KM		
M208	Vallin ylempi kerros	3 kpl keramiikkaa	KM40433: 250-252		
M224	Vallin alempi kerros	31 kpl keramiikkaa, 15 kpl palanutta luuta	KM40433: 647-678		

Liite 2

Valli 3			
Yksikkö	Stratigrafia	Löydöt	KM
M212	Vallin ylin maa alueella A2	7 kpl keramiikkaa	KM40433: 258-264
M818	Vallin ylin maa alueella G1	37 kpl keramiikkaa, 1 kpl palanutta savea	KM40433: 1309-1334
M235	Vallin alimmainen maa alueella A2.	5 kpl keramiikkaa, 1 kpl palanutta savea	KM40433: 777-781
M820	Vallin keskimäinen maa alueella G1.	34 kpl keramiikkaa, 8 kpl palanutta luuta, 2 kpl palanutta savea	KM40433: 1345-1383
M835	Vallin alin maa alueella G1		

Reunapalojen analyysi

Rauma, Ellinniitty

	Nro	Sijainti	Alue/Yksikkö
	KM39898:38	K32	A2/M018
	KM39898:40	K32	A2/M018
	KM39898:41	K32	A2/M018
	KM39898:42	K32	A2/M018
	KM39898:43	K32	A2/M018
Reunapalojen määrä kpl	5		

Astioiden minimimäärä kpl 2

Luokituksen perusteet: Reunapala :38 eroaa kaikista muista selkeästi reunan mallilla ja sen paksuudelta. Palat :40 ja 43 kuuluivat selkeästi yhteen. Paloja :41 ja :42 ei voitu erottaa varmuudella eri astiaksi kuin :40 ja 43.

	KM40433:529	K31	A2/M100
	KM40433:530	K31	A2/M100
	KM40433:531	K31	A2/M100
	KM40433:532	K31	A2/M100
	KM40433:534	K31	A2/M100
	KM40433:624	K31	A2/M103
	KM40433:626	K31	A2/M103
Reunapalojen määrä kpl	7		

Astioiden minimimäärä kpl 2

Luokituksen perusteet: Reunapaloja ei voi varmuudella erottaa toisistaan eri astioihin kuuluviksi muodon, sekoitteen eikä paksuuden perusteella. Koristelun perusteella :529 saattaa olla eri astiasta. Muita reunapaloja ei voi varmuudella erottaa eri astioihin kuuluviksi.

	KM40433:700	Likamaakuoppa	A2/M230
	KM40433:701	Likamaakuoppa	A2/M230
	KM40433:702	Likamaakuoppa	A2/M230
	KM40433:714	Likamaakuoppa	A2/M231
	KM40433:715	Likamaakuoppa	A2/M231
	KM40433:821	Likamaakuoppa	A2/M239

Reunapalojen määrä kpl 6

Astioiden minimimäärä kpl 3

Liite 3

Luokituksen perusteet: Reunansa mallin ja paksuuden sekä koostumuksensa puolesta palat :701, 800, 801 ja 821 voisivat olla samaa. Reunapala :821 voidaan erottaa muista omaksi astianpalakseen reunassa olevan siksakkuvion vuoksi, joka ei sovi mihinkään muuhun reunapalaan

Reunansa mallin ja paksuuden sekä koostumuksensa puolesta palat :700, 702 ja 715 voisivat olla samaa. Muita reunapaloja ei voi varmuudella erottaa eri astioihin kuuluviksi.

	KM39898:221	Kulttuurikerros	A2/M008
	KM39898:222	Kulttuurikerros	A2/M008
	KM39898:223	Kulttuurikerros	A2/M008
	KM39898:224	Kulttuurikerros	A2/M008
Reunapalojen määrä kpl	4		
Astioiden minimimäärä kpl	3		
	KM39898:310	Kulttuurikerros	A2/M061
Reunapalojen määrä kpl	1		
Astioiden minimimäärä kpl	1		
	KM39898:345	Kulttuurikerros	A2/M063
	KM39898:346	Kulttuurikerros	A2/M063
Reunapalojen määrä kpl	2		
Astioiden minimimäärä kpl	1		
	KM39898:315	Kulttuurikerros	A2/M083
	KM39898:354	Kulttuurikerros	A2/M083
	KM39898:355	Kulttuurikerros	A2/M083
Reunapalojen määrä kpl	3		
	KM39898:513	Kulttuurikerros	A2/M094
Reunapalojen määrä kpl	1		
	KM40433:189	Kulttuurikerros	A2/M200
Reunapalojen määrä kpl	1		
	KM40433:38	Kulttuurikerros	A2/M202
	KM40433:39	Kulttuurikerros	A2/M202
	KM40433:40	Kulttuurikerros	A2/M202
	KM40433:41	Kulttuurikerros	A2/M202
	KM40433:42	Kulttuurikerros	A2/M202
	KM40433:43	Kulttuurikerros	A2/M202
Reunapalojen määrä kpl	6		
	KM40433:120	Kulttuurikerros	A2/M205
	KM40433:121	Kulttuurikerros	A2/M205
Reunapalojen määrä kpl	2		
	KM40433:290	Kulttuurikerros	A2/218

Liite 3

	KM40433:291	Kulttuurikerros	A2/218
	KM40433:292	Kulttuurikerros	A2/218
	KM40433:294	Kulttuurikerros	A2/218
	KM40433:295	Kulttuurikerros	A2/218
	KM40433:296	Kulttuurikerros	A2/218
	KM40433:297	Kulttuurikerros	A2/218
	KM40433:347	Kulttuurikerros	A2/218
Reunapalojen määrä kpl	8		
	KM40433:416	Kulttuurikerros	A2/M219
Reunapalojen määrä kpl	1		
	KM40433:427	Kulttuurikerros	A2/M222
	KM40433:428	Kulttuurikerros	A2/M222
	KM40433:431	Kulttuurikerros	A2/M222
	KM40433:432	Kulttuurikerros	A2/M222
	KM40433:434	Kulttuurikerros	A2/M222
Reunapalojen määrä kpl	5		
	KM40433:770	Kulttuurikerros	A2/M234
Reunapalojen määrä kpl	1		
	KM40433:30	Kulttuurikerros	A2/M250
Reunapalojen määrä kpl	1		
	KM40433:1557	Kulttuurikerros	A2/M253
Reunapalojen määrä kpl	1		
	KM40433:982	Kulttuurikerros	G1/M804
	KM40433:1014	Kulttuurikerros	G1/M804
	KM40433:1015	Kulttuurikerros	G1/M804
	KM40433:1016	Kulttuurikerros	G1/M804
	KM40433:1017	Kulttuurikerros	G1/M804
	KM40433:1018	Kulttuurikerros	G1/M804
Reunapalojen määrä kpl	6		
	KM40433:1166	Kulttuurikerros	G1/M811
	KM40433:1167	Kulttuurikerros	G1/M811
	KM40433:1168	Kulttuurikerros	G1/M811
	KM40433:1169	Kulttuurikerros	G1/M811
	KM40433:1170	Kulttuurikerros	G1/M811
	KM40433:1171	Kulttuurikerros	G1/M811
	KM40433:1172	Kulttuurikerros	G1/M811
	KM40433:1173	Kulttuurikerros	G1/M811
	KM40433:1174	Kulttuurikerros	G1/M811
	KM40433:1175	Kulttuurikerros	G1/M811
	KM40433:1190	Kulttuurikerros	G1/M811
	KM40433:1231	Kulttuurikerros	G1/M811
Reunapalojen määrä kpl	12		
	KM40433:1278	Kulttuurikerros	G1/M816
	KM40433:1279	Kulttuurikerros	G1/M816

Liite 3

	KM40433:1280	Kulttuurikerros	G1/M816
	KM40433:1283	Kulttuurikerros	G1/M816
Reunapalojen määrä kpl	4		
	KM40433:1290	Kulttuurikerros	G1/M817
	KM40433:1291	Kulttuurikerros	G1/M817
Reunapalojen määrä kpl	2		
	KM40433:1310	Kulttuurikerros	G1/M818
Reunapalojen määrä kpl	1		
	KM40433:1345	Kulttuurikerros	G1/M820
	KM40433:1346	Kulttuurikerros	G1/M820
	KM40433:1347	Kulttuurikerros	G1/M820
Reunapalojen määrä kpl	3		
	KM40433:1384	Kulttuurikerros	G1/M822
	KM40433:1385	Kulttuurikerros	G1/M822
	KM40433:1386	Kulttuurikerros	G1/M822
	KM40433:1387	Kulttuurikerros	G1/M822
Reunapalojen määrä kpl	4		
	KM40433:1417	Kulttuurikerros	G1/M824
	KM40433:1418	Kulttuurikerros	G1/M824
	KM40433:1419	Kulttuurikerros	G1/M824
Reunapalojen määrä kpl	3		
	KM40433:1459	Kulttuurikerros	G1/M828
	KM40433:1462	Kulttuurikerros	G1/M828
	KM40433:1463	Kulttuurikerros	G1/M828
	KM40433:1464	Kulttuurikerros	G1/M828
Reunapalojen määrä kpl	4		
	KM40433:1484	Kulttuurikerros	G1/M840
	KM40433:1485	Kulttuurikerros	G1/M840
	KM40433:1486	Kulttuurikerros	G1/M840
Reunapalojen määrä kpl	3		
	KM40433:1517	Kulttuurikerros	G1/M841
	KM40433:1518	Kulttuurikerros	G1/M841
	KM40433:1519	Kulttuurikerros	G1/M841
	KM40433:1520	Kulttuurikerros	G1/M841
Reunapalojen määrä kpl	4		
Reunapaloja kulttuurikerroksissa:	83		

Liite 3

Rauma, Hevossuonmäki

Nro	Sijainti	Kerros
KM35794:19	Röykkiö C	7-8
KM35794:24	Röykkiö C	5-6
KM35794:88	Röykkiö C	7-8
KM35794:102	Röykkiö C	9-10
KM35794:173	Röykkiö C	5-6
KM35794:186	Röykkiö C	5-6
KM35794:172	Röykkiö C	5-6
KM35794:213	Röykkiö C	4
KM35794:221	Röykkiö C	4
KM35794:225	Röykkiö C	5-6
KM35794:226	Röykkiö C	5-6
KM35794:239	Röykkiö C	4
KM35794:264	Röykkiö C	3
KM35794:271	Röykkiö C	4
KM35794:272	Röykkiö C	4
KM35794:281	Röykkiö C	5-6
KM35794:288	Röykkiö C	4
KM35794:308	Röykkiö C	7-8
KM35794:309	Röykkiö C	7-8
KM35794:348	Röykkiö C	4
KM35794:367	Röykkiö C	7-8
KM35794:374	Röykkiö C	5-6
KM35794:375	Röykkiö C	5-6
KM35794:401	Röykkiö C	7-8
KM35794:427	Röykkiö C	5-6
KM35794:452	Röykkiö C	7-8
KM35794:472	Röykkiö C	4
KM35794:493	Röykkiö C	4
KM35794:498	Röykkiö C	7-8

Reunapalojen määrä kpl 30

Astioiden minimimäärä kpl 9

Liite 3

Luokituksen perusteet: Alanumerossa :186 on kaksi reunapalaa, jotka sopivat yhteen. Reunapalat :172 ja :309 voisivat muotonsa ja paksuutensa perusteella kuulua samaan astiaan. Reunapalat :213, :221 ja :264 voisivat muotonsa, paksuutensa ja koristelunsa perusteella olla samasta astiasta. Reunapalat :493, 281, 427 ja 472 eroavat kaikista muista paloista ja kuuluvat kukin eri astioihin. Reunapalat :173, :401 ja 264 voisivat olla samasta astiasta. Muita reunapaloja ei voi varmuudella erottaa eri astioihin kuuluviksi.

KM35794:516	Röykkiö E	4-5
KM35794:589	Röykkiö E	10
KM35794:617	Röykkiö E	8-9
KM35794:618	Röykkiö E	8-9
KM35794:654	Röykkiö E	ei sijaintitietoa
KM35794:694	Röykkiö E	4-5
KM35794:710	Röykkiö E	6-7
KM35794:852	Röykkiö E	4-5

Reunapalojen määrä kpl 8

Astioiden minimimäärä kpl 4

Luokituksen perusteet: Reunapalat :516 ja :617 voisivat olla koostumuksensa ja mallinsa perusteella samasta astiasta. Reunapala :589 on koostumukseltaan ja pintakäsittelyltään erilainen kuin muut palat. Reunapala :618 on koristelunsa puolesta eri astiasta kuin muut palat. Reunapala :654, :852 ovat aivan eri mallisia ja paksuisia kuin muut palat eli kuuluvat kumpikin eri astioihin. Muita reunapaloja ei voi varmuudella erottaa eri astioihin kuuluviksi.